

ใบรับรองวิทยานิพนธ์

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ประวัติศาสตร์)

ปริญญา

ประวัติศาสตร์

ประวัติศาสตร์

สาขา

ภาควิชา

เรื่อง การค้าต่างประเทศของเมืองนครศรีธรรมราชสมัยต้นรัตนโกสินทร์

The Foreign Trade of Nakhon Si Thammarat in the Early Bangkok Period

นามผู้วิจัย นางสาววิญสุดา เสงสมบูรณ์

ได้พิจารณาเห็นชอบโดย

ประธานกรรมการ

(ศาสตราจารย์ภูวดล ทรงประเสริฐ, Ph.D.)

กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ศุภกาญจน์ พงศ์ยี่ห้ำ, Ph.D.)

กรรมการ

(ศาสตราจารย์อนุสรณ์ ลีम्मณี, Ph.D.)

หัวหน้าภาควิชา

(รองศาสตราจารย์พรภิรมณ์ เชียงกุล, M.S.)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์รับรองแล้ว

(รองศาสตราจารย์กัญญา วีระกุล, D.Agr.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

วันที่ ..... เดือน ..... พ.ศ. ....

วิทยานิพนธ์

เรื่อง

การค้าต่างประเทศของเมืองนครศรีธรรมราชสมัยต้นรัตนโกสินทร์

The Foreign Trade of Nakhon Si Thammarat in the Early Bangkok Period

โดย

นางสาววิญสุดา เสงสมบูรณ์

เสนอ

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

เพื่อความสมบูรณ์แห่งปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ประวัติศาสตร์)

พ.ศ. 2552

ขวัญสุดา เสงสมบุญ 2552: การค้าต่างประเทศของเมืองนครศรีธรรมราช
สมัยต้นรัตนโกสินทร์ ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ประวัติศาสตร์)
สาขาวิชาประวัติศาสตร์ ภาควิชาประวัติศาสตร์ ภาควิชาการที่ปรึกษา:
ศาสตราจารย์ภูวดล ทรงประเสริฐ, Ph.D. 187 หน้า

วิทยานิพนธ์นี้มุ่งศึกษา ความสำคัญของการค้าต่างประเทศของเมืองนครศรีธรรมราช
สมัยต้นรัตนโกสินทร์ ระหว่าง พ.ศ.2325-2369 เพื่อวิเคราะห์ภูมิหลังและวิวัฒนาการค้า
ต่างประเทศของเมืองนี้ ตลอดจนวิเคราะห์ปัจจัยต่างๆที่ทำให้การค้าต่างประเทศของเมือง
นครศรีธรรมราชเกิดการเปลี่ยนแปลง

จากการศึกษาพบว่า เมืองนครศรีธรรมราชเป็นศูนย์กลางการค้าระหว่างประเทศที่สำคัญ
ทั้งทางฝั่งมหาสมุทรอินเดียและมหาสมุทรแปซิฟิก มีเครือข่ายการค้าต่างประเทศที่ใหญ่ที่สุดใน
ภาคใต้ โดยเฉพาะการค้ากับจีน การค้าของเมืองนี้เปลี่ยนแปลงไปตามสถานการณ์ทางเศรษฐกิจ
และการเมืองในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ รวมทั้งการดำเนินนโยบายของรัฐไทย เนื่องจากการเข้า
มามีอำนาจในคาบสมุทรมาลายูของอังกฤษ ทำให้การค้าต่างประเทศมีการขยายตัวเพิ่มขึ้น
โดยเฉพาะดินแดนกลายเป็นสินค้าส่งออกที่สำคัญในยุคนี้ ขณะเดียวกัน ราชสำนักสยามตระหนักถึง
ความสำคัญของการค้าต่างประเทศเป็นอย่างดี จึงพยายามดำเนินนโยบายเศรษฐกิจนำการเมือง
เพื่อตัดกวางผลประโยชน์จากภาคใต้ให้มากที่สุด ด้วยการพยายามลดอำนาจทางเศรษฐกิจของเมือง
นครศรีธรรมราชเรื่อยมา ด้วยเหตุนี้ กลุ่มชนชั้นนำของท้องถิ่น จึงต้องพยายามขยายฐานทาง
เศรษฐกิจไปยังหัวเมืองภาคใต้และหัวเมืองมาลายู เพื่อนำผลประโยชน์จากภาษีและช่วยมาใช้ใน
ธุรกิจการค้ากับต่างประเทศ รวมทั้ง พยายามประสานผลประโยชน์รูปแบบต่างๆกับกลุ่มสมาคม
ลับและชาวจีนผู้มีอิทธิพลทั้งในภาคใต้และคาบสมุทรมาลายู เพื่อส่งเสริมให้ ตระกูล ณ นคร
สามารถผูกขาดการค้าต่างประเทศไว้ได้

Kwunsuda Hangsomboon 2009: The Foreign Trade of Nakhon Si Thammarat in the Early Bangkok Period. Master of Arts (History), Major Field: History, Department of History. Thesis Advisor: Professor Phuwadol Songprasert, Ph.D. 187 pages.

This thesis is focused on foreign trade of Nakhon Si Thammarat in the early Bangkok period from 1782 – 1826 and analyzes the background and the evolution of Nakhon Si Thammarat foreign trade. It also studies the factors which changed foreign trade of Nakhon Si Thammarat.

According to the study, Nakhon Si Thammarat was an important center of foreign trade in the Pacific and Indian Ocean. There was a large foreign trade connection in the south of Thailand, especially trade with China. The transformations of foreign trade in this city depended on the economic and the political situation in South east Asia as well as the policy of the Siam government. Because of the incoming authority in Malay Peninsula of Great Britain so foreign trade of Nakhon Si Thammarat was expanded especially tin, what was an important export product in this period. At the same time Bangkok dynasty was realized on foreign trade dynamics, therefore, the dynasty tried to strategically employ economic led in order to seize the highest benefit from the south by reducing the economic power of Nakhon Si Thammarat. Therefore, the nobilities of Nakhon Si Thammarat attempted to center Bangkok expanding their economic bases to Siam's southern dependencies and North Malay states by made an effort revenue to promote their foreign trade. Moreover, they even to strengthen connections with Chinese secret society and Chinese communities in the South of Siam and Malay Peninsula in order to support foreign trade monopoly of Na Nakhon family.

Student's signature

Thesis Advisor's signature

____ / ____ / ____

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ได้รับความช่วยเหลือจากบุคคลหลายท่าน บุคคลแรกคือ ประธานที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ศาสตราจารย์ ดร.ภูวดล ทรงประเสริฐ บรมครูทางประวัติศาสตร์ของผู้วิจัย ผู้ที่ได้ถ่ายทอดองค์ความรู้ที่มีคุณค่า ซึ่งเป็นการเปิดโลกทัศน์ให้กับผู้วิจัยเป็นอย่างมาก ผู้วิจัยใคร่ขอกราบขอบพระคุณศาสตราจารย์ ดร.ภูวดล ทรงประเสริฐ อย่างสุดซึ้งมา ณ โอกาสนี้

กราบขอบพระคุณศาสตราจารย์ ดร. อนุสรณ์ ลิ้มมณี กรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ที่ได้ให้กรอบความคิด และวิจารณ์ประเด็นสำคัญหลายประเด็นในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้อย่างละเอียดถี่ถ้วน ผู้วิจัยจึงใคร่ขอกราบขอบพระคุณศาสตราจารย์ ดร. อนุสรณ์ ลิ้มมณีมา ณ โอกาสนี้

กราบขอบพระคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ศุภกาญจน์ พงศ์ยี่หล้า กรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ที่ช่วยให้คำแนะนำ รวมทั้งช่วยแก้ไขโครงสร้างของวิทยานิพนธ์ทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สมบูรณ์มากขึ้น

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงได้ เพราะได้รับความรักและความเข้าใจช่วยเหลือจากบุคคลอันเป็นที่รักในครอบครัว รวมทั้งผู้ใกล้ชิดทุกท่าน ขอกราบขอบพระคุณ คุณมณี เสงสมบูรณ์ ผู้เป็นมารดา ที่เห็นคุณค่าความสำคัญของการศึกษาวิชาประวัติศาสตร์ และให้การสนับสนุนทั้งกำลังใจและทุนทรัพย์ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา ขอขอบคุณ คุณภัทรารัตน เสงสมบูรณ์ และคุณจันทร์ เสงสมบูรณ์ ที่ให้ความช่วยเหลือผู้วิจัยในทุก ๆ ด้านเป็นอย่างดี รวมทั้งกัลยาณมิตรอย่างคุณรุ่งอรุณ จิตคงกาล ผู้ที่ช่วยเหลือทางด้านงานพิมพ์ และภาพประกอบวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ทำயที่สุดขอขอบคุณ คุณพิมพ์รณ ทิพยภิบาล เพื่อนร่วมอุดมการณ์ที่คอยอำนวยความสะดวกตลอดเวลาที่เขียนวิทยานิพนธ์

ขวัญสุดา เสงสมบูรณ์

ตุลาคม 2552

สารบัญ

	หน้า
สารบัญตาราง	(3)
สารบัญภาพ	(4)
บทที่ 1 บทนำ	1
ความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ในการวิจัย	5
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	5
การตรวจสอบเอกสาร	6
ขอบเขตการวิจัย	16
วิธีการวิจัย	17
บทที่ 2 ภูมิหลังการค้าต่างประเทศของเมืองนครศรีธรรมราช ก่อนปี พ.ศ. 2325	20
การค้าต่างประเทศสมัยแรกเริ่ม	20
สมัยอยุธยา	23
สมัยธนบุรี	35
สถานภาพของเมืองนครศรีธรรมราช ก่อนปี พ.ศ. 2325	36
ลักษณะการค้าต่างประเทศและสภาพสังคมของเมืองนครศรีธรรมราชก่อน พ.ศ. 2325	41
บทที่ 3 การค้าต่างประเทศของเมืองนครศรีธรรมราชสมัยต้นรัตนโกสินทร์(พ.ศ. 2325-2369)	48
ลักษณะการค้าต่างประเทศของเมืองนครศรีธรรมราชในปีพ.ศ.2325-2369	52
ปัญหาโจรสลัดและการค้าของเถื่อน	78
ความขัดแย้งระหว่างเมืองนครศรีธรรมราชกับเมืองไทรบุรี	80
การเจรจาตกลงกับสยาม	85
บทที่ 4 การค้าต่างประเทศของเมืองนครศรีธรรมราชหลังทำสนธิสัญญาเบอร์นี	88
บทที่ 5 สรุป	100

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1	ภาษีปากเรือและภาษีสินค้าขาเข้า	55
2	ภาษีสินค้าขาออกในสมัยรัชกาลที่ 2	56
3	สินค้าขาออก ระหว่าง พ.ศ.2343-2393	60
4	สินค้านำเข้าจากอังกฤษ	66
5	สินค้านำเข้าจากอินเดีย	69
6	สินค้านำเข้าจากจีน	73

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
1	แผนที่ทั่วไปในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้	18
2	เส้นทางการค้าระหว่างมหาสมุทรอินเดียและมหาสมุทรแปซิฟิก พุทธศตวรรษที่ 600	19
3	เส้นทางการค้าทางทะเลในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ก่อนพุทธศตวรรษที่ 800	31
4	เส้นทางการเดินเรือจากจีนมายังเอเชียตะวันออกเฉียงใต้พุทธศตวรรษที่ 9-11	32
5	เส้นทางการค้าระหว่างเอเชียตะวันออกเฉียงใต้กับจีนในพุทธศตวรรษที่ 12	33
6	เส้นทางการเดินเรือค้าขายในเอเชียระหว่างพุทธศตวรรษที่ 22-23	34
7	การเข้ามาของชาติตะวันตกในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้	44
8	การเข้ามามีอำนาจของอังกฤษในเอเชีย	45
9	แผนที่สเตรทส์เซทเทิลเมนต์ (Straits Settlement)	46
10	แผนที่เกาะปีนังและดินแดน โปรวินซ์เวลล์สีย์ (Province Wellesley)	47
11	แผนที่มะละกา	47

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญของปัญหา

การค้าต่างประเทศของเมืองนครศรีธรรมราชเป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่มีความสำคัญมาตั้งแต่สมัยโบราณ เนื่องจากการค้าขายกับต่างประเทศนำความเจริญรุ่งเรืองมาสู่ดินแดนแห่งนี้ ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และวัฒนธรรมมาหลายศตวรรษแล้ว ปัจจัยสำคัญที่ทำให้นครศรีธรรมราชเป็นเมืองที่มีความสำคัญทางด้านการค้าต่างประเทศคือ ภูมิประเทศและทรัพยากรธรรมชาติ เพราะสภาพทางภูมิศาสตร์ของเมืองนี้มีทำเลที่ตั้งเหมาะสม เป็นจุดที่มีลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือและลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้พัดผ่าน จึงสะดวกสำหรับการเดินเรือ รวมทั้งมีดินแดนทางด้านชายฝั่งทะเลตะวันออกเป็นอ่าวขนาดใหญ่ เหมาะสำหรับจอดพักเรือและเป็นที่ทำเรือสำหรับค้าขาย ตลอดจนเป็นทางผ่านของเรือที่จะเดินทางเข้าไปค้าขายในบริเวณแถบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา บริเวณคาบสมุทรมาเลย์ และคาบสมุทรอินโดจีน นครศรีธรรมราชจึงกลายเป็นชุมทางเดินเรือนานาชาติที่สำคัญแห่งหนึ่ง

จากหลักฐานทางโบราณคดีและเอกสารต่างๆ ของอินเดียและจีนยืนยันได้ว่า นครศรีธรรมราชเดิมคือ อาณาจักรตามพรลิงค์ หรือ ดันหม่าหลิง เป็นอาณาจักรโบราณที่มีการติดต่อกับต่างประเทศมานานแล้ว อย่างน้อยตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 8 พ่อค้า นักเดินเรือชาวอินเดีย อาหรับ เปอร์เซีย และจีนต่างรู้จักอาณาจักรแห่งนี้เป็นอย่างดี เพราะเป็นเมืองท่าที่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจและการค้าระหว่างประเทศ ต่อมาประมาณพุทธศตวรรษที่ 14-16 อาณาจักรตามพรลิงค์ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของอาณาจักรศรีวิชัย ส่งผลให้การค้าต่างประเทศเจริญรุ่งเรืองยิ่งขึ้น เพราะอาณาจักรศรีวิชัยเป็นมหาอำนาจทางทะเล ด้วยเหตุนี้ นครศรีธรรมราชจึงสามารถติดต่อกับจีนและอินเดียได้สะดวกมากขึ้น เห็นได้จากการส่งคณะทูตและเครื่องบรรณาการไปประเทศจีนในพ.ศ. 1514 ซึ่งตรงกับสมัยราชวงศ์ซ่ง เมื่ออาณาจักรศรีวิชัยอ่อนแอลง นครศรีธรรมราชสามารถประกาศเอกราชเป็นอิสระจากการปกครองทันที หลังจากนั้นเมื่ออาณาจักรสุโขทัยขึ้นมาเป็นอำนาจ นครศรีธรรมราชได้รวมเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรสุโขทัย มีบทบาทสำคัญในการควบคุมท่าเรือและเส้นทางการค้าระหว่างจีน อินเดีย และอาหรับ สามารถเรียกเก็บภาษีเงินจรัราย มั่งคั่ง รวมทั้งพัฒนากิจการทางการค้าอย่างกว้างขวาง จนกลายเป็นศูนย์กลางตลาดการค้าที่สำคัญแห่งหนึ่งในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

ในสมัยอยุธยา ประมาณพุทธศตวรรษที่ 21 การค้าต่างประเทศของเมืองนครศรีธรรมราช เพื่องู่มาก เพราะประเทศแถบยุโรป เช่น โปรตุเกส สเปน ฮอลันดา อังกฤษ และฝรั่งเศส เดินทางเข้ามาค้าขายในดินแดนแถบนี้มากขึ้น ทั้งนี้เป็นเพราะเมืองนครศรีธรรมราช มี พริกไทย ดีบุก ของป่า ซึ่งเป็นที่ต้องการของตลาดต่างประเทศในขณะนั้น สินค้าเหล่านี้เป็นสิ่งดึงดูดใจให้ พ่อค้าต่างชาติเดินทางเข้ามาค้าขาย จะเห็นได้จากการเข้ามาขอตั้งสถานีการค้าของบริษัทดัตช์อีสต์ อินเดีย (The Dutch East Indies Company [VOC]) ใน พ.ศ. 2154 ที่เข้ามาทำสนธิสัญญาผูกขาด พริกไทยและดีบุกโดยตรงกับเจ้าเมืองนครศรีธรรมราช และได้รับสิทธิพิเศษไม่ต้องเสียภาษีใดๆ ทั้งสิ้น หรือใน พ.ศ.2164 บริษัทอินเดียตะวันออกของอังกฤษ (The British East India Company [EIC]) ได้รับอนุญาตให้เข้ามาตั้งสถานีการค้ายังดินแดนแห่งนี้ ขณะเดียวกัน นครศรีธรรมราชเป็น หัวเมืองที่สำคัญทางภาคใต้ มีอำนาจควบคุมดูแลหัวเมืองในภูมิภาคแถบนี้ทั้งหมดตั้งแต่ชุมพร ตลอดจนถึงหัวเมืองมลายู ทำให้ได้รับผลประโยชน์อย่างมากในรูปของส่วยและภาษีอากร ในขณะที่ระบบการเมืองของอยุธยาเป็นการสร้างความสัมพันธ์อย่างหลวมๆ ให้อำนาจเจ้าเมือง ในการบริหารกิจการต่างๆ ภายในท้องถิ่น ทำให้เจ้าเมืองมีอิสระอย่างเต็มที่ในการเก็บส่วยและอากร สามารถเบียดบังรายได้ของหลวงเหล่านี้มาใช้ในกิจการการค้าต่างประเทศ ส่งผลให้เจ้าเมือง และขุนนางท้องถิ่นได้รับผลประโยชน์อย่างเต็มที่จากการค้ากับต่างประเทศ

สมัยกรุงธนบุรี เมื่อสมเด็จพระเจ้าตากสินรวบรวมอาณาจักรได้แล้ว ได้ทรงส่งเสริม การค้ากับต่างประเทศอีกครั้ง เนื่องจากช่วงนี้เป็นช่วงหลังสงครามกับพม่าทำให้เกิดความขาด แคลนเสบียงอาหาร ข้าวจึงกลายเป็นสินค้าต่างประเทศที่เป็นที่ต้องการมาก โดยนำมาแลกกับดีบุก พระเจ้ากรุงธนบุรีทรงสนับสนุนให้พ่อค้าต่างเมือง เข้ามาทำการค้า และทรงผลักดันให้ข้าวมีราคา สูงขึ้นเป็นพิเศษ เพื่อดึงดูดพ่อค้าต่างชาติให้เข้ามาค้าขายตามเมืองท่าต่างๆ รวมทั้งเมือง นครศรีธรรมราชด้วย การดำเนินนโยบายทางเศรษฐกิจของพระเจ้ากรุงธนบุรี ทำให้ นครศรีธรรมราชมีการค้าขายกับต่างประเทศอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะการค้ากับจีนเพราะเป็นตลาด การค้าต่างประเทศที่สำคัญของไทย

เมื่อเข้าสู่สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ราชสำนักสยามเข้ามาแทรกแซงหัวเมืองภาคใต้มากขึ้น เพราะต้องการลดความสำคัญทางการเมืองและเศรษฐกิจของเมืองนครศรีธรรมราช จึงส่งเสริมหัว เมืองสงขลาขึ้นมาคานอำนาจกับเมืองนี้เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ส่งผลกระทบต่อการค้าต่างประเทศของเมือง นครศรีธรรมราชโดยตรง เพราะเมืองนครศรีธรรมราชใช้เมืองสงขลาเป็นเมืองท่าค้าขายมานาน ทำให้เสียผลประโยชน์ที่ตกตวงได้จากเมืองสงขลา รวมทั้งเกิดการแย่งชิงผลประโยชน์ทางการค้า

ระหว่างสองหัวเมืองในฝั่งอ่าวไทยด้วย ประกอบกับในช่วงนี้เกิดความขัดแย้งระหว่างเมืองตรังและเมืองนครศรีธรรมราช ทางราชสำนักจึงยกเมืองตรังให้ขึ้นกับกรุงเทพมหานครโดยตรง การถอดถอนอำนาจการควบคุมเมืองตรัง ได้ทำให้อำนาจทางเศรษฐกิจของนครศรีธรรมราชลดน้อยลง เพราะเมืองตรังมีทรัพยากรที่ใช้ในการค้าต่างประเทศ และเป็นเมืองท่าที่เชื่อมผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของเมืองนครศรีธรรมราชกับพ่อค้าชาวอังกฤษ ทั้งยังเป็นเมืองส่งออกสินค้าประเภท ช้าง งาช้าง และดีบุกไปยังอินเดียมาโดยตลอด จนกระทั่งใน พ.ศ. 2355 เมืองตรัง เมืองไทรบุรี และเมืองกลันตันกลับเข้ามาขึ้นกับเมืองนครศรีธรรมราชตามเดิม ทำให้ฐานะของเมืองนครศรีธรรมราชโดดเด่นขึ้นมาอีกครั้ง

ในยุคนี้ราชสำนักเห็นความสำคัญของการค้าต่างประเทศ จึงมีนโยบายส่งเสริมการค้ากับประเทศต่างๆ ทั้งยุโรปและเอเชีย ทำให้ส่วนมีความสำคัญมากขึ้นเพราะใช้เป็นสินค้าส่งไปขายยังต่างแดน ทางเมืองหลวงได้วางกฎเกณฑ์เข้มงวดในการจัดเก็บภาษีและอากร ส่งผลให้เจ้าเมืองและกรมการเมืองต้องเรียกเกณฑ์สินค้าบางอย่างจากราษฎร เช่น ดีบุก งาช้าง เครื่องเทศ และข้าว โดยเฉพาะในหัวเมืองปักษ์ใต้และหัวเมืองมลายูที่นครศรีธรรมราชเข้าไปมีอำนาจควบคุมดูแลอยู่ เพื่อจัดส่งผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจเหล่านี้ให้กับรัฐบาลกลางในเมืองหลวง ถึงแม้ว่าส่วนกลางจะเข้ามามีบทบาทมากขึ้น แต่เจ้าเมืองและกรมการเมืองนครศรีธรรมราช ยังสามารถกอบโกยผลประโยชน์อย่างเต็มที่ เพราะลักษณะการค้าแบบผูกขาดเปิดช่องให้ชนชั้นผู้ปกครองเหล่านี้ทำการผูกขาดสินค้าทุกชนิด และสามารถตั้งราคาสินค้าได้ตามใจชอบ ประกอบกับระบบการจัดเก็บภาษีอากรค่อนข้างหละหลวม เต็มไปด้วยการฉ้อราษฎร์บังหลวง ทำให้คนเหล่านี้สามารถเบียดบังภาษีและภาษีอากรบางส่วน เพื่อนำไปใช้ในประโยชน์ส่วนตัวสร้างความมั่งคั่งให้กับชนชั้นนำในท้องถิ่นเป็นอย่างมาก

ใน พ.ศ. 2329 อังกฤษเข้ามามีอิทธิพลกับการค้าต่างประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มากขึ้น โดยเข้ามาตั้งสถานีการค้าที่เกาะปีนัง ต่อมาได้เข้าดินแดนโปรวินซ์เวลส์ลีย์ (Province Wellesley) จากเมืองไทรบุรี เพื่อจัดตั้งเป็นสเตรทส์เซทเทิลเมนต์ (Straits Settlement) ร่วมกันกับมะละกาและสิงคโปร์ เนื่องจากต้องการใช้ดินแดนแถบนี้เป็นจุดพักสินค้าในการลำเลียงสินค้าระหว่างอินเดียกับจีน ประจวบกับบริเวณคาบสมุทรมลายูมีทรัพยากรธรรมชาติ และแร่ธาตุต่างๆ เป็นที่ต้องการของตลาดต่างประเทศในขณะนั้น ตลอดจนสามารถรองรับการเจริญเติบโตของระบบอุตสาหกรรมของอังกฤษได้เป็นอย่างดี ด้วยเหตุนี้อังกฤษจึงได้พัฒนาบริเวณคาบสมุทรมลายูให้กลายเป็นศูนย์กลางทางการค้าเพื่อขยายกิจการการค้าต่างประเทศให้กว้างยิ่งขึ้น ทั้งยัง

ผลักดันให้การติดต่อค้าขายบริเวณนี้เป็นการค้าเสรี เพื่อดึงดูดพ่อค้าวานิชในที่ต่างๆ ให้เดินทางเข้ามาค้าขายบริเวณนี้มากขึ้น ในขณะเดียวกัน การค้าต่างประเทศของสยามยังเป็นแบบผูกขาดไม่สอดคล้องกับระบบการค้าเสรี อังกฤษจึงส่งร้อยเอกเฮนรี เบอร์นี่ (Henry Burney) เป็นหัวหน้าคณะทูตเข้ามาเจรจาเจริญพระราชไมตรี และทำสนธิสัญญากับประเทศไทย คือสนธิสัญญาเบอร์นี่ (The Burney Treaty) เนื่องจากต้องการให้ราชสำนักสยามยกเลิกระบบผูกขาดทางการค้า การทำสนธิสัญญาครั้งนี้เจ้าพระยานครศรีธรรมราชเป็นผู้ติดต่อประสานงานในการเจรจาทั้งฝ่ายไทยและฝ่ายอังกฤษ เหตุผลสำคัญเพราะตระกูล ณ นคร เป็นกลุ่มตระกูลหนึ่งที่มีอำนาจทางการเมืองและเศรษฐกิจมากที่สุดทางภาคใต้ รวมทั้งมีสายสัมพันธ์ทางเครือญาติอย่างแนบแน่นกับราชวงศ์จักรี และขุนนางผู้ใหญ่ในราชสำนักไทย นอกจากนี้ การที่อังกฤษเข้ามามีบทบาทในเมืองไทรบุรีมากขึ้น นครศรีธรรมราชจำเป็นต้องปกป้องผลประโยชน์ในเมืองนี้อย่างเต็มที่ เพราะมีทรัพยากรที่สำคัญในรูปภาษีและส่วยที่เอื้อประโยชน์ให้กับการค้าต่างประเทศ ในที่สุดเมื่อไทยต้องถูกบีบบังคับให้ทำสนธิสัญญาเบอร์นี่กับอังกฤษใน พ.ศ. 2369 นครศรีธรรมราชจึงต้องเข้าไปมีส่วนร่วมด้วย เพราะสนธิสัญญานี้ได้ส่งผลกระทบต่อผลประโยชน์ทางการค้าต่างประเทศของเมืองนครศรีธรรมราชโดยตรง

จากการที่นครศรีธรรมราชเป็นหัวเมืองใหญ่ที่สุดทางภาคใต้และมีความสำคัญทางเศรษฐกิจมาหลายยุคหลายสมัย ทำให้เศรษฐกิจการค้าของเมืองนี้ต้องเข้าไปเกี่ยวพันกับระบบเศรษฐกิจและการเมืองของรัฐไทยอย่างยากที่จะแยกออกจากกันได้ เพราะโครงสร้างในระบบศักดินาอำนาจให้ราชสำนักไทยสามารถสกัดกั้นผลผลิตส่วนเกิน ซึ่งได้จากเมืองนครศรีธรรมราชและหัวเมืองภาคใต้ที่นครศรีธรรมราชควบคุมดูแลอยู่ ไปใช้ประโยชน์ในธุรกิจการค้าต่างประเทศ ทำให้ระบบเศรษฐกิจของเมืองหลวงต้องพึ่งพิงระบบเศรษฐกิจของเมืองนี้ตลอดมา ดังนั้นการศึกษาประเด็นการค้าต่างประเทศของเมืองนครศรีธรรมราช เพื่ออธิบายว่าเหตุใดการค้าต่างประเทศของเมืองนี้จึงมีความสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจ การเมือง สังคม ของภาคใต้เป็นอย่างมาก รวมทั้งทำความเข้าใจความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ ระหว่างเมืองหลวงและหัวเมืองภาคใต้ได้ลึกซึ้งมากขึ้น เนื่องจากนครศรีธรรมราชเป็นเมืองราชทรัพย์ของรัฐไทย ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา การดำเนินนโยบายของเมืองหลวงจึงส่งผลกระทบต่อการค้าต่างประเทศของเมืองนครศรีธรรมราช และเพื่อตอบคำถามในประเด็นการดำเนินนโยบายของรัฐไทยในช่วงต้นรัตนโกสินทร์ว่าได้ส่งผลกระทบต่อการค้าต่างประเทศของเมืองนี้อย่างไรบ้าง แง่มุมทั้งหลายเหล่านี้จึงน่าศึกษาเป็นอย่างมาก เพราะการทำความเข้าใจการค้าต่างประเทศของเมืองนครศรีธรรมราชสมัยต้นรัตนโกสินทร์อย่างละเอียด นอกจากจะเข้าใจพัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงทางการค้าต่างประเทศของเมืองนี้ได้รอบ

ด้านแล้ว ยังเป็นพื้นฐานสำคัญในการทำความเข้าใจประวัติศาสตร์เศรษฐกิจภาคใต้และประวัติศาสตร์ไทยโดยรวมในช่วงถัดไปอีกด้วย

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

1. เพื่อศึกษาวิวัฒนาการและภูมิหลังของการค้าต่างประเทศของเมืองนครศรีธรรมราช ก่อนปี พ.ศ. 2325
2. เพื่อสร้างความเข้าใจเรื่องความสำคัญของการค้าต่างประเทศของเมืองนครศรีธรรมราช ในช่วงปีพ.ศ. 2325 - 2369
3. เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยต่างๆ ที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการค้าต่างประเทศของเมืองนครศรีธรรมราชในช่วงปี พ.ศ.2325 -2369
4. เพื่อพิจารณาบทบาทของราชสำนักสยามที่ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจ การเมือง และการปกครองของเมืองนครศรีธรรมราชในช่วง พ.ศ. 2325 - 2369
5. เพื่อสรุปความสำคัญของการค้าต่างประเทศของเมืองนครศรีธรรมราช ที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงประวัติศาสตร์เศรษฐกิจภาคใต้และประวัติศาสตร์ไทยในสมัยถัดมา

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. สามารถสร้างความกระจ่างในเรื่องภูมิหลังและวิวัฒนาการของการค้าต่างประเทศของเมืองนครศรีธรรมราชก่อนปี พ.ศ. 2325 เพิ่มขึ้น
2. สามารถทำความเข้าใจโครงสร้างการค้าต่างประเทศของเมืองนครศรีธรรมราชระหว่าง พ.ศ. 2325-2369 ได้รอบด้านและลึกซึ้งมากขึ้น
3. สามารถเข้าใจข้อเท็จจริงของการค้าต่างประเทศของเมืองนครศรีธรรมราช ที่มีต่อเศรษฐกิจ การเมือง การปกครองของภาคใต้ทั้งระหว่าง พ.ศ. 2325- 2369 และช่วงถัดมาได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

4. ช่วยเสริมสร้างองค์ความรู้ใหม่ในการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของเมืองนครศรีธรรมราชและภาคใต้โดยรวมให้กว้างขวางกว่าที่ดำรงอยู่ในปัจจุบัน

การตรวจสอบเอกสาร

การศึกษาเรื่องราวของนครศรีธรรมราชที่ผ่านมา มีการนำเสนอประเด็นต่างๆ อย่างกว้างขวางและหลากหลาย แต่งานส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับประเด็นการเมืองการปกครอง ศาสนาและศิลปวัฒนธรรม มากกว่าประเด็นทางด้านเศรษฐกิจ โดยเฉพาะเรื่องการค้าต่างประเทศของเมืองนครศรีธรรมราชในสมัยต้นรัตนโกสินทร์ ยังไม่มีการศึกษากันอย่างจริงจังมากนัก ทั้งนี้ การค้าต่างประเทศถือเป็นพื้นฐานสำคัญในการทำความเข้าใจพัฒนาการทางเศรษฐกิจของเมืองนี้ ถึงแม้ในอดีตที่ผ่านมาได้มีการบันทึกและกล่าวถึงการค้าต่างประเทศของเมืองนครศรีธรรมราชบ้าง โดยสอดแทรกไว้ในตำนานเมืองนครศรีธรรมราชซึ่งกรมศิลปากรจัดพิมพ์ขึ้น ในพ.ศ. 2481 ซึ่งมีการเสนอเรื่องราวและเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นตามความเชื่อด้วยการถ่ายทอดออกมาเป็นนิทานปรัมปรา สะท้อนภาพความเจริญรุ่งเรืองของเมืองนครศรีธรรมราชทั้งทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง ศาสนา และวัฒนธรรม รวมทั้งการค้าต่างประเทศที่มีมาตั้งแต่โบราณ โดยเฉพาะการค้าแบบบรรณาการกับจีน แสดงให้เห็นว่าจีนเป็นตลาดต่างประเทศที่สำคัญแห่งหนึ่งของนครศรีธรรมราช และเอกสารพื้นเมืองชิ้นนี้มีข้อสังเกตด้วยว่า ในช่วงแรกเมืองนครศรีธรรมราชขาดแคลนเกลือเพราะประชาชนไม่รู้จักวิธีการทำนาเกลือ จนกระทั่งทางกรุงศรีอยุธยาต้องจัดหาเกลือส่งมาให้ ต่อมาเมื่อพระพนมทะเลศรี ซึ่งต้นตระกูลมาจากเมืองเพชรบุรี ขึ้นมามีอำนาจที่เมืองนครศรีธรรมราช ได้ส่งเสริมให้ราษฎรรู้จักการทำนาเกลือ แสดงว่าเกลือเป็นสินค้าที่สำคัญในขณะนั้นด้วยเช่นกัน

นอกจากนี้ยังมีประเด็นที่น่าสนใจคือ ทางกรมการเมืองได้ประกาศให้ประชาชนในทุกตำบลสร้างป่าให้เป็นนา การส่งเสริมการทำนา แสดงให้เห็นการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญของประวัติศาสตร์เศรษฐกิจเมืองนครศรีธรรมราช เพราะการเกษตรกรรมกลายเป็นวิถีชีวิตของคนทั่วไปในท้องถิ่น ในขณะเดียวกันการที่ผู้ปกครองส่งเสริมให้ประชาชนทำเกษตรกรรมเพื่อเป็นกำลังสำคัญในการผลิต เนื่องจากผลผลิตเหล่านี้จะต้องส่งให้กับผู้ปกครองในรูปของส่วยและอากร ดังนั้นส่วยจึงเริ่มมีความสำคัญมากขึ้นต่อระบบเศรษฐกิจของเมืองนี้ อย่างไรก็ตามเอกสารพื้นเมืองชิ้นนี้ไม่ได้อธิบายว่าส่วยมีความสำคัญอย่างไรต่อการค้าระหว่างประเทศ และในการนำเสนอเนื้อหาเป็นการเล่าเรื่องแบบตำนาน ทำให้ขาดมาตรฐานข้อเท็จจริงของสังคมปัจจุบัน รวมทั้งมีข้อจำกัดในเรื่องของเวลา ทำให้ไม่สามารถมองภาพพัฒนาการของการค้าต่างประเทศได้อย่าง

ชัดเจน เพราะพัฒนาการทางการค้ามีขอบเขตลึกและกว้างกว่าที่มีบันทึกในเอกสารจีนนี้ หากมีการศึกษาหลักฐานทางโบราณคดีและเอกสารต่างๆ ประกอบ จะทำให้มองเห็นภาพวิวัฒนาการของการค้าต่างประเทศได้อย่างต่อเนื่องและเป็นระบบมากขึ้น

เช่นเดียวกับตำนานพระบรมธาตุนครศรีธรรมราช ซึ่งกรมศิลปากรพิมพ์เผยแพร่ ใน พ.ศ. 2473 มีการนำเสนอเรื่องราวคล้ายกับตำนานเมืองนครศรีธรรมราช เป็นการผสมผสานระหว่างศาสนาและการเมือง สะท้อนให้เห็นว่านครศรีธรรมราชไม่ได้อยู่อย่างโดดเดี่ยวแต่มีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมกับต่างประเทศอยู่ตลอดเวลา อย่างเช่นอินเดียและลังกา การที่นครศรีธรรมราชมีความเจริญรุ่งเรืองทางศาสนามาก เป็นสิ่งดึงดูดให้นักบวช พ่อค้าวานิช นักเดินเรือ ต่างเดินทางเข้ามายังดินแดนแห่งนี้ ส่งผลให้นครศรีธรรมราชเปิดรับวัฒนธรรม ค่านิยม ตลอดจนวิทยาการใหม่ๆ จากภายนอกมาแต่โบราณ ด้วยเหตุนี้ เมืองนครศรีธรรมราชจึงกลายเป็นศูนย์กลางการค้าที่สำคัญระหว่างประเทศด้วยเช่นกัน แต่เอกสารพื้นเมืองจีนนี้ไม่ได้ให้ความกระจ่างในประเด็นดังกล่าวเลย อย่างไรก็ตาม เอกสารพื้นเมืองจีนนี้ได้กล่าวถึงการปฏิสัมพันธ์ทางการเมืองระหว่างนครศรีธรรมราชและหัวเมืองมลายู แสดงให้เห็นว่ารัฐเหล่านี้มีการติดต่อกันมานานแล้ว ดังนั้นจึงมีความสัมพันธ์กันอย่างลึกซึ้งทั้งทางด้านเศรษฐกิจและการเมือง ประเด็นนี้น่าจะนำมาขยายเพิ่มเติมว่าการค้าต่างประเทศของเมืองนครศรีธรรมราช เกี่ยวข้องอย่างไรกับเศรษฐกิจ การค้าบริเวณคาบสมุทรมาเลย์ และต้องหาหลักฐานภายนอกเพิ่มเติม รวมทั้งหลักฐานแวดล้อมอื่นๆ เพื่อทำความเข้าใจการค้าต่างประเทศของเมืองนครศรีธรรมราชได้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น

ตำนานพราหมณ์เมืองนครศรีธรรมราช ซึ่งสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพได้มาจากเมืองนครศรีธรรมราช และราชบัณฑิตสภาพิมพ์เผยแพร่ ในพ.ศ. 2471 สะท้อนให้เห็นความผูกพันลึกซึ้งที่ยากจะแยกออกจากกันระหว่างพุทธศาสนาและศาสนาพราหมณ์ที่ยังลึกในสังคมแห่งนี้ การเข้ามาของศาสนาพราหมณ์เป็นการสนับสนุนข้อเท็จจริงที่ว่าดินแดนแห่งนี้มีปฏิสัมพันธ์กับภายนอกอยู่ตลอดมา ประเด็นสำคัญในเอกสารพื้นเมืองจีนนี้กล่าวถึงการที่เจ้าเมืองนครศรีธรรมราช และกรมการเมืองเบียดเบียนการเกณฑ์แรงงานพราหมณ์เพื่อประโยชน์ส่วนตนทางเมืองหลวงจึงโปรดให้เจ้าพระยาโกษาธิบดี มีสาตราออกมายังเมืองนครศรีธรรมราชไม่ให้เกณฑ์แรงงานเก็บส่วยและอากรจากพราหมณ์ แสดงให้เห็นว่านครศรีธรรมราชเข้มงวดในเรื่องการเก็บภาษีอากรเป็นอย่างมาก เพราะส่วยและอากรเหล่านี้เป็นแหล่งที่มาของรายได้ และพราหมณ์เป็นกำลังในการผลิตส่วยและอากรด้วยเช่นกันจนไม่มีเวลาประกอบกิจกรรมทางความเชื่อของตน จนกระทั่งราชสำนักต้องมีสาตราออกมาให้งดเว้นการเกณฑ์แรงงาน อย่างไรก็ตาม

ในด้านานพราหมณ์เมืองนครศรีธรรมราชไม่ได้กล่าวถึงความต้องการส่วยและอากรว่ามี ความสำคัญกับการค้าต่างประเทศอย่างไรบ้าง ตลอดจนไม่สามารถตอบคำถามได้ว่าการค้า ต่างประเทศส่งผลกระทบต่อสังคมและวิถีชีวิตของประชาชนในท้องถิ่นอย่างไร ดังนั้นเพื่อให้ มองเห็นภาพประเด็นการค้าต่างประเทศได้อย่างรอบด้านมากขึ้น จึงต้องศึกษาเอกสารต่างๆ เพิ่มเติม เพื่อสนับสนุนข้อเท็จจริงของการค้าต่างประเทศให้กว้างกว่าที่บันทึกไว้

พงศาวดารเมืองนครศรีธรรมราช ฉบับที่หลวงอนุสรสิทธิธรรม (บัว ณ นคร) เป็นผู้เรียบ เรียงขึ้น และกรมศิลปากรจัดพิมพ์เผยแพร่ในประชุมพงศาวดารฉบับหอสมุดแห่งชาติเล่มที่ 13 พ.ศ. 2514 ให้ความสำคัญกับประเด็นทางการเมืองเท่านั้น สาระสำคัญของเรื่องเป็นการนำเสนอ ประวัติศาสตร์ความเป็นมาของตระกูล ณ นคร และการสืบทอดอำนาจทางการเมืองตั้งแต่สมัย อยุธา ธนบุรี และรัตนโกสินทร์ สะท้อนให้เห็นว่าชนชั้นนำของเมืองนครศรีธรรมราชมีสาย สัมพันธ์ทางเครือญาติกับสกุลต่างๆ ที่สำคัญทางภาคใต้ และในราชสำนักไทย ส่งผลให้ตระกูล ณ นคร มีอำนาจทางเศรษฐกิจและการเมืองมากที่สุดใภาคใต้ และรัฐบาลกลางที่กรุงเทพมหานครใช้ ความสัมพันธ์ทางเครือญาติเป็นเครื่องมือในการดึงอำนาจเข้าสู่ส่วนกลางด้วย แต่อย่างไรก็ตาม พงศาวดารเมืองนครศรีธรรมราชไม่ได้อธิบายบทบาททางเศรษฐกิจและการค้าต่างประเทศของ ตระกูล ณ นครเลย ทั้งๆ ที่ตระกูลนี้เป็นตระกูลที่มีอิทธิพลมากในภาคใต้และหัวเมืองมลายู ในขณะที่เดียวกันการค้าต่างประเทศสร้างความมั่งคั่งให้แก่เจ้าเมืองและขุนนางท้องถิ่นเป็นอย่างมาก ดังนั้นจึงไม่สามารถทำความเข้าใจได้ว่าผู้นำท้องถิ่นเกี่ยวข้องกับการค้าต่างประเทศอย่างไร และ ความสัมพันธ์ทางเครือญาติของตระกูล ณ นครทั้งในภาคใต้และราชสำนักส่งผลกระทบต่อ การค้าต่างประเทศของเมืองนครศรีธรรมราช

จดหมายเหตุอุดมสมบัติ พร้อมคำอธิบายของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรง ราชานุภาพ เป็นเอกสารร่วมสมัยที่บันทึกสถานการณ์ทางเศรษฐกิจ การเมือง ระหว่างราชสำนัก และเมืองนครศรีธรรมราช สะท้อนภาพการดำเนินนโยบายของราชสำนักไทยที่พยายามกระชับ อำนาจท้องถิ่นให้เข้าสู่ส่วนกลางมากขึ้น ซึ่งส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจและการค้าต่างประเทศของ เมืองนครศรีธรรมราชเป็นอย่างมาก เนื่องจากนครศรีธรรมราชเคยมีอำนาจปกครองหัวเมืองภาคใต้ และหัวเมืองมลายูมาโดยตลอด การที่เมืองหลวงตัดทอนอำนาจทางการเมืองของนครศรีธรรมราช ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจและการค้าต่างประเทศด้วยเช่นกัน อย่างไรก็ตามในเอกสารดังกล่าวนี้ ไม่ได้วิเคราะห์ให้เห็นผลกระทบจากการดำเนินนโยบายของรัฐไทย ทำให้การค้าต่างประเทศของ เมืองนี้เปลี่ยนแปลงไปอย่างไร ดังนั้นจึงไม่สามารถทำความเข้าใจประเด็นการค้าต่างประเทศของ

เมืองนครศรีธรรมราชได้อย่างถ่องแท้ แต่อย่างไรก็ตาม ในเอกสารฉบับนี้ได้หยิบยกปัญหาที่อังกฤษเข้ามามีอิทธิพลบริเวณคาบสมุทรมาเลย์ โดยเฉพาะการเข้ามาขอเช่าเกาะปีนังจากไทรบุรี และเจ้าเมืองไทรบุรียินยอมให้อังกฤษซื้อหาเสบียงอาหารจากไทรบุรีได้โดยไม่ต้องเสียภาษีอากร แต่เมื่อนครศรีธรรมราชเข้าไปมีอำนาจเด็ดขาดในไทรบุรี จึงได้จัดเก็บภาษีตามธรรมเนียมเช่นเดียวกับเมืองอื่นๆ สร้างความไม่พอใจให้กับอังกฤษเป็นอย่างมาก จะเห็นได้ว่าความขัดแย้งกับอังกฤษส่วนหนึ่งมีสาเหตุมาจากผลประโยชน์ทางการค้าบริเวณคาบสมุทรมาเลย์ ซึ่งจดหมายหลวงอุดมสมบัติได้ละเอียดประเด็นนี้ไป เพราะมุ่งนำเสนอแต่ประเด็นความขัดแย้งในทางการเมืองขาดการวิเคราะห์เชื่อมโยงกับประเด็นเศรษฐกิจทำให้ไม่สามารถอธิบายการเข้ามาของอังกฤษซึ่งเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้การค้าต่างประเทศของนครศรีธรรมราชมีการเปลี่ยนแปลง

การทำความเข้าใจเรื่องการค้าต่างประเทศของเมืองนครศรีธรรมราชในสมัยต้นรัตนโกสินทร์ให้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น ต้องศึกษาเอกสารของชาวต่างประเทศที่เข้ามาติดต่อกับราชสำนักสยามในช่วงเวลานั้น อาทิ เอกสารของจอห์น ครอว์เฟิร์ด (John Crawford) ซึ่งรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับกิจการการค้าต่างประเทศของไทยและเมืองท่าที่สำคัญอย่างเมืองนครศรีธรรมราช เอกสารดังกล่าวนี้ชี้ให้เห็นความสำคัญของการค้าต่างประเทศ ที่เป็นหัวใจสำคัญในการหล่อเลี้ยงระบบเศรษฐกิจของไทย โดยรัฐบาลที่กรุงเทพมหานครใช้เมืองนครศรีธรรมราชในการติดต่อค้าขาย และดำเนินกิจกรรมทางการค้ากับต่างประเทศ เพราะเป็นเส้นทางค้าขายที่สำคัญแห่งหนึ่งในภูมิภาคนี้ แม้แต่อังกฤษยังตระหนักในความสำคัญทางการค้ากับนครศรีธรรมราช และต้องการเข้ามาขอสัมปทานการค้ากับไทยเพื่อเปิดเป็นเมืองท่าเสรี เหตุการณ์เหล่านี้กระทบกับการค้าต่างประเทศของเมืองนครศรีธรรมราชเป็นอย่างมาก นอกจากนี้เอกสารของจอห์น ครอว์เฟิร์ด ยังได้ชี้ให้เห็นปัญหา ระหว่างไทรบุรีและนครศรีธรรมราชว่าเกิดจากการที่เจ้าพระยานครศรีธรรมราชเข้าไปบีบบังคับผลประโยชน์ต่างๆ ในไทรบุรีนอกเหนือคำสั่งของราชสำนักไทย ซึ่งประเด็นนี้เกี่ยวข้องกับการค้าต่างประเทศด้วยเช่นกัน แสดงว่านครศรีธรรมราชเข้าไปตักตวงทรัพยากรนานาชนิดที่ได้จากดินแดนแห่งนี้ เพื่อนำมาใช้ในธุรกิจการค้า สะท้อนให้เห็นอำนาจทางเศรษฐกิจที่นครศรีธรรมราชมีในหัวเมืองมลายู อย่างไรก็ตาม เอกสารชิ้นนี้สามารถทำความเข้าใจถึงความสำคัญของการค้าต่างประเทศของเมืองนครศรีธรรมราชเพียงเบื้องต้นเท่านั้น ไม่สามารถอธิบายความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างเมืองหลวงและเมืองนครศรีธรรมราชได้ละเอียดมากนัก ทำให้ไม่สามารถวิเคราะห์และสรุปความสำคัญของการค้าต่างประเทศที่กระทบต่อระบบเศรษฐกิจของนครศรีธรรมราชและภาคใต้ในสมัยต้นรัตนโกสินทร์ได้อย่างชัดเจน

สอดคล้องกับจดหมายเหตุเจมส์ โลว์ (James Low) ซึ่งได้บันทึกขึ้นใน พ.ศ.2367 (ค.ศ. 1824) สารสำคัญของเอกสารฉบับนี้คือการรวบรวมข้อเท็จจริงทั้งทางด้านภูมิศาสตร์เศรษฐกิจของเมืองนครศรีธรรมราชและหัวเมืองภาคใต้ เช่น เมืองตรัง เมืองปะเหลียน เมืองพัทลุง และเมืองมลายูที่อยู่ในการควบคุมของเมืองนครศรีธรรมราช เอกสารชิ้นนี้ชี้ให้เห็นว่าเมืองนครศรีธรรมราชเข้มงวดในการเรียกเกณฑ์ส่วยและอากรจากเมืองเหล่านี้ เพื่อนำมาใช้ในกิจการการค้าต่างประเทศ การบังคับเรียกเกณฑ์ส่วยและอากรสร้างความเดือดร้อนให้แก่ประชาชนในท้องถิ่นเป็นอย่างมาก ข้อเท็จจริงอันนี้ชี้ให้เห็นว่าส่วยและอากร เป็นปัจจัยสำคัญในการกำหนดวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่นภาคใต้ ทำให้เห็นความเชื่อมโยงของวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่นที่มีส่วนสำคัญในการผลิตสินค้าเพื่อใช้ในธุรกิจการค้าต่างประเทศของเมืองเหล่านี้ด้วยเช่นกัน และจากการที่ผู้แทนของรัฐบาลอังกฤษอย่างเจมส์ โลว์ ต้องการเข้ามามีปฏิสัมพันธ์กับเจ้าเมืองนครศรีธรรมราช ซึ่งมีอำนาจเบ็ดเสร็จที่เมืองไทรบุรีในขณะนั้น แสดงให้เห็นความสำคัญและบทบาทของเจ้าเมืองนครศรีธรรมราชทางเศรษฐกิจและการค้าระหว่างประเทศที่มีต่อหัวเมืองภาคใต้ รวมทั้งหัวเมืองมลายูได้เป็นอย่างดี เพื่อต้องการทำความเข้าใจประเด็นการค้าต่างประเทศของเมืองนครศรีธรรมราชให้ละเอียดมากขึ้น ควรหยิบยกประเด็นที่อังกฤษเข้ามามีบทบาทในคาบสมุทรมลายู ด้วยการจัดตั้งสเตทส์เซพเทิลเมนต์ ซึ่งทำให้การค้าต่างประเทศในบริเวณนี้มีความสำคัญมากขึ้น และส่งผลกระทบต่อการค้าต่างประเทศของเมืองนครศรีธรรมราช

นอกจากเอกสารดังกล่าวข้างต้นแล้ว เอกสารของเฮนรี เบอร์นี่ ยังเป็นเอกสารของชาวต่างชาติที่บันทึกเรื่องราวในการเข้ามาติดต่อกับราชากับขุนนางไทย รวมทั้งเจ้าพระยานครศรีธรรมราช(น้อย)ด้วย ประเด็นสำคัญในเอกสารชิ้นนี้ชี้ให้เห็นความสำคัญของการค้าต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจและการเมืองระหว่างประเทศอย่างชัดเจน จะเห็นได้จากการที่อังกฤษเข้ามาเจรจากับเจ้าเมืองนครศรีธรรมราชเพื่อต้องการขยายธุรกิจการค้าและให้มีระบบการค้าแบบเสรี ทั้งนี้เนื่องจากการค้ากับนครศรีธรรมราชเป็นอุปสรรคต่อการค้าของอังกฤษ เพราะมีการเก็บอัตราภาษีและค่าธรรมเนียมทางการค้าที่ไม่แน่นอน ตลอดจนระบบการผูกขาดสินค้าของกลุ่มชนชั้นนำในท้องถิ่นได้ทำลายธุรกิจการค้าของอังกฤษเป็นอย่างมาก เพราะผลกำไรทางการค้าต่างประเทศตกอยู่ในมือของเจ้าเมือง กรมการเมือง และกลุ่มพ่อค้าชาวจีนโพ้นทะเลที่ปรับตัวให้เข้ากับระบบศักดินาท้องถิ่น ทำให้อังกฤษต้องเข้ามาเจรจาทำสนธิสัญญาเบอร์นี่กับไทย และการเข้ามาต่อรองทางการค้าในครั้งนี้สะท้อนให้เห็นว่าการค้าต่างประเทศของนครศรีธรรมราชมีความเจริญรุ่งเรืองมากในสมัยต้นรัตนโกสินทร์ โดยตระกูล ณ นคร เป็นผู้มีอิทธิพลมากต่อระบบเศรษฐกิจและการค้าต่างประเทศในภาคใต้และหัวเมืองมลายู จะเห็นได้จากการที่เจ้าเมือง

นครศรีธรรมราชสนับสนุนอั้งยี่ชาวจีนในเกาะปีนัง เพื่อคุกคามการค้าของอังกฤษ ประเด็นนี้ เกี่ยวข้องกับการค้าต่างประเทศเป็นอย่างมาก แสดงให้เห็นว่าเจ้าเมืองมีเครือข่ายการค้าที่กว้างขวาง และมีบทบาทมากต่อระบบเศรษฐกิจระหว่างประเทศ รวมทั้งการที่เจ้าเมืองนครศรีธรรมราชเป็นผู้ เจริญลางนามแทนรัฐไทยในสนธิสัญญาเบื้องต้นกับเบอร์นี ยิ่งเป็นการตอกย้ำให้เห็นอำนาจหน้าที่ ที่มีอยู่อย่างมากมายของเจ้าเมืองในขณะนั้น แม้ว่าเอกสารชิ้นนี้สะท้อนความสำคัญของการค้า ต่างประเทศของเมืองนครศรีธรรมราชในสมัยต้นรัตนโกสินทร์ได้เป็นอย่างดี แต่เป็นเพียงมุมมอง ของอังกฤษที่เข้ามาดำเนินนโยบายทางการค้าและแสวงหาผลประโยชน์ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ไม่สามารถอธิบายพัฒนาการทางการค้าต่างประเทศของเมืองนครศรีธรรมราชก่อนและหลังเวลา ดังกล่าวได้ละเอียดลึกซึ้ง ทำให้ไม่สามารถสะท้อนภาพโครงสร้างทางการค้าและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ในธุรกิจการค้าต่างประเทศได้อย่างถ่องแท้ ดังนั้นเพื่อให้เข้าใจการค้าต่างประเทศของเมือง นครศรีธรรมราชได้ชัดเจนยิ่งขึ้น จึงต้องทำความเข้าใจเหตุการณ์แวดล้อมทางประวัติศาสตร์อื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจและการเมืองในภูมิภาคนี้ เพื่อวิเคราะห์ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการค้า ต่างประเทศของนครศรีธรรมราชให้ละเอียดลึกซึ้งมากยิ่งขึ้น

ส่วนงานของอารียา เสถียรสุด (2514) เรื่องเจ้าเมืองนครศรีธรรมราชสมัยการปกครอง แบบเก่าแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ พ.ศ. 2325-2435 มุ่งศึกษาขอบเขตและอำนาจหน้าที่ของเจ้าเมือง นครศรีธรรมราชที่มีต่อราชสำนักไทยในบริบททางการเมือง สะท้อนให้เห็นว่านครศรีธรรมราช เป็นเมืองที่มีความสำคัญทางยุทธศาสตร์ที่สร้างความมั่นคงทางการเมือง การปกครอง ให้กับรัฐไทย ไม่สามารถชี้ให้เห็นว่าการที่ราชสำนักต้องการควบคุมเมืองนครศรีธรรมราช เพื่อขยาย ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของรัฐไทยไปยังภาคใต้และคาบสมุทรมลายูด้วยเช่นกัน โดยเฉพาะ การค้าต่างประเทศที่รัฐบาลกลางใช้เมืองนครศรีธรรมราชเป็นตัวแทนของรัฐไทยในการควบคุม ลินค้าแบบผูกขาด เพื่อนำไปใช้ในธุรกิจการค้ากับต่างประเทศ ซึ่งส่งผลกระทบต่อการค้า ต่างประเทศของเมืองนี้เป็นอย่างมากเพราะการค้าต่างประเทศเปลี่ยนแปลงไปตามนโยบายของรัฐ ไทย แม้ว่าผู้วิจัยได้นำเสนออิทธิพลของเจ้าเมืองนครศรีธรรมราชและอำนาจของตระกูล ณ นคร ที่ มีอยู่ในหัวเมืองภาคใต้และรัฐมลายู แต่ไม่ได้อธิบายให้เข้าใจบทบาทของชนชั้นนำในท้องถิ่นที่เข้าไปผูกขาดธุรกิจการค้าระหว่างประเทศ จนสร้างความมั่นคงให้กับตระกูล ณ นคร และสามารถสืบ ทอดอำนาจไว้ได้ตลอดช่วงรัตนโกสินทร์ตอนต้น เพราะฉะนั้นจึงไม่สามารถสร้างความกระจ่างได้ว่า เหตุใดการค้าต่างประเทศจึงมีอิทธิพลต่อระบบเศรษฐกิจของเมืองนครศรีธรรมราช ทั้งนี้เนื่องจากการค้ากับต่างประเทศเป็นพลวัตสำคัญในการผลักดันระบบเศรษฐกิจของภาคใต้ตลอดมา อีกทั้งยัง ขาดการวิเคราะห์วิถีชีวิตของประชาชนในท้องถิ่นว่ามีความสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจ การเมืองของ

นครศรีธรรมราชอย่างไร ระบุเพียงแต่ว่า การเกณฑ์แรงงาน และส่วย เป็นสิ่งสำคัญ แต่ไม่สามารถเชื่อมโยงให้เห็นความเกี่ยวพันกันระหว่างการเกณฑ์แรงงานและระบบส่วยอากรว่ามีความสัมพันธ์กับการค้าต่างประเทศของเมืองนี้อย่างไร ทำให้ไม่สามารถมองเห็นภาพการค้าต่างประเทศของเมืองนครศรีธรรมราชได้สมบูรณ์และรอบด้าน

งานวิจัยเรื่องบทบาทของเจ้าพระยานครศรีธรรมราช (น้อย) ที่มีต่อรัฐบาลกลางและหัวเมืองภาคใต้ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยและพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวของสุภาภรณ์ ตัณศารักษ์ (2520) ซึ่งให้ความสำคัญกับการศึกษาประวัติศาสตร์บุคคลผ่านมุมมองของผู้ปกครองคือเจ้าพระยานครศรีธรรมราช (น้อย) ผู้มีบทบาทสำคัญทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม รวมทั้งการค้าต่างประเทศของเมืองนี้ พร้อมกับนำเสนอบทบาทของเจ้าเมืองนครศรีธรรมราชที่เป็นเพียงตัวแทนของราชสำนักในการติดต่อกำขายกับต่างประเทศตามกรอบของเมืองหลวงเท่านั้น ไม่ได้วิเคราะห์ให้ลึกซึ้งเกี่ยวกับอิทธิพลทางเศรษฐกิจของเจ้าเมืองนครศรีธรรมราช และการช่วงชิงผลประโยชน์ทางการค้าระหว่างเมืองหลวง และชนชั้นนำของท้องถิ่นในการดำเนินธุรกิจค้าขายกับต่างประเทศ รวมทั้งละเลยแง่มุมของประชาชนในท้องถิ่นที่เข้าไปเกี่ยวข้องกับการค้าต่างประเทศของเมืองนี้ได้อย่างไร เพราะประชาชนถือเป็นส่วนสำคัญในกระบวนการการผลิตที่ผู้ปกครองดึงความมั่งคั่งมาจากผลผลิตส่วนเกิน เพื่อนำไปใช้ในธุรกิจการค้ากับต่างประเทศ และสร้างผลกำไรให้กับชนชั้นนำของท้องถิ่นเป็นอย่างมาก ทำให้ไม่สามารถเข้าใจระบบโครงสร้างของการค้าต่างประเทศได้อย่างชัดเจน อย่างไรก็ตามผู้วิจัยได้นำเสนอประเด็นปัญหาโจรสลัด และการลักลอบค้าขายฝิ่นในบริเวณคาบสมุทรมาเลย์ ซึ่งประเด็นเหล่านี้ นำนำมาทบทวนว่าเกี่ยวข้องกับการค้าต่างประเทศของเมืองนครศรีธรรมราชอย่างไร และส่งผลกระทบต่อการค้าบริเวณนี้มากน้อยแค่ไหน เพื่อทำความเข้าใจสถานการณ์การค้าต่างประเทศของเมืองนครศรีธรรมราชให้ชัดเจนยิ่งขึ้น

งานวิจัยของ สงบ ส่องเมือง (2518) เรื่องความสัมพันธ์ระหว่างราชธานีกับหัวเมืองนครศรีธรรมราชในสมัยกรุงธนบุรีและสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น เป็นการศึกษาการบริหารราชการระหว่างรัฐบาลกลางกับหัวเมืองปักษ์ใต้ในขณะนั้น ทำให้เห็นบทบาทของเมืองนครศรีธรรมราชในฐานะเมืองที่อยู่ภายใต้การปกครองของประเทศไทย มีอำนาจหน้าที่ดูแลหัวเมืองฝ่ายใต้และหัวเมืองมลายู ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ และการเมือง สะท้อนให้เห็นว่าบทบาทของเจ้าเมืองจะมีมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับกำเนินนโยบายจากส่วนกลาง ซึ่งส่งผลกระทบต่ออำนาจทางเศรษฐกิจและการค้าต่างประเทศด้วยเช่นกัน เพราะที่ผ่านมามีการค้าต่างประเทศของเมืองนครศรีธรรมราชเปลี่ยนแปลงไปตามนโยบายของประเทศไทย แต่ผู้วิจัยไม่วิเคราะห์ให้เห็นว่าการดำเนิน

นโยบายของไทยส่งผลกระทบต่อการค้าต่างประเทศของเมืองนี้อย่างไร เพียงแต่ชี้ให้เห็นว่าเมืองนครศรีธรรมราชเป็นตัวแทนการค้าของรัฐไทย ในการดำเนินกิจกรรมทางการค้ากับต่างประเทศ ภายใต้คำสั่งของราชสำนักเท่านั้น ทำให้ประเด็นการค้าต่างประเทศจำกัดอยู่ภายใต้กรอบที่ราชสำนักวางไว้ ดังนั้น เพื่อสนับสนุนข้อเท็จจริงที่ว่านครศรีธรรมราชมีอิสระในการค้าขายกับต่างประเทศสูงมาก ควรนำเสนอประเด็นความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองส่วนท้องถิ่นและชนชั้นสูงในเมืองหลวงที่มีผลประโยชน์ร่วมกันทางการค้าต่างประเทศ ตลอดจนความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าเมืองนครศรีธรรมราชและผู้มีอิทธิพลเงินโพ้นทะเลในคาบสมุทรมลายู เพื่ออธิบายให้เข้าใจว่าการค้าต่างประเทศของเมืองนครศรีธรรมราชไม่ได้อยู่ภายใต้กรอบคำสั่งของราชสำนักเท่านั้น แต่มีเครือข่ายทางการค้ากว้างขวางจึงจะทำให้มองเห็นภาพการเจริญเติบโตของการค้าต่างประเทศได้ชัดเจนมากขึ้น

งานวิจัยของ พณิตา เอี่ยมสุวรรณ (2542) เรื่อง ความสำคัญทางเศรษฐกิจของเมืองนครศรีธรรมราช พ.ศ. 2325 - 2439 เป็นวิทยานิพนธ์เพียงเล่มเดียวที่นำเสนอประเด็นเศรษฐกิจของเมืองนครศรีธรรมราชในสมัยต้นรัตนโกสินทร์โดยตรง สะท้อนภาพความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจและการค้าระหว่างเมืองนครศรีธรรมราชและรัฐบาลกลาง ซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานที่นครศรีธรรมราชต้องส่งมอบผลประโยชน์ให้เมืองหลวง แม้ผู้วิจัยได้อธิบายความสำคัญและการเปลี่ยนแปลงทางการค้าต่างประเทศของนครศรีธรรมราชไว้ แต่ยังไม่ละเอียดเท่าที่ควร ไม่สามารถวิเคราะห์ให้เห็นว่าการค้าต่างประเทศเป็นหัวใจสำคัญในการพยุงเศรษฐกิจของเมืองนี้ได้อย่างไร ประกอบกับช่วงเวลาในการวิจัยยาวเกินไป ทำให้ไม่สามารถเข้าใจข้อเท็จจริงของการค้าต่างประเทศได้อย่างลึกซึ้ง เพราะในสมัยต้นรัตนโกสินทร์เกิดเงื่อนไขหลายอย่างที่ส่งผลกระทบต่อการค้าต่างประเทศของเมืองนี้ ดังนั้นการศึกษาประเด็นการค้าต่างประเทศของเมืองนครศรีธรรมราชในสมัยต้นรัตนโกสินทร์อย่างจริงจัง จึงต้องศึกษาภูมิหลังทางการค้าก่อนช่วงเวลาดังกล่าว เพื่อจะได้เห็นพัฒนาการทางการค้าและปัจจัยสำคัญที่ทำให้การค้าต่างประเทศมีการเปลี่ยนแปลง รวมทั้งความสัมพันธ์แบบพึ่งพากันระหว่างพ่อค้าชาวจีนโพ้นทะเลที่มั่งคั่งกับผู้นำท้องถิ่นที่มีการผสมผสานผลประโยชน์ร่วมกันมานานตั้งแต่ก่อนยุครัตนโกสินทร์ เมื่อเข้าสู่สมัยต้นรัตนโกสินทร์แล้วส่งผลกระทบต่อการค้าต่างประเทศ นอกจากนี้ยังมีข้อสังเกตด้วยว่า การค้าต่างประเทศของเมืองนครศรีธรรมราชเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของคนทุกชนชั้นของท้องถิ่นด้วย ทั้งนี้เนื่องจากการค้าในช่วงต้นรัตนโกสินทร์เป็นการค้าโดยใช้เรือสำเภาทำให้ต้องมีจุดพักเรือเพื่อเตรียมเสบียงและแลกเปลี่ยนสินค้าอุปโภคบริโภค การมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างชาวต่างชาติตลอดเวลา จึงส่งผลกระทบต่อชีวิตทางเศรษฐกิจ และสังคมของคนในท้องถิ่นภาคใต้ด้วยเช่นกัน

งานของอุดม นิปรียา (2523) ที่ศึกษา เรื่องเจ้าพระยานครศรีธรรมราช (น้อย) กับอังกฤษ ในปัญหาหัวเมืองมลายูสมัยรัชกาลที่ 3 และเรื่องนครศรีธรรมราชกับการปกครองหัวเมืองมลายูใน รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ.2367-2394) ผลงานทั้งสองชิ้นนี้นำเสนอ ความสัมพันธ์ระหว่างนครศรีธรรมราชกับหัวเมืองมลายูในบริบททางการเมืองเป็นส่วนใหญ่ สะท้อนสถานภาพของเมืองนครศรีธรรมราชในฐานะเป็นเมืองที่ควบคุมหัวเมืองมลายูแทนรัฐไทย และเจ้าพระยานครศรีธรรมราชผู้นี้เป็นผู้ที่มีบทบาทมากที่สุดในการเข้าไปควบคุมหัวเมืองมลายู ในช่วงต้นรัตนโกสินทร์ ส่วนประเด็นการค้าต่างประเทศยังไม่มีการศึกษาอย่างจริงจัง มีเงื่อนไข หลายประการที่ต้องหยิบยกขึ้นมาพิจารณาเพื่อทำความเข้าใจประเด็นนี้ให้ถ่องแท้มากขึ้น โดยเฉพาะการที่อังกฤษเข้ามาตั้งสถานกงสุลที่เขตเทลิเมนต์ ส่งผลกระทบต่อการค้าบริเวณนี้เป็นอย่าง มาก เพราะนอกจากนครศรีธรรมราชจะเป็นเส้นทางการค้าที่สำคัญเส้นทางหนึ่งในคาบสมุทรมลายู หรือคาบสมุทรมลายู และมีการค้าขายกับดินแดนแถบนี้มานานแล้ว กลุ่มเจ้าเมือง กรมการเมือง ยังเข้าไปผูกขาดผลประโยชน์ และอาศัยรากฐานทางเศรษฐกิจของภาคใต้และหัวเมืองมลายูเป็น ปัจจัยส่งเสริมการค้าต่างประเทศให้เมืองนครศรีธรรมราช จนเกิดความขัดแย้งระหว่างหัวเมือง ภาคใต้และหัวเมืองมลายู การเสริมประเด็นเหล่านี้เพื่อเชื่อมโยงความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจของ นครศรีธรรมราชในฐานะเป็นหัวเมืองเอกทางภาคใต้ ที่มีอำนาจในการรวบรวมผลประโยชน์ ทางการค้ากับหัวเมืองต่างๆ ในภาคใต้และหัวเมืองมลายู จึงจะทำให้สามารถวิเคราะห์โครงสร้าง การค้าต่างประเทศของนครศรีธรรมราชกับหัวเมืองมลายูที่มีความผูกพันกันอย่างลึกซึ้ง

งานวิจัยของชาวต่างประเทศ อาทิ งานของ วอลเตอร์ เอฟ. เวลลา (Walter F. Vella) เรื่อง Siam Under Rama III (ค.ศ. 1924 - 1980) นำเสนอประเด็นของนครศรีธรรมราช คล้ายกับ งานวิจัยที่ผ่านมา ซึ่งให้ความสำคัญแก่เมืองนครศรีธรรมราชในฐานะตัวแทนของรัฐบาลกลางใน การควบคุมหัวเมืองมลายู ซึ่งเป็นประเทศราชของรัฐไทย สะท้อนให้เห็นว่านครศรีธรรมราชเป็น ศูนย์กลางทางการเมืองที่ราชสำนักไทยใช้ขยายอำนาจการปกครองไปสู่ดินแดนในมลายูเพียงอย่าง เดียว ไม่ได้สะท้อนให้เห็นความสำคัญในการเป็นศูนย์กลางทางการค้าระหว่างประเทศที่มีมานาน นับศตวรรษ ทั้งๆ ที่การค้าต่างประเทศของนครศรีธรรมราชมีพัฒนาการเคียงคู่กับพัฒนาการทาง การเมืองของเมืองนี้ตลอดมา นอกจากนี้งานวิจัยชิ้นนี้ยังขาดการวิเคราะห์ให้เห็นว่า นครศรีธรรมราชเป็นหัวเมืองเอกซึ่งทางเมืองหลวงมอบอำนาจให้บริหารจัดการหัวเมืองปักษ์ใต้และ หัวเมืองมลายู มีอิสระในการจัดเก็บภาษีและการเกณฑ์แรงงาน ดังนั้นนครศรีธรรมราชจึงสามารถ เรียกเก็บภาษีจากประชาชนได้ตามอำเภอใจ เงื่อนไขนี้เองเป็นที่มาของการสร้างรายได้ให้เจ้าเมือง และกรมการเมืองเป็นอย่างมาก และการเรียกเก็บภาษีส่งผลกระทบต่อประชาชนโดยตรง เพราะ

ผู้ปกครองนำรายได้ที่มาจากส่วยอากรเหล่านี้ไปใช้ในการค้ากับต่างประเทศ เพราะฉะนั้นผลกำไรต่าง ๆ จึงตกอยู่กับชนชั้นปกครองทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำในการกระจายรายได้ ราษฎรเป็นฐานของการผลิตที่ชนชั้นผู้ปกครองนำไปใช้สร้างผลกำไรจากการค้าต่างประเทศ เรียกได้ว่าเกษตรกรรมเป็นรากฐานของประชาชน ส่วนขุนนางและชนชั้นนำของท้องถิ่นเป็นผู้ประกอบการทางการค้า โดยพื้นเพองสำคัญในการขับเคลื่อนกิจกรรมทางการค้าคือชาวจีนโพ้นทะเล ซึ่งผู้วิจัยได้ละเอียดประเด็นเหล่านี้ไป ทำให้จึงไม่สามารถสะท้อนภาพการค้าต่างประเทศของเมืองนครศรีธรรมราชได้อย่างรอบด้าน

งานวิจัยของเจนนิเฟอร์ คushman (Jennifer Wayne Cushman) เรื่อง *Field from the Sea: Chinese Junk Trade with Siam during the Late Eighteenth and Early Nineteenth Century* (1975) งานวิจัยชิ้นนี้ผู้เขียนชี้ให้เห็นสถานการณ์ทางการค้าระหว่างประเทศในช่วงต้นรัตนโกสินทร์ได้เป็นอย่างดี ทำให้เข้าใจว่าจีนเป็นตลาดการค้าต่างประเทศที่มีความสำคัญมากมาตั้งแต่สมัยโบราณจนกระทั่งถึงยุคต้นรัตนโกสินทร์ ดูได้จากความต้องการสินค้าเข้าและสินค้าออกจากรายงานของจีนในช่วงเวลาดังกล่าว และจากการที่จีนติดต่อกับราชสำนักนครศรีธรรมราชมานานแล้ว ดังนั้นพัฒนาการทางการค้าของเมืองนี้ต้องเข้าไปเกี่ยวข้องกับชาวจีนโพ้นทะเลอย่างเลี่ยงไม่ได้ ทั้งนี้เป็นเพราะชาวจีนโพ้นทะเลเข้ามาผูกขาดในกิจกรรมทางการค้าต่างประเทศและอยู่ภายใต้การอุปถัมภ์ของเจ้าเมือง ขุนนางท้องถิ่น ฉะนั้นจึงไม่ใช่เรื่องแปลกที่ชนชั้นสูงในท้องถิ่นจะมีความสัมพันธ์อย่างแนบแน่นในทุกรูปแบบกับพ่อค้าจีนโพ้นทะเลที่ปรับตนเองให้สอดคล้องกับระบบศักดินาไทย และพัฒนาตนเองจนกลายเป็นผู้มีอิทธิพลทางการค้าในภูมิภาคนี้ ซึ่งประเด็นเหล่านี้เกี่ยวข้องกับการค้าต่างประเทศของเมืองนครศรีธรรมราชด้วยเช่นกัน เพราะทำให้เข้าใจโครงสร้างการค้าต่างประเทศได้ชัดเจนยิ่งขึ้น แต่อย่างไรก็ตามงานวิจัยชิ้นนี้นำเสนอการค้าต่างประเทศในแง่มุมมองของการค้าไทยและจีนเท่านั้น ไม่สามารถอธิบายให้เห็นพัฒนาการทางการค้าต่างประเทศของเมืองนี้ได้อย่างเป็นระบบ จำเป็นต้องศึกษาข้อเท็จจริงจากเอกสารและสถานการณ์แวดล้อมทางประวัติศาสตร์ เพื่อให้เข้าใจประเด็นการค้าต่างประเทศของเมืองนครศรีธรรมราชในช่วงต้นรัตนโกสินทร์ได้อย่างละเอียดลึกซึ้งยิ่งขึ้น

งานวิจัยของลีซา ฮอง (Lysa Hong) เรื่อง *Thailand in the Nineteenth Century Evolution of the Economy Society* (1984) แสดงให้เห็นว่าการค้าต่างประเทศในสมัยต้นรัตนโกสินทร์มีการขยายตัวมาก ทำให้ส่วยและอากรมีความสำคัญต่อธุรกิจการค้าต่างประเทศ ส่งผลให้มีการปฏิรูประบบการจัดเก็บภาษีอากรในช่วงต้นรัตนโกสินทร์ การปรับปรุงระบบภาษีอากรเอื้อประโยชน์

ให้กับชาวจีนโพ้นทะเลที่ได้พัฒนาตัวเองได้เข้ามารับประมุขเป็นเจ้าภานายอากร และผูกขาดสินค้าหลายชนิด ซึ่งส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจและการค้าต่างประเทศของเมืองนครศรีธรรมราชเป็นอย่างมาก เพราะการเข้ามาของชาวจีนโพ้นทะเลช่วยให้การค้าต่างประเทศและการค้าภายในเมืองนี้ขยายตัว นอกจากนี้ในช่วงเวลาดังกล่าวรัฐไทยได้ติดต่อกับอาณานิคมของอังกฤษโดยเฉพาะกับสิงคโปร์มากขึ้นรองลงมาจากการค้ากับจีน สะท้อนให้เห็นว่าการค้าระหว่างกรุงเทพมหานคร หัวเมืองมลายู และสิงคโปร์มีความสำคัญเช่นกัน ขณะเดียวกันจากการที่นครศรีธรรมราชเป็นหัวเมืองเอกในภาคใต้และมีความผูกพันกับคาบสมุทรมลายูมาช้านาน จึงมีบทบาทสำคัญในการติดต่อกับสิงคโปร์อย่างเลี่ยงไม่ได้ ดังนั้นการศึกษาวิจัยเรื่องการค้าต่างประเทศจึงต้องนำประเด็นเหล่านี้มาขยายเพิ่มเติม เพื่อให้เข้าใจพัฒนาการทางการค้าต่างประเทศที่มีความต่อเนื่องยาวนานได้กระจ่างมากขึ้น

จากการสำรวจเอกสารและงานวิจัยข้างต้น สรุปได้ว่ายังไม่มียานวิจัยเรื่องใดที่ให้ความกระจ่างในเรื่องการค้าต่างประเทศของเมืองนครศรีธรรมราชในสมัยต้นรัตนโกสินทร์ได้อย่างสมบูรณ์และรอบด้าน เนื่องจากงานวิจัยส่วนใหญ่ให้ความสำคัญทางด้านการเมืองการปกครอง ในขณะที่ผลงานการศึกษาทางด้านเศรษฐกิจต่างละเลยที่จะศึกษาประเด็นการค้าต่างประเทศอย่างจริงจัง ทำให้ไม่สามารถทำความเข้าใจประวัติศาสตร์เศรษฐกิจของเมืองนี้ได้ละเอียดอย่างแท้จริง ดังนั้นการวิจัยเพื่อวิเคราะห์ให้เห็นข้อเท็จจริงของการค้าต่างประเทศในครั้งนี้ จึงน่าจะช่วยสร้างความกระจ่างได้อย่างรอบด้านและลุ่มลึก รวมทั้งช่วยให้เข้าใจระบบเศรษฐกิจของเมืองนครศรีธรรมราชและภาคใต้ในช่วงเวลาดังกล่าวได้ดียิ่งขึ้น

ขอบเขตการวิจัย

ในการวิจัยเรื่อง การค้าต่างประเทศของเมืองนครศรีธรรมราชในสมัยต้นรัตนโกสินทร์ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการศึกษาไว้ดังนี้

1. ศึกษาภูมิหลังของเศรษฐกิจและการค้าต่างประเทศของเมืองนครศรีธรรมราช ก่อนปี พ.ศ.2325
2. ค้นคว้าหาข้อเท็จจริงเพื่อทำความเข้าใจถึงสาเหตุและการเปลี่ยนแปลงของการค้าต่างประเทศของเมืองนครศรีธรรมราช ระหว่างปี พ.ศ. 2325-2369

3. เพื่อวิเคราะห์ผลกระทบของการค้าต่างประเทศที่มีต่อเศรษฐกิจการเมืองของเมืองนครศรีธรรมราช และท้องถิ่นภาคใต้ ระหว่างปี พ.ศ. 2325 - 2369

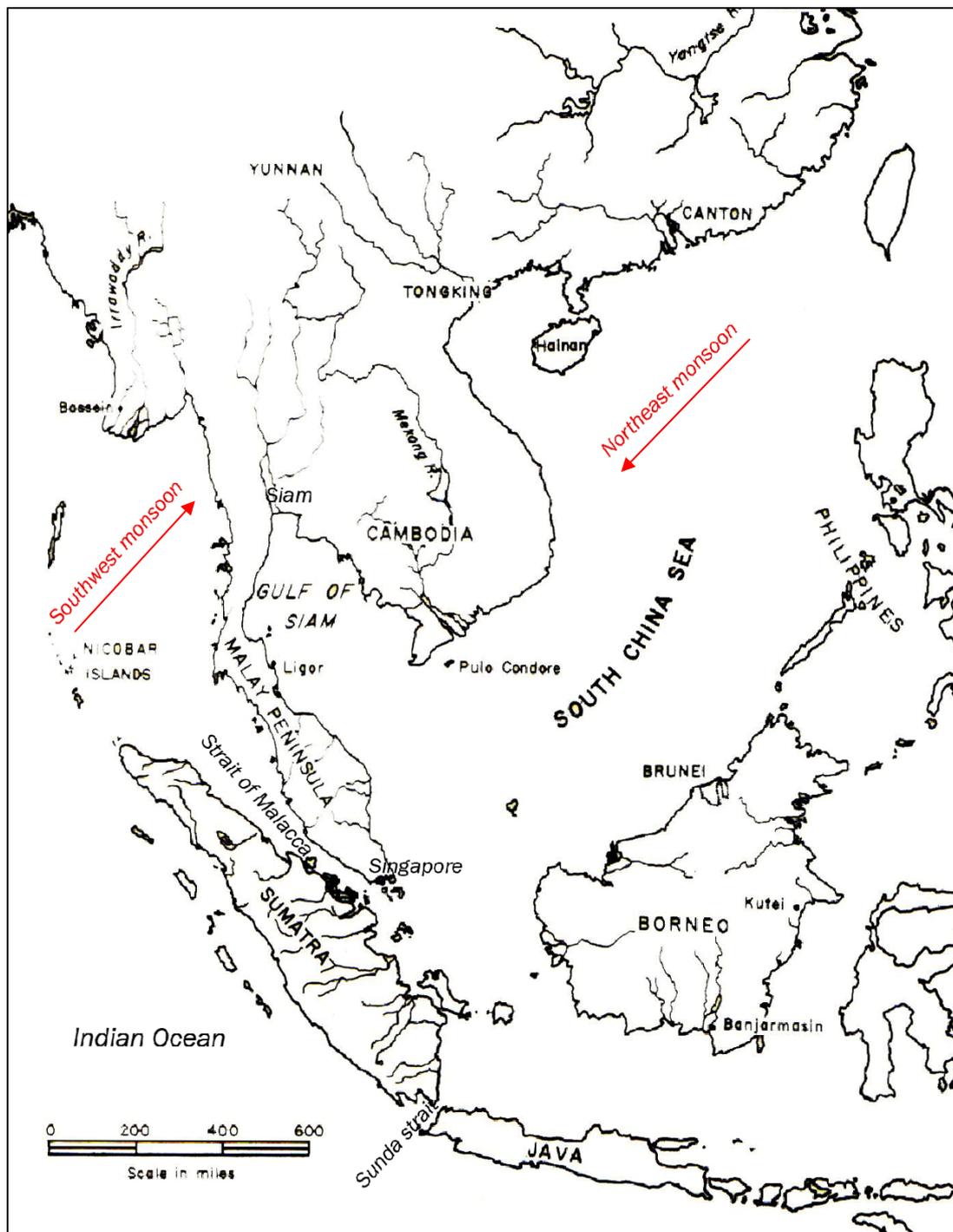
4. เพื่อสรุปหาผลกระทบของการค้าต่างประเทศของเมืองนครศรีธรรมราช ที่มีต่อเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองภาคใต้ ในช่วงหลัง พ.ศ. 2369 จนถึงปัจจุบัน

วิธีการวิจัย

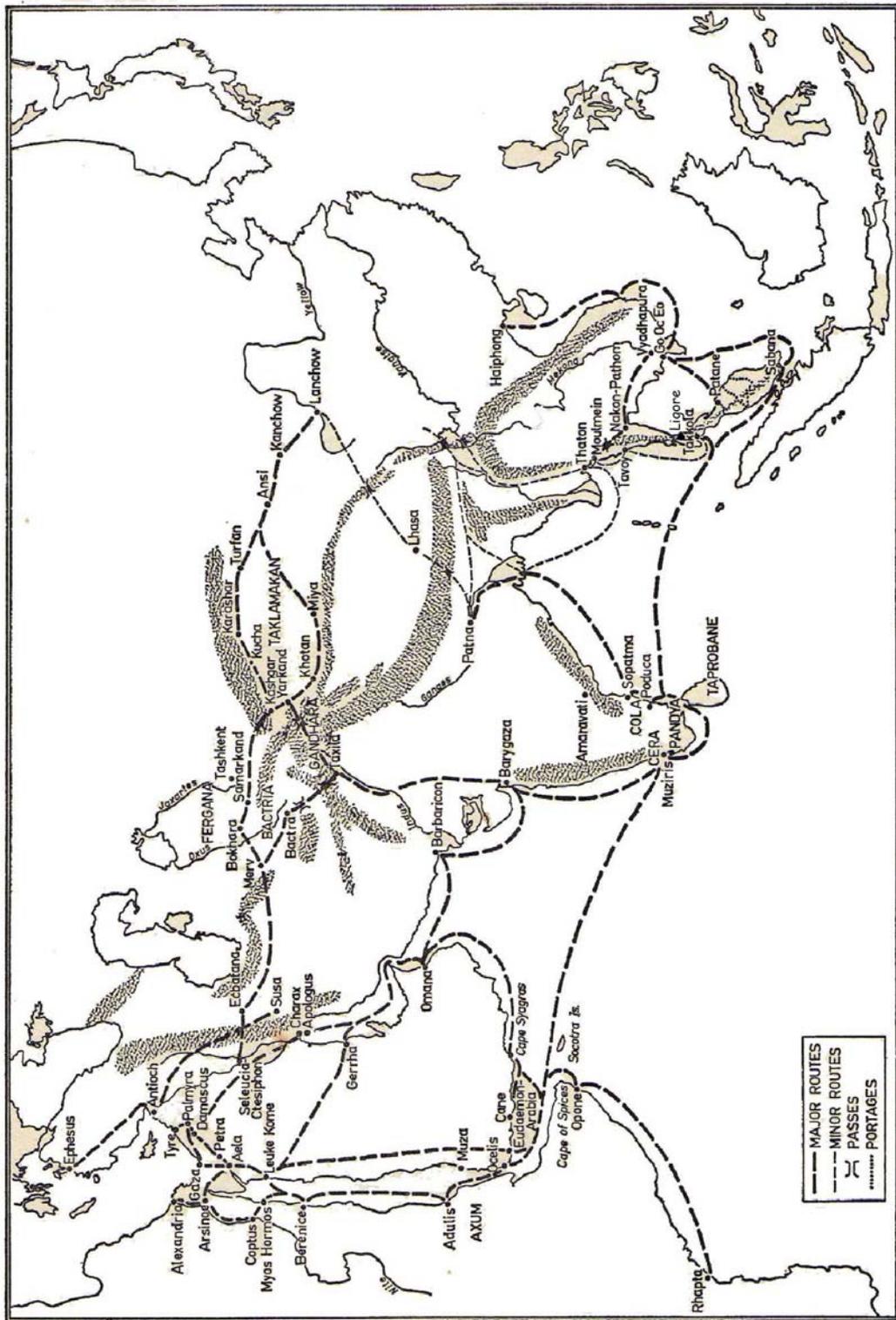
งานวิจัยชิ้นนี้เป็นการศึกษาในเชิงคุณภาพ (Qualitative - Approach) โดยใช้วิธีการศึกษาค้นคว้าตามระเบียบวิธีการทางประวัติศาสตร์ (Historical Approach) ประกอบกับการนำเสนอแบบพรรณนาเชิงวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) โดยอาศัยหลักฐานข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์จากแหล่งข้อมูลต่างๆ ดังต่อไปนี้

1. **หลักฐานชั้นต้น (Primary Sources)** ได้แก่ เอกสารตัวเขียนที่ยังไม่ได้ตีพิมพ์ เอกสารทางราชการ รายงานการตรวจราชการเมือง หนังสือราชการกรมพระกลาโหม จากแหล่งข้อมูลต่างๆ เช่น สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ และสำนักหอสมุดแห่งชาติ เป็นต้น

2. **หลักฐานชั้นรอง (Secondary Sources)** ได้แก่ งานวิจัย วิทยานิพนธ์ เอกสารการสัมมนาวารสารและบทความทางวิชาการ พงศาวดาร และสิ่งพิมพ์ต่างๆ ทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศที่เกี่ยวข้อง จากแหล่งข้อมูลต่างๆ เช่น พิพิธภัณฑ์สถานเมืองนครศรีธรรมราช หอสมุดกรมพระยาดำรงราชานุภาพ และห้องสมุดกลางของสถาบันอุดมศึกษาต่างๆ ในกรุงเทพมหานครและในภาคใต้

ภาพที่ 1 แผนที่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้
ที่มา: O.W. (1967: 356)

TRADE ROUTES A.D. 100

ภาพที่ 2 เส้นทางการค้าระหว่างมหาสมุทรอินเดียและมหาสมุทรแปซิฟิกพุทธศตวรรษที่ 600
ที่มา: Simkin (1968: 1)

บทที่ 2

ภูมิหลังการค้าต่างประเทศของเมืองนครศรีธรรมราชก่อนปี พ.ศ.2325

นครศรีธรรมราชเป็นเมืองที่มีภูมิหลังและพัฒนาการทางการค้าต่างประเทศมาตั้งแต่โบราณ เนื่องจากภูมิประวัติศาสตร์ของเมืองนี้อยู่กึ่งกลางระหว่างมหาสมุทรอินเดียและมหาสมุทรแปซิฟิก ทำให้เมืองนครศรีธรรมราชได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ที่พัดผ่านมหาสมุทรอินเดียและทะเลอันดามันในช่วงเดือนพฤษภาคมถึงเดือนตุลาคม ตลอดจนลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือที่พัดผ่านมหาสมุทรแปซิฟิกและทะเลจีนใต้ในช่วงเดือนพฤศจิกายนถึงมกราคมของทุกปี อิทธิพลของลมมรสุมเหล่านี้เอื้อต่อการสัญจรทางทะเลระหว่างสองคาบสมุทร เพราะข้อจำกัดของเทคโนโลยีในการเดินเรือ ลมมรสุมจึงเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างรัฐต่างๆ ประกอบกับลักษณะทางภูมิศาสตร์ของเมืองนครศรีธรรมราชอยู่ใกล้กับช่องแคบมะละกา ช่องแคบซุนดา ซึ่งเป็นเส้นทางเดินเรือที่สำคัญในคาบสมุทรมาเลย์ หรือคาบสมุทรมาลายู อีกทั้งทำเลที่ตั้งยังอยู่ใกล้กับบริเวณคอคอคกระซึ่งเป็นส่วนที่แคบที่สุดของคาบสมุทรมาเลย์ พ่อค้าและ นักเดินเรือนิยมใช้เป็นเส้นทางลัดข้ามคาบสมุทรจากฝั่งตะวันตกไปยังฝั่งตะวันออก เพราะช่วยย่นระยะเวลาในการเดินทางให้รวดเร็วยิ่งขึ้น โดยไม่ต้องไปอ้อมแหลมมลายูซึ่งใช้เวลาในการเดินทางยาวนานกว่ามาก จึงช่วยให้การเดินทางสะดวกรวดเร็วยิ่งขึ้น นอกจากนี้ นครศรีธรรมราชยังมีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ ส่งผลให้เมืองนี้สามารถเชื่อมโยงกับตลาดการค้าต่างประเทศที่สำคัญอย่างจีน อินเดีย อาหรับ และเปอร์เซียมานานนับพันปี

การค้าต่างประเทศในสมัยแรกเริ่ม

จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์และหลักฐานทางโบราณคดีได้สนับสนุนข้อเท็จจริงที่ว่าดินแดนแห่งนี้ไม่เคยอยู่อย่างโดดเดี่ยว แต่มีการปฏิสัมพันธ์กับภายนอกมาตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์ เมื่อเข้าสู่สมัยประวัติศาสตร์นครศรีธรรมราชสามารถพัฒนาตนเองจนกลายเป็นรัฐโบราณ ในหนังสือมิลินทปัญญา (Milindapanha) และคัมภีร์มหานิดเดส (Mahaniddesa) ของอินเดียเรียกเมืองนี้ว่า ตามพริงค หรือ ตม พลิง กม (Tambalinga) เป็นเมืองท่าที่มีชาวอินเดียเดินทางเข้ามาค้าขายเป็นจำนวนมาก สอดคล้องกับจดหมายเหตุของจีนที่ได้บันทึกไว้ว่าดินแดนแห่งนี้คืออาณาจักรตันห่าหลังซึ่งเป็นเมืองท่าสำคัญอย่างน้อยตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 7 (ปรีชา นุ่นสุข, 2549: 100) ในระยะแรกกิจกรรมทางการค้าตกอยู่ภายใต้การดำเนินการของพ่อค้า นักเดินเรือ

ชาวอินเดีย อาหรับและเปอร์เซีย ต่อมาชาวจีนได้เดินทางเข้ามาค้าขายยังดินแดนแห่งนี้ด้วยเช่นกัน จะเห็นได้จากการขุดค้นทางโบราณคดี อาทิเช่น ลูกปัดโบราณ เหริยญทองคำของชาวโรมันหรือพ่อค้าชาวเฟอร์นิเซียนที่เดินทางเข้ามาค้าขายในบริเวณนี้ ตลอดจนค้นร่องสำริดของจีนสมัยราชวงศ์ชั่น เครื่องปั้นดินเผา และเครื่องเคลือบต่างๆ (ณัฐภัทร จันทวิษ, 2549: 100) บ่งชี้ได้ว่าการค้าต่างประเทศของรัฐตามพรลิงค์กับอินเดียและจีนได้เริ่มขึ้นแล้ว เพราะอินเดียติดต่อค้าขายบริเวณฝั่งโคโรแมนเดล (Coromandel Coast) อ่าวเบงกอล ทะเลอาหรับ รวมทั้งฝั่งทะเลเมดิเตอร์เรเนียนและจักรวรรดิโรมันด้วย ส่งผลให้สินค้าฟุ่มเฟือยและของป่า ตลอดจนทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่น เป็นที่ต้องการของตลาดต่างประเทศในช่วงเวลานั้น เช่นเดียวกับประเทศจีนซึ่งอยู่ภายใต้การปกครองของราชวงศ์ชั่นตอนปลาย พ.ศ. 568-763 ต้องการขยายการค้าทางทะเลเนื่องจากความต้องการสมุนไพร เครื่องเทศ และทรัพยากรธรรมชาติ จึงส่งเสริมให้ชาวจีนเดินทางเข้ามาแสวงหาผลผลิตทางเศรษฐกิจเหล่านี้ เพื่อผลประโยชน์ทางการค้า การเข้ามาของชาวจีนทำให้การค้าต่างประเทศของเมืองนครศรีธรรมราชมีการขยายตัวมากขึ้น เพราะจีนเป็นตลาดต่างประเทศที่สำคัญอีกแห่งหนึ่ง

ขณะเดียวกัน ประมาณพุทธศตวรรษที่ 6-11 รัฐตามพรลิงค์ตกอยู่ภายใต้อำนาจของอาณาจักรฟูนันแห่งลุ่มแม่น้ำโขง ทำให้สามารถติดต่อค้าขายอย่างใกล้ชิดกับดินแดนรอบอ่าวไทยและเมืองท่าต่างๆ ที่อยู่ภายใต้อิทธิพลของอาณาจักรฟูนัน การค้าต่างประเทศของเมืองนี้จึงขยายขอบเขตไปถึงบริเวณแถบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา และคาบสมุทรมอินโดจีน (ประทุม ชุมเพ็งพันธ์, 2523: 149) นอกจากนี้เอกสารโบราณของจีนยังระบุว่าเมืองนครศรีธรรมราชซึ่งเป็นเมืองพระราชของอาณาจักรทวารวดีได้ส่งราชทูตมาเข้าเฝ้ากษัตริย์ราชวงศ์ถังของจีนในปีพ.ศ.1186 (สภามหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ, 2540: 96) สะท้อนให้เห็นว่าจีนกับนครศรีธรรมราชมีความสัมพันธ์ทางการค้าในรูปแบบรัฐบรรณาการ และมีการติดต่อค้าขายกันในสมัยราชวงศ์ถัง สินค้าขาเข้าที่จีนส่งมาขายยังดินแดนแห่งนี้คือ เครื่องถ้วย เครื่องเคลือบต่างๆ ส่วนสินค้าขาออกที่สำคัญและมีชื่อเสียงของนครศรีธรรมราชคือ ไม้ฝาง ไม้หอม งาช้าง นอแรด กระดองเต่า ขางสน จี๊ฝั้ง เป็นต้น

ต่อมาประมาณพุทธศตวรรษที่ 14 อาณาจักรศรีวิชัยเข้มแข็งขึ้นและขยายอำนาจเข้าครอบคลุมคาบสมุทรมลายู นครศรีธรรมราชจึงตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของอาณาจักรศรีวิชัยซึ่งมีศูนย์กลางอยู่ที่ปาเล็มบัง ทำให้การค้าต่างประเทศของเมืองนี้เจริญรุ่งเรืองมากยิ่งขึ้น เนื่องจากอาณาจักรศรีวิชัยเป็นมหาอำนาจทางทะเล สามารถควบคุมบริเวณช่องแคบมะละกา ช่องแคบซุนดา

ตลอดจนยึดครองเส้นทางการเดินเรือระหว่างอาหรับ เปอร์เซีย อินเดีย และจีน อีกทั้งสามารถควบคุมกลุ่มโจรสลัดในภูมิภาคนี้ได้ด้วย ดังนั้น การยอมรับอำนาจการปกครองที่เหนือกว่าของอาณาจักรทะเลใต้ ทำให้นครศรีธรรมราชมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการค้าต่างประเทศได้อย่างเต็มที่ เพราะอาณาจักรแห่งนี้สามารถประสานผลประโยชน์กับผู้นำท้องถิ่นที่ปกครองรัฐตามพรลิงค์ทั้งในระบบพันธมิตรและระบบเครือญาติได้อย่างลงตัว ด้วยเหตุนี้เอง เมืองนครศรีธรรมราชจึงมั่นคงรุ่งเรือง สามารถสร้างเครือข่ายการค้าทั้งสองฝั่งคาบสมุทรตามนโยบายแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและการค้าระหว่างประเทศในช่วงเวลาดังกล่าวได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะการติดต่อค้าขายกับจีนซึ่งเป็นตลาดต่างประเทศที่มีความสำคัญมากยิ่งขึ้น จะเห็นได้จากการที่นครศรีธรรมราชส่งคณะทูตและเครื่องบรรณาการไปประเทศจีนในปีพ.ศ.1514 ซึ่งตรงกับสมัยราชวงศ์ซ่ง (พ.ศ.1503-1670) และปริมาณของโบราณวัตถุที่ขุดพบเป็นจำนวนมาก ซึ่งยืนยันได้ว่านครศรีธรรมราชสามารถติดต่อค้าขายกับจีนและอินเดียได้สะดวกมากขึ้น แสดงให้เห็นว่าการค้าต่างประเทศของเมืองนี้ได้พัฒนาอย่างเป็นระบบแล้ว

หลังจากอาณาจักรศรีวิชัยอ่อนแอลง เมืองนครศรีธรรมราชสามารถประกาศเอกราชจากการปกครองทันที โดยพระเจ้าจันทรภาณุได้ตั้งตัวเป็นอิสระในปี พ.ศ.1773 (สงบ ส่งเมือง, 2518: 11) และพัฒนารัฐตามพรลิงค์ให้เป็นอาณาจักรขนาดใหญ่แผ่อิทธิพลไปทั่วคาบสมุทรมาเลย์ ตั้งแต่เมืองชุมพรจนกระทั่งถึงรัฐปาหังในฐานะเมือง 12 นักษัตริย์ ในช่วงเวลาดังกล่าวนั้นนครศรีธรรมราชมีอิสระทั้งทางด้านเศรษฐกิจและการเมืองมากที่สุด สามารถรักษารูปแบบทางการค้ากับประเทศต่างๆ ทั้งในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ จีน ลังกา อินเดีย อาหรับ และเปอร์เซียได้อย่างต่อเนื่อง จนกระทั่งอาณาจักรสุโขทัยเรืองอำนาจ นครศรีธรรมราชได้ตกเป็นเมืองประเทศราชของอาณาจักรแห่งนี้ในปี พ.ศ.1837 อาณาจักรสุโขทัยต้องการใช้เมืองนี้เป็นศูนย์กลางในการควบคุมหัวเมืองมลายู ทั้งในทางเศรษฐกิจและการเมือง จึงสนับสนุนให้เมืองนครศรีธรรมราชขยายอิทธิพลไปยังคาบสมุทรมาเลย์ เพราะต้องการยึดครองช่องแคบมะละกาซึ่งเป็นศูนย์รวมสินค้าท้องถิ่นที่สำคัญในเวลานั้น แต่ความปรารถนาของอาณาจักรสุโขทัยถูกขัดขวางจากพระเจ้ากรุงจีน เนื่องจากรัฐทั้งคู่ต่างก็เป็นรัฐบรรณาการของจีนเช่นเดียวกัน อย่างไรก็ตามในช่วงเวลาดังกล่าวนี้การค้าต่างประเทศของเมืองนครศรีธรรมราชและจีนเฟื่องฟูมากโดยเฉพาะบริเวณมณฑลหูหนาน มณฑลเจ้อเจียง เกียงสี ฝูเจี้ยน และกวางตุ้ง ซึ่งอยู่ทางภาคใต้ของประเทศจีน ทั้งนี้เนื่องจากนครศรีธรรมราชเป็นเมืองหนึ่งที่มีการขุดพบเครื่องถ้วยสมัยราชวงศ์หยวนในปริมาณมาก เรียกได้ว่าเป็นยุคทองของเครื่องเคลือบจีน (สภามหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ, 2540: 119-121)

สะท้อนให้เห็นว่าเส้นทางการค้าระหว่างจีนกับนครศรีธรรมราชมีความสำคัญมาก และสินค้าออกที่สำคัญในยุคนี้นอกจากสินค้าพื้นเมืองสินค้าฟุ่มเฟือยแล้ว ยังมีดีบุกรวมอยู่ด้วย

การที่นครศรีธรรมราชตกอยู่ในฐานะเมืองขึ้นของอาณาจักรสุโขทัย นครศรีธรรมราชเพียงแต่ต้องส่งบรรณาการดอกไม้เงินดอกไม้ทองให้แก่สุโขทัย แต่ส่วยและอากรที่พระเจ้าศรีธรรมโศกราชเก็บได้จากประชาชน หรือผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่ได้จากเมืองขึ้นต่างๆ ได้ตกเป็นของเจ้าเมืองและผู้มีอำนาจในท้องถิ่นอย่างเต็มเม็ดเต็มหน่วย และไม่ต้องถูกแบ่งปันไปสู่กรุงสุโขทัย ยกเว้นแรงงานเกณฑ์ที่ส่งไปช่วยรัฐส่วนกลางในช่วงสงครามเท่านั้น (วิทยาลัยครุ นครศรีธรรมราช, 2526: 259) ดังนั้นส่วยและอากรทั้งหมดจึงถูกนำมาใช้ในกิจการการค้าต่างประเทศ ซึ่งผลกำไรตกเป็นของเจ้าเมืองนครศรีธรรมราชโดยตรง เพราะฉะนั้นการค้าต่างประเทศของเมืองนี้จึงมีอิสระมาก กรุงสุโขทัยต้องการใช้นครศรีธรรมราชเป็นเมืองขึ้นเพื่อขยายผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและการค้าต่างประเทศเช่นเดียวกับอาณาจักรศรีวิชัย ด้วยเหตุนี้การประสานผลประโยชน์ร่วมกันระหว่างรัฐทั้งสอง จึงทำให้เมืองนครศรีธรรมราชมีบทบาทสำคัญในการควบคุมท่าเรือและเส้นทางการค้าระหว่างจีน อินเดีย อาหรับ และเปอร์เซีย สามารถเรียกเก็บภาษีจากรายมั่งคั่ง อีกทั้งสามารถพัฒนากิจการทางการค้าอย่างกว้างขวาง และกลายเป็นศูนย์กลางตลาดการค้าที่สำคัญแห่งหนึ่งในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

สมัยอยุธยา

หลังจากที่อยุธยาขึ้นมาเป็นอำนาจและผนวกสุโขทัยเข้าเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักร ส่งผลให้ฐานะของเมืองนครศรีธรรมราชเปลี่ยนแปลงไปตามหัวอำนาจในขณะนั้น ทางราชสำนักอยุธยาได้สนับสนุนให้เมืองนี้ขยายอิทธิพลไปยังคาบสมุทรมลายูเช่นเดียวกับกรุงสุโขทัย แม้แต่คูมาลิกยังยอมรับอำนาจของอาณาจักรอยุธยา ในระยะแรกนครศรีธรรมราชเป็นเมืองประเทศราชของอาณาจักรแห่งนี้ และมีการติดต่อค้าขายกับประเทศคู่ค้าสำคัญอย่างจีน ขณะเดียวกัน ในสมัยต้นราชวงศ์หมิง จักรพรรดิหย่งเล่อต้องการแผ่บรมิของจักรวรรดิจีนไปยังส่วนต่างๆ ในเอเชีย โดยการให้ความคุ้มครองและบังคับให้รัฐต่างๆ ในเอเชียยอมรับการเป็นเจ้าเหนือหัวของจีน ดังนั้นจึงสนับสนุนให้นายพลเรือเจิ้งเหอ (Zheng He) เป็นผู้นำคณะทูตเดินทางไปยังน่านน้ำเอเชียอาคเนย์และมหาสมุทรอินเดียในปี พ.ศ.1948-1976 คณะทูตได้แวะเยี่ยมเยือนประเทศและหมู่เกาะต่างๆ ที่เป็นรัฐบรรณาการของจีน รวมถึงรัฐในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อย่าง เกาะชวา เกาะสุมาตรา มะละกา ประเทศสยาม เกาะลังกา และฝั่งตะวันตกของอินเดียตอนใต้ ภายหลังกองเรือยังเดินทาง

ต่อไปถึงอ่าวเปอร์เซีย แอฟริกาตะวันออก และชายฝั่งทางใต้ของคาบสมุทรอาระเบียด้วย (กวาดลทรงประเสริฐ, 2550: 115-122) การเดินทางของคณะทูตจีนในครั้งนี้นอกจากจะเป็นการประกาศแสนยานุภาพทางเรือของจีนแล้ว ยังได้กระตุ้นให้การค้าต่างประเทศในภูมิภาคนี้มีการขยายตัวมากขึ้น ส่งผลให้สินค้าจำพวกของป่า ไม้ฝาง สมุนไพร เครื่องเทศ ดีบุก และผลิตภัณฑ์จากสัตว์มีความต้องการเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว สิ่งของเหล่านี้ได้ถูกส่งไปขายยังประเทศจีนในปริมาณมาก และเพื่อรองรับการขยายตัวทางการค้าที่เพิ่มมากขึ้น นครศรีธรรมราชจึงได้เพิ่มการผลิต โดยการบุกเบิกพื้นที่ป่าให้กลายเป็นนาในทุกตำบลตั้งแต่ชุมพรไปจนถึงแหลมมลายูตอนเหนือที่เมืองนครศรีธรรมราชเข้าไปควบคุมดูแลอยู่ (กรมศิลปากร, 2481: 55) นับเป็นจุดเริ่มต้นครั้งสำคัญในการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและการค้าของเมืองนครศรีธรรมราช เพราะการเกษตรกรรมกลายเป็นวิถีชีวิตของประชาชนในท้องถิ่น

หลังจากหมดรัชกาลของจักรพรรดิหย่งเล่อ ราชวงศ์หมิงได้ปรับเปลี่ยนนโยบายการค้ากับต่างประเทศ ซึ่งแตกต่างไปจากราชวงศ์ซ่งและราชวงศ์หยวนที่สนับสนุนให้มีการค้าติดต่อค้าขายกับต่างชาติ แต่รัฐบาลสมัยราชวงศ์หมิงพยายามที่จะควบคุมการค้าต่างประเทศโดยห้ามติดต่อค้าขายอย่างเสรี และได้มีการออกกฎหมายห้ามชาวจีนออกนอกประเทศ ถึงแม้ว่าทางการจีนจะประกาศห้ามการค้าโพ้นทะเลของเอกชนทั้งหมด แต่อย่างไรก็ตามการค้าระหว่างนครศรีธรรมราชกับจีนทางตอนใต้ยังคงดำเนินต่อไปในระบบบรรณาการที่เปิดช่องทางให้มีการค้าขายระหว่างประเทศกับจีน และการค้าในระบบนี้สืบทอดต่อมาในสมัยราชวงศ์ชิง

ต่อมาในพ.ศ.1998 ตรงกับสมัยพระบรมไตรโลกนาถ ทางกรุงศรีอยุธยามีการปรับปรุงระบบการปกครอง โดยกระชับอำนาจของหัวเมืองปักษ์ใต้ให้เข้าสู่ส่วนกลางมากยิ่งขึ้น นครศรีธรรมราชจึงเปลี่ยนจากเมืองพระยามหานครเป็นหัวเมืองเอก และฐานะของเจ้าเมืองเปลี่ยนจากพระเจ้าศรีธรรมโศกราชไปเป็นเจ้าพระยานครศรีธรรมราชถือศักดินา 10,000 ไร่ (กรมศิลปากร, 2521: 174) นับจากนั้นเป็นต้นมา เมืองนครศรีธรรมราชจึงรวมเข้าเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรอยุธยาแน่นแฟ้นกว่าเดิม จะเห็นได้ว่าการปฏิรูปการปกครองของพระบรมไตรโลกนาถในครั้งนั้นถือเป็นการวางรากฐานการปกครองที่เป็นระบบอย่างแท้จริง และระบบเศรษฐกิจของเมืองนครศรีธรรมราชได้เข้าไปผูกพันกับระบบเศรษฐกิจของกรุงศรีอยุธยาด้วยเช่นกัน ถึงแม้ว่ารัฐบาลกลางได้กระชับอำนาจเข้าสู่ส่วนกลางมากขึ้น แต่เมืองนครศรีธรรมราชยังคงมีอิสระมากในทางเศรษฐกิจและการค้าต่างประเทศ เพราะระบบการปกครองของอยุธยาเป็นการรวมอำนาจแบบหลวมๆ เปิดโอกาสให้ชนชั้นผู้ปกครองสามารถดักดวงผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจในรูปของส่วย

และอากรมาใช้ในธุรกิจการค้าต่างประเทศเหมือนเช่นที่ผ่านมา ส่วนอำนาจของผู้ปกครองเมืองนครศรีธรรมราชในระยะนี้ เข้าใจว่าเป็นบุคคลในราชวงศ์เพชรบุรีซึ่งเป็นทายาทของพระพนมทะเลศรีและนางสะเดียงทองผู้มีความสัมพันธ์ทางเครือญาติกับราชสำนักในอยุธยา

ประมาณพุทธศตวรรษที่ 21 เกิดการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญในประวัติศาสตร์โลก เนื่องจากโปรตุเกสค้นพบเส้นทางการเดินเรือผ่านแหลมกู๊ดโฮป (Cape of Good Hope) ทำให้ยุโรปกับเอเชียมาพบกันโดยตรง ซึ่งส่งผลกระทบต่อการค้าระหว่างประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เพราะเอเชียและยุโรปเคยติดต่อทางการค้าโดยใช้ดินแดนทางตะวันออกกลางเป็นแหล่งรวบรวมแลกเปลี่ยนสินค้าที่ใหญ่ที่สุด ดังนั้นการค้าต่างประเทศทางฝั่งมหาสมุทรอินเดียจึงถูกผูกขาดโดยกลุ่มพ่อค้ามุสลิมและอาหรับ ส่วนสินค้าต่างประเทศที่สำคัญในเวลานี้คือเครื่องเทศ ซึ่งมีแหล่งกำเนิดอยู่แถบเอเชียเท่านั้น พ่อค้ามุสลิมได้รวบรวมเครื่องเทศมาไว้ที่มะละกาเพื่อส่งต่อไปยังเมืองท่าเครื่องเทศที่มะละบาร์ (Malaba) และกูจโจรัต (Kujerat) จากนั้นพ่อค้าอาหรับก็ลำเลียงสินค้าเหล่านี้ไปยังทะเลแดงและอ่าวเปอร์เซีย เพื่อส่งต่อไปที่ศูนย์กลางการค้าที่เมืองอเล็กซานเดรียและแบกแดด จากเมืองเหล่านี้เองพ่อค้าชาวเวนิสจะนำเอาเครื่องเทศไปยังยุโรปอีกทอดหนึ่ง ชาวยุโรปไม่พอใจที่พ่อค้าคนกลางได้กำไรมากเกินไป (Hall, 1981: 242-243) โปรตุเกสจึงพยายามที่จะแย่งชิงการค้ามาจากพวกพ่อค้ามุสลิมควบคู่ไปกับการเผยแพร่ศาสนาคริสต์แข่งกับศาสนาอิสลามและการเดินทางมาตะวันออกของโปรตุเกสเป็นแรงผลักดันให้ชาวยุโรปอื่นๆ ต่างหาช่องทางที่จะเดินทางมายังเอเชียด้วย

ในปี พ.ศ.2054 โปรตุเกสเข้ายึดครองมะละกาเพื่อจัดตั้งศูนย์กลางรวบรวมการค้าเครื่องเทศ และสามารถควบคุมเส้นทางทางทะเลสายสำคัญระหว่างจีนและอินเดีย หลังจากเข้าครอบครองมะละกา ดอน อ์ฟฟองโซ เดอ อัลบูร์เคอร์ก (Don Aefonso de Albuquerque) หัวหน้าผู้แทนชาวโปรตุเกสผู้พิชิตมะละกาส่งคณะทูตคือ ดัวร์ท เฟร์นันเดซ (Duarte Fernandez) เข้าเฝ้าสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2 (พ.ศ.2034-2072) เพื่อต้องการให้ราชสำนักอยุธยารับรู้ถึงชัยชนะของโปรตุเกสและยินยอมทำสัญญาให้ชาวโปรตุเกสทำการค้าขายที่อยุธยา มะริด ตะนาวศรี และภาคใต้ของไทย (Hall, 1981: 264) ระบบการค้าที่โปรตุเกสจัดตั้งขึ้นในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ก่อให้เกิดผลกำไรอย่างงดงามที่สุด ซึ่งส่งผลกระทบต่อการค้าต่างประเทศของเมืองนครศรีธรรมราชด้วยเช่นกัน เพราะเครื่องเทศกลายเป็นสินค้าออกที่สำคัญและเป็นที่ต้องการของตลาดโลก โปรตุเกสจึงเข้ามาจัดซื้อเครื่องเทศจากนครศรีธรรมราช ส่งผลให้การค้าต่างประเทศของเมืองนครศรีธรรมราชเฟื่องฟูยิ่งขึ้น เจ้าเมืองมีบทบาททางการค้าอย่างกว้างขวาง ดังปรากฏอยู่ในบันทึกของโตเม ปิเรส (Tome

Pires) ซึ่งเป็นชาวโปรตุเกสเขียนขึ้นในราวปีพ.ศ.2055-2058 กล่าวถึงความสำคัญและอิทธิพลของเจ้าเมืองนครศรีธรรมราชว่าเป็นผู้ควบคุมดูแลหัวเมืองต่างๆตั้งแต่อยุธยาจนถึงปาหัง พระยานครศรีธรรมราชมีสำเนาเป็นของตนเอง เป็นบุคคลที่ร่ำรวยและมีความสำคัญมาก (Tome Pires, 1994: 105-106) เช่นเดียวกับบันทึกของเฟอร์นันด์ เมนเดส ปินโต ได้เล่าไว้ในบันทึกของเขาว่าเมืองนครศรีธรรมราชเป็นเมืองท่าที่ร่ำรวยและมีเรือจากเมืองต่างๆ ในเกาะชวา เกาะสุมาตรา บอร์เนียว หรือแม้กระทั่งหมู่เกาะโซโลก็ได้เข้ามาค้าขายเช่นเดียวกัน เนื่องจากได้กำไรมากถึง 600% และตัวเขาเองได้ติดตามเรือสินค้าของพ่อค้าโปรตุเกสชื่อเดฟาเรีย มาค้าขายในเมืองนครศรีธรรมราชในระหว่างที่มีการผลิตเปลี่ยนรัชกาลใหม่ เข้าใจว่าจะเปลี่ยนเป็นรัชกาลพระชัยราชาธิราช ซึ่งพระเจ้าแผ่นดินสยามประกาศให้ละเว้นภาษีแก่พ่อค้าเป็นเวลาหนึ่งเดือน ดังนั้นจึงมีเรือคับคั่งถึง 15,000 ลำ (พนิตา เอี่ยมสุวรรณ, 2542 อ้างถึง Cazz, 1989: 62-64)

การผูกขาดทางการค้าของโปรตุเกส ส่งผลให้ช่องแคบมะละกามีความสำคัญมากยิ่งขึ้นทางด้านยุทธศาสตร์ที่ใช้คุมเส้นทางเดินเรือระหว่างตะวันตกและตะวันออก มีการเรียกเก็บภาษีเพิ่มมากขึ้น ทำให้เรือบางลำเลี่ยงไม่ผ่านไปทางช่องแคบมะละกา และหันมาใช้เส้นทางผ่านคาบสมุทรมลายู ส่งผลให้มีการใช้เมืองท่าอย่างเมืองนครศรีธรรมราชเพิ่มขึ้น กลางพุทธศตวรรษที่ 21 โดเม ปิเรส ยังยืนยันว่านครศรีธรรมราชเป็นแหล่งกระจายสินค้าจากจีนและมหาสมุทรอินเดีย ไปยังเมืองท่าเล็ก ๆ ตามแนวชายฝั่งตั้งแต่เวียคนามได้จนถึงสุมาตรา โดยมีสำเนาเพื่อใช้ในกิจการการค้าที่สำคัญมากแม้จะสู้มะละกาและอยุธยาไม่ได้ก็ตาม จะเห็นได้ว่าทุกประเทศสนใจที่จะครอบครองมะละกาเพราะเป็นจุดยุทธศาสตร์ที่นำไปสู่การค้าแถบนี้ แม้แต่สยามเองก็พยายามที่จะเข้าไปครอบครองเช่นเดียวกัน โดยใช้เมืองนครศรีธรรมราชเป็นฐานกำลังสำคัญ แต่ไม่ประสบความสำเร็จ

จากการที่นครศรีธรรมราชเป็นหัวเมืองใหญ่ที่สุดทางภาคใต้ มีหน้าที่ควบคุมหัวเมืองต่างๆทางภาคใต้และหัวเมืองมลายู ทำให้นครศรีธรรมราชได้รับประโยชน์ในรูปแบบของส่วย อากร ที่ได้จากหัวเมืองเหล่านี้เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในธุรกิจการค้า ซึ่งสร้างผลกำไรมหาศาลให้กับกลุ่มชนชั้นนำท้องถิ่นเป็นอย่างมาก ดังบันทึกของชาวต่างชาติที่กล่าวไว้เมื่อเดินทางเข้ามาค้าขายยังดินแดนแห่งนี้ นอกจากนั้นหลักฐานของโปรตุเกสระบุไว้ว่า เจ้าเมืองปัตตานีเป็นบุตรเขยของเจ้าเมืองนครศรีธรรมราช (สงบบ ส่งเมือง, 2532: 46) รวมทั้งเจ้าเมืองพัทลุงที่ครองเมืองนี้ในปี พ.ศ.2155 ก็เป็นบุตรของเจ้าเมืองนครศรีธรรมราชด้วย (สภามหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ, 2540: 74) แสดงให้เห็นว่าเจ้าเมืองนครศรีธรรมราชมีความสัมพันธ์ทางเครือญาติกับหัวเมืองใหญ่ทางภาคใต้

และราชสำนักอยุธยาอย่างแนบแน่น สิ่งดังกล่าวเหล่านี้เป็นการตอกย้ำให้เห็นถึงอำนาจและบารมีของพระยานครศรีธรรมราชในยุคนี้ได้เป็นอย่างดี

ประมาณพุทธศตวรรษที่ 22 เป็นยุคที่การค้าต่างประเทศของเมืองนครศรีธรรมราชรุ่งเรืองสูงสุดเพราะประเทศแถบยุโรปอย่างฮอลันดา อังกฤษ และโปรตุเกส ต่างเดินทางเข้ามาค้าขายยังดินแดนแห่งนี้ การเข้ามาแข่งขันทางการค้าของยุโรปสร้างอานิสงส์ให้การค้าต่างประเทศของเมืองนครศรีธรรมราชมาก เพราะเครื่องเทศ แร่ธาตุต่างๆ เป็นที่ต้องการของตลาด จะเห็นได้จากปี พ.ศ. 2155 บริษัทดัตช์อีสต์อินเดียของฮอลันดาเข้ามาขอตั้งสถานีการค้า และได้รับสิทธิพิเศษในการผูกขาดพริกไทยที่เมืองนี้โดยไม่ต้องเสียภาษีอากรใดๆ ทั้งสิ้น (นันทา สุตกุล, 2513: 43) ถัดมาในปี พ.ศ. 2165 บริษัทอังกฤษได้ส่งตัวแทนมาเจรจากับเจ้าเมืองนครศรีธรรมราชเพื่อเปิดการค้าต่อกับค้าขายกันทางบริษัทได้นำเครื่องราชบรรณาการมาถวายเจ้าเมืองและมีการทำสัญญาค้าขายกันโดยตรงโดยไม่ต้องผ่านการเห็นชอบจากกษัตริย์อยุธยา อังกฤษจึงได้รับอนุญาตให้ตั้งสินค้าที่นครศรีธรรมราชเช่นเดียวกัน และสามารถจัดซื้อพริกไทยที่นครศรีธรรมราชได้โดยตรง ไม่ต้องผ่านระบบการผูกขาดของพระคลังสินค้า

นอกจากค้ากับชาติตะวันตกแล้ว การค้าระหว่างเมืองนครศรีธรรมราชกับญี่ปุ่นก็เจริญรุ่งเรืองเช่นเดียวกัน ญี่ปุ่นเข้ามาค้าขายที่นครศรีธรรมราชเมื่อใดไม่ปรากฏแน่ชัด แต่คงเก่าแก่ในสมัยราชวงศ์หยวนของจีนเพราะปรากฏหลักฐานว่า มีการค้าระหว่างหมู่เกาะริวกิวกับสิงคโปร์ จนกระทั่งในรัชสมัยของพระเจ้าทรงธรรมการค้าต่างประเทศระหว่างนครศรีธรรมราชและญี่ปุ่นคึกคักมาก โดยเฉพาะการค้าที่นางาซากิ เนื่องจากญี่ปุ่นต้องการสินค้าวัตถุดิบ เช่น หนังสัตว์ ดีบุก ตะกั่ว ไม้ฝาง น้ำตาล และน้ำมันมะพร้าว เพื่อแลกเปลี่ยนกับสินค้าที่ไทยต้องการคือเงินและทองแดง ญี่ปุ่นจึงกลายเป็นศัตรูตัวฉกาจทางการค้าของฮอลันดาโดยเฉพาะการค้าหนังสัตว์และดีบุก (อิชิอิ โยะเนโอะ และ โยชิกาวะ โทชิฮารุ, 2542: 72)

หลังจากพระเจ้าปราสาททองเสด็จขึ้นครองราชย์ พระองค์ทรงส่งยามาดะ นางามาซะ (Yamada Nagamasa) ออกญาเสนาภิมุขเจ้ากรมอาสาญี่ปุ่นมาเป็นเจ้าเมืองนครศรีธรรมราชในปี พ.ศ. 2171 การที่ยามาดะเป็นเจ้าเมืองนครศรีธรรมราชนี้ แสดงให้เห็นว่าสถานะทางเศรษฐกิจของชาวญี่ปุ่นในเมืองนี้อยู่ในระดับที่สามารถทำการแข่งขันกับพ่อค้าฮอลันดาซึ่งมีบริษัทดัตช์อีสต์อินเดียหนุนหลังอยู่ หลังจากยามาดะถูกสังหาร เกิดความวุ่นวายขึ้นระหว่างไทยกับญี่ปุ่น ส่งผลให้การค้าต่างประเทศชะงัก อีกทั้งญี่ปุ่นได้ดำเนินนโยบายปิดประเทศในปี พ.ศ. 2176 - 2206 ห้ามชาว

สยามเดินทางเข้ามาค้าขายอีก ความขัดแย้งระหว่างสยามและญี่ปุ่นในครั้งนี้นำสร้างความยินดีให้แก่ คัตซ์เป็นอย่างมาก เพราะฮอลันดาไม่ต้องการให้ไทยและญี่ปุ่นทำการติดต่อค้าขายกันโดยตรง ทั้งนี้เนื่องจากฮอลันดาพยายามผูกขาดหนังสือพิมพ์และตีบุกซึ่งมีกำไรมหาศาล แต่อย่างไรก็ตาม การติดต่อค้าขายระหว่างนครศรีธรรมราชและญี่ปุ่นก็ยังดำเนินอยู่เพราะปรากฏอยู่ในเอกสารของ ฮอลันดาที่ระบุไว้อย่างชัดเจนว่า คิมูระ โทซาเอมอน (Quosaemon) ซึ่งดำรงตำแหน่งหัวหน้า หมู่บ้านญี่ปุ่นตั้งแต่ปีพ.ศ.2185-2214 เป็นพ่อค้าตีบุกที่ใหญ่ที่สุด ทำการค้ากับดินแดนต่างๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อย่างกว้างขวาง ลำเนาของเขามอบทรัพย์สินค่าไปขายยังนครศรีธรรมราช เพื่อเจรจาซื้อตีบุกซึ่งมีอยู่มากมายในคาบสมุทรมลายู (อิซึอิ โยะเนโอะ และ โยชิคาเวะ โทชิฮารุ, 2542: 63) และปรากฏหลักฐานทางประวัติศาสตร์ว่า การค้าสำเภาระหว่างเมืองนครศรีธรรมราช กับเมืองนางซาก็ยังคงดำเนินอยู่ตั้งแต่ปี พ.ศ.2227 จนกระทั่งถึง พ.ศ.2240 (สารสิน วีระผล, 2548: 262)

ในสมัยของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช (พ.ศ.2199-2231) ความต้องการตีบุกเพิ่มมากขึ้น และกลายเป็นสินค้าออกที่สำคัญ ส่งผลให้เมืองนครศรีธรรมราชซึ่งเป็นแหล่งที่มีตีบุกเป็นจำนวนมากทางฝั่งทะเลตะวันออก โดยเฉพาะในเขตพื้นที่อำเภอธนบุรี มีความสำคัญทางการค้ามากขึ้น แม้แต่ฮอลันดาซึ่งเข้ามาตั้งคลังสินค้าเพื่อควบคุมกิจกรรมการซื้อและส่งออกแร่ตีบุกไปต่างประเทศ ตลอดจนมีการทำสนธิสัญญาเมื่อวันที่ 22 สิงหาคม พ.ศ.2207 ความว่า “บริษัทคัตซ์อิสต์อินเดีย (VOC) ได้รับสิทธิในการทำการค้าโดยเสรีปราศจากการขัดขวาง ครอบงำ และข้อยกเว้นใดๆ ทั้งสิ้น ในกรุงสยาม นครศรีธรรมราช ถลาง กับที่อื่นในราชอาณาจักร” (สภามหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ, 2540: อ้างถึง นันทา สุตกุล, 2531) สะท้อนให้เห็นว่าเมืองนครศรีธรรมราชเป็นแหล่งตีบุกที่สำคัญจึงเป็นที่หมายปองจากฮอลันดา ยิ่งไปกว่านั้นเมื่อปี พ.ศ.2231 มีการต่ออายุสัญญาดังกล่าวให้ตีบุกของเมืองนครศรีธรรมราชเป็นตีบุกหลวงทั้งหมดพระราชทานให้บริษัทฮอลันดาซื้อได้ตามราคาห้ามผู้อื่นซื้อ การเข้ามาผูกขาดทางการค้าของฮอลันดา ทำให้สยามมีการปรับเปลี่ยนนโยบายทางการค้าเพื่อให้สอดคล้องกับการค้าต่างประเทศในเวลานั้น สมเด็จพระนารายณ์มหาราชได้นำระบบผูกขาดสินค้าเข้ามาใช้ โดยการกำหนดสินค้าของหลวงจำนวนมากที่รัฐบาลเป็นผู้ผูกขาดค้าขายกับต่างประเทศแต่เพียงผู้เดียว อาทิ หมากสง ดินประสิว ตีบุก ตะกั่ว ช้าง งาช้าง เป็นสินค้าต้องห้าม การดำเนินนโยบายของรัฐบาลกลางกระทบต่อเศรษฐกิจเมืองนครศรีธรรมราชเช่นเดียวกัน เจ้าเมือง กรมการเมือง ต้องเรียกเกณฑ์ช่วยและอากรเพิ่มมากขึ้น เพื่อจัดส่งให้กับรัฐส่วนกลางอีกต่อหนึ่ง เนื่องจากเจ้าเมืองนครศรีธรรมราชมีหน้าที่เก็บรวบรวมส่ง อากร ตลอดจนเครื่องราชบรรณาการจากหัวเมืองภาคใต้และหัวเมืองมลายูเพื่อจัดส่งให้กับ

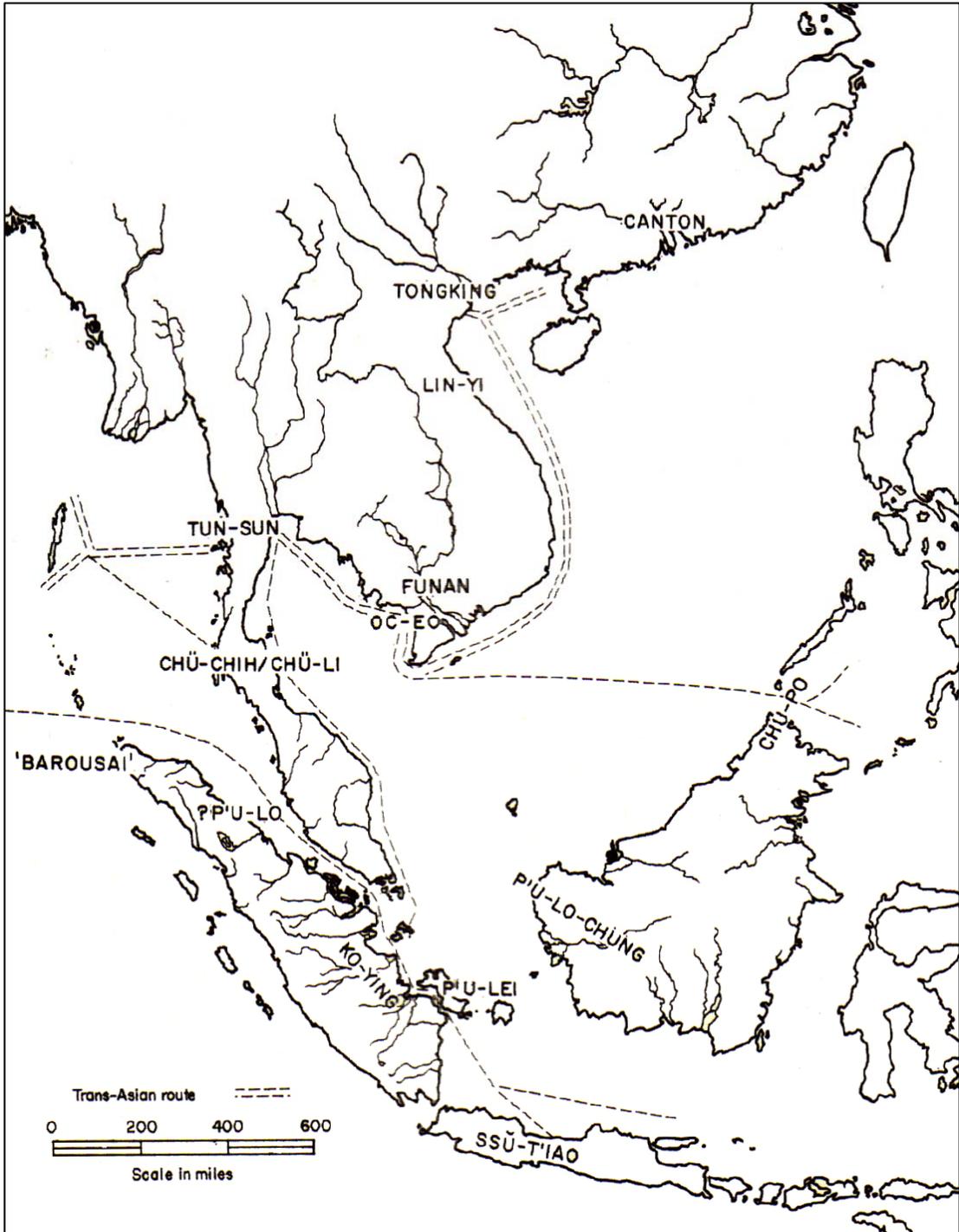
ราชสำนักอยุธยา ดังนั้นระบบราชการแบบนี้เป็นช่องว่างที่ทำให้เมืองนครศรีธรรมราชสามารถเบียดบังรายได้จากสินค้าของหลวงเหล่านี้เพื่อนำมาใช้ในกิจการการค้าต่างประเทศสร้างผลกำไรให้กับเจ้าเมืองและกรมการเมืองเป็นอย่างมาก

ขณะเดียวกันในพุทธศตวรรษที่ 22 หลังจากที่ฮอลันดาได้สร้างเมืองปัตตาเวียในปี พ.ศ. 2161 เพื่อต้องการให้เมืองนี้เป็นตลาดกลางสำหรับการค้าระหว่างประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และรวบรวมสินค้าไปยังยุโรป โดยใช้ช่องแคบซุนดาในการผูกขาดการค้าไปจีนและญี่ปุ่น ฮอลันดาจึงกลายเป็นมหาอำนาจในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และสามารถเข้ามาผูกขาดเครื่องเทศในภูมิภาคนี้แทนโปรตุเกส อีกทั้งพยายามกีดกันพ่อค้าต่างชาติอื่นๆ ที่เข้ามาค้าขายในดินแดนแห่งนี้ อย่างเช่น อินเดียและอังกฤษ เป็นต้น การเข้ามามีอำนาจของฮอลันดาในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้สร้างความไม่สบายใจให้กับทางราชสำนักอยุธยาเป็นอย่างมาก สมเด็จพระนารายณ์จึงทรงตั้งฝรั่งเศสให้เข้ามาคานอำนาจกับฮอลันดา โดยที่พระองค์ได้ส่งคณะทูตไปเจริญสัมพันธไมตรีกับพระราชสำนักแวร์ซาย ซึ่งเป็นการกระชับความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับตะวันตกให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้นถัดมาในปีพ.ศ.2254 สมเด็จพระนารายณ์ทรงโปรดให้ฝรั่งเศสผูกขาดซื้อดีบุกที่ไซยา ชุมพร พัทลุง และสุราษฎร์ธานี โดยที่เมืองนครศรีธรรมราชต้องคอยให้ความร่วมมือดูแลหัวเมืองเหล่านั้นให้ปฏิบัติตามคำสั่งของราชสำนักอยุธยา (วิทยาลัยครุศรีธรรมราช, 2526: 305) จะเห็นได้ว่าสมเด็จพระนารายณ์ทรงพยายามขยายตลาดเพื่อให้มีทางเลือกมากขึ้น เพื่อหลบเลี่ยงการผูกขาดของฮอลันดา พระองค์พยายามดึงเอาบริษัทอีสต์อินเดียของอังกฤษ สเปน และฝรั่งเศส มาค้าขายกับอยุธยาด้วย รัชสมัยของพระองค์จึงเป็นยุคแห่งการค้ากับต่างประเทศที่เจริญรุ่งเรือง

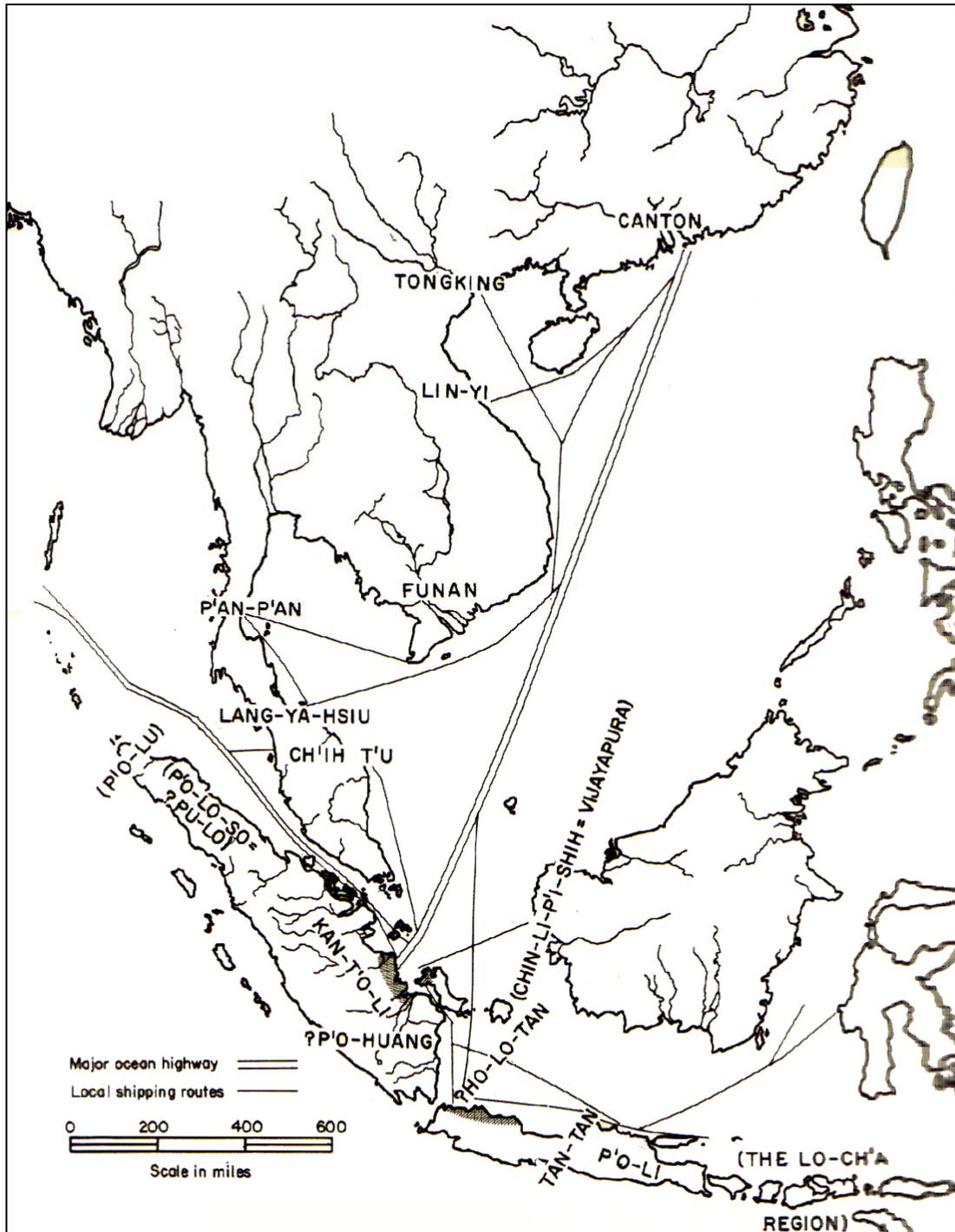
เมื่อสมเด็จพระนารายณ์เสด็จสวรรคตใน พ.ศ.2231 เกิดความวุ่นวายในราชสำนักและหัวเมืองภาคใต้ เนื่องจากปัญหาในการสืบราชสมบัติ การขึ้นครองราชย์ของพระเพทราชาสร้างความไม่พอใจให้กับพระยารามเดโชเจ้าเมืองนครศรีธรรมราชผู้ที่สมเด็จพระนารายณ์โปรดให้ไปครองเมืองในเวลานั้น ได้ก่อการกบฏขึ้น ทางเมืองหลวงจึงส่งกำลังเข้ามาปราบปราม ในที่สุดนครศรีธรรมราชก็พ่ายแพ้ให้กับรัฐบาลกลางและยอมรับอำนาจของพระเพทราชา กษัตริย์อยุธยาพระองค์ใหม่ไม่พอใจชาวต่างชาติที่เข้ามาวุ่นวายในกิจการภายในของไทย จึงทรงอับเปฝรั่งเศสออกจากสยาม อังกฤษกับโปรตุเกสก็จากไปเช่นเดียวกัน กลุ่มพ่อค้าตะวันตกที่เหลืออยู่คือฮอลันดา ซึ่งในรัชกาลนี้พระมหากษัตริย์ทรงสนับสนุนให้ฮอลันดามาค้าขายกับสยาม เพราะไม่มีส่วนร่วมในแผนการทางการเมืองที่เกิดขึ้นภายในอาณาจักร พระองค์ทรงลงนามในสนธิสัญญากับบริษัทอินเดียตะวันออกของฮอลันดา เพื่อยืนยันว่าดัชต์เป็นผู้ผูกขาดหนังสือและเพิ่มการผูกขาดแร่ดีบุก

ดังนั้นระหว่างปลายศตวรรษที่ 22 และต้นพุทธศตวรรษที่ 23 จึงเป็นระยะแห่งความสับสนวุ่นวายทางการเมืองและความสัมพันธ์ระหว่างประเทศทั้งในอยุธยาและภาคใต้ของไทย

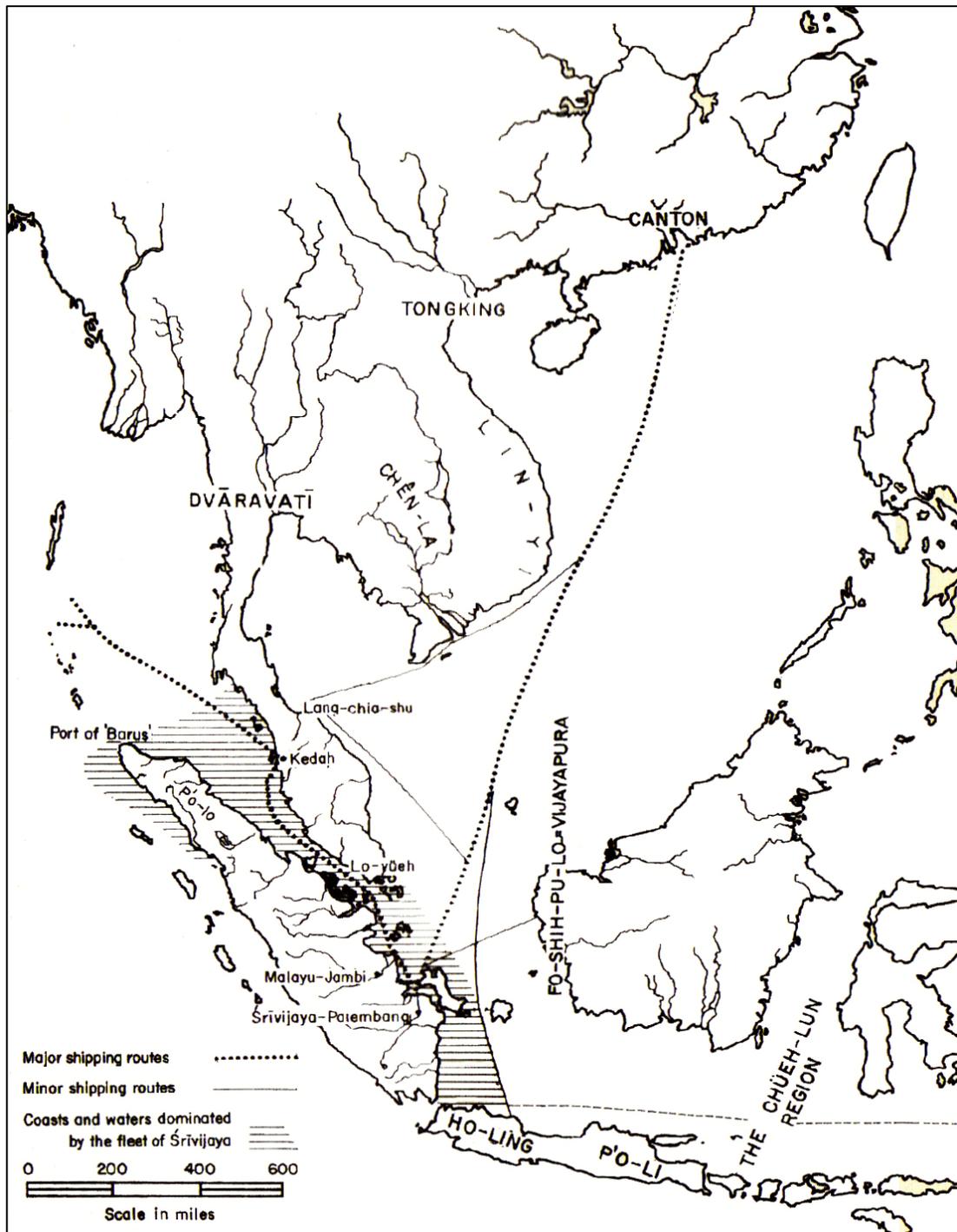
ทั้งโปรตุเกสและฮอลันดาต่างก็ไม่เข้ามาค้าขายอย่างเต็มตัวเหมือนในมะละกาและปัตตาเวีย นครศรีธรรมราชจึงยังสามารถควบคุมหัวเมืองมลายูทางตอนเหนือไว้ได้ นอกจากนี้การที่นครศรีธรรมราชรอดพ้นจากการคุกคามของฮอลันดาเพราะสามารถเอื้อประโยชน์ซึ่งกันและกันระหว่างผู้ซื้อผู้ขาย เจ้าเมืองผูกขาดเครื่องเทศให้กับฮอลันดาที่มากกว่าอื่นซื้อเครื่องเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เพื่อนำไปขายต่ออีกทอดหนึ่ง ในขณะที่เดียวกัน นครศรีธรรมราชยังค้าขายกับจีนอินเดีย และญี่ปุ่นอย่างต่อเนื่อง จะเห็นได้ว่าในสมัยอยุธยาการเข้ามาแข่งขันทางการค้าในเอเชียของยุโรป ส่งผลให้เครื่องเทศ อาทิเช่น พริกไทย กานพลู จันทน์เทศและ กระวาน มีความสำคัญยิ่งเพราะมีปริมาณการส่งออกมากและจัดอยู่ในสินค้าส่งออกอันดับสำคัญที่สุดในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เครื่องเทศกลายเป็นพืชเศรษฐกิจที่ปลูกขึ้นเพื่อการตลาดโดยเฉพาะ และส่งผลให้ชาวเอเชียตะวันออกเฉียงใต้นับแสนต้องเข้ามาเกี่ยวข้องในการปลูกพริกไทย เครื่องเทศ เพื่อสนองความต้องการของตลาดโลก และนี่เป็นผลกระทบที่ชัดเจนที่สุดประการหนึ่งของยุคที่การค้าเฟื่องฟู

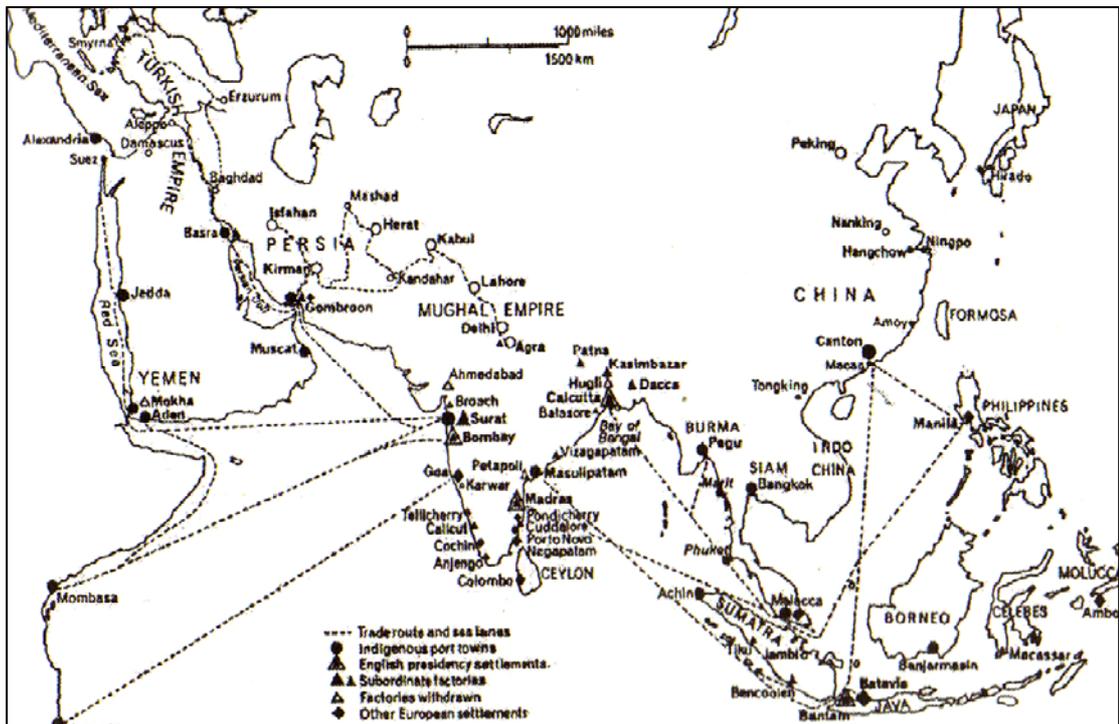
ภาพที่ 3 เส้นทางการค้าทางทะเลในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ก่อนพุทธศตวรรษที่ 800
ที่มา: O.W. (1967: 353)

ภาพที่ 4 เส้นทางการเดินทางเรือจากจีนมายังเอเชียตะวันออกเฉียงใต้พุทธศตวรรษที่ 9-11
ที่มา: O.W. (1967: 354)

ภาพที่ 5 เส้นทางการค้าระหว่างเอเชียตะวันออกเฉียงใต้กับจีนในพุทธศตวรรษที่ 12
ที่มา: O.W. (1967: 355)

ภาพที่ 6 เส้นทางเดินเรือค้าขายในเอเชียระหว่างพุทธศตวรรษที่ 22-23

สมัยธนบุรี

หลังจากอาณาจักรอยุธยาล่มสลายจากการรุกรานของพม่า เกิดภาวะสุญญากาศทางการเมืองภายในหัวเมืองภาคใต้ หลวงสิทธิไชยเวรปลัดเมืองนครศรีธรรมราช (หนู) ได้ตั้งตนขึ้นเป็นเจ้าเมืองนครศรีธรรมราช มีเมืองกลาง ตะกั่วทุ่ง ตะกั่วป่า พัทลุง สงขลา และไชยาเป็นเมืองขึ้น การที่เจ้าเมืองนครศรีธรรมราช (หนู) สามารถรวบรวมหัวเมืองภาคใต้ขึ้นมาได้อย่างรวดเร็ว เพราะนครศรีธรรมราชไม่ได้รับผลกระทบจากสงครามมากนัก ประกอบกับเจ้าเมืองคงมีความสัมพันธ์ทางเครือญาติกับกลุ่มอำนาจท้องถิ่นเดิมภายในเมืองนครศรีธรรมราชและหัวเมืองภาคใต้ จึงง่ายต่อการรวบรวมอำนาจให้เป็นบิภักดิ์กัน ถึงแม้ว่าจะเกิดวิกฤตทางการเมืองภายในกรุงศรีอยุธยา แต่ระบบเศรษฐกิจและการค้าต่างประเทศยังคงดำเนินต่อไปไม่เปลี่ยนแปลง แม้ในระยะแรกของสงคราม กิจกรรมการค้าต่างประเทศอาจจะได้รับผลกระทบบ้าง แต่ไม่ได้หยุดชะงักอย่างสิ้นเชิง ทำให้ชนชั้นนำในท้องถิ่นยังสามารถดำเนินธุรกิจการค้าต่างประเทศได้อย่างต่อเนื่อง

หลังจากที่สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชทรงกอบกู้ราชอาณาจักรขึ้นมาใหม่ พระองค์เข้ามายึดครองเมืองนครศรีธรรมราชได้สำเร็จ และแต่งตั้งให้พระเจ้าหลานเธอเจ้านราสุริยวงศ์มาครองเมืองนครศรีธรรมราช เพื่อควบคุมหัวเมืองภาคใต้ทั้งหมดตั้งแต่ชุมพรลงไปจนถึงเมืองปัตตานี ต่อมาเมื่อพระเจ้าหลานเธอเจ้านราสุริยวงศ์ถึงแก่พิราลัยในพ.ศ.2319 จึงโปรดให้เจ้านครศรีธรรมราช (หนู) กลับออกไปครองเมืองนครศรีธรรมราชอีกครั้งหนึ่ง อีกทั้งยกฐานะของเมืองนี้ขึ้นเป็นเมืองประเทศราช ถึงแม้ว่าเมืองนครศรีธรรมราชจะเป็นเมืองประเทศราช แต่บทบาทของพระเจ้านครศรีธรรมราช (หนู) ในสมัยกรุงธนบุรีแตกต่างไปจากสมัยสุโขทัยมาก เจ้าเมืองปกครองเฉพาะเมืองนครศรีธรรมราช ไชยา พัทลุง ตรัง และสงขลาเท่านั้น กษัตริย์ทรงเข้ามาควบคุมผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและการค้าต่างประเทศโดยตรง เพราะสงครามกับพม่าสร้างความบอบช้ำให้กับราชอาณาจักรมาก สินค้าอุปโภคบริโภคขาดแคลนโดยเฉพาะข้าวและเกลือกลายเป็นสินค้าสำคัญ รัฐบาลในสมัยพระเจ้ากรุงธนบุรีเข้าใจวิถีการค้าต่างประเทศเป็นอย่างดี พระองค์จึงทรงดำเนินนโยบายทางการค้า โดยทรงเปรียบตัวพระองค์เป็นเจ้าในในระบบกงสีและประชาชนคนทั่วไปเป็นเหมือนกฐี ที่เจ้าแกจะต้องจัดหาสินค้าอุปโภคบริโภคจำหน่ายให้พวกกฐี แจกเลี้ยงกันในเวลาขาดสน (อนันต์ อมรรตัย (บรรณาธิการ), 2545: 177-181) ทรงห้ามบรรทุกข้าวและเกลือออกไปขายยังต่างประเทศ แต่ได้ส่งเสริมกิจกรรมการค้าต่างประเทศ โดยการผลักดันให้ข้าวมีราคาสูงเป็นพิเศษเพื่อดึงดูดพ่อค้าต่างชาติให้เดินทางเข้ามาค้าขายยังเมืองนครศรีธรรมราช นอกจากนี้สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชได้ทรงส่งเครื่องราชบรรณาการไปยังประเทศจีน เพื่อให้

ทางการเงินคเว้นค่าจกอบและภาษีต่างๆแก่สำเภำที่มาจากประเทศของพระองค์ การดำเนินนโยบายเช่นนี้เป็นการกระตุ้นให้เกิดการค้าระหว่างประเทศ ทำให้นครศรีธรรมราชสามารถดำเนินธุรกิจการค้ากับเมืองท่าทางภาคใต้ของจีนซึ่งเป็นคู่ค้าเก่าแก่เหมือนเช่นที่ผ่านมา รวมทั้งได้แต่งสำเภำไปซื้อทองแดงจากญี่ปุ่นด้วย ดังนั้นการค้าต่างประเทศของเมืองนครศรีธรรมราชในสมัยกรุงธนบุรีจึงสำคัญมากและต้องดำเนินไปอย่างกว้างขวาง เพราะต้องนำรายได้มาช่วยทำนุบำรุงบ้านเมือง

สถานภาพของเมืองนครศรีธรรมราชก่อนพ.ศ.2325

นครศรีธรรมราชเป็นเมืองที่มีความสำคัญทางยุทธศาสตร์ ดังนั้นพัฒนาการทางด้านเศรษฐกิจและการเมืองภายในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ตลอดจนสถานการณ์ของโลกมีผลกระทบอย่างมากต่อสถานภาพและบทบาทของเมืองนี้ การทำความเข้าใจการค้าต่างประเทศของเมืองนครศรีธรรมราชในสมัยต้นรัตนโกสินทร์อย่างละเอียดลึกซึ้ง ต้องย้อนกลับไปศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างราชสำนักและเมืองนครศรีธรรมราช โดยเฉพาะการดำเนินนโยบายของราชสำนักที่ผ่านมามีผลอย่างมากต่อพัฒนาการทางการค้าต่างประเทศของเมืองนี้ จะเห็นได้ว่าในยุคเริ่มแรกเมืองนครศรีธรรมราชเป็นรัฐโบราณมีกษัตริย์ปกครองเป็นของตนเอง แต่เมื่อใดที่ผู้นำอ่อนแอลงอาณาจักรแห่งนี้ก็ต้องตกเป็นเมืองขึ้นหรือเมืองบริวารของอาณาจักรที่เข้มแข็งกว่า เช่นอาณาจักรพูนันและอาณาจักรศรีวิชัย อย่างไรก็ตามอาณาจักรเหล่านี้ไม่ได้เข้าไปแทรกแซงกิจการภายในของเมืองนครศรีธรรมราชโดยตรง เพียงแต่ต้องยอมรับอิทธิพลทางการเมืองจากผู้ที่มิอำนาจเหนือกว่า โดยส่งเครื่องราชบรรณาการให้กับรัฐมหาอำนาจตามระยะเวลาที่กำหนด นอกจากนี้รัฐมหาอำนาจยังใช้นโยบายการสร้าง ความผูกพันทางระบบเครือญาติ เพื่อประโยชน์ในทางการเมืองและเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นวิถีทางที่กษัตริย์โบราณนิยมปฏิบัติกัน เช่นเดียวกับยุคสุโขทัยที่เจ้าเมืองนครศรีธรรมราชมีพันธะต่อราชธานีแต่เพียงส่งดอกไม้เงิน ดอกไม้ทอง และเครื่องราชบรรณาการเพื่อแสดงความจงรักภักดี ยอมรับสุโขทัยเป็นผู้นำในทางการเมือง การยอมรับอำนาจที่เหนือกว่าของอาณาจักรดังกล่าวเหล่านี้ทำให้เมืองนครศรีธรรมราชมีอิสระในทางเศรษฐกิจ สังคมสามารถบริหารจัดการทรัพยากรภายในท้องถิ่นเพื่อดำเนินกิจกรรมทางการค้าให้กับกลุ่มชนชั้นนำภายในเมืองนครศรีธรรมราชเอง ประกอบกับการค้าต่างประเทศในยุคนี้เป็นแบบผูกขาดและกีดกันคู่แข่งทางการค้า อาณาจักรที่มีอำนาจให้การสนับสนุนกิจกรรมการค้าต่างประเทศ ให้ดำเนินไปภายใต้ระบบบรรณาการและการเป็นพันธมิตรร่วมกันในเครือข่ายการค้าระหว่างประเทศ มีการเรียกเก็บภาษีจากพ่อค้าที่เดินทางเข้ามาค้าขายยังดินแดนแห่งนี้ เพราะฉะนั้นเมืองนครศรีธรรมราช

จึงได้รับประโยชน์จากการค้าต่างประเทศอย่างเต็มที่ เพราะผลผลิตทางเศรษฐกิจและผลกำไรต่างๆ ตกอยู่ในเมืองนี้แทบทั้งสิ้น รัฐมหาอำนาจจะดึงเอาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจไปแต่เพียงเครื่องบรรณาการและการเกณฑ์แรงงานในเวลาสงครามเท่านั้น ด้วยเหตุนี้เองระบบการเมืองแบบเมืองขึ้นหรือเมืองประเทศราช กลุ่มอิทธิพลท้องถิ่นและเจ้าเมืองสามารถเอื้อประโยชน์ให้แก่รัฐมหาอำนาจในทางการเมืองมากกว่าทางเศรษฐกิจ

หลังจากเมืองนครศรีธรรมราชเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรอยุธยา บทบาทและหน้าที่ของเมืองนี้ได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมากในสมัยของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ เพราะพระองค์ทรงปฏิรูปการปกครองโดยการกระชับอำนาจเข้าสู่ส่วนกลางมากขึ้น และเปลี่ยนฐานะของเมืองนครศรีธรรมราชมาเป็นหัวเมืองเอก เหตุผลสำคัญที่ทำให้อยุธยาเปลี่ยนฐานะของเมืองนครศรีธรรมราชนั้น ส่วนหนึ่งเป็นปัจจัยทางเศรษฐกิจ เนื่องจากการขยายตัวทางการค้าในเอเชียทำให้สินค้าจำพวกของป่าและทรัพยากรธรรมชาติเป็นที่ต้องการของตลาดต่างประเทศ อยุธยาตระหนักถึงความจำเป็นที่จะต้องเข้าไปควบคุมเมืองขึ้นซึ่งเป็นแหล่งผลิตสินค้าโดยตรง เพราะฉะนั้นการควบคุมที่มีประสิทธิภาพคือการเข้าไปแทรกแซงกิจการภายใน เพื่อตัดทอนอำนาจท้องถิ่นเดิมลงไป ด้วยเหตุนี้ระบบเศรษฐกิจและการเมืองของนครศรีธรรมราชจึงเปลี่ยนแปลงไป เพราะการเป็นหัวเมืองเอกสามารถตอบสนองความต้องการทางเศรษฐกิจได้ดีกว่าการเมืองแบบประเทศราช

หลังพุทธศตวรรษที่ 21 ราชสำนักสยามพยายามเข้ามาถือประโยชน์จากการค้าระหว่างประเทศของนครศรีธรรมราชเพิ่มมากขึ้น ด้วยการแต่งตั้งเสนาบดีและขุนนางผู้ใหญ่จากอยุธยาลงมาปกครองโดยตรง เช่นใน พ.ศ.2072 สมเด็จพระมหาจักรพรรดิได้แต่งตั้งขุนอินทรเทพให้ไปครองเมืองนครศรีธรรมราช เพราะมีส่วนร่วมในการขึ้นครองราชย์ของพระองค์ และตั้งแต่รัชสมัยสมเด็จพระนเรศวรมหาราชเป็นต้นมาราชสำนักอยุธยา (ครองราชย์เมื่อปี พ.ศ.2133-2148) ได้ขยายระบบราชการออกไปเพื่อควบคุมหัวเมืองภาคใต้ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น ในขณะที่นครศรีธรรมราชไม่มีโอกาสปรับปรุงระบบเมืองสืบสองนั้กษัตริย์ของคนเดียว ดังนั้นอำนาจของเมืองนี้จึงอ่อนแอลง ดินแดนที่เคยมีเอกภาพภายใต้การนำของเมืองนครศรีธรรมราชในระบบเครือญาติและพวกพ้องตกอยู่ในภาวะระส่ำระสาย จนทำให้เกิดความแตกแยกขึ้นภายในหัวเมืองภาคใต้ เพราะถูกปราบปรามจากรัฐบาลกลางหลายครั้ง เกิดช่องว่างทางอำนาจขึ้นมา การเปลี่ยนแปลงเช่นนี้ส่งผลกระทบต่อกลุ่มอำนาจท้องถิ่นของเมืองนครศรีธรรมราชมาก ความรุ่งเรืองได้ผ่านไปแล้ว ฐานทางเศรษฐกิจที่ผูกอำนาจทางการเมืองลดลง อำนาจท้องถิ่นอ่อนแอ อยุธยากระชับอำนาจเข้า

สู่ส่วนกลางเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ผู้ปกครองไม่สามารถสืบสายสัมพันธ์ย้อนกลับไปถึงราชวงศ์ศรีธรรมโศกราชและราชวงศ์เพชรบุรีอีกต่อไป (สงบ ส่งเมือง, 2532: 50)

จากการที่นครศรีธรรมราชเป็นเมืองที่มีความสำคัญมากทางเศรษฐกิจและการค้า ดังนั้นการรวมอำนาจเข้าสู่ส่วนกลางของอยุธยา นอกจากปัจจัยอำนาจการเมืองการปกครองและยุทธศาสตร์แล้ว ยังเกิดขึ้นเพื่อรองรับผลประโยชน์ทางการค้าที่มาจากทุกด้าน เพราะการส่งคนของรัฐออกไปประจำตามหัวเมืองภาคใต้ เพื่อให้หัวเมืองสงบไม่คิดกบฏตลอดจนสามารถเรียกเอาตัวอากร จากหัวเมืองและขยายการผูกขาดสินค้าของหลวง การดำเนินนโยบายเช่นนี้ของรัฐบาลกลางสะท้อนให้เห็นเป้าหมายทางเศรษฐกิจเป็นหลัก ทางราชสำนักใช้นโยบายแบ่งแยกแล้วปกครอง คือพยายามทำให้อำนาจท้องถิ่นในภาคใต้แตกแยกออกเป็นกลุ่มย่อยๆ และเลือกที่จะสนับสนุนกลุ่มอำนาจท้องถิ่นที่ภักดีต่อรัฐบาลกลาง การดำเนินนโยบายดังกล่าว ส่งผลให้ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มขุนนางท้องถิ่นและขุนนางในราชสำนักสมัยอยุธยาที่มีความใกล้ชิดมากยิ่งขึ้น เพราะเจ้าเมืองนครศรีธรรมราชเป็นคนที่รัฐบาลกลางส่งมา ดังนั้นผลประโยชน์ในการค้าต่างประเทศนอกจากจะตกเป็นของขุนนางท้องถิ่นแล้วยังกระจายไปให้กับเจ้านายและขุนนางรวมทั้งเครือญาติภายในกรุงศรีอยุธยาด้วย เพราะฉะนั้นจึงไม่แปลกเลยที่ทางราชสำนักจะต้องเลือกคนที่ไว้วางใจมาคุมหัวเมืองภาคใต้ เพราะเมื่อใดที่มีการปลัดแผ่นดินหรือแย่งชิงราชบัลลังก์จะเกิดความวุ่นวายในหัวเมืองภาคใต้ จะเห็นได้จากกรณีของพระเจ้าปราสาททองและพระเพทราชา นอกจากนี้การค้าต่างประเทศยังสร้างรายได้ให้กับเมืองนครศรีธรรมราชอย่างมากมาขมมหาศาล จึงง่ายต่อการก่อกบฏเมื่ออำนาจส่วนกลางอ่อนแอลงหรือมีการปลัดแผ่นดิน อีกทั้งการที่ราชสำนักส่งเสนาบดีและขุนนางผู้ใหญ่ออกมาเป็นเจ้าเมืองทางภาคใต้เพื่อต้องการให้มีอำนาจและมีเหนือกลุ่มอำนาจท้องถิ่น และสามารถประสานผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจร่วมกันระหว่างเมืองหลวงกับหัวเมืองภาคใต้ โดยเฉพาะหัวเมืองภาคใต้เป็นแหล่งช่วยและอากรที่สำคัญ รวมทั้งการเกณฑ์แรงงานเพื่อทำสาธารณประโยชน์ตามที่ราชสำนักต้องการด้วย

นอกจากนี้กรุงศรีอยุธยายังได้มอบหมายให้นครศรีธรรมราชกำกับควบคุมหัวเมืองมลายู และมีหน้าที่ปกครองหัวเมืองภาคใต้หัวเมืองมลายูมิให้คิดต่อต้านรัฐบาลกลาง ดังเช่นกรณีการกบฏของเมืองปัตตานีเมื่อ พ.ศ.2154 และเมืองสงขลา พ.ศ.2191 ทางเมืองหลวงใช้เมืองนครศรีธรรมราชเป็นกำลังสำคัญในการปราบกบฏ ตลอดจนรับผิดชอบดูแลฝั่งทะเลเพื่อรักษาความสงบและอำนวยความสะดวกทางการค้า เช่นใน พ.ศ. 2156 เรือสำเภากินถูกปล้นระหว่างเมืองนครศรีธรรมราชกับเมืองสงขลา เจ้าเมืองนครศรีธรรมราชต้องออกปราบปราม ดังนั้นในช่วงปลายสมัยอยุธยา

สถานภาพของเมืองนครศรีธรรมราชเสื่อมอำนาจลงอย่างรวดเร็ว เพราะรัฐบาลกลางฉวยโอกาสเข้าแทรกแซงบ่อยครั้งและหลายด้าน อำนาจท้องถิ่นที่มีอิสระสูงถูกกระชับเข้าสู่ส่วนกลางอย่างต่อเนื่อง

จะเห็นได้ว่าพัฒนาการทางเศรษฐกิจและการเมืองมีความสัมพันธ์ควบคู่กันอย่างยากที่จะแยกออกจากกันได้ ซึ่งปรากฏอย่างชัดเจนในรัชสมัยของพระเจ้ากรุงธนบุรีที่ราชสำนักเข้ามาดึงผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจเพื่อสร้างอำนาจทางการเมือง เนื่องจากพระราชอาณาจักรเพิ่งฟื้นตัวจากการทำสงครามกับพม่า พระเจ้าตากสินมหาราชจึงทรงสนับสนุนการค้าต่างประเทศเพื่อต้องการนำทรัพย์สินที่ได้จากการค้ามาช่วยในการทำสงครามเพื่อสร้างความมั่นคงให้แก่ราชอาณาจักร เพราะการค้าต่างประเทศเป็นปัจจัยสำคัญที่สร้างรายได้อย่างรวดเร็ว ดังนั้นหัวเมืองฝ่ายใต้จึงเป็นฐานทางเศรษฐกิจที่สำคัญของเมืองหลวงเป็นอย่างมาก สมเด็จพระเจ้าตากสินจึงต้องยึดครองเมืองนครศรีธรรมราชให้ได้ เนื่องจากเป็นหัวเมืองชายทะเลและเป็นแหล่งเสบียงที่สำคัญ จะเห็นได้จากช่วงเวลาดังกล่าวนี้ทางเมืองหลวงเรียกเกณฑ์ข้าวสารจากเมืองนครศรีธรรมราช 600 เกวียน เมืองพัทลุง เมืองไชยา เรียกเกณฑ์เมืองละ 400 เกวียน ถ้าข้าวขัดสนให้ส่งเงินคิดเป็นราคาข้าวเปลือก เกวียนละ 5 ตำลึง ข้าวสารเกวียนละ 10 ตำลึง เข้ามาตามรับสั่ง (คำรกราชานุภาพ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยา, 2495: 400) การที่นครศรีธรรมราชและหัวเมืองปักษ์ใต้มีข้าวซึ่งเป็นสิ่งสำคัญในเวลานั้น เพราะการเกษตรได้รับความเสียหายจากสงครามน้อยที่สุด ประกอบกับการปลักดันให้ข้าวมีราคาสูงจึงคิดให้พ่อค้าเข้ามาค้าขายยังดินแดนแห่งนี้ โดยแลกกับดินบุกซึ่งเป็นสินค้าที่มีค่าในขณะนั้น ส่งผลให้นครศรีธรรมราชกลายเป็นเมืองราชทรัพย์ที่สำคัญและต้องส่งเสบียงให้เมืองหลวงอย่างเต็มกำลัง ดังนั้นความสัมพันธ์ทุกรูปแบบจึงถูกสร้างขึ้นเพื่อตอบสนองผลประโยชน์ทางการเมืองและเศรษฐกิจ จะเห็นได้ว่าการยกให้นครศรีธรรมราชเป็นเมืองประเทศราชจึงมีนัยยะสำคัญทั้งทางการเมืองและเศรษฐกิจเพราะพระองค์ได้เข้ามาควบคุมโดยตรงและส่งผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจอย่างเต็มที่

ดังนั้นความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างเมืองต่างๆ ในภาคใต้ เจ้าเมือง กรมการเมืองของแต่ละเมืองต่างก็ต้องดำเนินการรักษาผลประโยชน์ให้รัฐ ด้วยเหตุนี้เจ้าเมืองทางภาคใต้จึงต้องใช้ระบบเครือญาติ ด้วยการสนับสนุนให้พวกพ้องไปปกครองหัวเมืองสำคัญโดยเฉพาะเจ้าเมืองนครศรีธรรมราชพยายามส่งบุตรหลานและเครือญาติไปกำกับหัวเมืองมลายูตลอดจนควบคุมหัวเมืองภาคใต้อื่นๆ เพื่อต้องการถ่ายทอดทรัพยากรและรายได้จากการค้าที่ต้องเข้าสู่พระคลังของรัฐบาลมาสู่พวกพ้องและกลุ่มอำนาจของตน เพราะฉะนั้นจึงไม่แปลกเลยที่เจ้าเมือง กรมการเมือง ต่างก็

มักจะสร้างฐานะของตัวเองให้มั่นคงจากการค้าต่างประเทศ เพราะการอยู่ห่างไกลจากเมืองหลวง และระบบการเมืองเปิดโอกาสให้สะสมทรัพย์ เพราะฉะนั้นความร่ำรวยมั่งคั่งเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิดการแข็งเมือง เป็นกบฏในหัวเมืองภาคใต้และเกิดการแข่งขันอำนาจกันขึ้นระหว่างเมืองภาคใต้ด้วยกัน เรื่องนี้ปรากฏชัดในสมัยรัตนโกสินทร์

ในขณะเดียวกัน ทางราชสำนักอยุธยาได้ดำเนินนโยบายส่งเสริมการค้าต่างประเทศอย่างกว้างขวาง ดันรับพ่อค้าจากทุกประเทศทั้งเอเชียและยุโรป พระมหากษัตริย์ทุกพระองค์ของกรุงศรีอยุธยาได้ส่งบรรณาการไปยังประเทศจีนเสมอมา เพื่อต้องการค้าขายกับประเทศจีนซึ่งเป็นตลาดต่างประเทศที่สำคัญ ถึงแม้ทางการจีนจะห้ามการค้าโพ้นทะเลในสมัยราชวงศ์ชิง แต่สยามยังสามารถส่งเครื่องบรรณาการไปได้ เพราะวาระบบทูตบรรณาการกับจีน อำนวยประโยชน์ให้แก่ผู้ส่งทั้งทางด้านการเมืองและเศรษฐกิจ ในแง่การเมืองผู้ส่งทูตบรรณาการจะได้รับการรับรองฐานะทางการเมืองของตนจากจีนซึ่งเป็นมหาอำนาจในขณะนั้น ส่วนด้านเศรษฐกิจระบบทูตบรรณาการเปิดช่องทางให้มีการค้าขายระหว่างประเทศกับจีนขึ้น ดังนั้นประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้จึงได้ประโยชน์จากระบบดังกล่าวรวมทั้งเมืองนครศรีธรรมราชด้วย หลังจากประเทศในแถบตะวันตกเข้ามาค้าขายยังดินแดนแห่งนี้ ทางราชสำนักสยามได้ส่งคณะทูตออกไปเจริญสัมพันธไมตรีเพื่อผลประโยชน์ทางการค้าเช่นเดียวกัน จะเห็นได้จากสมัยของพระเอกาทศรถส่งคณะทูตไปกรุงฮังการ (The Hague) ประเทศเนเธอร์แลนด์ใน พ.ศ.2151 ซึ่งเป็นคณะทูตชุดแรกที่ไปถึงยุโรป (ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, 2543: 59) หรือในสมัยพระเจ้าทรงธรรมได้ส่งคณะทูตไปญี่ปุ่นครั้งแรกใน พ.ศ.2164 และครั้งต่อมาใน พ.ศ.2166 รวมทั้งการส่งทูตไปฝรั่งเศสของสมเด็จพระนารายณ์เพื่อคานอำนาจกับดัตช์ใน พ.ศ.2229 การดำเนินนโยบายต่างประเทศของสยาม สะท้อนให้เห็นว่ากษัตริย์อยุธยามีความสามารถในการค้าขายกับต่างประเทศเป็นอย่างสูง เพราะมีการจัดระบบการบริหารทางการเมืองในหัวเมืองภาคใต้ให้อยู่ใต้อำนาจอย่างเป็นระเบียบเรียบร้อยตลอดจนมีกลไกในการจัดสรรทรัพยากรทางเศรษฐกิจอย่างมีประสิทธิภาพภายใต้ระบบศักดินาทำให้อยุธยาประสบความสำเร็จเป็นอย่างสูงทั้งเศรษฐกิจและการเมือง จนกระทั่งสมัยของสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรียังทรงดำเนินนโยบายต่างประเทศเหมือนเช่นที่ผ่านมา จากข้อเท็จจริงในประวัติศาสตร์อันยาวนานพิสูจน์ให้เห็นว่าทางฝ่ายราชสำนักสยามเลือกใช้นโยบายเศรษฐกิจนำทางการเมืองตลอดมา และเป็นมรดกตกทอดมาจนกระทั่งถึงยุครัตนโกสินทร์ ซึ่งการดำเนินนโยบายต่างประเทศและภายในประเทศของรัฐไทยกระทบต่อการค้าต่างประเทศของเมืองนครศรีธรรมราชอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

ลักษณะการค้าต่างประเทศและสภาพสังคมของเมืองนครศรีธรรมราชก่อน พ.ศ. 2325

รูปแบบการค้าต่างประเทศก่อน พ.ศ.2325 คือ การค้าสำเภาซึ่งอาศัยลมมรสุมเป็นปัจจัยสำคัญในการเดินเรือค้าขาย จากการที่นครศรีธรรมราชเป็นเมืองการค้ามาตั้งแต่โบราณ ส่งผลให้คนทุกระดับชั้นในสังคมแห่งนี้ต้องเข้ามาเกี่ยวข้องกับกิจกรรมการค้าต่างประเทศอย่างเลี่ยงไม่ได้ นับตั้งแต่สมัยของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถเป็นต้นมา ประเทศไทยได้จัดระเบียบการบริหารราชการแผ่นดินอย่างเป็นระบบมากขึ้น สถาบันกษัตริย์จึงมีบทบาทสำคัญต่อพัฒนาการทางการเมืองและเศรษฐกิจ เพราะเป็นผู้กำหนดนโยบายและทิศทางของการค้าต่างประเทศในช่วงเวลาที่ผ่านมา ประกอบกับขยายตัวของการค้าต่างประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ทำให้ทางราชสำนักสยามต้องนำวิธีการผูกขาดสินค้ามาใช้ และกำหนดให้ราษฎรในหัวเมืองภาคใต้และหัวเมืองมลายูต้องส่งส่วยหลายชนิดเข้ามายังเมืองหลวง เพราะฉะนั้นไพร่ซึ่งเป็นประชาชนส่วนใหญ่ในสังคมจึงเป็นผู้ผลิตสินค้าให้แก่รัฐบาลกลางภายใต้การควบคุมและผูกขาดอย่างรัดกุมของชนชั้นนำท้องถิ่น ดังนั้นกลุ่มขุนนางและมูลนายท้องถิ่นจึงเป็นกลุ่มผลประโยชน์สำคัญจากการค้าแบบผูกขาด เพราะคนกลุ่มนี้อาศัยประโยชน์จากราษฎรแสวงหาผลประโยชน์ให้แก่ตนเอง ประกอบกับความต้องการสินค้าจำนวนมากของราชสำนัก เปิดโอกาสให้คนเหล่านี้สามารถยกยอกเบียดบังสินค้าของหลวงไปใช้ในธุรกิจการค้ากับต่างประเทศ ซึ่งปรากฏหลักฐานอย่างชัดเจนว่าในสมัยอยุธยา มีการลักลอบค้าดีบุก ไม้ฝาง กับพ่อค้าชาวต่างชาติ โดยเฉพาะพ่อค้าฮอลันดาอินดีรับซื้อสินค้าลักลอบเหล่านี้เพราะนำไปขายต่อได้ราคาดี (นันทา สุตกุล, 2513: 226) สะท้อนให้เห็นว่าขุนนางท้องถิ่นมีสินค้าที่ตลาดต่างประเทศต้องการ และสามารถแสวงหาช่องทางในการติดต่อค้าขายกับพ่อค้าต่างชาติได้เอง ถึงแม้จะเป็นการขัดคำสั่งของรัฐบาลแต่ผลประโยชน์ที่มีมากมายมหาศาลทำให้คนเหล่านี้ไม่เกรงกลัวอำนาจรัฐ อีกทั้งระยะทางที่ห่างไกลระหว่างเมืองนครศรีธรรมราชกับเมืองหลวงกลายเป็นอุปสรรคสำคัญในการตรวจสอบ

นอกจากนี้ขุนนางที่ทางส่วนกลางส่งมาดูแลหัวเมืองภาคใต้สามารถประสานผลประโยชน์ร่วมกับขุนนางท้องถิ่น ใช้อำนาจหน้าที่บีบบังคับประชาชนในท้องถิ่นให้ออกไปหาส่วยตามที่ตนต้องการเพื่อใช้ประโยชน์ส่วนตัว ทั้งยังมีโอกาสเรียกอากรจากราษฎรในอัตราสูงกว่าที่หลวงกำหนด ซึ่งปรากฏอย่างชัดเจนในสมัยพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศที่ทรงถอดเจ้าเมืองนครศรีธรรมราชออกจากตำแหน่ง เพราะขัดพระราชโองการไปติดต่อค้าขายดีบุกและสินค้านอื่น โดยตรงกับพ่อค้าชาวจีนที่เข้าไปยังเมืองนครศรีธรรมราช (วรางคณา นิพัทธ์สุขกิจ, 2550: 120)

ถึงแม้ว่าชนชั้นผู้ปกครองท้องถิ่นเข้ามาเกี่ยวข้องกับผลประโยชน์จำนวนมาก แต่อย่างไรก็ตามกลุ่มชนชั้นนำเหล่านี้ไม่ได้เป็นผู้ดำเนินกิจกรรมการค้าต่างประเทศด้วยตนเอง ผู้ที่เป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและการค้าต่างประเทศให้ดำเนินไปภายใต้ระบบศักดินาของไทยคือกลุ่มชาวจีนโพ้นทะเล ซึ่งทำหน้าที่เป็นผู้ประกอบการแทนกลุ่มชนชั้นนำท้องถิ่น ดังนั้นธุรกิจการค้าต่างประเทศทั้งหมดจึงตกอยู่ในมือของชาวจีนโพ้นทะเลแทบทั้งสิ้น ซึ่งสร้างความร่ำรวยมั่งคั่งให้แก่คนกลุ่มนี้เป็นอย่างมาก แม้แต่ฮอลันดาซึ่งตระหนักถึงความสำคัญของชาวจีนในธุรกิจการค้าต่างประเทศของเมืองนครศรีธรรมราชเป็นอย่างดี จึงพยายามบีบบังคับให้สยามทำสัญญาใน พ.ศ.2207 ระบุว่าพระเจ้ากรุงสยามและพสกนิกรของพระองค์ไม่ว่าจะอยู่ในตำแหน่งหน้าที่ใดไม่มีสิทธิ์ว่าจ้างชาวจีน ญี่ปุ่น กวางตุ้ง โคชินไชน่า ตังเกี๋ย ไว้ใช้ในเรือสำเภาของตนเป็นอันขาด เป้าหมายเพื่อสกัดกั้นชาวจีนโพ้นทะเลออกไปจากการค้าต่างประเทศ เพราะชาวจีนมีความชำนาญเป็นพิเศษในเรื่องเทคนิคการเดินเรือและเป็นคู่แข่งสำคัญของฮอลันดา แต่อย่างไรก็ตามฮอลันดาไม่สามารถสกัดกั้นกลุ่มพ่อค้าเอกชนจีนออกไปได้ เพราะกลุ่มคนเหล่านี้ได้เข้ามาตั้งหลักแหล่งที่เมืองนครศรีธรรมราชมาหลายชั่วอายุคนแล้ว ส่งผลให้ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองท้องถิ่นกับชาวจีนโพ้นทะเลมีความแนบแน่นเป็นปึกแผ่นในทุกรูปแบบ นอกจากนี้กลุ่มพ่อค้าเอกชนจีนบางส่วนยังถูกดึงเข้ามารับราชการเป็นขุนนางในเมืองนครศรีธรรมราชและหัวเมืองภาคใต้อื่นๆ อีกทั้งยังคงรักษาธุรกิจการค้าต่างประเทศเอาไว้และใช้ตำแหน่งหน้าที่ของตนอำนวยความสะดวกในทางการค้าสามารถสร้างเครือข่ายทางการค้าอย่างกว้างขวาง จะเห็นได้ว่าความอยู่รอดและการเติบโตของกลุ่มผู้ประกอบการการค้าต่างประเทศแทบทุกระดับภายใต้ระบบศักดินา ต้องอาศัยระบบฟุ้งเฟ้อและอุปถัมภ์เพื่อความสะดวกในการค้าขาย เพราะฉะนั้นจึงไม่ใช่เรื่องแปลกที่ระบบอุปถัมภ์ได้ฝังรากลึกกลงในสังคมแห่งนี้

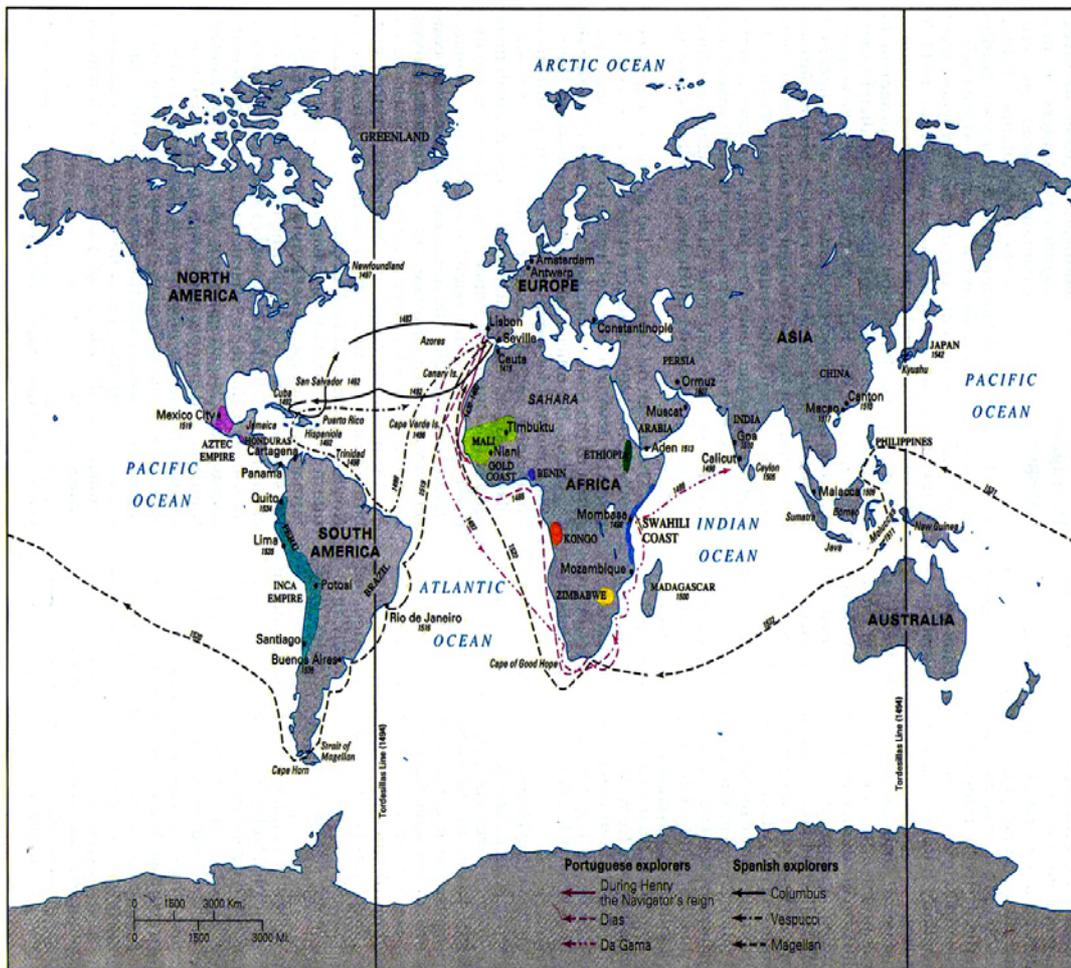
อย่างไรก็ตาม ไม่ได้หมายความว่าไพร่หรือประชาชนในท้องถิ่นจะถูกตัดออกไปจากการดำเนินกิจกรรมทางการค้า สินค้าใดที่ไม่ถูกผูกขาด ราษฎรสามารถซื้อขายได้อย่างอิสระเช่นปลาเค็ม เนื้อแห้ง ผลไม้ดอง ผลไม้แช่อิ่ม เป็นต้น เพราะสินค้าเหล่านี้เป็นสินค้าบริโภค อุปโภคที่สำคัญ เนื่องจากลักษณะการค้าต่างประเทศในช่วงเวลานั้นใช้เรือสำเภาในการค้าขาย จึงต้องแวะจอดตามเมืองท่าต่างๆ เพื่อเติมเสบียงให้กับลูกเรือ ส่งผลให้ประชาชนในท้องถิ่นสามารถสร้างรายได้ให้กับตนเองและครอบครัวเช่นเดียวกัน ดังนั้นสภาพเศรษฐกิจและสังคมของประชาชนในภาคใต้จึงไม่แร้นแค้นนัก เพราะความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ ทำให้ประชาชนสามารถจ่ายเงินแทนการเกณฑ์แรงงาน โดยเฉพาะพวกที่เป็นไพร่ส่วยหรือไพร่ตึก ที่อยู่ใกล้ชิดกับแหล่งสินค้า สามารถเบียดบังไปใช้ประโยชน์ส่วนตัวได้ อย่างเช่นการลักลอบค้าตึก

ในคาบสมุทรมาเลย์สะท้อนให้เห็นสภาพเศรษฐกิจของสังคมภาคใต้ได้เป็นอย่างดี จะเห็นได้ว่าความมั่งคั่งจากการค้าต่างประเทศกระจายไปสู่กลุ่มคนต่างๆ ในสังคมลดหลั่นกันไปตามโอกาสและส่วนแบ่งทางการค้า และการที่เมืองนครศรีธรรมราชเป็นเมืองท่าที่สำคัญมีพ่อค้าต่างชาติเข้ามาค้าขายอยู่ตลอดเวลา การสมรสระหว่างชาวพื้นเมืองกับคนต่างถิ่นซึ่งมีมานานหลายศตวรรษแล้วได้ส่งผลให้สังคมภาคใต้มีความกลมกลืนและหลากหลายทางวัฒนธรรม

นอกจากนี้การค้าต่างประเทศยังเกี่ยวข้องกับปัญหาโจรสลัดและการลักลอบค้าของเถื่อนขนาดใหญ่ตั้งแต่สมัยศรีวิชัย นักผจญภัยหลายคนเป็นโจรสลัดและพ่อค้าในเวลาเดียวกัน จนกลายเป็นวัฒนธรรมโจรสลัดและมีพัฒนาการควบคู่กับรัฐในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ แม้แต่พวกเชื้อพระวงศ์และขุนนางในภูมิภาคนี้หลายคนก็เคยเป็นโจรสลัด โดยเฉพาะทางภาคใต้ของไทยมีชื่อเสียงว่าเป็นแหล่งกบดานชั้นเยี่ยมของกลุ่มโจรสลัดหลายก๊ก มีทั้งเงินสลัดและแขกสลัด ตัวอย่างเช่นพุทธศตวรรษที่ 21 ปัตตานีเป็นรังใหญ่ของโจรสลัดมากมายหลายก๊ก ที่เด่นชัดคือโจรสลัดหลินเต๋าเถียนเป็นวายร้ายได้ที่ถูกทางการจีนหมายหัว จึงพาสมุนประมาณ 2,000 คนหลบหนีจากมณฑลฝูเจี้ยนมายังสยาม ต่อมาได้สมรสกับธิดาของเจ้าเมืองและขึ้นครองตำแหน่งเจ้าเมืองอีกด้วย (กวาดล ทรงประเสริฐ, 2550: 161-162) เพราะฉะนั้นจึงไม่ใช่เรื่องแปลกที่เจ้าเมืองนครศรีธรรมราชคุ้นเคยกับการเลี้ยโจรสลัด ต่อมากลุ่มคนเหล่านี้ได้กลายมาเป็นแกนนำของนิคมชาวจีนในเมืองนครศรีธรรมราช และมีเครือข่ายอยู่ทั่วภาคใต้เป็นมรดกตกทอดมาจนถึงสมัยต้นรัตนโกสินทร์

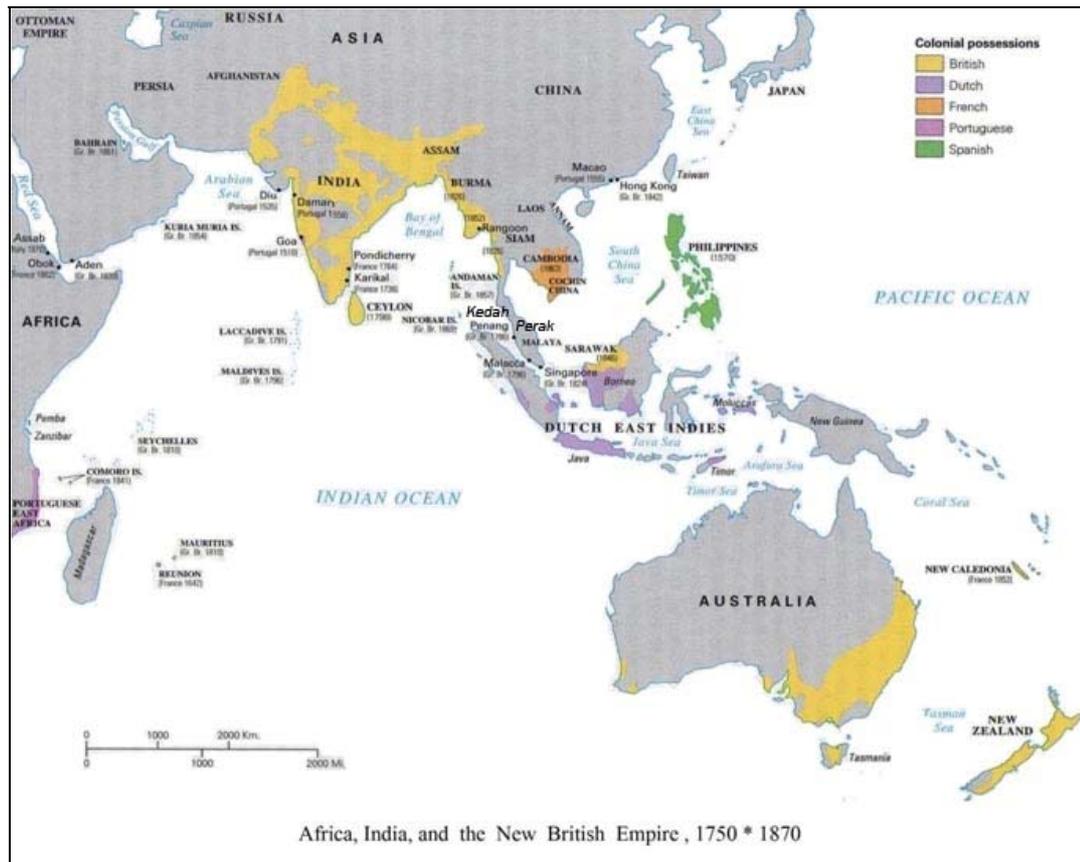
กล่าวโดยสรุป การที่นครศรีธรรมราชสามารถรักษาการค้าต่างประเทศไว้ได้ในช่วงเวลาต่างๆ ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขทางภูมิศาสตร์ที่อยู่ระหว่างเส้นทางการเดินเรือของจีนและอินเดีย ซึ่งเป็นตลาดการค้าที่ใหญ่และเก่าแก่ของเอเชีย และยังเป็นส่วนหนึ่งของเครือข่ายการค้าระหว่างประเทศมานานหลายร้อยปี ส่งผลให้พ่อค้า นักเดินเรือ ชาวลังกา อาหรับ เปอร์เซีย อินเดีย จีน ตลอดจนประเทศในหมู่เกาะของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ต่างเดินทางเข้ามาค้าขายและตั้งถิ่นฐานตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา เพราะฉะนั้นนครศรีธรรมราชจึงกลายเป็นเมืองท่าและชุมทางการเดินเรือที่สำคัญแห่งหนึ่งในภูมิภาคนี้ ในระยะแรกเมืองนครศรีธรรมราชเคยมีรูปแบบการปกครองตนเองสามารถควบคุมหัวเมืองภาคใต้และหัวเมืองมลายูมาตั้งแต่สมัยเป็นอาณาจักรตามพรลิงค์ ต่อมาได้เข้ามาควบคุมหัวเมืองเหล่านี้ภายใต้การบริหารของรัฐไทย แสดงให้เห็นว่าสถานการณ์และบทบาทของเมืองนี้เปลี่ยนแปลงไปตามสภาวะทางการเมืองภายในท้องถิ่นและราชอาณาจักรเป็นหลัก รวมทั้งสถานการณ์ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และการเปลี่ยนแปลงของโลกส่งผลกระทบต่อการค้า

ต่างประเทศของเมืองนี้เช่นเดียวกัน นอกจากนี้ผู้ที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับการค้าต่างประเทศยังมีภูมิหลังและบทบาทแตกต่างกัน การค้าต่างประเทศเปิดโอกาสให้ทุกคนหันเข้ามาเกี่ยวข้องกับการแข่งขันผลประโยชน์ในคาบสมุทรมาเลย์ที่มีมานานตั้งแต่ยุคโบราณจนถึงต้นรัตนโกสินทร์ จากข้อเท็จจริงในประวัติศาสตร์อันยาวนานชี้ให้เห็นว่า การค้าต่างประเทศมีความสัมพันธ์อย่างลึกซึ้งกับการเมืองระหว่างประเทศ เศรษฐกิจและสังคมระหว่างประเทศ ดังนั้นการทำความเข้าใจการการค้าต่างประเทศในช่วงเวลาดังกล่าวนี้เพื่อจะให้เห็นการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงในช่วงเวลาถัดมาได้เป็นอย่างดี

The Maritime Revolution, to 1550

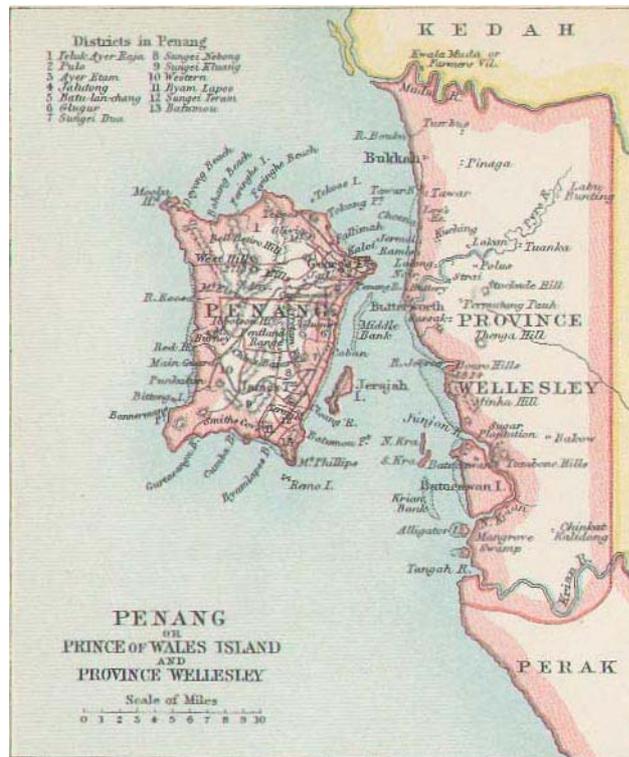
ภาพที่ 7 การเข้ามาของชาติตะวันตกในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้
ที่มา: Bulliet *et al.* (2001: 426)

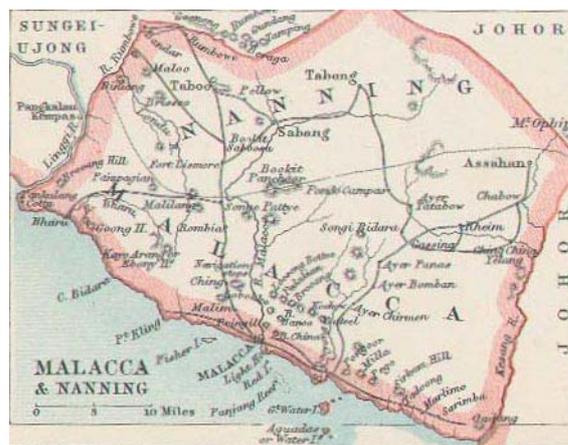
ภาพที่ 8 การเข้ามามีอำนาจของอังกฤษในเอเชีย

ที่มา: นรินาม (ม.ป.ป.)

ภาพที่ 10 แผนที่เกาะปีนังและดินแดนโปรวินซ์เวลส์ลีย์ (Province Wellesley)
ที่มา: นรินาม (ม.ป.ป.)

ภาพที่ 11 แผนที่มะละกา
ที่มา: นรินาม (ม.ป.ป.)

บทที่ 3

การค้าต่างประเทศของเมืองนครศรีธรรมราชในสมัยต้นรัตนโกสินทร์ (พ.ศ. 2325-2369)

เมื่อเข้าสู่ยุคต้นรัตนโกสินทร์ การค้าต่างประเทศของเมืองนครศรีธรรมราชมีการเปลี่ยนแปลง เนื่องจากสถานการณ์ทางเศรษฐกิจ การเมือง และสังคมในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ตลอดจนการดำเนินนโยบายของประเทศไทย เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อการค้าต่างประเทศของเมืองนี้อย่างปฏิเสธไม่ได้ เพราะภายใต้การปกครองของราชวงศ์จักรี ราชสำนักสยามพยายามลดอำนาจทางเศรษฐกิจและการเมืองของนครศรีธรรมราชเรื่อยมา เริ่มจากการลดสถานภาพจากหัวเมืองประเทศราชให้กลับมาเป็นหัวเมืองเอกขึ้นอยู่กับสมุหกลาโหม และถอดยศของพระเจ้านครศรีธรรมราช (หนู) เจ้าเมืองประเทศราช เป็นเจ้าพระยานครศรีธรรมราชมีสมุหกลาโหมเป็นผู้บังคับบัญชา แน่นนอนที่สุด การลดบทบาทของนครศรีธรรมราชในครั้งนี้ สร้างความไม่พอใจให้แก่เจ้าเมืองเป็นอย่างมาก จึงกระด้างกระเดื่องต่อราชสำนัก (จดหมายเหตุรัชกาลที่1, จ.ศ.1146: เลขที่1) ดังนั้น ใน พ.ศ. 2327 พระเจ้านครศรีธรรมราช (หนู) จึงถูกปลดออกจากตำแหน่งเจ้าเมืองนครศรีธรรมราช และถูกนำตัวเข้ามาไว้ในกรุงเทพมหานคร หลังจากนั้นทางเมืองหลวงได้แต่งตั้งพระยาสุธรรมมนตรี (พัฒน์) ซึ่งเป็นบุตรเขยของเจ้าเมืองนครศรีธรรมราช (หนู) ออกไปเป็นพระยานครศรีธรรมราชแทน และยกเมืองสงขลา เมืองชุมพร ไชยา ท่าทอง เกาะสมุยและเมืองตรังเข้ามาอยู่ใต้อำนาจเมืองนครศรีธรรมราชอีกครั้งหนึ่ง

หลังจากเจ้าพระยานครศรีธรรมราช (พัฒน์) เข้ามาปกครองนครศรีธรรมราชได้ไม่นาน ใน พ.ศ.2334 เกิดความขัดแย้งระหว่างเมืองสงขลา กับเมืองนครศรีธรรมราช เพราะเรื่องผลประโยชน์ในเมืองไทรบุรี ประกอบกับการกบฏในปัตตานี และปัญหาภัยคุกคามจากพม่าทางราชสำนักจึงถือโอกาสจัดระเบียบการปกครองภาคใต้ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ด้วยการส่งเสริมหัวเมืองสงขลาขึ้นมาคานอำนาจกับเมืองนครศรีธรรมราช และเลื่อนยศพระยาสงขลา (บุญฮุย) เป็นเจ้าพระยาสงขลาให้กำกับหัวเมืองมลายูคือ เมืองปัตตานี เมืองกลันตัน เมืองตรังกานู คงให้นครศรีธรรมราชกำกับดูแลแต่เมืองไทรบุรีเพียงเมืองเดียว การถอดถอนอำนาจการควบคุมเมืองสงขลาและหัวเมืองมลายูบางเมือง ทำให้อำนาจทางเศรษฐกิจของเมืองนครศรีธรรมราชลดน้อยลง และกระทบต่อการค้าต่างประเทศของเมืองนี้เป็นอย่างมาก เพราะนครศรีธรรมราชเคยควบคุมหัวเมืองเหล่านี้มาตั้งแต่โบราณ และใช้เมืองสงขลาเป็นเมืองท่าค้าขายมานาน ทำให้เสีย

ประโยชน์ที่ตกตวงได้จากเมืองสงขลา นอกจากนี้ผลผลิตและรายได้ของหลวงที่เคยได้รับอย่างเต็มเม็ดเต็มหน่วยจากหัวเมืองมลายูยังต้องกระจายไปให้แก่เมืองสงขลาด้วยเช่นกัน ดังนั้นปัญหาการแย่งชิงผลประโยชน์ทางการค้าต่างประเทศระหว่างสองหัวเมืองในฝั่งอ่าวไทยจึงประทุขึ้นเรื่อยมาตลอดสมัยต้นรัตนโกสินทร์

ถัดมาในปี พ.ศ. 2347 ทางราชสำนักสยามได้ยกเมืองตรังให้ขึ้นตรงต่อกรุงเทพมหานครอีกเมืองหนึ่ง เนื่องจากความไม่ลงรอยกันระหว่างผู้ปกครองเมืองตรังและเจ้าเมืองนครศรีธรรมราช การยกเมืองตรังให้ขึ้นตรงต่อรัฐบาลกลาง ส่งผลกระทบต่อการค้าต่างประเทศของเมืองนี้เช่นเดียวกัน เพราะเมืองตรังเป็นเมืองท่าฝั่งตะวันตกที่มีความสำคัญทางยุทธศาสตร์และเศรษฐกิจที่นครศรีธรรมราชใช้เป็นเมืองท่าติดต่อค้าขายและส่งออกสินค้าในฝั่งมหาสมุทรอินเดีย นอกจากนี้เมืองตรังยังมีทรัพยากรธรรมชาติซึ่งเป็นที่ต้องการของตลาดต่างประเทศ โดยเฉพาะที่เมืองกูรา¹ ซึ่งตั้งอยู่ทางฝั่งตะวันออกของแม่น้ำตรัง เป็นที่เก็บมูลค้างคาวสำหรับทำดินปั้นและเป็นที่ร่อนแร่ดีบุกอีกเมืองหนึ่ง จนกระทั่ง พ.ศ.2354 ตรงกับรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 2 ทรงโปรดให้เจ้าพระยานครศรีธรรมราช (น้อย) ออกไปครองเมืองนครศรีธรรมราชแล้ว จึงยกเมืองตรังมาขึ้นกับเมืองนครศรีธรรมราชดั้งเดิม และตั้งพระอุไทยธานี (ม่วง) บุตรของพระยานครศรีธรรมราช (น้อย) ออกไปเป็นผู้รักษาเมืองตรัง ตั้งแต่นั้นมาเมืองตรังได้ตกอยู่ภายใต้การปกครองของเจ้าเมืองนครศรีธรรมราชอย่างเข้มงวด และกลายเป็นเมืองที่เจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว มีเรือกำปั่นจากต่างประเทศเข้ามาค้าขายปีละหลายลำ (จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2, จ.ศ.1174: เลขที่ 10) ส่งผลให้เมืองตรังกลายเป็นเมืองท่านานาชาติที่นครศรีธรรมราชใช้ติดต่อกับพ่อค้ายุโรปและเอเชีย จะเห็นได้ว่าปัญหาความขัดแย้งภายในหัวเมืองภาคใต้ ส่วนหนึ่งเป็นเพราะการเข้าไปตกตวงผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่ไม่ลงตัวระหว่างบรรดาเจ้าเมืองที่เข้ามาปกครอง

อย่างไรก็ตาม ในสมัยเจ้าพระยานครศรีธรรมราช (น้อย) เมืองนครศรีธรรมราชกลายเป็นศูนย์กลางอำนาจใหญ่ที่สุดในภาคใต้ เนื่องจากตระกูล ณ นคร เข้าไปกำกับดูแลเมืองไชยา บ้านดอน เมืองท่าทอง เมืองตรัง เมืองพัทลุง เมืองพังงาและถลาง² ตะกั่วป่า ตะกั่วทุ่ง กระบี่ สตูล เมืองไทรบุรี และกลันตัน รวมถึงเปอร์ัคด้วย การเข้ามาควบคุมหัวเมืองเหล่านี้ทำให้อำนาจทางเศรษฐกิจของเมืองนครศรีธรรมราชมีมากที่สุด ในสมัยต้นรัตนโกสินทร์ เพราะเมืองเหล่านี้มี

¹ เดิมเมืองตรังแบ่งออกเป็น 2 เมืองคือเมืองตรังและเมืองกูรา ต่อมารวมเรียกว่าเมืองตรังกูราเป็นเมืองเดียวกัน

² ในพ.ศ.2352 เมืองถลาง ได้รับความเสียหายจากการโจมตีของพม่า จึงต้องย้ายเมืองมาอยู่ที่ปากน้ำพังงาระหว่าง พ.ศ.2353-2368 ทางราชสำนักจึงได้ให้เจ้าเมืองนครศรีธรรมราชเป็นผู้ดูแลหัวเมืองฝ่ายตะวันตก

ทรัพยากรธรรมชาติตลอดจนแร่ธาตุที่สำคัญอย่างดิบุก ซึ่งเป็นสินค้าต่างประเทศที่สำคัญและมีค่ามากในยุคนั้น เจ้าเมืองจึงส่งพวกพ้องและเรือญาติเข้าไปกุมหัวเมืองเหล่านี้ ส่งผลให้อำนาจของตระกูล ณ นคร ครอบคลุมไปทั่วภาคใต้และคาบสมุทรมลายู ยิ่งกว่านั้น วงษ์สกุลของเจ้าเมือง นครศรีธรรมราชยังมีอิทธิพลมากในราชสำนักสยาม เพราะนอกจากจะมีความสัมพันธ์แนบแน่นทางเครือญาติกับกรมหมื่นศักดิ์พลเสพผู้ทรงกำกับราชการกรมพระกลาโหม³ ซึ่งต่อมาในรัชกาลที่ 3 ได้รับการโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมเป็นกรมพระราชวังบวรมหาศักดิ์พลเสพย์ เจ้าเมือง นครศรีธรรมราชยังเชื่อมความสัมพันธ์กับพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยส่งธิดาไปถวายตัวถึงสิบคน อีกทั้งให้บุตรชายคนโต คือเจ้าพระยามหาศิริธรรม (หนูใหญ่ หรือ เมือง) แต่งงานกับท่านผู้หญิงเพ็ชร์ธิดาของเจ้าพระยาพระคลังว่าที่สมุหพระกลาโหม (ดิศ บุนนาค) ในตระกูลบุนนาคซึ่งเป็นตระกูลที่มีอำนาจสูงมากในราชสำนักสยามขณะนั้น (วชิราวรรณ ตันตะหงส์, 2522: 46) นอกจากนี้ภรรยาของเจ้าพระยานครศรีธรรมราช (น้อย) ยังเป็นเชื้อสายราชินีกุล ณ บางช้าง มีสายสัมพันธ์ใกล้ชิดกับพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 3 เป็นอย่างมาก ซึ่งการใช้ระบบเครือญาติเพื่อประสานผลประโยชน์ระหว่างท้องถิ่นและราชสำนัก ส่งผลให้ตระกูล ณ นคร สามารถสืบทอดอำนาจทางการเมือง และรักษาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจได้ตลอดสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ในทางกลับกันราชสำนักเองระบบเครือญาติมาเป็นเครื่องมือในการควบคุมดินแดนทางภาคใต้ให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น ด้วยการสนับสนุนผู้มีอำนาจในท้องถิ่นที่จงรักภักดีขึ้นมาเป็นผู้ปกครอง เพื่อรักษาผลประโยชน์ทางการเมืองและเศรษฐกิจให้กับราชสำนักสยาม ตลอดจนสามารถตอบสนองนโยบายของรัฐบาลสยามได้เป็นอย่างดี

ขณะเดียวกัน ในต้นพุทธศตวรรษที่ 24 เกิดความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและการเมืองในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เนื่องจากฮอลันดาเริ่มเสื่อมอำนาจไปและอังกฤษเข้ามามีอิทธิพลในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เพิ่มมากขึ้น หากมองย้อนกลับไปในพุทธศตวรรษที่ 22 นั้น จะเห็นได้ว่าอังกฤษเริ่มประกอบธุรกิจการค้าอยู่ในสยามแล้ว แต่ไม่สามารถต่อสู้กับอิทธิพลทางการค้าของฮอลันดาในภูมิภาคนี้ได้ จึงหันไปสนใจการค้าในอินเดียแทน เพราะการค้าในอินเดียนั้นนับว่าสำคัญกว่าเครื่องเทศมาก ในที่สุดอังกฤษสามารถทำลายการควบคุมทางการค้าของฮอลันดาได้ และมีอำนาจเหนือฮอลันดาดังเช่นที่ฮอลันดาเคยมีอำนาจเหนือโปรตุเกสมาแล้ว ส่งผลให้บริษัทอินเดียตะวันออกของอังกฤษ (The British East India Company: EIC) สามารถผูกขาดการค้าอย่างเป็นทางการระหว่างอังกฤษและตะวันออก หลังจากนั้น อังกฤษได้สร้างจักรวรรดิอันกว้างใหญ่ของตนในอินเดีย ด้วยการเข้าปกครองอาณานิคมของอังกฤษที่อินเดียโดยตรง ผ่านทางศูนย์กลาง

³ เจ้าพระยานครศรีธรรมราชเป็นพระปิตุลาของกรมหมื่นศักดิ์พลเสพ

อำนาจในเขตปกครองทั้งสามแห่งของอังกฤษคือบอมเบย์ มัทราส และกัลกัตตา รัฐบาลอังกฤษจึงกลายเป็นรัฐบาลปกครองท้องถิ่นและบริษัทค้าขายไปในตัว

หลังจากประสบความสำเร็จในอินเดีย อังกฤษต้องการขยายอิทธิพลทางการค้าของตนไปยังประเทศจีน เพราะการค้ากับจีนมีความสำคัญอย่างใหญ่หลวงต่อบริษัทอินเดียตะวันออกที่มีรัฐบาลอังกฤษหนุนหลังอยู่ ด้วยเหตุนี้ อังกฤษจึงเริ่มหันมาสนใจคาบสมุทรมลายูอีกครั้งหนึ่ง เพราะต้องการใช้ดินแดนบริเวณนี้เป็นจุดพักสินค้าและลำเลียงสินค้าจากอินเดียไปจีน รวมทั้งเห็นว่าคาบสมุทรมลายูมีทรัพยากรธรรมชาติและแร่ธาตุที่อุดมสมบูรณ์ โดยเฉพาะดีบุกที่มีอยู่อย่างมากมาย สามารถรองรับการเติบโตของระบบอุตสาหกรรมในประเทศอังกฤษได้เป็นอย่างดี ดังนั้น ใน พ.ศ.2328 ฟรานซิส ไลท์ (Francis Light)⁴ ผู้นำการค้าระหว่างอังกฤษกับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้หรือ Country Trade⁵ ซึ่งรู้จักดินแดนแถบนี้เป็นอย่างดีได้รับมอบหมายจากรัฐบาลอังกฤษให้ไปเจรจาดตกลงกับสุลต่านแห่งไทรบุรีหรือรัฐเกดะห์ในปัจจุบัน เพื่อขอเช่าเกาะหมากหรือเกาะปีนังจัดตั้งเป็นสถานีการค้า ถัดมาใน พ.ศ.2329 สุลต่านแห่งไทรบุรี (अबดุลลา โมกุรัมชะ) ยินยอมอนุญาตให้บริษัทอินเดียตะวันออกของอังกฤษตั้งสถานีการค้าในเกาะปีนัง โดยมีเงื่อนไขว่าอังกฤษจะช่วยเหลือสุลต่านเมื่อมีภัยจากการโจมตีของไทย อย่างไรก็ตาม ในเดือนมกราคม พ.ศ.2330 รัฐบาลอังกฤษที่อินเดียไม่ยอมทำสนธิสัญญาป้องกันร่วมกับไทรบุรี สร้างความผิดหวังให้กับสุลต่านเป็นอย่างมากถึงกับพยายามขับไล่อังกฤษออกจากเกาะปีนังในปีพ.ศ.2334 แต่ไม่สำเร็จ ดังนั้นสุลต่านต้องยอมลงนามในสนธิสัญญาฉบับที่หนึ่งยกปีนังให้แก่บริษัทโดยรับเงินค่าตอบแทนปีละ 6,000 เหรียญ ต่อมาในปีพ.ศ. 2343 บริษัทอินเดียตะวันออกได้เช่าโปรวินซ์เวลล์สีย์ (Province Wellesley) หรือ Prai ซึ่งอยู่ตรงกันข้ามกับเกาะปีนังจากสุลต่านแห่งไทรบุรี (คียาอุดิน) ซึ่งยอมทำสนธิสัญญาฉบับที่ 2 โดยได้รับเงินตอบแทนจากอังกฤษจำนวน 10,000 เหรียญ ต่อปี (Hall, 1981: 543-544) หลังจากนั้น รัฐบาลอังกฤษได้สถาปนาปีนังซึ่งเปลี่ยนชื่อใหม่ว่าเกาะ Prince of Wales Island ร่วมกับ สิงคโปร์ มะละกาและดินแดนโปรวินซ์

⁴ ในเวลาต่อมา ฟรานซิส ไลท์ หรือ พระยากปัดัน ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นผู้ตรวจการคนแรกของปีนัง

⁵ ใน พ.ศ.2143 พ่อค้าเอกชนชาวอังกฤษจำนวนหนึ่ง ได้จัดรวบรวมหุ้นเพื่อก่อตั้งบริษัทอินเดียตะวันออกของอังกฤษ (The British East India Company: EIC) ขึ้น สำหรับทำการค้าในเอเชียโดยเฉพาะ การจัดตั้งบริษัทดังกล่าวได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลเป็นอย่างดี ดังนั้นรัฐบาลอังกฤษจึงได้ออกเป็นกฎบัตร (charter) อนุญาตให้บริษัทเป็นผู้ผูกขาดการค้าในภูมิภาค ระหว่างแหลมกู๊ดโฮปไปทางตะวันออกเฉียงใต้ช่องแคบแมกเจลแลนด์ (the strait of Magellan) ด้วยเหตุนี้การค้าระหว่างอังกฤษกับกับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เรียกว่า Country Trade

เวลส์ลีย์ (Province Wellesley) เป็นสเตรทส์เซทเทิลเมนต์ (Straits Settlement) โดยให้อยู่ในกรอบการครอบครองของบริษัทอินเดียตะวันออกของอังกฤษ และอยู่ภายใต้ความรับผิดชอบของรัฐบาลอังกฤษที่อินเดีย เพื่อพัฒนาคาบสมุทรแห่งนี้ให้กลายเป็นศูนย์กลางทางการค้าและเป็นเขตการค้าเสรี ฉะนั้นแหลมมลายูจึงกลายเป็นยุทธศาสตร์สำคัญทางเศรษฐกิจ การเมือง ของอังกฤษในเวลาถัดมา

การเข้ามาตั้งหลักแหล่งของอังกฤษในคาบสมุทรมลายู ทำให้การค้าต่างประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีการขยายตัวมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะดีบุกกลายเป็นสินค้าที่มีค่าของตลาดต่างประเทศในยุคนี้ และรัฐไทยเองก็ตระหนักถึงความสำคัญทางการค้าระหว่างประเทศเป็นอย่างดี จึงมีนโยบายส่งเสริมการค้ากับประเทศต่างๆ ทั้งยุโรปและเอเชีย ด้วยเหตุนี้ การค้าต่างประเทศของเมืองนครศรีธรรมราชจึงเฟื่องฟูมาก เจ้าพระยานครศรีธรรมราช (น้อย) ทำการค้ากับจีน อินเดีย รวมทั้งสเตรทส์เซทเทิลเมนต์ และอาณานิคมของอังกฤษที่อินเดีย ผลพวงของการเจริญเติบโตทางการค้าส่งผลให้กลุ่มอิทธิพลท้องถิ่นภาคใต้ จำเป็นต้องขยายฐานทางเศรษฐกิจด้วยการประสานผลประโยชน์ในรูปแบบต่างๆ ซึ่งนอกจากจะใช้ระบบสายสัมพันธ์ทางเครือญาติกับราชสำนักสยามเพื่อช่วงชิงผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจแล้ว เจ้าเมืองนครศรีธรรมราชยังประสานผลประโยชน์กับกลุ่มผู้นำชาวจีนที่มีอิทธิพลสูงมากทั้งในภาคใต้ และคาบสมุทรมลายู เพื่อผูกขาดอำนาจทางเศรษฐกิจ

ลักษณะการค้าต่างประเทศของเมืองนครศรีธรรมราชใน พ.ศ. 2325-2369

สมัยต้นรัตนโกสินทร์ลักษณะการค้าต่างประเทศของเมืองนครศรีธรรมราช ยังอาศัยอิทธิพลของลอมรสุม เป็นปัจจัยสำคัญในการเดินเรือติดต่อค้าขายระหว่างฝั่งมหาสมุทร และรูปแบบทางการค้าส่วนใหญ่ยังนิยมใช้เรือสำเภาติดต่อค้าขาย โดยเฉพาะทางฝั่งทะเลจีนใต้มีการใช้เรือสำเภาจีนติดต่อค้าขายกันอย่างกว้างขวาง ทั้งนี้เนื่องจากการใช้เรือสำเภาตามลักษณะแบบแผนที่ทางการจีนกำหนดไว้ บรรดาพ่อค้าต่างชาติจะได้รับอภิสิทธิ์เช่นเดียวกับเรือสินค้าของชาวจีน (Cushman, 1193: 50-51) ดังนั้นเพื่อต้องการดำเนินธุรกิจการค้ากับจีนซึ่งเป็นตลาดต่างประเทศที่สำคัญ การทำตามกฎระเบียบของทางการจีนจึงถือประโยชน์ต่อกิจการการค้าต่างประเทศเป็นอย่างมาก อย่างไรก็ตาม นครศรีธรรมราชไม่ได้ใช้เฉพาะเรือสำเภาเพียงอย่างเดียว แต่ยังใช้เรือสลุบแบบแขก และเรือกำปั่นแบบตะวันตกในการค้าทางฝั่งมหาสมุทรอินเดีย และในสเตรทส์เซทเทิลเมนต์อีกด้วย

ขณะเดียวกัน การดำเนินนโยบายเศรษฐกิจของรัฐบาลสยามยังเป็นแบบผูกขาด โดยพระคลังสินค้า ซึ่งระบบนี้ได้พัฒนาสูงสุดในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย จะเห็นได้จากปริมาณของสินค้าผูกขาดที่เพิ่มจำนวนขึ้น อาทิเช่น ดินบุก ไม้กฤษณา นอแรด ช้าง งาช้าง รง ผาง พริกไทย น้ำตาลทราย ตะกั่ว ดินปืน ปืน กระวาน เนื้อไม้ ไม้จันทร์ ไม้หอม รังนก ผลแร่ กายาน และไข่เต่าตะนุ เป็นต้น ผลผลิตเหล่านี้ได้มาจากส่วยและอากรของประชาชนในประเทศ ตลอดจนหัวเมืองภาคใต้และหัวเมืองมลายู เจ้าเมืองและกรมการเมืองเป็นตัวแทนของรัฐบาลกลาง มีหน้าที่รับซื้อสินค้าของหลวง และจัดส่งผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจเหล่านี้ให้กับราชสำนักอีกทอดหนึ่ง การผูกขาดสินค้าทำให้พ่อค้าต่างชาติไม่สามารถซื้อสินค้าจากประชาชนได้โดยตรง การซื้อขายต้องผ่านพระคลังสินค้าหรือขุนนางส่วนท้องถิ่น ซึ่งกลไกของระบบศักดินาเปิดโอกาสให้ชนชั้นนำท้องถิ่นรับซื้อสินค้าจากประชาชนโดยตรง เจ้าหน้าที่สามารถกำหนดราคาสินค้าได้ตามอำเภอใจ ดังนั้น ผลผลิตส่วนเกินที่ได้จากประชาชนจึงมีราคาถูก อีกทั้งยังสามารถเบียดบังรายได้ของหลวง เพื่อนำมาใช้สร้างความมั่งคั่งให้กับตนเองและพวกพ้อง สะท้อนได้จากท้องตราที่ส่งไปยังเจ้าเมืองนครศรีธรรมราชในปี พ.ศ. 2362 กล่าวว่า “ราษฎรไทยจีนที่บ้านดอนสัก บ้านกระแจะแขวงเมืองนครทำผลพริกไทยได้ปีละ 40-50 หาบนั้น พริกไทยเป็นสินค้าของหลวง การนำพริกไทยไปขายให้กับลูกค้าอื่นเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้อง ให้พระยานครนำอากรบ่อนเบี้ยเตาสุรา จัดซื้อผลพริกไทยตามราคาตลาดที่เมืองจันทบุรี คือหาบละ 2 ตำลึง และห้ามไม่ให้ไปซื้อขายแก่ลูกค้าอื่นเป็นอันขาด เมื่อซื้อพริกไทยจำนวนที่ทำได้แล้วให้บอกจำนวนเงินที่จ่ายไปและจำนวนพริกไทยที่ได้มา แล้วจัดส่งพริกไทยไปยังกรุงเทพมหานครทันทีให้ทันฤดูมรสุม” (จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2, จ.ศ. 1181: เลขที่ 10) ข้อความข้างต้นนี้สะท้อนให้เห็นว่าเจ้าเมืองสามารถรับซื้อสินค้าของหลวงจากราษฎรตามราคาที่ตนกำหนด และสามารถเบียดบังสินค้าของหลวงเพื่อขายให้กับพ่อค้าที่รับซื้ออยู่เป็นประจำ

นอกจากนี้ การค้าต่างประเทศต้องเกี่ยวข้องกับระบบราชการส่วนท้องถิ่นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ในฐานะที่นครศรีธรรมราชเป็นเมืองท่าค้าขายที่ใหญ่ที่สุดทางภาคใต้ มีเรือจากประเทศต่างๆ เดินทางเข้ามาค้าขายเป็นจำนวนมาก ทำให้เมืองนี้สามารถเรียกเก็บค่าจังกอบ คือภาษีศุลกากรและภาษีผ่านด่านภายในประเทศ หรือภาษีปากเรือ ซึ่งจะวัดตรงส่วนที่กว้างที่สุดของเรือ ตลอดจนค่าธรรมเนียมต่างๆ ที่เกี่ยวกับการค้าและการเดินเรือ ส่งผลให้หน่วยราชการส่วนท้องถิ่นมีรายได้เพิ่มขึ้นในรูปของค่าธรรมเนียมดังกล่าว ก่อนการทำสนธิสัญญาเบอร์นีภาษีปากเรือจะเก็บตามชนิดของเรือว่าเป็นเรือประเภทใด ซึ่งพ่อค้าตะวันตกกับพ่อค้าชาวจีนเสียภาษีปากเรือไม่เท่ากัน ยิ่งกว่านั้นรัฐบาลในสมัยรัชกาลที่ 2 มีการเก็บภาษีขาเข้า ร้อยละ 3 ตามราคาของสินค้าสำหรับเรือ

ที่เข้ามาประจำ ร้อยละ 5 สำหรับเรือที่ไม่ได้เข้ามาประจำ แต่ในบางครั้งพ่อค้าจีนมือเก๋ก็หนีหนีเหนือกว่าพ่อค้าตะวันตกเพราะไม่ต้องเสียภาษีขาเข้า ในขณะที่พ่อค้าอังกฤษต้องเสีย ร้อยละ 8 และโปรตุเกสเสีย ร้อยละ 6 ส่วนอากรขาออกนั้นอัตราจะเปลี่ยนไปตามประเภทของสินค้า ประมาณ ร้อยละ 8-10 ของราคาสินค้า สร้างความมั่งคั่งให้กับข้าราชการท้องถิ่นและผู้เกี่ยวข้องเป็นอย่างมาก เพราะนครศรีธรรมราชได้เข้าไปกำกับดูแลหัวเมืองต่างๆ อาทิเช่น เมืองตรัง ท่าทอง เกาะสมุยหรือบ้านดอน เป็นต้น ทำให้มีการตั้งด่านเรียกเก็บภาษีและค่าธรรมเนียมจากเรือพานิชที่เข้ามาค้าขายยังภาคใต้และคาบสมุทรมลายู ด่านเหล่านี้จะมีมากมายตามเส้นทางการค้า การตั้งด่านอยู่ในอำนาจหน้าที่ของเจ้าเมือง กรมการเมือง และข้าราชการในท้องถิ่นของเมือง นครศรีธรรมราช ซึ่งข้าราชการดังกล่าวนี้มีหน้าที่ออกใบอนุญาตหรือเอกสารให้กับเรือที่เดินทางเข้ามาค้าขาย เพราะก่อนที่จะดำเนินธุรกิจการค้า ด่านจะต้องดูแลเกี่ยวกับการขนส่งสินค้า ระหว่างท่าเรือกับเรือที่ทอดสมออยู่ เพื่อป้องกันมิให้มีการลักลอบขนสินค้าเถื่อนหรือสินค้าต้องห้าม รวมทั้งเพื่อรักษาความมั่นคงปลอดภัยให้แก่รัฐบาล เรือสำเภาก็ค้าขายระหว่างไทย สิงคโปร์ และหัวเมืองมลายูเสียค่าท่าเรือประมาณ 127 บาท ค่าผ่านด่านและค่าขนอนจะเก็บในอัตราร้อยละ 10 นอกจากจะคอยเรียกเก็บภาษีจากเรือสินค้าขึ้นดงแล้ว พ่อค้าวานิชยังต้องเสียค่าธรรมเนียมน้ำหนัก ค่าของกำนัล ค่าทอดสมอ ค่าจีปาดะต่างๆ มากมายตามแต่เจ้าหน้าที่จะเรียกเรื่อง จะเห็นได้ว่าระบบการเก็บภาษีมียความซ้ำซ้อน และมีอัตราภาษีไม่มีระบบตายตัว นอกจากนั้น ถ้าหากต้องการต่อเรือเดินทะเลในสยามจะต้องขออนุญาตจากรัฐบาลก่อน ส่วนค่าต่อเรือซึ่งกำหนดไว้ตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชที่ 1 คือเรือที่ต่อในหัวเมืองจะเสียค่าธรรมเนียม 152.50 บาท ต่อเรือ 1 ลำ ส่วนเรือที่ต่อในกรุงเทพมหานครเสีย 139.50 บาท ต่อเรือ 1 ลำ ค่าธรรมเนียมเหล่านี้ใช้มาจนถึงรัชกาลที่ 3 จึงได้เปลี่ยนแปลงอัตราใหม่ (กฎหมายตราสามดวง, 2506: 228-233) ส่วนเรือที่ได้รับการอุปถัมภ์จากเจ้าเมืองรัฐบาล หรือขุนนางผู้ใหญ่ได้รับการยกเว้นไม่ต้องเสียค่าธรรมเนียม ดังนั้น พ่อค้าที่เดินทางเข้ามาทำธุรกิจการค้าต้องมีการผูกมิตรกับเจ้าเมือง และข้าราชการท้องถิ่นเพื่อลดหย่อนภาษี ระบบอุปถัมภ์และการให้สินบน จึงมีอย่างแพร่หลายในสังคมแห่งนี้ อย่างไรก็ตาม ค่าธรรมเนียมเหล่านี้ส่วนหนึ่งต้องถูกจัดส่งไปให้รัฐบาลกลาง แต่เนื่องจากระบบการบริหารจัดการมีการประสานงานอย่างหละหลวมและมีอิสระอย่างเต็มที่ ทำให้เจ้าหน้าที่สามารถเบียดบังภาษีอากรเหล่านี้ไว้ใช้ส่วนตัว การค้าต่างประเทศจึงเต็มไปด้วยการฉ้อฉลของข้าราชการไทย และแน่นอนที่สุดระบบการค้าของไทยสร้างความไม่พอใจให้แก่พ่อค้าชาวอังกฤษ เพราะเป็นอุปสรรคสำคัญของระบบการค้าเสรี ตลอดจนความไม่เท่าเทียมกันทางการค้าและมาตรฐานการเก็บภาษีศุลกากร กำไรของพ่อค้าตะวันตกจึงสู้พ่อค้าชาวจีนไม่ได้

ตารางที่ 1 ภาษีปากเรือและภาษีสินค้าขาเข้า

รายการ	อัตรา (วาละ)	หมายเหตุ
1. ภาษีปากเรือ		
ขนาดกว้าง 4 วาขึ้นไป	12 บาท	สมัยรัชกาลที่ 1 เรือจีนและเรือที่มาค้าขายบ่อยๆ เรือที่นานๆ มาครั้ง
	20 บาท	
สมัยรัชกาลที่ 2-พ.ศ.2369		
เรือใบ 3 เสา	80 บาท	ไม่จำกัดขนาด
เรือใบ 2 เสาครึ่ง	40 บาท	
เรือสำเภาจีน	40 บาท	
เรือสินค้ามลายู	130 บาท	
เรือสินค้ายุโรป	118 บาท	
พ.ศ.2369 เป็นต้นมา (ก่อนพ.ศ.2379)		
เรือกำปั่นสินค้า	1,700 บาท	
เรือกำปั่นสินค้า (เรือเปล่า)	1,500 บาท	
2. ภาษีสินค้าขาเข้า		
เรือที่เข้ามาประจำ ร้อยละ	3	ของราคาสินค้า
เรือที่ไม่ได้มาประจำ ร้อยละ	5	
เรือตะวันตก ร้อยละ	8	(ยกเว้น โปรตุเกส เก็บร้อยละ 6)
3. ค่าธรรมเนียมต่อเรือ		
เรือที่ต่อในกรุงเทพมหานคร	139.50 บาท	ต่อ 1 ลำ
เรือที่ต่อตามหัวเมือง	152.50 บาท	ต่อ 1 ลำ

ที่มา: สุวิทย์ ชีรสาศวัต (2548: 56)⁶

⁶ อ้างจาก หสข. ร.3 จศ.1190 เลขที่ 7, จศ.1198 เลขที่ 8, เกียรติศักดิ์ วงศ์มุกดา หน้า 97-98, 101-102, และชัย เรื่องสินปี หน้า 84-161

ตารางที่ 2 ภาษีสินค้าขาออกในสมัยรัชกาลที่ 2

รายการ	อัตรา	หมายเหตุ
1. รังนกนางแอ่น	ร้อยละ 20	
2. เขากวางอ่อน	ร้อยละ 20	
3. หูลามอย่างขาว	หาบละ 4 บาท	
4. ปีกนกกระทาทูง	หาบละ 4 บาท	
5. เอ็นกวาง	หาบละ 4 บาท	
6. หนังปลากระเบน	หาบละ 3 บาท	
7. งาช้าง	หาบละ 2.50 บาท	
8. กุ้งแห้ง	หาบละ 2 บาท	
9. น้ำตาล	หาบละ 1.50 บาท	ลงเรือฝรั่ง
10. น้ำตาล	หาบละ 1 บาท	ลงเรือแขก
11. หนังวัว, หนังควาย, กระดุกช้าง	หาบละ 1 บาท	
12. ครั่ง	หาบละ 0.50 บาท	
13. พริกแห้ง	หาบละ 0.50 บาท	
14. ปลาแห้ง(น้ำจืด)	หาบละ 0.50 บาท	
15. ฝ้าย(เอาเมล็ดออกแล้ว)	หาบละ 0.50 บาท	
16. หมากแห้ง	หาบละ 0.25 บาท	
17. เขากวางแก่	หาบละ 0.25 บาท	
18. ฝาง	หาบละ 0.104 บาท	
19. หางนกยูง	หาบละ 0.10 บาท	
20. ไม้พยูง	หาบละ 0.07 บาท	
21. เกลือ	เกวียนละ 4 บาท	
22. หนังกวางขนาดใหญ่	100 ผืน 8 บาท	
23. หนังกวางขนาดเล็ก	100 ผืน 3 บาท	

ที่มา: สุวิทย์ ชีรสาควัต (2548: 57)⁷

⁷ อ้างจาก หสข. ร.3 จศ.1190 เลขที่ 7, จศ.1198 เลขที่ 8, เกียรติศักดิ์ วงศ์มุกดา หน้า 97-98, 101-102, และชัย เรืองสินปี หน้า 84-161

ในยุคต้นรัตนโกสินทร์ ระบบเศรษฐกิจของเมืองนครศรีธรรมราชเข้าไปผูกพันกับระบบเศรษฐกิจของรัฐไทยมากยิ่งขึ้น เนื่องจากการขยายตัวทางการค้าส่งผลให้สินค้าผูกขาดกลายเป็นสินค้าสำคัญที่ส่งไปขายยังต่างแดน ทางเมืองหลวงได้วางกฎเกณฑ์เข้มงวดในการจัดเก็บส่วยและอากร เพื่อเรียกเกณฑ์ส่วยและอากรจากหัวเมืองภาคใต้และหัวเมืองมลายู มาใช้ในธุรกิจการค้ากับนานาประเทศ เจ้าเมืองและกรมการเมืองนครศรีธรรมราชจึงต้องเรียกเกณฑ์สินค้าผูกขาดจากราษฎรที่ควบคุมอยู่เพื่อจัดส่งไปยังราชสำนักสยาม ด้วยเหตุนี้นครศรีธรรมราชจึงต้องแสวงหาแหล่งทรัพยากรในภูมิภาคนี้เพื่อใช้เป็นฐานอำนาจทางเศรษฐกิจให้กับกลุ่มของตน จะเห็นได้ว่าในทรัพย์สินส่วนเกินและมูลค่าแรงงานต่างๆ เกิดจากภาคใต้และแหลมมลายูทั้งสิ้น และผู้ที่ผูกมัดชาวมลายูคือเจ้าเมืองนครศรีธรรมราช (ภูวคัล ทรงประเสริฐ, 2529: 284) เพราะฉะนั้นระบบเศรษฐกิจของรัฐไทยจึงต้องพึ่งพิงระบบเศรษฐกิจของหัวเมืองภาคใต้และหัวเมืองมลายูเสมอมา

ในช่วงเวลานี้ วิธีการค้าโดยเรือสำเภาทางทะเลไม่ได้เปลี่ยนแปลงพื้นฐานที่สำคัญไปจากศตวรรษที่ผ่านมา กลุ่มชนชั้นนำยังกุมอำนาจทางเศรษฐกิจและการค้าต่างประเทศ ดังนั้นการค้าต่างประเทศของเมืองนครศรีธรรมราชจึงอยู่ภายใต้การควบคุมของตระกูล ณ นคร ซึ่งได้รับการอุปถัมภ์จากกษัตริย์ ราชวงศ์ และขุนนางผู้ใหญ่ในราชสำนักไทย มีเอกสารระบุชัดเจนว่าเจ้าเมืองนครศรีธรรมราชและราชสำนักสยาม โดยเฉพาะวังหน้าดำเนินธุรกิจการค้าต่างประเทศร่วมกันตั้งแต่สมัยวังหน้าดำรงตำแหน่งเป็นเจ้ากรมกลาโหม ด้วยการแต่งตั้งสำเภาหน้าซ่างและตีบุกไปขายที่อินเดีย และจัดสำเภาไปขายยังเกาะปีนัง (จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2, จ.ศ.1175: เลขที่11) ตลอดจนบรรทุกสินค้าไปจำหน่ายที่เมืองจีน (จดหมายเหตุรัชกาลที่2, จ.ศ.1174 เลขที่ 10) อีกทั้งเงินทุนที่ใช้ในการต่อเรือสำเภาหลายลำ เพื่อบรรทุกสินค้าไปขายยังต่างประเทศนั้นเป็นเงินพระราชทานจากพระมหากษัตริย์ (จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2, จ.ศ.1179: เลขที่2) ข้อเท็จจริงดังกล่าวนี้สะท้อนให้เห็นว่าสำเภาลำหนึ่งมีเจ้าของหรือผู้ประกอบการหลายคนร่วมกันเป็นหุ้นส่วนทางการค้าและการที่ราชสำนักสยามได้ให้เจ้านครศรีธรรมราชเป็นผู้รับผิดชอบในธุรกิจการค้าต่างประเทศแทนรัฐบาลกลาง เนื่องจากตระกูล ณ นคร เป็นตระกูลที่มีความชำนาญในการทำธุรกิจสูงมาก ประกอบกับเป็นผู้มีอิทธิพลทางการค้าและมีเครือข่ายในต่างประเทศอย่างกว้างขวาง การมอบหมายหน้าที่ให้เจ้าเมืองควบคุมดูแลกิจการการค้าต่างประเทศ ทำให้ราชสำนักได้ผลกำไรอย่างงดงาม รวมทั้งสามารถจัดการผลประโยชน์ให้แก่กลุ่มและองค์กรต่างๆ ได้อย่างลงตัว อย่างไรก็ตาม ทางเมืองหลวงไม่ได้เข้ามาควบคุมอย่างใกล้ชิดเปิดโอกาสให้ชนชั้นนำท้องถิ่นดักตวงผลประโยชน์จากการค้าต่างประเทศได้อย่างเต็มที่

ขณะเดียวกัน กลุ่มชาวจีนโพ้นทะเลซึ่งเป็นฟันเฟืองสำคัญในการดำเนินกิจกรรมการค้าต่างประเทศในอดีตที่ผ่านมา เมื่อเข้าสู่ยุคต้นรัตนโกสินทร์ฐานะของบรรดาพ่อค้าชาวจีนเหล่านี้มั่นคงมากขึ้นและกลายเป็นผู้มีอิทธิพลทางการค้า ตลอดจนมีเครือข่ายการค้าต่างประเทศอย่างกว้างขวางทั้งในเมืองจีนและในเสตรทส์เซตเทิลเมนต์ อย่างเช่นเจ้าเมืองนครศรีธรรมราชมีสายสัมพันธ์ทางเครือญาติและผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจกับ โก ไล หวงวน (Koh Lai Guan) ผู้นำชาวจีนที่ทรงอิทธิพลสูงสุดในเกาะปีนังและคาบสมุทรมลายู จนกระทั่งลูกสาวของผู้นำชาวจีนโพ้นทะเลคนนี้ได้กลายเป็นภรรยาของเจ้าเมืองนครศรีธรรมราชอีกคนหนึ่ง ซึ่งต่อมาได้เป็นมารดาของเจ้าเมืองพังงา เจ้าเมืองตะกั่วป่า และเจ้าเมืองตะกั่วทุ่ง⁸ ในสมัยต้นรัตนโกสินทร์ (ภูวคัล ทรงประเสริฐ, 2545: 7) อย่างไรก็ตาม พวกพ่อค้าโพ้นทะเลเหล่านี้ได้วางรากฐานความมั่นคงทางเศรษฐกิจของพวกเขาไว้ในราชสำนักสยาม และส่งต่อให้กับลูกหลานรุ่นต่อๆ ไป จนกระทั่งกลายเป็นปัจจัยหนึ่งที่น่าไปสู่การใช้ชาวจีนในการดำเนินธุรกิจการค้าต่างประเทศมากขึ้น ยิ่งไปกว่านั้น ชาวจีนเหล่านี้ยังสามารถปรับตัวให้เข้ากับราชสำนักสยามเป็นอย่างดี ขณะเดียวกันพ่อค้าชาวจีนส่วนใหญ่ยังรักษาอัตลักษณ์ความเป็นจีนเอาไว้ แม้ภายหลังที่ได้รับการแต่งตั้งเป็นขุนนางสยามแล้วก็ตาม ดังนั้นจึงไม่ใช่เรื่องแปลกที่อำนาจทางเศรษฐกิจจะตกอยู่ในกำมือของชาวไทยเชื้อสายจีนตลอดมา ประกอบกับการขยายตัวของค้าต่างประเทศ ส่งผลให้พ่อค้าชาวจีนเพิ่มสัดส่วนในการค้าต่างประเทศเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ เป็นผู้คิดขวางพ่อค้าตะวันตก กำไรที่เคยได้ต้องตกไปอยู่กับกลุ่มของชาวจีนโพ้นทะเล ด้วยเหตุนี้อิทธิพลของชาวจีนจึงครอบคลุมไปทั้งเศรษฐกิจและการเมือง โดยเฉพาะการค้าต่างประเทศ

นอกจากนั้น เจ้าเมืองและกรมการเมือง ยังร่วมลงทุนกับพ่อค้าชาวจีนผู้มั่งคั่ง จัดเตรียมสำเนาไว้เพื่อให้ชาวจีนโพ้นทะเลเข้าไปขายที่กวางตุ้งและเมืองท่าต่างๆ ทางตอนใต้ของจีนอีกด้วย เพราะต้นทุนสำหรับค่าต่อเรือ และเงินทุนสำหรับการค้านั้นแพงมาก เงินทุนมากมายขนาดนั้นมีไม่กี่คนที่พร้อมจะลงทุนในธุรกิจนี้ จึงเป็นเรื่องธรรมดาที่ชนชั้นศักดินา ขุนนางและพ่อค้าจะร่วมกันแบ่งปันผลประโยชน์ ด้วยการชักกลุ่มชาวจีนโพ้นทะเลกลุ่มใหม่ที่เข้ามายังเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นผู้ขับเคลื่อนกิจกรรมทางการค้าต่างประเทศ เพราะการค้าต่างประเทศเป็นระบบของการทำงานร่วมกันจึงจำเป็นต้องอาศัยพ่อค้าคนกลางที่เข้ามาเป็นแรงงานและกลาสิในเรือสำเภา ซึ่งส่วนใหญ่เป็นพ่อค้าชาวจีน และพ่อค้าคนกลางเหล่านี้ได้กลายเป็นผู้มีบทบาทสำคัญควบคู่ไปกับชนชั้นนำของท้องถิ่นตลอดมา ฉะนั้นสินค้าในเรือสำเภาจีนจึงไม่ใช่ทรัพย์สินของใครคนใดคนหนึ่งแต่เป็นของหลายคนร่วมกัน เจ้าของสินค้าต่างก็มีพื้นที่บรรทุกสินค้าบนเรือและมีอำนาจที่จะ

⁸ เจ้าเมืองพังงาชื่อพระภักดีบริรักษ์ (แสง) เจ้าเมืองตะกั่วทุ่งชื่อพระเสนาอนุชิต (นุช)

ควบคุมพื้นที่ของตน ผู้ลงทุนรายใหญ่มักเป็นคนในครอบครัวเดียวกันซึ่งบางคนอยู่ในเมืองจีน บางคนตั้งรกรากอยู่ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ จึงมีเครือข่ายเป็นเครือข่ายกับพ่อค้าชาวจีน และเจ้าหน้าที่ของรัฐจีนที่มีการลงทุนร่วมกัน ในที่สุดระบบการค้าสำเภาได้พัฒนาและขยายตัวออกไป ทั้งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในระบบ “โกฮอง” หรือหุ้นส่วนเพื่อผูกขาดการค้า (กวอดล ทรงประเสริฐ, 2531: 46) มีการอพยพเข้ามาของบรรดาเครือข่ายตระกูลพ่อค้าจีนและชาวจีนโพ้นทะเลเพื่อมีส่วนร่วมร่วมทางการค้า ส่งผลให้เครือข่ายของการค้าต่างประเทศเป็นไปอย่างกว้างขวาง

การเข้ามาตั้งสเตรทส์เซทเทิลเมนต์ของอังกฤษ ทำให้เส้นทางการค้าระหว่าง กรุงเทพมหานคร ภาคใต้ของไทย ปีนัง และสิงคโปร์ มีความสำคัญรองลงมาจากประเทศจีน เพราะการที่อังกฤษเปิดเป็นเมืองท่าเสรี ไม่ต้องเสียภาษี ส่งผลให้มีเรือเดินทางเข้ามาค้าขายในบริเวณนี้มากขึ้น เมืองนครศรีธรรมราชจึงกลายเป็นตลาดหลักในการซื้อหาผลิตภัณฑ์จากสเตรทส์เซทเทิลเมนต์ เพื่อส่งไปขายต่อที่จีน มีหลักฐานปรากฏชัดเจนว่านครศรีธรรมราชได้ส่งเรือไปค้าขายเมืองจีน 2 ลำ มีระวางบรรทุก 13,000 หาบ (1.73 ล้านปอนด์) (ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าพระยา, 2511: 284) ซึ่งจำนวนเรือของนครศรีธรรมราชที่ไปค้าในประเทศจีนน่าจะมีจำนวนมากกว่านั้น แต่เป็นเรือเอกชนที่ได้รับการคุ้มครองจากเจ้าเมืองนครศรีธรรมราชไปค้าขายในนามของรัฐไทย ทั้งนี้เนื่องจากเจ้าเมืองนครศรีธรรมราชเป็นผู้ที่มีความชำนาญในการทำธุรกิจการค้าต่างประเทศ และในรัชสมัยของรัชกาลที่ 2 เมืองนครศรีธรรมราชมีการต่อเรือกำปั่นมาก ดังนั้นจึงน่าจะส่งเรือไปค้าขายยังต่างแดนเป็นจำนวนมากด้วยเช่นกัน ซึ่งสอดคล้องกับเอกสารทางฝ่ายไทยที่แสดงให้เห็นว่านครศรีธรรมราชมีการค้ากับอินเดีย และอาณานิคมของอังกฤษในนามของรัฐบาลสยาม รวมทั้งสนับสนุนธุรกิจการค้าของเอกชนด้วยการร่วมทุนให้ไปค้าขายยังประเทศจีน อินเดีย ลังกา เหมือนเช่นที่ผ่านมา จะเห็นได้ว่าก่อนปี พ.ศ. 2369 การค้าต่างประเทศของเมืองนครศรีธรรมราชเจริญรุ่งเรืองและได้เปรียบดุลการค้าสูงมาก กลุ่มพ่อค้าตะวันตกไม่สามารถเข้ามาแข่งขันทางการค้าได้ และการที่เมืองนครศรีธรรมราชสามารถผูกขาดการค้าไว้ได้ เพราะเจ้าเมืองนครศรีธรรมราชมีความสามารถในการผูกมิตรทางธุรกิจกับพ่อค้าชาวจีนโพ้นทะเล

ตารางที่ 3 สินค้าขาออก ระหว่าง พ.ศ.2343-2393

ผลผลิต	ราคาส่งออก/บาท	สถานที่ส่งออก
ปลิงทะเล *		
คุณภาพชั้น 1	หาบละ 60-65	จีน ไหหลำ โคชินจีน
คุณภาพชั้น 2	หาบละ 35-40	จีน ไหหลำ โคชินจีน
คุณภาพชั้น 3	หาบละ 25-30	จีน ไหหลำ โคชินจีน
กำยาน		
คุณภาพชั้น 1	หาบละ 55-60	สิงคโปร์ จีน เมืองสุรัต
คุณภาพชั้น 2	หาบละ 40-45	สิงคโปร์ จีน เมืองสุรัต
คุณภาพชั้น 3	หาบละ 20-25	สิงคโปร์ จีน เมืองสุรัต
รังนกคุณภาพชั้น 1 *	ชั่งละ 70-80	จีน
ท้องนกคุณภาพชั้น 2 *	ชั่งละ 45-50	จีน
เพ้านกคุณภาพชั้น 3 *	ชั่งละ 15-25	จีน
กระดูกกระบือ	หาบละ 1-1.4	จีน
กระดูกช้าง	หาบละ 6.5-7	จีน
กระดูกเสือดาว กระดูกสัตว์ ⁹	หาบละ 15	จีน
กระดูกเสือ	หาบละ 30-40	จีน
กะปิ	หาบละ 4	คาบสมุทรมลายู
เปลือกไม้สำหรับทำชั้นยาเรือ	หาบละ 6	จีน
เปลือกไม้ที่ใช้สกัดเป็นยาฟอกหนังและทำหมึก	หาบละ 6.5-7	จีน
ฝ้ายเมล็ด *		
คุณภาพชั้น 1	หาบละ 24-26	
คุณภาพชั้น 2	หาบละ 22	จีน ไหหลำ
คุณภาพชั้น 3	หาบละ 16	
กระวาน		
คุณภาพชั้น 1	หาบละ 300	จีน
คุณภาพชั้น 2	หาบละ 180-200	จีน
คุณภาพชั้น 3	หาบละ 50-80	จีน

⁹ ชาวจีนนำมาใช้เป็นยา

ตารางที่ 3 (ต่อ)

ผลผลิต	ราคาส่งออก/บาท	สถานที่ส่งออก
เบาะรองนั่ง	ใบละ 0.5	จีน ไหหล้า
นกตัวเล็กหลายพันธุ์ *	30-35 ต่อ 100 ตัว	จีน
ปูนกินหมาก		
คุณภาพชั้น 1	หาบละ 2-2.5	คาบสมุทรมลายู โคชินจีน
คุณภาพชั้น 2	หาบละ 1-1.5	คาบสมุทรมลายู โคชินจีน
พริกแห้ง	หาบละ 1.5-2	คาบสมุทรมลายู โคชินจีน
พินซ้าง		
คุณภาพชั้น 1	หาบละ 156-160	จีน สิงคโปร์
คุณภาพชั้น 2	หาบละ 140-145	จีน สิงคโปร์
ชนิดเล็ก	หาบละ 50	จีน สิงคโปร์
ฝู้นแดง *		
คุณภาพชั้น 1	หาบละ 45-50	จีน
คุณภาพชั้น 2 และ 3	หาบละ 20-30	
เอ็นเนอ		
คุณภาพชั้น 1	หาบละ 26-30	จีน
คุณภาพชั้น 2	หาบละ 16-20	
โองคินเผา	ใบละ 0.5	คาบสมุทรมลายู โคชินจีน
ขนนก	หาบละ 25	จีน
ปลาตากแห้ง	หาบละ 7-8	จีน ไหหล้า และคาบสมุทรมลายู
ปลาใบไม้ ตัวเล็กตากแห้ง	หาบละ 4-4.5	จีน ไหหล้า และคาบสมุทรมลายู
ไข่ปลาตากแห้ง	หาบละ 8-9	จีน ไหหล้า และ คาบสมุทรมลายู
กระเพาะปลาตากแห้ง	หาบละ 50-60	จีน ไหหล้า และคาบสมุทรมลายู
จิง	หาบละ 6-7	คาบสมุทรมลายู
หนังควาย	หาบละ 4.5-5	จีน โคชินจีน
หนังวัว	หาบละ 5-6	จีน โคชินจีน

ตารางที่ 3 (ต่อ)

ผลผลิต	ราคาส่งออก/บาท	สถานที่ส่งออก
เขาสัตว์ดำ	หาบละ 5	จีน โคชินจีน
รง		
คุณภาพชั้น 1	หาบละ 60	จีน สิงคโปร์ อังกฤษ
คุณภาพชั้น 2	หาบละ 54-56	จีน สิงคโปร์ อังกฤษ
คุณภาพชั้น 3	หาบละ 40-42	จีน สิงคโปร์ อังกฤษ
หนังช้าง	หาบละ 5.5	จีน
เขาสัตว์ขาว	หาบละ 6.5-7	จีน
เขากวาง		
คุณภาพชั้น 1	คู่ละ 20-24	จีน
คุณภาพชั้น 2	12-15	จีน
เขากวางอ่อน	หาบละ 9-10	จีน
เขากวางแก่	หาบละ 7-8	จีน
เนื้อกวางตากแห้ง	หาบละ 6.5-7	จีน ไทหล่า
นอแรด คุณภาพชั้น 1 ¹⁰	500	จีน
นอแรด	0.5-50	จีน
น้ำผึ้ง	-	จีน
เหล็ก	หาบละ 3-6	จีน โคชินจีน คาบสมุทรมลายู
ที่นอน	ชิ้นละ 4-8	จีน โคชินจีน ไทหล่า
น้ำมันมะพร้าว *		
คุณภาพชั้น 1	หาบละ 7.5-8	คาบสมุทรมลายู
คุณภาพชั้น 2	หาบละ 5.5-6	คาบสมุทรมลายู
น้ำมันปลา	หาบละ 5.5-6	คาบสมุทรมลายู
น้ำมันจากเนื้อไม้กลั่น	หาบละ 8	คาบสมุทรมลายู ไทหล่า โคชินจีน
น้ำมันจากเนื้อไม้ไม่กลั่น	หาบละ 4	คาบสมุทรมลายู ไทหล่า โคชินจีน

¹⁰ อย่างชนิดชั้น 1 จะนำไปทำเป็นถัวยสำหรับตีหมยาป้องกันพิษร้ายเพื่อวัตถุประสงค์ทางการแพทย์และอื่นๆ ที่เหลือออกนั้นใช้เพื่อ วัตถุประสงค์อื่น ๆ ชนิดที่หนึ่งจะทำเครื่องหมายไว้เป็นพิเศษ

ตารางที่ 3 (ต่อ)

ผลผลิต	ราคาส่งออก/บาท	สถานที่ส่งออก
หัวหอมขนาดเล็ก	หาละ 1.5	คาบสมุทรมลายู
หนังกาก	45-50 ต่อ 100 ซัน	จีน
หางนกยูง	28-30 ต่อ 100 ซัน	จีน
รากไม้สมุนไพรหลายชนิด		คาบสมุทรมลายูไต้หวัน โคชินจีน
ข้าวเปลือก	-	คาบสมุทรมลายู
พริกไทย *		
ยังไม่ได้กะเทาะเปลือก	หาละ 12-14	จีน ไต้หวัน สิงคโปร์
กะเทาะเปลือก	หาละ 18-20	จีน ไต้หวัน สิงคโปร์
ดีปลี่ *	หาละ 18-20	จีน ไต้หวัน สิงคโปร์
กุ่มแห้ง	หาละ 8-10	จีน
ข้าวสาร ¹¹ *		
คุณภาพชั้น 1	28-32	
คุณภาพชั้น 2	26-28	จีน
คุณภาพต่ำ	18-20	
ดินหมู	หาละ 7-8	จีน ไต้หวัน
เกลือ ¹²		
คุณภาพชั้น 1	เกวียนละ 14.5-15	จีน โคชินจีน คาบสมุทรมลายู
คุณภาพชั้น 2	เกวียนละ 3.5-4	
คุณภาพชั้น 3	เกวียนละ 2-3	
ครั่ง		
คุณภาพชั้น 1	หาละ 17-18	สิงคโปร์ คาบสมุทรมลายู
คุณภาพชั้น 2	หาละ 15-16	
คุณภาพชั้น 3	หาละ 8-10	จีน

¹¹ 1 เกวียน มี 25 หาบ

ตารางที่ 3 (ต่อ)

ผลผลิต	ราคาส่งออก/บาท	สถานที่ส่งออก
หนังกวาง ต่อ100 ฟืน	24-26	จีน
หนังกวาง	18-20	
หนังสือดาว	ฟืนละ 1.5	จีน
หนังสือ	ฟืนละ 1	จีน
หนังปลาฉลาม *	หาบละ 18-20	จีน
หนัง Pari	หาบละ 30-40	จีน
หนังงูพิษตัวใหญ่	26-30 ต่อ 100 ฟืน	จีน
หนังงูพิษตัวเล็ก	12-16 ต่อ100 ฟืน	จีน
ยาสูบ	หาบละ 10-12	ชาว โคชินจีน คาบสมุทรมลายู
ดีบุก ¹³ *		
คุณภาพชั้น 1	หาบละ 32-33	จีน ไหลหล้า
คุณภาพชั้น 2	หาบละ 31	
มะขาม	หาบละ 4-5	คาบสมุทรมลายู
น้ำตาลทราย		
คุณภาพชั้น 1	หาบละ 8	จีน ไหลหล้า
คุณภาพชั้น 2	หาบละ 7	สิงคโปร์ คาบสมุทรมลายู
คุณภาพชั้น 3	หาบละ 5-6	สุริต บอมเบย์ อเมริกาและอังกฤษ
น้ำตาลก้อน คุณภาพชั้น 1	หาบละ 15-16	สิงคโปร์และคาบสมุทรมลายู จีน
หูลามขาว *	หาบละ 55-60	จีน
หูลามดำ	หาบละ 20-24	โคชินจีน คาบสมุทรมลายู
เครื่องใช้ทำจากดีบุก	45	จีน โคชินจีน คาบสมุทร
ขมิ้น	หาบละ 5-6	มลายู

¹² 1 เกวียน มี 25 หาบ¹³ มีการส่งไปขายที่อินเดียและสเตรทส์เซทเทิลเมนต์ (Straits Settlement)

ตารางที่ 3 (ต่อ)

ผลผลิต	ราคาส่งออก/บาท	สถานที่ส่งออก
รองเท้าแบบจีน	คู่ละ 0.34 สลึง	จีน โคชินจีน
รองเท้าแบบมาเลย์	คู่ละ 0.34 สลึง	คาบสมุทรมลายู
น้ำมันหมูและไขมันหมู	หาบละ 10	
ไม้ฝาง *	หาบละ 3.5	สิงคโปร์ คาบสมุทรมลายู
ไม้พะยูงหรือไม้แดง	หาบละ 1.5	จีน สิงคโปร์
ไม้มะเกลือหรือไม้ดำ	หาบละ 2.5	จีน
ไม้หอมหรือไม้กฤษณา *		จีน
คุณภาพชั้น 1	หาบละ 1,000	จีน
คุณภาพชั้น 2	หาบละ 400	จีน
คุณภาพชั้น 3	หาบละ 50-100	จีน
เหล็กทำเป็นภาชนะ	8-10	จีน โคชินจีน ไหหลำ กัมพูชาและ คาบสมุทรมลายู
เหล็กทำเป็นตะปู	หาบละ 10-12	กัมพูชาและคาบสมุทรมลายู
เครื่องดินเผา		คาบสมุทรมลายู

หมายเหตุ: * ผลิตภัณฑ์ที่มาจากภาคใต้ นครศรีธรรมราช และคาบสมุทรมลายู

ที่มา: เสาวลักษณ์ กิจานนท์ (2538: 139-163)¹⁴

¹⁴ แปลมาจาก D.E. Malloch , Siam : Some general remarks on its production and particularly on its imports and exports and the mode of transacting business of the people.

ตารางที่ 4 สินค้านำเข้าจากอังกฤษ

รายชื่อสินค้า	จำนวนหรือ ปริมาณ	ราคาเป็น บาท
ชุดแบบสยาม ผ้าต่างๆ	คอร์จ Corge ¹⁵	40
ผ้าลายดอก	เป็นชิ้น	10
ผ้าลายดอกพิมพ์สีเดียว	เป็นชิ้น	4.5
ผ้าลายดอก	เป็นชิ้น	9
ผ้าฝ้ายสีต่างๆ	เป็นชิ้น	9-14
ผ้าฝ้ายเนื้อละเอียด	เป็นชิ้น	15
ผ้าตัดเสื้อเชิร์ต คุณภาพปานกลาง	เป็นชิ้น	7-8
ผ้าฝ้าย Madapollams คุณภาพปานกลาง	เป็นชิ้น	5
ผ้าฝ้าย Jaconets สีขาว	เป็นชิ้น	6
ผ้าเช็ดหน้าลินินขาว เนื้อละเอียด	เป็นชิ้น	3-7
ผ้ามีสลินอย่างบาง พิมพ์ลาย	ชิ้น	6
ผ้ามีสลินอย่างหนา	ชิ้น	2-3
ผ้ามีสลินอย่างหนา เบอร์ 5	ชิ้น	ขายได้ 5
ผ้าพิมพ์ลายดอก	ชิ้น	5
ผ้าพิมพ์ลายดอก สำหรับทำเฟอร์นิเจอร์	ชิ้น	12
ผ้าสีแดงเข้ม	หลา	0.33 ต่อหลา
ผ้าแคเมิลท์Camlet ¹⁶ สีแดง/น้ำเงิน สำหรับทหาร	หลา	0.33 - 0.75
ผ้าเอีล ¹⁷ ชนิดยาสีต่างๆ	หลา	3
ผ้ากิงแฮม ¹⁸	หลา	0.25
ผ้าลายดอกสีต่างๆ	หลา	7 ชิ้น
ผ้าตัดเสื้อ	หลา	4
ผ้าขนสัตว์	หลา	1.25
ผ้าไหมสีขาว ลายดอกไม้	หลา	1.50
ผ้าไหม	หลา	

¹⁵ มาตราของอินเดีย 1 คอร์จ (Corge) เท่ากับ 20 หน่วย

¹⁶ ได้แก่ผ้าไหมเทียมหรือผ้าขนสัตว์เทียม

¹⁷ Eil เป็นมาตรวัดความยาวของผ้าที่ใช้ในอังกฤษสมัยก่อน ความยาว 45 นิ้วฟุต

¹⁸ Gingham เป็นผ้าทอด้วยฝ้ายหรือลินิน มีลายเป็นทางหรือตาหมากรุก ใช้ทำเสื้อ = yarn - dyed

ตารางที่ 4 (ต่อ)

รายชื่อสินค้า	จำนวนหรือ ปริมาณ	ราคาเป็น บาท
ผ้าฝ้าย	หลา	1.25
ผ้าน้ำมัน	หลา	
ผ้าแพรสีขาว	หลา	ขายดี
ผ้าห่มผืนใหญ่	ผืน	5
ผ้าห่มผืนเล็ก	ผืน	2.5
ผ้าห่มเนื้อละเอียด ใหญ่/เล็ก	ผืน	6-12
ผ้าคลุมไหล่	ผืน	
ปืนคาบศิลา แบบเก่า	กระบอก	น้ำตาลทราย 1 หาบ
ปืนสำหรับยิงสัตว์เล็ก	กระบอก	20
ปืนบัสตัน(ปืนพก)	กระบอก	12
นกของปืนคาบศิลา	อัน	3
กระจกบานใหญ่	บาน	จำหน่ายง่าย
โคมไฟระย้าหลายแบบ	โคม	จำหน่ายง่าย
ตะเกียง Argand ¹⁹	ตามจำนวน	จำหน่ายง่าย
ขวดแก้วเจียรระโน	นับตามจำนวน	1-จำหน่ายง่าย
เครื่องแก้วและถ้วยแก้ว	นับตามจำนวน	
ไวน์ เหล้าอ่อนแดง แชมเปญ	นับตามจำนวน	
ขวดเครื่องหอมขนาดเล็ก	นับตามจำนวน	
เครื่องพวง	นับตามจำนวน	3-12
ชามอ่างแก้ว สีแดง , น้ำเงิน	นับตามจำนวน	จำหน่ายง่าย
จาน ถ้วยชุป สีต่างๆ แบบธรรมดา	นับตามจำนวน	จำหน่ายง่าย
ถ้วยขนาดเล็กหลายดอกไม้และลวดลายแปลกๆ	นับตามจำนวน	จำหน่ายง่าย
ถ้วยสีขาวขนาดเล็กแบบมีหูจับ	นับตามจำนวน	จำหน่ายง่าย
กาน้ำชาแบบต่างๆ เป็นโลหะ ทองเหลือง ดีบุก	นับตามจำนวน	จำหน่ายง่าย
แว่นตากรอบหุ้มโลหะ	นับตามจำนวน	จำหน่ายง่าย
แว่นตากรอบเงินของเยอรมัน	อัน	ขายดี
แว่นตากรอบไม้มะฮอกกานี	อัน	ขายดี
กล้องส่องทางไกลแบบตาเดียว	ตัว	

¹⁹ เป็นตะเกียงหลอดแก้วมีไส้ อากาศภายนอกสามารถลอดเข้าไปได้

ตารางที่ 4 (ต่อ)

รายชื่อสินค้า	จำนวนหรือ ปริมาณ	ราคาเป็น บาท
กล่องยานัตถ์ หรือกล่องชนิดอื่นๆ (ใส่หมาก)	ใบ	
นาฬิกาแขวน ข้อมือ	เรือน	ขายดี
สร้อยสุภาพสตรีชุบทอง(สำหรับเด็ก)	เส้น	
กำไลสุภาพสตรีชุบทอง(สำหรับเด็ก)	วง	
เข็มกลัดชุบทอง	อัน	
ของเล่นจากอังกฤษและเมืองปัตนะ	-	
น้ำมันใส่ผมสำหรับสตรีชั้นสูงในวัง/เครื่องหอมต่างๆ	ใบ	
ชุดน้ำชาของเด็ก	ชุด	
ดอกไม้ปลอม	ดอก	
ไข่มุกปลอม	หาบ	ราคาดี
ลูกบิดแก้วสีต่างๆ กระจุกม ต่างหู	หาบ	
ลูกบิดแก้วและสร้อยคอ	เม็ด/เส้น	
หินปะการัง	หีบ	
หีบดนตรี	ตัว	ราคาดี
ออร์แกนที่เล่นได้เอง	ตัว	ราคาดี
กีตาร์ฝีมือชาวพื้นเมือง	ตัว	
สีระบาย สีแดง เขียว น้ำเงิน ดำ	ถัง	0.125
น้ำมันสน	แกลลอน	4
น้ำมันลินสีด	แกลลอน	3
เชือกเกลียว	มวน ²⁰	
ร่มผ้าฝ้าย/ ผ้าไหม	คัน	1-3

ที่มา: เสาวลักษณ์ กิจานนท์ (2538: 163-169)²¹

²⁰ Maund คือ มาตรฐานของอินเดีย 1 หน่วยเท่ากับ 82.28 ปอนด์

²¹ แปลมาจาก D.E. Malloch , Siam : Some general remarks on its production and particularly on its imports and exports and the mode of transacting business of the people.

ตารางที่ 5 สินค้านำเข้าจากอินเดีย

รายชื่อสินค้า	จำนวนหรือปริมาณ	ราคาเป็น บาท
ชุดแบบสยาม หรือโสร่ง(ผ้า)สีต่างๆ	คอร์จ	25-30
ผ้าฝ้าย	คอร์จ	18-20
ผ้าฝ้ายคุณภาพชั้น 1	คอร์จ	35
ผ้าฝ้ายคุณภาพชั้น 2	คอร์จ	28
ผ้าฝ้ายคุณภาพชั้น 3	คอร์จ	20
โสร่งของเด็ก	คอร์จ	80
ผ้ากูร่าห์(Gurrah) สีแดง/สีน้ำเงิน	คอร์จ	20-30
ผ้ามูรี(Morries)สีแดง	คอร์จ	18-15
ผ้าทอ สีแดง/น้ำเงิน	คอร์จ	25-30
ผ้าชานน่าห์ (Sannad)	คอร์จ	50-70
ผ้า Mamoodies	คอร์จ	50-60
ผ้าสีขาว	เป็นชิ้น	
ผ้า Palempores	ต่อชิ้น	1.5 - 4
ผ้าเช็ดหน้าแพร ขนาดและสีต่างๆ	เป็นผืน	6-9
ผ้ามีสลินจากคักกา	หลา	0.125-1
รากชะเอม	หาบ	12
ยาค้า	หาบ	20
เมล็ดอัลมอนต์	หาบ	10
สารหนู สีขาว/สีเหลือง	หาบ	25
สีรง สีแดงและสีเหลือง	หาบ	4
ลูกเกต อ่าวเปอร์เซีย	หาบ	16
ลูกเกต คุณภาพด้อยกว่า	หาบ	10
ใบเซินน่า (Senna) ²²	หาบ	12
รากพุดจุก	หาบ	16
ดินประสีว	หาบ	9
มันจิท (Munjeet) ²³	หาบ	5

²² ดันไม้ชนิดหนึ่งใช้ทำยา

²³ ดันไม้จากอินเดีย รากใช้ทำสี

ตารางที่ 5 (ต่อ)

รายชื่อสินค้า	จำนวนหรือปริมาณ	ราคาเป็น บาท
ดอกคำฝอย	หาบ	35
แร่ทินคอลล ²⁴	หาบ	16
กำยาน	หาบ	12
กระชาย	หาบ	5
สมอ	หาบ	-
มหาหิงคุ์	หาบ	18
ยางไม้หอม	หาบ	14
น้ำกุหลาบจากอ่าวเปอร์เซีย	หาบ	20
ลูกจันทน์เทศ จากคาบสมุทรมลายู	หาบ	90
ลูกจันทร์ป่า จากคาบสมุทรมลายู	หาบ	25
สาคุ	หาบ	6
กระ จากคาบสมุทรมลายู	หาบ	-
ขมิ้น จากคาบสมุทรมลายู	หาบ	3
ขี้ผึ้ง จากคาบสมุทรมลายู	หาบ	40
กระเพาะปลา จากคาบสมุทรมลายู	หาบ	40-80
สีเสียด จากคาบสมุทรมลายู	หาบ	4
การบูร จากคาบสมุทรมลายู	หาบ	60
กานพลู จากคาบสมุทรมลายู	หาบ	25
กาแฟ จากคาบสมุทรมลายู	หาบ	14
กาแฟม็อคค่า จากอ่าวเปอร์เซีย	หาบ	18
เทียนไข จากคาบสมุทรมลายู	หาบ	80
ซุมเห็ด จากคาบสมุทรมลายู	หาบ	-
หวาย จากคาบสมุทรมลายู	หาบ	4
น้ำมันสนของเบงกอล จากคาบสมุทรมลายู	แกลลอน	3
สบู่ ของคักกา จากคาบสมุทรมลายู	หาบ	10
ผ้าห่มขนสัตว์เมืองปัตตะ จากคาบสมุทรมลายู	ผืน	2
ผ้าห่มเมืองปัตตะ ผืนเล็ก	ผืน	1
ยางเลือดมังกรจากตุรกี	หาบ	16
Gunjah สำหรับสูบบุหรี่(ต้องขายให้ชาวจีนที่ทำไร่ฝิ่น)	มวน	15

²⁴ สารผสมบอแรกซ์ มีส่วนผสมด้วยผงบรอนซ์มาจากทิเบต

ตารางที่ 5 (ต่อ)

รายชื่อสินค้า	จำนวนหรือปริมาณ	ราคาเป็น บาท
น้ำผึ้งในขวดแบบฝรั่งเศส	โหล	12
เชือกที่ใช้สำหรับสำเภขนาด 1-3 นิ้ว	มวน	-
น้ำมันละหุง	โหล	12
น้ำมันมัสตาร์ด บรรจุถังใหญ่ ²⁵ (Hhds)	ถัง	8 บาทต่อมวน
น้ำมันลินสีด บรรจุถังใหญ่ (Hhds)	ถัง	4 รูปีต่อแกลลอน 1 รูปีต่อแกลลอน
เหล้ารัมเบงกอล	ถัง	30
		10
ลูกพลับแห้งจากอ่าวเปอร์เซีย	หาบ	12
ชีหว่า	หาบ	7
เมล็ดชีหว่า	หาบ	8
เมล็ดผักชี	หาบ	-
เมล็ดคาริเว(Carry way)	หาบ	-
หัวน้ำมันดอกกุหลาบ	ขวดขนาดเล็ก	0.125
ลูกปิดแก้วสีต่างๆ	หาบ	1.5
แหวนแก้วในเรือนทองเหลือง	โหล	4 บาท สำหรับ 1 บาท
ลูกปิดหินปะการัง	ชั่ง	ต่อ 1 ชั่ง
ลูกปิดหินปะการังชนิดเม็ดเล็ก	ชั่ง	
ปะการังเทียม	หาบ	
พลอยศรีลังกา กระดุม ตุ่มหู แหวน	โหล	50 ต่อ 1 ชั่ง
แว่นตา แบบธรรมดา	โหล	50 ต่อ 1 ชั่ง
เครื่องตัด มีด กรรไกร	พอประมาณ	50 ต่อ 1 ชั่ง
กระจกเงาหลายชนิด หลายขนาด	พอประมาณ	1
ของเล่นจากเมืองปัตนะมากมายหลายประเภท	พอประมาณ	
น้ำดอกไม้กลิ่นกุหลาบ	โดยประมาณ	
ผ้าคลุมไหล่แคชเมียร์	ผืน	
Cawnpore อานม้าและบังเหียนสำหรับลูกม้า	ผืน	1-1.5
ไหมพรมถักและรองเท้าตะไหมด	ผืน	

²⁵ มาตรฐานวัดของเหลวเท่ากับ 63 แกลลอน

ตารางที่ 5 (ต่อ)

รายชื่อสินค้า	จำนวนหรือปริมาณ	ราคาเป็น บาท
ผ้าห่มผ้า	ผืน	
แม่พิมพ์เป็นชุด	ผืน	แล้วแต่กำหนด
กระโجمชนบท	พับ	10
น้ำมันลูกจันทน์เทศ กระวาน ดอกจันทร์เทศ	โหล	จำหน่ายง่าย
กัลปพฤกษ์ และกานพลู บรรจุในขวดแก้วเล็กๆ		
เครื่องแก้วขนาดต่างๆ	ประมาณ	
ยางไม้หอม จากอ่าวเปอร์เซีย	หาบ	
ลูกไม้ลูกเล็กๆ จากอ่าวเปอร์เซีย	หาบ	
หินที่ใช้ทำยา จากอ่าวเปอร์เซีย		
ขี้ผึ้งเมกกะ		
รากคอสตัส (รากไม้หอม) จากอ่าวเปอร์เซีย		
กัลบานัม เป็นยางไม้จากอ่าวเปอร์เซีย		
ยางเหนียวจากต้นไม้ใช้ทำกาว	มวน	
พรม บากัลเปอร์ (Bhaugulpore) ²⁶	ผืน	
น้ำจิงเชื่อม น้ำมะนาวเชื่อม	โดยประมาณ	14
เวอร์ดีกริส (Verdigris) สีผงชนิดชนิดพิเศษ	มวน	26

ที่มา: เสาวลักษณ์ กิจานนท์ (2538: 170-175)²⁷

²⁶ ชื่อเมืองหนึ่งในประเทศอินเดีย อยู่บริเวณทิศตะวันออกเฉียงเหนือ

²⁷ แปลมาจาก D.E. Malloch , Siam : Some general remarks on its production and particularly on its imports and exports and the mode of transacting business of the people.

ตารางที่ 6 สินค้านำเข้าจากจีน

รายชื่อสินค้า	จำนวนหรือปริมาณ	ราคาเป็น บาท
ทองแดงสีขาว	หาบ	
ทองเหลือง	หาบ	
เครื่องใช้หลายประเภทที่ทำจากทองแดง	หาบ	100
ผ้าไหมลายดอก	หลายราคา	4-10
ผ้าซาตินลายดอก	หลายราคา	5-20
ไหมดิบ จากกวางตุ้ง	หาบ	
ไหมดิบ จากโคชินจีน	หาบ	
โสร่งไหม	หาบ	4-6
ชุดชาวเงินหลายชนิด	ชุด	0.5 -10
ไหมกำมะหยี่หลายชนิด	หลายราคา	6-12
ผ้าฝ้ายสีแดงคุณภาพต่ำ	หลายราคา	3.5-6
ชุดไหมที่ชาวเงินใส่เล่นจิว	ชุด	1-50
ผ้าฝ้ายขนาดแตกต่างกัน	หลายราคา	1-2.25
รองเท้าและหมวกแบบจีน	เป็นชิ้น	-
เครื่องขามดินเผา	เป็นชิ้น	0.125
จานแบนสำหรับใส่ข้าว	เป็นชิ้น	0.125
กระโถน	เป็นชิ้น	0.5
จานดินเผา		50,000 บาท
จานใส่พลู จานใบเล็กชนิดต่างๆ ใสปูน หมาก	ใบ	0.125-0.75
กล่องทองเหลือง จานทองเหลือง	ใบ	0.25-0.5
กล่องทองเหลืองสีเหลือง	ใบ	0.75-1
ขวดดินเผาขวดเครื่องหอม	ใบ	0.125
ถ้วยใบเล็กๆ สีแดง น้ำเงิน ขาว	ใบ	ต่อ 100 ใบ
จานใสน้ำใบเล็ก	ใบ	0.75-1.25
ถ้วยใบเล็กสีเหลือง	ใบ	7 บาท ต่อ 100 ใบ
ผ้าฝ้ายสีน้ำตาลข้อมสีน้ำเงิน	ชิ้น	1.125ต่อหลา
ผ้าฝ้ายสีน้ำตาลข้อมสีแดง	ชิ้น	2 ต่อ 1หลา

ตารางที่ 6 (ต่อ)

รายชื่อสินค้า	จำนวนหรือปริมาณ	ราคาเป็น บาท
ผ้าแพรย่นคลุมไหล่สีต่างๆ	ชิ้น	5-6
ผ้าแพรย่น	ชิ้น	2-8
ผ้าไหมเทียม	ชิ้น	0.75-1
ผ้าแพรสีแดงเข้มและผ้าไหมมีลาย	หลา	แต่ละชิ้นราคาต่างกัน
ผ้าม่านเนื้อโปร่ง หลายขนาดหลายคุณภาพ	ชิ้น	แต่ละชิ้นราคาต่างกัน
ผ้าเช็ดหน้าไหม สีขาว แดง	ชิ้น	5
การบูร ไม้บริสุทธิ	มวน	20
กระเบื้อง	จำนวนมาก	
แผ่นทองคำเปลว	จำนวนมาก	
แผ่นทองชนิดทำเทียมที่บรรจุในซอง	เล่ม	2
ปรอท	มวน	
ผ้าใยสังเคราะห์จากหญ้าและใยฝักต่าง Grass cloth	ชิ้น	8-16
ผ้าเช็ดหน้าทำจากผ้า Grass	ชิ้น	4
หมูสะโพกจีน	ชิ้น	4
ด้ายเย็บไหม	มวน	-
ร่ม หลากหลายชนิด	คัน	0.125-1
ผ้าเอีลชนิดยาวจากอังกฤษ	ชิ้น	60
ผ้าหน้ากว้าง	หลา	10
หินปูนที่ใช้โรยทาง	-	
ยาสูบ	-	
ยาและรากไม้หลายชนิด		
เส้นไหมสีต่างๆ	หาบ	
เส้นลวดทองแดง ทองเหลือง เหล็ก (ใหญ่/เล็ก)	หาบ	
ภาพวาดจีน	รูป	1/8-1
โครงเตียงเหล็กพับได้	เตียง	4
เตียงนอนและเก้าอี้ไม้ไผ่	เตียง	0.5-2
เก้าอี้นวมทำด้วยไม้	ตัว	0.5
มีด	ด้าม	0.125
ลิ้ว ตะไบ และบั้งฝีมือหยาบ		

ตารางที่ 6 (ต่อ)

รายชื่อสินค้า	จำนวนหรือปริมาณ	ราคาเป็น บาท
เลื่อย ขนาด เล็ก/ใหญ่		
กรรไกร ขนาดเล็ก/ใหญ่		
สาหร่ายทะเล	หาบ	6
ตะเกียงทองเหลือง	อัน	0.5-1
ลูกคิด เล็ก/ใหญ่	อัน	½
ผ้าระบายไหม	หาบ	
อุปกรณ์ทองเหลือง	หาบ	
ดอกไม้ประดิษฐ์		
กุญแจทองเหลือง	ดอก	0.125-0.25
กำไลทองเหลือง	วง	0.125-0.25
กล่องไม้ใบเล็กสีดำและสีแดง	ใบ	0.125-0.5
จานเปลไม้รูปสี่เหลี่ยม	ใบ	0.125
ต่างหูแก้ว ตัวเรือนเป็นทองเหลืองสีต่างๆ	คู่	0.063-0.125
แหวนแก้ว สำหรับเด็ก	วง	0.063-0.125
กาว	หาบ	
กัมมะถัน	หาบ	
พัดกระดาษอันเล็กหลายชนิด	อัน	
กล่องสำหรับใส่พลุ	ใบ	0.125
อบเชยเนื้อหอบจากไต้หวัน	หาบ	
ลูกเต๋ารูจุกในกล่องสำหรับเล่นการพนัน	กล่อง	0.25
ไฟการพนันแบบจีน	ห่อ	0.25
โกศน้ำเต้า	หาบ	
ของเล่นเด็กนานาชาติ		
กล่องใส่ของเล่นเด็กใบเล็ก	ใบ	0.5-1
อะไหล่แบบแท่ง	หาบ	30
โคมกระดาษหรือตะเกียง		0.25
ตะเกียบแบบจีน	1000	2
ทินคอง (Tincal) สารผสมบอแรกซ์ มีส่วนผสมผงบรอนซ์		
สีระบาย สีแดง น้ำเงิน ดำ ขาว และเขียว		
กุญแจล็อกปืนคาบศิลา ของยุโรป	หาบ	
หุ่นกระบอก	ดอก	2

ตารางที่ 6 (ต่อ)

รายชื่อสินค้า	จำนวนหรือปริมาณ	ราคาเป็น บาท
หัวหอมแดง กระเทียมแดง และอื่นๆ	ไห	0.5
ส้มบรรจุแข็ง	แข็ง	2
ลิ้นจี่บรรจุแข็ง	แข็ง	2
ชุดแบบเงินที่ใช้ใส่ในโอกาสต่างๆ		0.125
สมุดเปล่าใช้จดข้อความต่างๆ	ชุด	0.125-0.25
กระดาษจดข้อความของจีน	เล่ม	
น้ำชื้อว		
กระดาษหุบกำมะถันใช้จุดไฟ	หาบ	7
หมึกจีน ชนิดดีและเลว		
เครื่องดนตรีชนิดต่างๆ คุณภาพไม่ดัดนัก	ชิ้น	หลายราคา
กล้องสูบยาไม้ไผ่	ชิ้น	
มุ้ง บรรจุในกล่องกระดาษใบเล็ก	หลัง	0.25
กล้องยาสูบดีบุก	ชิ้น	
แว่นตาแบบธรรมดา	ชิ้น	0.125
มีดโกนแบบธรรมดา	ชิ้น	0.125
Tutenague	หาบ	20
หม้อหลายขนาด	วง	1-3
เสื้อหาว ขนาดยาว 7 กว้าง 6 ฟุต	ผืน	5
หินลับมีด		
เส้นบะหมี่	หาบ	20
ปรอทแดง หึ่งอย่างเลวและอย่างดี	หาบ	
สมุนไพรจีน	หาบ	
แท่งหิน	หาบ	7
น้ำมันชักเงาชนิดคุณภาพต่ำ	หาบ	8
เรือเล็กและเรือสำปั้นแบบจีน	ลำ	
ดอกจันทน์เทศ	หาบ	
หินอ่อน		
แปรงทาสี	อัน	
ถ้วยแก้วขนาดเล็ก/ใหญ่	ใบ	0.125-0.25
แก้วไวน์ขนาดใหญ่ แบบเรียบ ใช้ใส่ดอกไม้ในพระเจดีย์	ใบ	3 บาท ต่อ 100 ชิ้น

ตารางที่ 6 (ต่อ)

รายชื่อสินค้า	จำนวนหรือปริมาณ	ราคาเป็น บาท
กระเจกเงาหลายชนิด จากจีนที่คูหฺร	บาน	1-3
ตะเกียงแก้ว แบบธรรมดา	ดวง	0.25-0.5
โคมระย้า	ดวง	5-20
ขวดแก้วใบเล็กมีฝาปิดใช้ใส่น้ำมัน	ใบ	2 ต่อ 100 ใบ
กาน้ำชาชนิดหูจับเป็นคีนุกและตะกั่ว	ใบ	0.125-1
เชิงเทียนแก้ว แบบเล็กที่สุด		0.125
เชิงเทียนเดี่ยวทำด้วยทองเหลือง ขนาดเล็กที่สุด	อัน	0.5
น้ำมันกัลปพฤกษ์และน้ำมันกานพลู		
กระดาษเผาในพิธีงเด็ก		
รูปหอมสำหรับใช้ในวัด		
ลูกบิดที่ทำจากกัลปพฤกษ์	หาบ	
แท่งไม้จันทน์		
หญ้าฝรั่น		
สายเบ็ดหลายชนิด		
ยาคำสีแดง	หาบ	25
สมอ ชนิดดีและปานกลาง	หาบ	12-28
ของคองหลายชนิด เช่น จิงและอื่นๆ	ไห	
พดงข้าง	อัน	0.25 ถึง 3
เกมปริศนาหลายชนิดคละกัน แบบธรรมดาและทำด้วยงาช้าง		

ที่มา: เสาวลักษณ์ กิจานนท์ (2538: 176-183)²⁸

จากตาราง จะเห็นได้ว่าสินค้าที่ซื้อขายกันระหว่างประเทศนอกจากสินค้าผูกขาดแล้ว ยังมีสินค้าบริโภคอุปโภคต่างๆ มากมาย และอย่างที่ได้อธิบายไปแล้วว่าการค้าต่างประเทศดึงดูดใจให้คุณทุกชนชั้นเข้ามามีส่วนร่วมทางการค้า เริ่มจากประชาชนในท้องถิ่นภาคใต้และหัวเมืองมลายูที่เมืองนครศรีธรรมราชเข้าไปควบคุมดูแลอยู่ เป็นผู้ผลิตสินค้าของหลวงเพื่อจัดส่งให้กับเจ้าเมืองกรมการเมือง และชนชั้นผู้ปกครองเหล่านี้จะมอบหมายให้เจ้าหน้าที่ของรัฐ มาจัดเก็บภาษีและผูกขาดการค้าของหลวง ซึ่งส่วนใหญ่เป็นชาวจีนโพ้นทะเลที่พัฒนาตนเองเป็นเจ้าภาษีมารับซื้อ

²⁸ แปลมาจาก D.E. Malloch , Siam : Some general remarks on its production and particularly on its imports and exports and the mode of transacting business of the people.

สินค้าที่รัฐบาลผูกขาดเพื่อจัดส่งให้ราชสำนักไทย ดังนั้นประชาชนในท้องถิ่นภาคใต้และรัฐมลายู จึงกลายเป็นผู้ผลิตวัตถุดิบหรือสินค้าต่างประเทศส่งให้กับรัฐบาลสยาม ไม่สามารถจะขายสินค้าเหล่านี้ให้กับผู้ใดได้นอกจากเจ้าภานายอากรที่เป็นผู้รับซื้อสินค้าของหลวง อย่างไรก็ตาม ประชาชนในภาคใต้และหัวเมืองมลายูยังมีการลักลอบขายสินค้าโดยเฉพาะดีบุกให้กับพ่อค้าต่างชาติตามที่โอกาสจะอำนวย อีกทั้งยังสามารถจำหน่ายสินค้าประเภทอื่นที่ไม่ใช่สินค้าผูกขาดได้อย่างอิสระ ด้วยเหตุนี้เอง สภาพเศรษฐกิจของประชาชนในท้องถิ่นภาคใต้จึงค่อนข้างอุดมสมบูรณ์ เพราะรายได้จากการค้าต่างประเทศกระจายไปสู่ผู้คนในทุกระดับชั้น ตั้งแต่ประชาชนทั่วไปตลอดจนสร้างความมั่งคั่งให้กับชนชั้นนำอย่างที่ได้กล่าวไปแล้ว อีกทั้งยังสร้างรายได้ให้กับพ่อค้าคนกลางซึ่งเป็นผู้ดำเนินกิจกรรมทางการค้าได้ตามเวลาและโอกาสเช่นเดียวกัน ดังนั้นการค้าต่างประเทศจึงเป็นตัวเชื่อมให้เห็นถึงความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจอย่างเป็นระบบ และเต็มไปด้วยการช่วงชิงผลประโยชน์ซึ่งกันและกันในทุกระดับชั้นในสังคมภาคใต้และสังคมไทย

ปัญหาโจรสลัดและการค้าของเถื่อน

การค้าต่างประเทศต้องเข้าไปเกี่ยวข้องกับองค์กรที่ซับซ้อน และธุรกิจผิดกฎหมายอย่าง การค้ายาเสพติด และการค้าของเถื่อน รวมทั้งการค้าอาวุธอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ จะเห็นได้ว่าอาวุธยุทโธปกรณ์ต่างๆ เป็นสินค้าต้องห้ามไม่สามารถซื้อขายได้อย่างเสรี เจ้าเมืองนครศรีธรรมราชเป็นผู้รับผิดชอบโดยตรงจากรัฐบาลสยามเพราะเกี่ยวข้องกับความมั่นคงของรัฐ การซื้อขายอาวุธในคาบสมุทรมลายูส่วนใหญ่มาจากพ่อค้าตะวันตก โดยเฉพาะชาวอังกฤษเป็นพ่อค้าอาวุธรายใหญ่ให้กับรัฐบาลไทย และพวกพ่อค้าดังกล่าวนี้ยังได้พยายามขายความรู้เกี่ยวกับการทำดินปืนและปืนใหญ่ให้กับชาวพื้นเมือง เพราะต้องการเข้ามาแสวงหาผลประโยชน์จากความต้องการอาวุธของรัฐมลายูและรัฐไทยในการสร้างความมั่นคงให้กับราชอาณาจักร ด้วยเหตุนี้เองการค้าอาวุธจึงมีอยู่อย่างแพร่หลายในคาบสมุทรมลายู นอกจากนั้น การสถาปนาสเตตรทส์เซพเทิลเมนต์ ตลอดจนความสำคัญของการค้าดีบุกนอกจากทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจแล้ว ยังส่งผลกระทบต่อสภาพสังคมด้วยเช่นกัน เพราะการอพยพเข้ามาอย่างมากมายของชาวจีนโพ้นทะเลเพื่อมีส่วนร่วมในกิจกรรมการค้าต่างประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ไม่เพียงแต่ให้เกิดชนชั้นพ่อค้ามากขึ้นเท่านั้น แต่ยังสร้างปัญหาสังคมขึ้นอีกด้วย และปัญหาร้ายแรงที่สุดคือปัญหาการฉ้อโกงซึ่งเกิดจากพฤติกรรมของสมาคมลับหรืออั้งยี่กลุ่มต่างๆ เนื่องจากกลุ่มชาวจีนโพ้นทะเลคุ้นเคยกับกลุ่มอิทธิพลมืด และกลุ่มธุรกิจผิดกฎหมายที่มีอยู่มากในคาบสมุทรมลายู จึงเป็นเรื่องปกติที่ชาวจีนเหล่านี้จะเข้าไปพัวพันกับระบบอั้งยี่กัใดกัหนึ่ง อย่างไรก็ตามกลุ่มอั้งยี่เหล่านี้มีบทบาทหลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นเครื่องมือในการช่วงชิงผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจการค้าและทางการเมือง

แน่นอนที่สุด กลุ่มฮังไคก็ต่าง ๆ ได้รับการสนับสนุนจากเจ้าเมืองนครศรีธรรมราช จะเห็นได้จากกรณีของ นาโอดา อูดิน (Nakhoda Udin) หัวหน้าโจรสลัดบนแม่น้ำคูรา ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากเจ้าเมืองนครศรีธรรมราชให้ช่องสุมหมู่โจรสลัดเพื่อออกปฏิบัติการบริเวณอ่าวปีนัง แต่ถูกทางการอังกฤษจับตัวไว้ได้ และในฐานะที่เป็นคนอยู่บังคับของไทยจึงถูกส่งตัวไปให้เจ้าเมืองนครศรีธรรมราชสอบสวน ปรากฏว่า นาโอดา อูดิน เป็นลูกน้องเจ้าพระยานครศรีธรรมราชที่ถูกส่งเข้ามาทำลายล้างอำนาจของสุลต่านแห่งเปอร์เซีย (Hall, 1981: 558) หรือในเอกสารของ เฮนรี เบอร์นี ที่ได้บันทึกไว้ว่าเจ้าเมืองนครศรีธรรมราชเกี่ยวข้องกับสมาคมลับ ฮูชิง (Hoo Shing) และไฮซัน (Hy San) ที่ปีนัง (Burney, 1911: 237-239) ดังนั้นปัญหาโจรสลัดจึงเป็นอุปสรรคสำคัญในการค้าต่างประเทศ ถึงแม้ว่าทางราชสำนักสยามจะมีท้องตราบังคับให้เจ้าเมืองนครศรีธรรมราชปราบปรามโจรสลัดในภาคใต้และคาบสมุทรมลายูสม่ำเสมอ แต่การที่เจ้าเมืองนครศรีธรรมราชให้การสนับสนุนกลุ่มโจรสลัดเองทำให้เจ้าเมืองเพิกเฉยไม่แก้ไขปัญหาย่างจริงจัง เพราะเหตุนี้ภัยจากโจรสลัดจึงมีมาโดยตลอด และสร้างความเดือดร้อนให้กับพ่อค้าต่างชาติเป็นอย่างมาก แม้แต่พ่อค้าชาวอังกฤษก็ประสบกับปัญหาการโจมตีจากจีนสลัดและแขกสลัดที่มีอยู่มากมายทางตอนเหนือของเกาะปีนัง อย่างไรก็ตามการช่องสุมกลุ่มโจรสลัดเป็นการช่วงชิงความได้เปรียบทางเศรษฐกิจและการค้าต่างประเทศอีกรูปแบบหนึ่งที่เจ้าเมืองในภาคใต้และสุลต่านของรัฐมลายูต่างคุ้นเคยกันเป็นอย่างดี

นอกจากนั้นการค้าต่างประเทศยังต้องเข้าไปพัวพันกับธุรกิจมืดอย่างการค้าของเถื่อนยาเสพติด โดยเฉพาะการค้าฝิ่นเป็นปัญหาใหญ่ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เพราะฝิ่นจำนวนมากมาจากอาณานิคมของอังกฤษที่อินเดีย ซึ่งนำมาขายให้กับพ่อค้าชาวจีนในภูมิภาคนี้ ดังนั้นการค้าฝิ่นจึงสร้างรายได้ให้กับผู้ประกอบการเป็นอย่างมาก แม้ว่าในช่วงเวลานี้ รัฐบาลสยามประกาศให้ฝิ่นเป็นสิ่งผิดกฎหมาย แต่ปรากฏว่ามีการลักลอบค้าฝิ่นกันอย่างกว้างขวางในคาบสมุทรมลายู แม้แต่ข้าราชการผู้ใหญ่ในราชสำนักไทยต่างมีส่วนรู้เห็นในการซื้อขายฝิ่น จะเห็นได้จากการที่มีฝิ่นจำนวนถึง 400 ทีบ ส่งมายังสยามเป็นประจำทุกปี ซึ่งฝิ่นดังกล่าวนี้มาจากสิงคโปร์ เกาะปีนัง และส่วนต่างๆ ของแถบชายฝั่งมลายู และผู้ตั้งซื้อรายใหญ่ที่สุดคือเสนาบดีและเจ้าพนักงานของรัฐบาลสยามนั่นเอง ซื้อเสร็จแล้วนำมาขายต่อได้กำไรอีกมากมายมหาศาล (เสาวลักษณ์ กิจานนท์, 2538: 106) ด้วยเหตุนี้ การสูบฝิ่นจึงมีอยู่อย่างแพร่หลายในภาคใต้ ทั้งๆ ที่ฝิ่นเป็นของต้องห้าม แต่ผู้ที่สูบฝิ่นมีทั้งเจ้าเมือง ลูกหลานเจ้าเมือง และชาวจีนที่อาศัยอยู่ทั่วไป แม้ว่าทางเมืองหลวงได้มอบหมายให้เจ้าเมืองนครศรีธรรมราชดูแลและปราบปรามการค้าฝิ่น แต่เนื่องจากฝิ่นเป็นที่ต้องการของชาวจีนในสเตรทส์เซทเทิลเมนต์และภาคใต้ของไทย ทำให้มีการลักลอบซื้อขายกันอย่างกว้างขวาง เรือสำเภาจีนแทบทุกลำจะมีฝิ่นอยู่ในเรือ แม้แต่บุตรชายของเจ้าพระยา

นครศรีธรรมราช (น้อย) หลายคนก็คิดฝืนด้วย (จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3, จ.ศ.120: เลขที่ 112) เพราะฉะนั้นจึงไม่ใช่เรื่องแปลกที่เจ้าเมืองนครศรีธรรมราชและพวกพ้องจะลักลอบซื้อขายฝืนด้วยเช่นกัน ขณะเดียวกันพ่อค้าอังกฤษเองก็ปากว่าตาขยิบในการซื้อขายฝืน ถึงแม้ว่าในสนธิสัญญาเบอร์นี ระบุว่าห้ามพ่อค้านำฝืนซึ่งเป็นสินค้าต้องห้ามเข้ามาในพระราชอาณาจักรสยาม แต่นายโรเบิร์ต ฮันเตอร์ (Robert Hunter) พ่อค้าชาวอังกฤษได้ฝ่าฝืนกฎหมายของไทยที่ห้ามนำเข้าสินค้าฝืนในทุกรูปแบบ ด้วยการลักลอบนำฝืนเข้ามาขายต่อให้กับชาวจีน เพราะกำไรที่จะได้รับการค้าฝืนมีมากมายมหาศาล ทำให้บรรดาพ่อค้าต่างจงใจที่จะละเมิดสนธิสัญญา (นันทา ตันติเวสส, 2538: 62) อีกทั้ง การค้าฝืนเป็นเครื่องมือทางเศรษฐกิจของอังกฤษ ที่ทำให้ได้เปรียบดุลการค้าในเอเชีย ดังนั้นปัญหาฝืนจึงเป็นปัญหาเรื้อรัง และรัฐบาลไทยต้องปรับนโยบายให้ฝืนกลายเป็นของถูกกฎหมายในเวลาต่อมา²⁹

ความขัดแย้งระหว่างเมืองนครศรีธรรมราชกับเมืองไทรบุรี

การแย่งชิงผลประโยชน์ในคาบสมุทรมลายูมีมานานนับศตวรรษแล้ว และรัฐมลายูตอนบนเป็นที่ต้องการของรัฐไทยเสมอมา เพราะดินแดนในแหลมมลายูทางตอนเหนือเป็นแหล่งทรัพยากรธรรมชาติและแร่ธาตุที่อุดมสมบูรณ์เป็นที่ต้องการของตลาดต่างประเทศ โดยเฉพาะดีบุกและทองคำ เอกสารของเบอร์นีได้บันทึกไว้ว่าบริเวณไทรบุรีต่อกับปัตตานีสามารถผลิตดีบุกได้ถึง 1,000 หาบต่อปี (Burney, 1911: 144) และมีข้าวเปลือกอย่างน้อยปีละ 2,000 เกวียน รวมทั้งพริกไทยอีกเป็นจำนวนมาก (Burney, 1911: 164) ดังนั้นเมืองนครศรีธรรมราชจึงพยายามจะเข้าครอบครองไทรบุรีเพื่อใช้เป็นฐานในทางเศรษฐกิจให้กับกลุ่มพวกพ้องของตน ขณะเดียวกันในเมืองไทรบุรีเองเกิดการแย่งชิงอำนาจกันระหว่างเจ้าเมือง หลังจากสุลต่านแห่งไทรบุรี (อับดุลลา โมกรัมชะ) ได้ถึงแก่กรรมใน พ.ศ.2341 น้องชายคือตงกูดียาอุดีน (Sultan Diyauddin) กับบุตรชายของสุลต่านอับดุลลา โมกรัมชะ แย่งชิงอำนาจกัน ในที่สุดตงกูดียาอุดีนได้รับการสนับสนุนจากข้าราชการผู้ใหญ่ให้เป็นสุลต่านเมืองไทรบุรี แต่บุตรของสุลต่าน (อับดุลลา โมกรัมชะ) ไม่ยินยอมจึงเข้ามาสวมมิกัดไทยเพื่อช่วยให้ได้ครองบัลลังก์ไทรบุรี การแย่งชิงราชสมบัติในครั้งนี้เจ้าเมืองนครศรีธรรมราช (พัฒน์) ซึ่งมีหน้าที่ปกครองเมืองไทรบุรีต้องการสนับสนุนตงกูปีศนุ (Bisnu)

²⁹ หลังจากพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวขึ้นครองราชย์ได้ไม่นาน ทรงประกาศให้ฝืนเป็นของถูกกฎหมาย (ตามความในสนธิสัญญาเบอร์นีที่ไทยทำกับอังกฤษได้ร่วมลงนามกันในวันที่ 18 เมษายน 2398 ความในข้อ 4 ว่า ฝืน เงินแท่ง ทองแท่งซึ่งเคยเป็นสินค้าต้องห้ามจะได้รับอนุญาตให้นำมาขายในประเทศได้ แต่ฝืนนั้นต้องขายให้แก่เจ้าภาษีฝืน ถ้าเจ้าภาษีฝืนไม่ซื้อไว้ก็ให้บรรทุกกลับไป)

น้องชายของตนกูประแงรันให้ขึ้นมามีอำนาจ แต่ตนกูประแงรันได้เข้าไปหาเจ้าเมืองสงขลา (บุญสุข) ผู้ซึ่งช่วยให้เขาเข้าเฝ้าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 1 และในครั้งนั้นตนกูประแงรันได้กราบทูลที่จะยอมรับอำนาจธิปไตยของไทยรวมทั้งถวายความจงรักภักดีต่อราชบัลลังก์ด้วย ในปีรุ่งขึ้นตนกูประแงรันก็เดินทางกลับไทรบุรีพร้อมด้วยกำลังทหารไทยประมาณ 1,000 คน และมีพระบรมราชโองการโปรดให้ปลดพระยาไทรบุรีคนเดิม (ดิยาอุติน) (พรรณงาม เก้าธรรมสาร, 2550: 397-398 อ้างถึง Bonney, 1971: 111-112) ตามหลักฐานของบอนนี่ทุกฝ่ายที่ปรารถนาบัลลังก์ไทรบุรีรวมทั้งตนกูอิบราฮิม (Ibrahim) พี่ชายของตนกูประแงรันต่างได้รับความช่วยเหลือจากเจ้าเมืองสงขลา (บุญสุข) เป็นผลให้ตนกูอิบราฮิมได้รับตำแหน่งรายมุดาได้ปกครองแถบลุ่มน้ำมุดาแหล่งเศรษฐกิจของเมืองไทรบุรี ในขณะที่ตนกูปัสนุได้ครองเมืองสตูล (พรรณงาม เก้าธรรมสาร, 2550: 397-398 อ้างถึง Bonney, 1971: 117-119)

จะเห็นได้ว่าการขึ้นครองบัลลังก์ไทรบุรีของตนกูประแงรันแม้จะได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลสยาม แต่เจ้าพระยานครศรีธรรมราช (พัฒน์) ไม่ได้อยู่ข้างตนกูประแงรันในการจัดแจงครั้งนั้น อย่างไรก็ตาม เหตุการณ์ในครั้งนี้สร้างความไม่พอใจให้กับนครศรีธรรมราชเป็นอย่างมาก เพราะนครศรีธรรมราชต้องการสนับสนุนบุคคลที่ไว้วางใจและสามารถควบคุมได้เข้ามาปกครองไทรบุรี แต่ตนกูประแงรันเป็นผู้ใกล้ชิดกับเจ้าเมืองสงขลา (บุญสุข) แน่นนอนที่สุด หลังจากที่สงขลาได้มีบทบาทสนับสนุนให้ตนกูประแงรันขึ้นเป็นเจ้าเมืองไทรบุรีแล้วนั้น ความเป็นอริระหว่างเจ้าพระยานครศรีธรรมราชและเจ้าพระยาสงขลาจึงทวีมากยิ่งขึ้น เพราะเจ้าเมืองสงขลากลายเป็นคู่แข่งคนสำคัญของเจ้าเมืองนครศรีธรรมราช ซึ่งความขัดแย้งนี้ได้ตกทอดมาถึงสมัยเจ้าพระยานครศรีธรรมราช (น้อย) และเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้นครศรีธรรมราชเข้าไปแทรกแซงหัวเมืองไทรบุรีรวมทั้งหาโอกาสเข้าไปขูดรีดผลประโยชน์ในไทรบุรีนอกเหนือคำสั่งของราชสำนักไทย และพยายามบีบบังคับเจ้าเมืองไทรบุรีให้ออกจากบัลลังก์ พฤติกรรมของเจ้าเมืองนครศรีธรรมราชสร้างความกดดันให้กับตนกูประแงรันเป็นอย่างมาก ยิ่งกว่านั้นใน พ.ศ. 2361 สุลต่านแห่งไทรบุรีถูกบังคับให้ลงไปพิชิตรัฐเปรัก (Perak) เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของรัฐไทย เพราะไทยไม่พอใจที่สุลต่านยกเกาะปีนังให้อังกฤษโดยไม่ปรึกษาเจ้าหน้าที่ของสยาม นโยบายของไทยในเรื่องนี้ เป็นที่เชื่อกันในไทรบุรีว่าเป็นแผนที่เสนอโดยเจ้าพระยานครศรีธรรมราช และต่อมาภายหลัง เจ้าพระยานครศรีธรรมราชก็ได้ยอมรับกับเบอร์นีซึ่งเข้ามาเจรจาปัญหาไทรบุรีกับไทยใน พ.ศ. 2368 ว่าตนเป็นผู้เสนอเรื่องนี้เอง เพื่อทดสอบความจงรักภักดีของสุลต่านที่มีต่อไทยและเพื่อขดใช้ความผิดที่นำมา นอกจากนั้นเจ้าพระยานครศรีธรรมราชได้อ้างว่า การเดินทางเข้ากรุงเทพแต่ละครั้งของสุลต่านแห่งไทรบุรี ตลอดจนการเดินทางลงไปเมืองไทรบุรีของคณะข้าหลวงไทย ทำความหมดเปลืองอย่างสูงให้แก่ตัวเจ้าเมืองเป็นอย่างมาก ดังนั้นจึงจำต้องเสนอให้ไทรบุรีทดแทนด้วย

การผนวกเปร์กเข้าเป็นเมืองหนึ่งของไทยเช่นกัน (พรรณงาม เเงาธรรมสาร, 2550: 338-339 อ้างถึง Burney, 1191: 130,146) การยึดครองเปร์กในครั้งนี้เห็นได้ชัดเจนว่านครศรีธรรมราชพยายามบีบให้ไทรบุรียกทัพไปโจมตีเปร์กในทันทีโดยไม่ต้องรอการเจรจาต่อรองกันก่อน และเหตุผลสำคัญที่เจ้าพระยาไทรบุรีตัดสินใจยอมยกกำลังเข้าโจมตีเปร์ก เนื่องจากเกรงว่าถ้าไม่ปฏิบัติตามทัพจากนครศรีธรรมราชจะเข้าโจมตีไทรบุรีเสียเองโดยใช้กรณีของเปร์กเป็นข้ออ้างในการเข้าครอบครองเมืองไทรบุรี การยึดครองเปร์กทำให้ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของเมืองนครศรีธรรมราชมีมากกว่าทางกรุงเทพมหานคร

ใน พ.ศ.2363 ตนกูม่อน้องชายอีกคนหนึ่งของสุลต่านแห่งไทรบุรี (ประแสงรัน) กล่าวหาเจ้าพระยาไทรบุรีโดยผ่านทางเจ้าพระยานครศรีธรรมราชว่าได้ให้ความร่วมมือกับพม่าเพื่อโจมตีไทย ถึงแม้ว่าเจ้าเมืองไทรบุรีได้มีส่วนร่วมในการยึดเมืองถลางคืนมาได้ใน พ.ศ. 2353-2354 จนกระทั่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 2 พระราชทานยศให้พระยาไทรบุรีเป็นเจ้าพระยาไทรบุรี แต่ข้อกล่าวหาดังกล่าวของตนกูม่อน สร้างความหวาดระแวงให้กับรัฐไทยเป็นอย่างมาก ดังนั้นใน พ.ศ. 2364 สุลต่านแห่งไทรบุรีได้รับคำสั่งให้เดินทางไปยังกรุงเทพมหานคร เพื่อแก้ข้อกล่าวหาหลายประการ รวมทั้งการสมรู้ร่วมคิดกับพม่าด้วย เมื่อสุลต่านยอมไม่ปฏิบัติตาม กองทัพไทยภายใต้การนำของเจ้าเมืองนครศรีธรรมราชจึงเข้าโจมตีเมืองไทรบุรีทันที ไทยได้รับชัยชนะและได้เข้าไปครอบครองอย่างเบ็ดเสร็จ สุลต่านต้องลี้ภัยไปยังปีนัง นับได้ว่าสถานการณ์ที่สุลต่านแห่งไทรบุรีต้องเผชิญอยู่น่าเห็นใจเป็นอย่างยิ่ง จึงพยายามในทุกวิถีทางเพื่อให้อุดพ้นจากการรุกรานของสยาม และต้องหันไปขอความช่วยเหลือจากอังกฤษ แต่ความหวังของสุลต่านได้พังทลายลงเพราะตระหนักได้ว่าอังกฤษเพิกเฉยกับเหตุการณ์ในครั้งนี้

หลังจากมีชัยชนะเหนือไทรบุรี ทางกรุงเทพมหานครได้ให้บรรดาศักดิ์เจ้าพระยาแก่เจ้าเมืองนครศรีธรรมราช และมอบอำนาจเด็ดขาดให้ควบคุมเมืองไทรบุรี เจ้าพระยานครศรีธรรมราชจึงส่งพระภักดีบริรักษ์ (แสง) บุตรชายไปเป็นเจ้าเมืองไทรบุรีแทน และแต่งตั้งให้พระเสนานุชิต (นุช) บุตรชายอีกคนเป็นปลัดเมือง การเข้าไปควบคุมเมืองไทรบุรีโดยบุตรของเจ้าเมืองนครศรีธรรมราช ทำให้ได้ผลประโยชน์มากมายมหาศาล ดังที่เบอร์นีได้บันทึกไว้ในการเยือนไทรบุรีใน พ.ศ. 2368 ว่าเศรษฐกิจของเมืองไทรบุรีภายหลังการพ่ายแพ้ในครั้งนี้ ได้รับความกระทบกระเทือนมาก เจ้าพระยานครศรีธรรมราชและบุตรชายสั่งให้ขนย้ายทรัพย์ากรต่างๆ ของไทรบุรีทั้งข้าว ไม้ และดินบุก ไปยังนครศรีธรรมราช (Burney, 1911: 17) ดังนั้นเศรษฐกิจของเมืองไทรบุรีจึงเข้าไปผูกพันกับนครศรีธรรมราชอย่างเต็มที่ในเวลาที่เขาเมืองมีอำนาจเด็ดขาด

เจ้าเมืองได้รับรายได้จากเมืองไทรบุรีปีละ 30,000 เหรียญ (Burney, 1910: 176) นับว่าไทรบุรีสร้างความมั่งคั่งให้แก่ตระกูล ณ นคร เป็นอย่างมาก แม้แต่เบอร์นีที่เข้ามาเจรจาเกี่ยวกับปัญหาในไทรบุรีเพื่อต้องการให้สุลต่านกลับมาใช้อำนาจดั้งเดิมยังได้วิจารณ์ไว้ว่า “การเสนอให้สุลต่านแห่งไทรบุรีส่งส่วยให้สยามปีละ 4,000 ดอลลาร์ ค่อนข้างน้อยเกินไป เมื่อเทียบกับรายได้ที่เจ้าเมืองนครศรีธรรมราชได้รับจากไทรบุรีในขณะนั้น” (Burney, 1910: 162) จะเห็นได้ว่าไทรบุรีได้รับความบอบช้ำที่สุดจากการขยายตัวทางการค้า เพราะทุกฝ่ายต่างเข้าไปรุมทึ้ง ถูกบีบคั้นทางด้านเศรษฐกิจและการเมือง จึงเป็นการไม่แปลกที่สุลต่านจะทำทุกวิถีทางเพื่อความอยู่รอดของตนเองและพวกพ้อง

ผลประโยชน์ในเมืองไทรบุรีดึงดูดใจกลุ่มเจ้านาย ขุนนางบางกลุ่มในราชสำนักสยาม และผู้ที่มีส่วนร่วมสำคัญในการสนับสนุนนครศรีธรรมราชขยายดินแดนในครั้งนี้ ก็กรมพระราชวังบวรศักดิพลเสพหรือวังหน้าซึ่งมีผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและการค้าต่างประเทศในภาคใต้และรัฐมลายู ต้องการเพิ่มผลผลิตทางการค้าโดยเฉพาะดีบุก จึงเข้ามาแสวงหาผลประโยชน์ในคาบสมุทรมลายู ประกอบกับเมืองไทรบุรีเป็นแหล่งปลูกข้าวและกำลังคนที่สำคัญ วังหน้าจึงไม่เต็มใจที่จะปล่อยให้ไทรบุรีรัฐเป็นอิสระปกครองตนเอง เนื่องจากเมืองไทรบุรีเคยเป็นเมืองขึ้นที่ราชสำนักสยามรวบรวมผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจมาหลายทศวรรษ สอดคล้องกับคำอธิบายของเบอร์นีที่เข้ามาเจรจาทางการทูตกับสยามใน พ.ศ. 2368-2369 เพื่อต้องการให้สุลต่านแห่งไทรบุรี (ประจักษ์) ได้กลับมาครองไทรบุรีดั้งเดิม แต่ต้องประสบกับการคัดค้านอย่างรุนแรงจากกลุ่มของวังหน้าซึ่งไม่ยอมสูญเสียผลประโยชน์ที่ได้จากการครอบครองไทรบุรีของรัฐไทย นอกจากนี้เบอร์นีได้บันทึกไว้ด้วยว่าวังหน้าได้มีคำสั่งให้เจ้าเมืองนครศรีธรรมราชจับเจ้าเมืองสงขลา (เซ่ง) ไล่ตรวนส่งมายังกรุงเทพมหานคร เนื่องจากเจ้าเมืองสงขลาไม่ยอมให้ความร่วมมือกับวังหน้าในการดำเนินการเป็นปฏิปักษ์กับไทรบุรี หลังจากเจ้าเมืองสงขลาเข้ามากรุงเทพมหานครได้ไม่นาน พระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 3 โปรดให้ปล่อยตัวเป็นอิสระ การปล่อยตัวพระยาสงขลา (เซ่ง) ทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างพระเจ้าอยู่หัวและวังหน้า เพราะวังหน้าเป็นผู้ดูแลหัวเมืองภาคใต้โดยตรง และเป็นผู้ต้องการที่จะขยายอำนาจของสยามไปยังหัวเมืองมลายูยิ่งกว่าพระเจ้าอยู่หัวเอง (Burney, 1910: 201-202) นอกจากนั้นเบอร์นีได้แสดงทัศนคติเกี่ยวกับการยึดครองเมืองไทรบุรีว่าเจ้าเมืองนครศรีธรรมราชจะมีความสนใจมากกว่าที่คิดกันไว้เกี่ยวกับการยึดครองไทรบุรี และข้าพเจ้าพบว่าบุคคลสำคัญๆ ส่วนใหญ่ในกรุงเทพมหานครต่างก็มีส่วนในการปล้นสะดมไทรบุรี นอกจากปืนและปัจจัยอื่นๆ ประชาชนประมาณ 1,000 คน ได้ถูกกวาดต้อนขึ้นมาที่นี่ (Burney, 1910: 178)

การที่นครศรีธรรมราชเข้าไปมีอำนาจในเมืองไทรบุรีสร้างความวิตกกังวลให้กับอังกฤษเป็นอย่างมาก เนื่องจากที่ผ่านมามีไทยไม่ยอมรับสิทธิของอังกฤษที่ปีนัง ดังนั้นการขยายอิทธิพลมาทางแหลมมลายูของรัฐบาลสยามจึงทำให้เกิดปัญหาเรื่องเขตแดนระหว่างไทยกับอังกฤษ และกระทบต่อการค้าต่างประเทศของอังกฤษด้วยเช่นกัน เพราะสยามอ้างว่าสุลต่านให้เช่าเกาะปีนังไปโดยพลการไม่ได้ขอความเห็นชอบจากราชสำนักไทย ทางรัฐบาลอังกฤษเกรงว่าไทยจะยกเลิกสนธิสัญญาที่ได้ทำไว้กับสุลต่านแห่งไทรบุรี ประกอบกับปีนังมีการติดต่อค้าขายกับหัวเมืองทางใต้ของไทยและเมืองไทรบุรี ดังนั้นอนาคตของไทรบุรีจึงเป็นปัญหามากยิ่งขึ้น ขณะเดียวกันปีนังยังต้องรับเสบียงอาหารซึ่งส่วนใหญ่มาจากไทรบุรี เนื่องจากระบบการค้าเสรีทำให้ปีนังกลายเป็นศูนย์จำหน่ายสินค้าที่สำคัญ เป็นที่ที่พ่อค้านำสินค้าจากอังกฤษและอินเดียมาแลกเปลี่ยนกับสินค้าของช่องแคบ เช่น ข้าว ดีบุก เครื่องเทศ หวาย ทองคำเปลว งาช้าง ไม้มะเกลือและพริกไทย ใน พ.ศ. 2332 สินค้าขาเข้าและขาออกมีมูลค่าถึง 853,592 เหรียญสเปน และอีก 5 ปีต่อมาเพิ่มขึ้นเกือบจะเป็นสองเท่าของตัวเลขนี้ (Hall, 1981: 545-546) ความเจริญรุ่งเรืองของปีนังทำให้มีผู้อพยพไปตั้งถิ่นฐานไม่ขาดระยะ แต่จุดอ่อนสำคัญของปีนังอยู่ที่ไม่สามารถผลิตอาหารให้เพียงพอกับจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้นได้ จึงต้องเพิ่มผลิตผลจากไทรบุรี ด้วยเหตุนี้ เมืองไทรบุรีจึงกลายเป็นเส้นเลือดใหญ่ที่สำคัญทางเศรษฐกิจ และเจ้าพระยานครศรีธรรมราชก็ตระหนักถึงความสำคัญของเมืองไทรบุรีเป็นอย่างดีจึงทำทุกวิถีทางในการเข้าไปครอบครองไทรบุรีในทางการเมือง เพื่อตัดวงจรผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ

ดังนั้น ไทรบุรีจึงกลายเป็นปัญหาในทางการเมืองตลอดช่วงต้นรัตนโกสินทร์ เพราะความสำคัญทางยุทธศาสตร์ที่อยู่ใกล้กับปีนังและอาณานิคมของอังกฤษ ตลอดจนความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ ทำให้นครศรีธรรมราชสามารถเรียกเกณฑ์ช่วยจากเมืองนี้เพื่อมาใช้ในกิจการการค้าต่างประเทศ ซึ่งมีหลักฐานปรากฏชัดว่าเจ้าเมืองไทรบุรี (แสง) บุตรชายของเจ้าเมืองนครศรีธรรมราชเรียกเกณฑ์แรงงานและข้าวจากราชภูมิจังหวัดไทรบุรีบ้านละ 32 ถึง ส่วนบ้านที่ไม่มีให้ก็ให้คิดเป็นเงินครอบครัวละ 4-5 เหรียญทุกปี สร้างความเดือดร้อนให้กับประชาชนในพื้นที่เป็นอย่างมาก (จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3, จ.ศ.1201: เลขที่ 30) และผลพวงของการชูศรีคืนเมืองเป็นที่มาของการกบฏใน พ.ศ.2374 และ พ.ศ.2381 นอกจากนั้นเมืองนครศรีธรรมราชยังสามารถเข้าควบคุมการค้ากับปีนังได้โดยตรง โดยเฉพาะที่กัวลามูดา (Quala Muda) ข้าราชการของเจ้าพระยานครศรีธรรมราชมักจะคอยขัดขวางการติดต่อค้าขายระหว่างปีนังกับไทรบุรี (Burney, 1910: 284-285) จึงกระทบต่อการค้าของอังกฤษ อีกทั้งยังพยายามเข้าไปคุกคามเปรักและสลังงอ เมื่อผลประโยชน์ทางการค้าของอังกฤษในคาบสมุทรมลายูตกอยู่ในอันตราย จึงต้องมีการเปิดการเจรจากับสยาม

การเจรจาตกลงกับสยาม

ใน พ.ศ.2365 ผู้สำเร็จราชการอังกฤษที่เบงกอล คือ มาร์ควิส เฮสติงส์ (Marquis Hastings) ได้แต่งตั้งให้ จอห์น ครอว์เฟิร์ด (John Crawford) เดินทางเข้ามายังประเทศสยาม เพื่อเจรจาเรื่องผลประโยชน์ในแหลมมลายู โดยเฉพาะปัญหาในเมืองไทรบุรี ทางอังกฤษต้องการให้รัฐบาลสยามยกเลิกระบบผูกขาดสินค้า และเปิดการค้าเสรีตามเมืองท่าต่างๆ ที่อยู่ภายใต้อำนาจของไทย รวมทั้งต้องการให้มีการลดหย่อนอัตราภาษีให้กับบริษัทอินเดียตะวันออกของอังกฤษ ในการเจรจาครั้งนี้ราชสำนักสยามไม่ยอมเปลี่ยนแปลงวิธีการค้าขายให้เป็นไปตามความต้องการของอังกฤษ ครอว์เฟิร์ด จึงไม่ประสบความสำเร็จในการเจรจากับไทย อย่างไรก็ตามครอว์เฟิร์ดสามารถทำให้ไทยรับรองสิทธิของอังกฤษที่ปีนังได้เป็นผลสำเร็จ ทั้งนี้เพราะการค้าของบริษัทอินเดียตะวันออกของอังกฤษได้ขยายตัวออกไปอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะการค้ากับไทยที่ผ่านทางปีนังระหว่าง พ.ศ.2363-2364 มีมูลค่าถึง 207,750 ดอลลาร์ และเพิ่มขึ้นเกือบร้อยละ 39 ในเวลา 3 ปี (ทวิศักดิ์ ล้อมลิ้ม, 2516:125 อ้างถึง Mills, 1966: 130)

จนกระทั่งปี พ.ศ. 2369 ลอร์ด แอมเฮิสต์ (Lord Amhurst) ผู้สำเร็จราชการอังกฤษประจำอินเดีย ได้แต่งตั้งร้อยเอก เฮนรี เบอร์นี เข้ามาเจรจาทำสนธิสัญญาทางการค้าระหว่างไทยกับอังกฤษ และก่อนที่เบอร์นีจะเข้ามาลงนามในสนธิสัญญาเบอร์นี (Burney Treaty) กับรัฐบาลไทย เขาได้มีการเจรจาตกลงกับเจ้าเมืองนครศรีธรรมราชมาก่อน คือการทำสนธิสัญญาเบื้องต้น (Preliminary Treaty) เมื่อวันที่ 31 กรกฎาคม พ.ศ. 2368 เพื่อเป็นการปูทางในการติดต่อโดยตรงกับรัฐบาลในกรุงเทพมหานคร ในการเจรจาครั้งนั้นเบอร์นีได้ลงนามร่วมกับเจ้าพระยานครศรีธรรมราช ในสนธิสัญญาขั้นต้นว่าเจ้าเมืองนครศรีธรรมราชจะไม่เข้าโจมตีแปริคและสลังงอ (Salengore) และเพื่อเป็นการตอบแทนเจ้าพระยานครศรีธรรมราชในครั้งนี้ อังกฤษสัญญาว่าจะไม่ยุ่งเกี่ยวกับไทรบุรี นอกจากนั้นเบอร์นียังได้ประโยชน์อีกประการหนึ่งคือสามารถชักจูงให้เจ้าพระยานครศรีธรรมราชยอมปล่อยให้สุดด่านแห่งแปริคตัดสินใจเองว่าจะส่งต้นไม้เงินต้นไม้ทองมายังกรุงเทพหรือไม่ หลังจากตกลงกันเรียบร้อยแล้ว เบอร์นีรับรองกับเจ้าพระยานครศรีธรรมราชว่าจะนำเสนอสนธิสัญญานับนี้ต่อรัฐบาลอังกฤษที่อินเดีย ถ้าหากรัฐบาลที่อินเดียเห็นชอบด้วย เบอร์นีจะกลับมาที่เมืองนครศรีธรรมราชอีกครั้งพร้อมกับสัญญา และจะเดินทางไปยังกรุงเทพมหานครพร้อมด้วยเจ้าพระยานครศรีธรรมราช โดยจะใช้สนธิสัญญาเบื้องต้นฉบับนี้เป็นพื้นฐานในการเจรจาตกลงปัญหาต่างๆ ระหว่างบริษัทอินเดียตะวันออกของอังกฤษกับรัฐบาลไทย อย่างไรก็ตาม เฮนรี เบอร์นี ตระหนักดีว่าการทำสนธิสัญญานับนี้เป็นภาระที่เกินขอบเขตของทฤษฎีของการไม่เข้าไปแทรกแซงของอังกฤษ จึงเขียนจดหมายไปยังรัฐสภาปีนังอธิบายว่า

นโยบายที่เขากำลังดำเนินอยู่นั้นเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้และคุ้มกับการที่ไทยไม่เข้าไปรุกรานสลังงอ ยิ่งกว่านั้นสนธิสัญญาฉบับนี้จะไม่ทำให้เกิดสงครามกับไทยด้วย ทางภาษาอังกฤษเห็นด้วยอย่างเต็มที่กับการดำเนินงานของเบอร์นี ถึงขั้นยอมให้สัตยาบันสนธิสัญญาขั้นต้นที่เบอร์นีทำกับเจ้าพระยานครศรีธรรมราช (Hall, 1981: 556-557)

หลังจากนั้น เบอร์นีพร้อมด้วยเจ้าพระยานครศรีธรรมราชได้เข้ามาทำสนธิสัญญาเบอร์นีกับรัฐบาลสยามได้สำเร็จ เมื่อวันที่ 20 มิถุนายนพ.ศ.2369 มีทั้งหมด 14 ข้อ เป็นเรื่องว่าด้วยการเมือง 8 ข้อ เกี่ยวกับการค้า 6 ข้อ ซึ่งในสนธิสัญญาฉบับนี้บริษัทอินเดียตะวันออกของอังกฤษยินยอมให้สยามมีอำนาจเหนือไทรบุรี และได้ใช้ความพยายามต่อรองกับรัฐบาลสยามเพื่อให้เกิดความมั่นใจได้ว่า อำนาจของสยามจะไม่แผ่ขยายต่อไปจนถึงเปรักและสลังงอ จะเห็นได้ว่าจุดประสงค์ของการทำสนธิสัญญาเบอร์นี เพื่อให้มีการค้าขายไปมาสะดวกระหว่างหัวเมืองมลายูของอังกฤษ ได้แก่ ปีนัง มะละกา ลิงคโปร์กับหัวเมืองภาคใต้ของไทย การเจรจาของเบอร์นีประสบความสำเร็จมากกว่าครอว์เฟิร์ด และต้องยอมให้เสนาบดีสยามร่างสนธิสัญญาเป็นภาษาไทย ซึ่งเมื่อแปลเป็นภาษาอังกฤษก็เห็นได้ว่ามีข้อความที่คลุมเครืออย่างชัดเจน ส่วนประเด็นที่เกี่ยวกับการค้าต่างประเทศ ไทยยอมให้อังกฤษค้าขายได้สะดวกขึ้นกว่าสัญญาที่ทำไว้กับครอว์เฟิร์ด รวมทั้งยอมรับสิทธิในการปกครองของสุลต่านแห่งเปรัก ซึ่งทั้งสองฝ่ายต่างรับรองว่าจะไม่เข้าไปโจมตีเปรัก และสุลต่านแห่งเปรักสามารถส่งต้นไม้เงินต้นไม้ทองไปยังกรุงเทพฯ ประสงค์จะทำเช่นนั้น อย่างไรก็ตาม ในการเจรจาดังนี้เจ้าเมืองนครศรีธรรมราชสามารถครอบครองไทรบุรีไว้ได้อย่างเดิม และสามารถชักจูงให้รัฐบาลอังกฤษยอมปฏิบัติตามข้อเรียกร้องของเสนาบดีสยาม คือต้องการให้อังกฤษชดชวางมิให้สุลต่านประแสรันเข้าโจมตีเมืองไทรบุรี และให้ย้ายสุลต่านแห่งไทรบุรีออกจากปีนังไปอยู่ในที่ที่ไม่อาจจะรบกวนไทยได้ ซึ่งข้อตกลงนี้ทำให้เกิดการคัดค้านที่ปีนังแต่รัฐบาลอังกฤษที่อินเดียยอมให้สัตยาบัน ด้วยเหตุนี้ สุลต่านแห่งไทรบุรีจึงถูกย้ายออกไปอยู่ที่มะละกา (Hall, 1981: 557) ถึงแม้ว่าการเจรจาทางการทูตของเบอร์นีครั้งนี้จะประสบความสำเร็จในเรื่องไทรบุรี แต่เบอร์นีเชื่อว่าเพราะการยอมสละเรื่องไทรบุรีนั่นเอง ที่ทำให้เขาได้รับการสนับสนุนจากเจ้าเมืองนครศรีธรรมราชและพวกพ้องในราชสำนัก ซึ่งช่วยให้งานส่วนอื่นๆ ของเขาลุล่วงไปได้ (Burney, 1910: 502) เพราะเบอร์นีไม่สามารถตัดทอนกระแสคัดค้านของวังหน้าและเจ้าเมืองนครศรีธรรมราชได้ จึงใช้อำนาจของเจ้าเมืองนครศรีธรรมราชเป็นใบเบิกทางให้อังกฤษสามารถต่อรองทางการค้ากับสยามได้สำเร็จ สถานการณ์ดังกล่าวนี้สะท้อนให้เห็นว่าเจ้าเมืองนครศรีธรรมราชเป็นผู้มีอิทธิพลอย่างแท้จริง และการที่เบอร์นียอมให้เจ้าเมืองนครศรีธรรมราชเข้ามาช่วยในการทำสัญญาให้ลุล่วงไปได้ เนื่องจากการเป็นมิตรกับเจ้าเมืองนครศรีธรรมราชเป็นสิ่งดีกว่าเป็นศัตรู ประกอบกับนโยบายของรัฐบาลอังกฤษที่อินเดียต้องการ

เพียงผลประโยชน์ทางการค้าไม่ต้องการเข้าไปแทรกแซงโดยตรงทางการเมือง ดังนั้นการร่วมมือกับเจ้าเมืองนครศรีธรรมราชทำให้อังกฤษได้ผลประโยชน์สูงสุดในทางเศรษฐกิจ

การขยายตัวทางเศรษฐกิจและทางการค้าต่างประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ส่งผลกระทบต่อการเมืองและสังคมในภูมิภาคนี้ โดยเฉพาะในแง่ของอำนาจและการจัดสรรทรัพยากรรัฐต่างๆ ในคาบสมุทรมลายูต้องเผชิญกับปัญหาการปกครองดินแดนอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ซึ่งข้อพิพาทดังกล่าวนี้เกิดขึ้นตลอดสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น โดยเฉพาะดินแดนทางตอนเหนือของคาบสมุทรมลายูที่เมืองนครศรีธรรมราชเข้าไปควบคุมดูแล เนื่องจากเป็นแหล่งเศรษฐกิจที่สำคัญของตลาดต่างประเทศ ดังนั้นการอ้างสิทธิ์ในหัวเมืองมลายูจึงต้องเป็นที่ยอมรับกันอย่างเปิดเผย และการที่รัฐไทยยอมให้เจ้าเมืองนครศรีธรรมราชเข้าไปมีอำนาจเหนือเมืองไทรบุรีรวมทั้งรัฐมลายูต่างๆ เพื่อต้องการควบคุมดินแดนบริเวณนี้ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น เพราะดินแดนแถบนี้อยู่ห่างไกลจากรัฐบาลกลางที่กรุงเทพมหานคร การให้เมืองนครศรีธรรมราชเข้ามาควบคุมภายใต้รัฐไทยอีกทอดหนึ่ง จึงเป็นวิธีการที่ดีที่สุด在那个

ดังนั้น จึงปฏิเสธไม่ได้ว่าระบบเศรษฐกิจและการเมืองระหว่างประเทศเกี่ยวพันกันอย่างลึกซึ้ง และส่งผลกระทบต่อการค้าดำเนินนโยบายทางเศรษฐกิจและการเมืองของไทยที่มีต่อหัวเมืองภาคใต้และหัวเมืองมลายู เนื่องจากการเข้ามามีอิทธิพลของอังกฤษในคาบสมุทรมลายูส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจและการค้าต่างประเทศของเมืองนี้เป็นอย่างมาก อีกทั้งผลพวงของการปฏิวัติอุตสาหกรรมในยุโรป ทำให้ดีบุกกลายเป็นสินค้าออกที่สำคัญแทนที่เครื่องเทศ คาบสมุทรมลายูจึงกลายเป็นยุทธศาสตร์สำคัญที่ประเทศมหาอำนาจต้องการเข้ามาครอบครอง และในฐานะที่นครศรีธรรมราชเป็นเมืองราชธานีของประเทศไทย สถานภาพของเมืองนครศรีธรรมราชในสมัยต้นรัตนโกสินทร์ ตลอดจนหัวเมืองปักษ์ใต้และหัวเมืองมลายูจึงมีความสำคัญตลอดมา ดังนั้นราชสำนักในกรุงเทพมหานครจึงดำเนินนโยบายเศรษฐกิจนำการเมือง เพื่อตัดวงผลประโยชน์จากภาคใต้ให้มากที่สุดตลอดเวลา ขณะเดียวกันกลุ่มอิทธิพลท้องถิ่นภาคใต้โดยเฉพาะเจ้าพระยานครศรีธรรมราชจำเป็นต้องขยายฐานทางเศรษฐกิจโดยประสานประโยชน์รูปแบบต่างๆ กับสมาคมลับและกลุ่มผู้นำชาวจีนที่มีอิทธิพลสูงมากทั้งในภาคใต้และคาบสมุทรมลายู เพื่ออาศัยฐานทางเศรษฐกิจทางภาคใต้และหัวเมืองมลายู เป็นปัจจัยส่งเสริมให้เมืองนี้สามารถผูกขาดทางการค้าต่างประเทศไว้ได้ ซึ่งสร้างความมั่งคั่งให้กับเมืองนครศรีธรรมราชมากที่สุด และทำให้ตระกูลฉน นคร สามารถสืบทอดอำนาจทางเศรษฐกิจและการเมืองได้ตลอดสมัยต้นรัตนโกสินทร์ ดังนั้นลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างหัวเมืองเอกแห่งนี้กับกรุงเทพมหานครอยู่บนเงื่อนไขของการประสานและช่วงชิงผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจการเมืองของกันและกันตลอดมา

บทที่ 4

การค้าต่างประเทศของเมืองนครศรีธรรมราชหลังทำสนธิสัญญาเบอร์นี

หลังจากสยามได้ร่วมลงนามในสนธิสัญญาเบอร์นีกับอังกฤษเรียบร้อยแล้ว ในระยะแรก สนธิสัญญาฉบับนี้ได้รับการวิพากษ์วิจารณ์จากพ่อค้าและข้าราชการอังกฤษที่เกาะปีนังเป็นอย่างมาก ซึ่งส่วนใหญ่ต่างเห็นใจสุลต่านแห่งไทรบุรี อย่างไรก็ตามข้อเจรจาทางการค้าของสนธิสัญญาฉบับนี้ได้รับการยอมรับจากทุกฝ่าย เพราะถึงที่สุดผลประโยชน์ทางการค้าที่อังกฤษได้จากสนธิสัญญาเบอร์นี ย่อมเป็นสิ่งสำคัญเหนือเหตุผลต่างๆ แม้แต่ผู้ที่เป็นพันธมิตรกับรัฐไทย ในแหลมมลายูต่างยอมรับว่าการทำสนธิสัญญาฉบับนี้เป็นประโยชน์กับอังกฤษ สำหรับนครศรีธรรมราชย่อมพึงพอใจที่อังกฤษได้ควบคุมสุลต่านแห่งไทรบุรีไว้ที่มะละกา และเปิดโอกาสให้ทางการไทยแต่งตั้งบุตรเจ้าพระยานครศรีธรรมราช คือพระภักดีบริรักษ์ (แสง) ไปเป็นเจ้าเมืองไทรบุรีแทน เหตุการณ์ในครั้งนี้สะท้อนให้เห็นว่าการค้าต่างประเทศมีความสำคัญมาก อังกฤษและนครศรีธรรมราชสามารถตกลงผลประโยชน์ร่วมกันได้ โดยที่นครศรีธรรมราชยังได้ครอบครองเมืองไทรบุรี ส่วนอังกฤษได้ประโยชน์จากการเปิดเสรีทางการค้าและการลดอัตราภาษีตามเมืองท่าต่างๆ ของสยาม แต่การปกครองเมืองไทรบุรีของขุนนางไทยอยู่ในฐานะที่ไม่มีเสถียรภาพตลอดมา เพราะสุลต่านนอกราชบัลลังก์และพวกพ้องยังพยายามหาช่องทางวางแผนขับไล่ข้าราชการสยามอยู่บ่อยครั้ง ดังนั้นปัญหาความขัดแย้งในเมืองไทรบุรีกับราชสำนักไทยจึงคาราคาซังตลอดเวลาที่เมืองนครศรีธรรมราชเข้าไปปกครองเมืองไทรบุรีและยังลุกลามไปยังรัฐมลายูอื่นๆ เพื่อต่อต้านรัฐไทย

อย่างไรก็ตามการค้าต่างประเทศของเมืองนครศรีธรรมราชหลังการทำสนธิสัญญาเบอร์นีไม่ได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมากนัก เนื่องจากราชสำนักสยามได้ปรับเปลี่ยนการดำเนินนโยบายทางเศรษฐกิจที่มีต่อหัวเมืองภาคใต้ เพราะสนธิสัญญาฉบับนี้ส่งผลให้สินค้าผูกขาดบางอย่างต้องถูกยกเลิกไป ดังนั้นรายได้ที่รัฐไทยเคยได้รับจากสินค้าผูกขาดจึงลดน้อยลง พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงหาทางออกด้วยการเพิ่มภาษีอากรและใช้วิธีการผูกขาดภาษีโดยเอกชนมากขึ้น วิธีการผูกขาดภาษีโดยเอกชน คือ การที่ผู้ผลิตสินค้า ต้องขายสินค้าให้เฉพาะผู้ที่ได้สิทธิคือเจ้าภานายอากร³⁰ เท่านั้น ซึ่งเจ้าภานายอากรได้รับการประมูลมาจากรัฐบาลกลางอีกทอดหนึ่ง เมื่อถึง

³⁰ เจ้าภานายอากรมีลักษณะแตกต่างกัน คือ เจ้าภานายเป็นผู้เก็บภาษีจากรายการอย่างสรรพากร ส่วนนายอากรเป็นผู้ผูกขาดแบบสรรพสามิตในปัจจุบัน

ระยะเวลาที่กำหนดเจ้าภีณายอากรจะต้องส่งเงินจำนวนหนึ่งที่ได้ตกลงกันไว้ให้กับราชสำนักสยาม ด้วยเหตุนี้ วิธีการจัดเก็บภาษีอากรจึงเปลี่ยนจากรูปแบบสิ่งของมาเป็นรูปแบบเงินตรามากขึ้น ซึ่งผลพวงของการปรับปรุงระบบการจัดเก็บภาษีอากรในครั้งนี้ ทำให้รัฐบาลกลางมีรายได้ที่แน่นอนและมีจำนวนเพิ่มขึ้น เพราะผู้ที่เข้ามาประมูลและจัดเก็บภาษีอากรจำเป็นต้องแข่งขันกันเสนอผลประโยชน์ให้แก่ราชสำนัก ดังนั้นการนำระบบผูกขาดภาษีอากรมาใช้อย่างกว้างขวางทำให้รัฐบาลมีรายได้มากยิ่งขึ้น เช่นเดียวกับหัวเมืองในส่วนภูมิภาคที่ทางราชสำนักได้นำระบบกินเมืองและเหมาเมือง³¹มาใช้ ด้วยการสนับสนุนเจ้าเมืองที่จงรักภักดีให้ออกไปปกครองหัวเมือง ขณะเดียวกันก็ให้ดำรงตำแหน่งเจ้าภีณายอากรไปพร้อมกัน และบรรดาเจ้าเมืองเหล่านั้นต้องจัดส่งรายได้ให้กับรัฐบาลกลางเป็นรายปีตามจำนวนเงินที่ได้ตกลงกันไว้ในแต่ละเมือง

การผูกขาดภาษีอากรอย่างเข้มข้นของรัฐบาล ส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจของหัวเมืองปักษ์ใต้ รวมทั้งการค้าต่างประเทศของเมืองนครศรีธรรมราช เพราะภายใต้กลไกของระบบราชการที่เป็นแบบกินเมือง เจ้าเมืองนครศรีธรรมราชเป็นผู้ประมูลภาษีอากรต่างๆ และได้รับผลประโยชน์แทบทุกอย่างจากการผูกขาดภาษีอากรจะเห็นได้ว่า เมื่อมีการลงทุนทางธุรกิจ เจ้าเมืองและขุนนางท้องถิ่นมักจะทำหน้าที่เป็นทั้งนายทุนทางตรงคือลงทุนเอง และทางอ้อมคือร่วมมือกับนายทุนชาวจีนโพ้นทะเล วิธีดังกล่าวนี้ทำให้เจ้าเมืองมีสิทธิผูกขาดภาษีซื้อสินค้าภายในและสินค้าส่งออก ซึ่งชนชั้นนำเหล่านี้สามารถจัดเก็บภาษีได้ตามใจชอบเช่นเดิม ดังนั้นผลกำไรต่างๆ จึงตกอยู่กับเจ้าเมืองและเจ้าภีณายอากร ขณะเดียวกันกลุ่มชาวจีนโพ้นทะเลที่เข้ามารับช่วงเป็นเจ้าภีณายอากรจากเจ้าเมืองนครศรีธรรมราชต้องมีสายสัมพันธ์ที่ดีกับเจ้าเมืองหรือเป็นพวกพ้องของเจ้าเมืองด้วย เพราะถ้าเป็นกลุ่มอื่นจะถูกขัดขวางจากกลุ่มอิทธิพลท้องถิ่น ทั้งนี้เนื่องจากระบบเจ้าภีณายอากรเกี่ยวข้องกับสมาคมลับหรืออั้งยี่อย่างปฏิเสธไม่ได้ สมาคมลับดังกล่าวจะให้ความคุ้มครองแก่พวกพ้องของตน และกีดกันกลุ่มอื่นไม่ให้รับทำภาษีอากรแม้ว่าจะเสนอรายได้ให้กับรัฐบาลสูงเพียงใดก็ตาม ทั้งนี้เพื่อเอื้อประโยชน์ให้กับกลุ่มชาวจีนที่ได้รับการคุ้มครองจากอั้งยี่จะได้เสนอราคาประมูลต่ำๆ และได้กำไรมาก ด้วยเหตุนี้ การแข่งขันประมูลจึงมิได้เป็นไปอย่างเสรี เจ้าเมืองและกรมการเมืองที่ประสานผลประโยชน์ร่วมกับเจ้าภีณายอากรจึงยังคงรับซื้อสินค้าโดยกำหนดราคาเองอยู่เพื่อนำไปขายยังต่างประเทศ อาจกล่าวได้ว่าภายใต้ระบบกินเมือง เจ้าเมืองและกรมการเมืองอยู่ใน

³¹ ในระบบกินเมือง ชนชั้นนำท้องถิ่นได้รับผลประโยชน์จากส่วนแบ่งของภาษีอากร ซึ่งรัฐบาลกลางให้เจ้าเมืองเป็นผู้รับประมูล และสามารถส่งต่อให้ชาวจีนรับประมูลไปทำอีกทอดหนึ่ง ระบบกินเมืองใช้กับหัวเมืองภาคใต้ฝั่งตะวันออกอย่างเมืองนครศรีธรรมราช แตกต่างจากระบบเหมาเมือง ซึ่งรัฐเหมาเมืองแก่ผู้ว่าราชการการเมืองในกิจการทุกอย่าง ระบบเหมาเมืองจะใช้กับหัวเมืองฝั่งตะวันตก เช่น ตะกั่วป่า พังงา ภูเก็ต เป็นต้น

ฐานะผู้ลงทุนให้ชาวจีนเป็นผู้ปฏิบัติ ประกอบกับระบบการจัดเก็บภาษีอากรเป็นไปอย่างหละหลวม การถือผลจึงทำได้ง่ายมาก เพราะเหตุนี้ ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจจึงตกอยู่กับกลุ่มชนชั้นนำ ท้องถิ่นและพวกพ้องแทบทั้งสิ้น ส่งผลให้ชนชั้นนำเหล่านี้สามารถสืบทอดอำนาจการเมืองได้ ตลอดสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น จะเห็นได้ว่าการปกครองในระบบกินเมือง อำนาจทางการเมือง และอิทธิพลทางเศรษฐกิจจะอยู่ควบคู่กัน และเปิดโอกาสให้ชนชั้นนำท้องถิ่นสามารถดักดวงผลประโยชน์จากการค้าต่างประเทศได้เหมือนเดิม

การปรับปรุงนโยบายทางเศรษฐกิจและการเมืองของราชสำนักสยาม แม้ดูเหมือนว่า ศูนย์กลางจะมีอำนาจเพิ่มขึ้นในระดับหนึ่ง แต่อีกด้านหนึ่งสะท้อนให้เห็นถึงอิทธิพลของท้องถิ่น ด้วยเช่นกัน กล่าวคือ ระบบกินเมืองและเหมาเมืองได้สร้างระบบการผูกขาดทางเศรษฐกิจและการเมืองตลอดจนการสืบทอดอำนาจกันอย่างต่อเนื่อง เปิดโอกาสให้ผู้ปกครองท้องถิ่นสามารถดำเนินและขยายธุรกิจการค้าต่างประเทศที่มีความมั่งคั่งโดยอิสระ และเปิดช่องให้เกิดการฉ้อราษฎร์บังหลวงได้ง่าย ตลอดจนอาศัยตำแหน่งทางราชการในการแสวงหาประโยชน์ทางเศรษฐกิจและการค้าต่างประเทศ เพื่อตัดดวงรายได้ให้กลุ่มตนเอง ดังนั้นรายได้ที่ส่วนกลางได้รับนั้นมีเพียงน้อยนิดเมื่อเทียบกับผลประโยชน์ของชนชั้นนำท้องถิ่น อีกทั้งการเก็บภาษีและอากรต่างๆ อย่างเข้มงวดจากเจ้าภาษีนายอากร ย่อมกระทบกับประชาชนในท้องถิ่นภาคใต้ซึ่งเป็นผู้แบกรับภาระในการผลิตสินค้าให้กับรัฐบาล เพราะว่าเจ้าเมืองและเจ้าภาษีอากรสามารถบีบบังคับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจจากราษฎรได้มาก ซึ่งในระยะยาวรัฐจะไม่ได้ประโยชน์มากนัก เพราะถ้าหากเมืองใดเป็นเมืองใหญ่ผลประโยชน์ส่วนใหญ่ตกอยู่กับกลุ่มของเจ้าเมือง

ปัญหาในระบบกินเมืองที่เจ้าเมืองมีอิทธิพลมากทางเศรษฐกิจและการเมือง ทำให้ราชสำนักสยามต้องลดอำนาจของชนชั้นนำท้องถิ่นภาคใต้ในสมัยปฏิรูปการปกครอง เนื่องจากระบบภาษีอากรแบบนี้ไม่เอื้ออำนวยให้ส่วนกลางได้รับผลประโยชน์อย่างเต็มที่ มีแต่สร้างความมั่งคั่งและอำนาจทางการเมืองให้แก่เจ้าเมืองและเจ้าภาษีนายอากรมากกว่า อีกทั้งการที่ให้ออกชนประมูลรับผูกขาดการเก็บภาษีอากร นอกจากจะทำให้ประชาชนในท้องถิ่นได้รับความเดือดร้อนได้ง่ายแล้ว ยังทำให้รัฐบาลได้รับผลประโยชน์ไม่เต็มเม็ดเต็มหน่วยอีกด้วย เพราะผู้รับผูกขาดจะเอาแต่กำไรมิได้คิดที่จะช่วยทำนุบำรุงทรัพยากรของชาติ มิหนำซ้ำเมื่อเจ้าภาษีนายอากรไม่สามารถจัดเก็บภาษีได้ทั่วถึงก็มักจะลดเงินประมูลในปีต่อๆ ไปอีก ทำให้รัฐบาลต้องเสียค่าป่วยการแก่กรมการเมืองเป็นค่าเก็บเงินผลประโยชน์เหล่านี้ด้วย นอกจากนั้นการประมูลภาษีก็มีการทุจริตและมีการใช้อำนาจอิทธิพลอยู่เบื้องหลังได้โดยง่ายเพราะการควบคุมไม่มีประสิทธิภาพ เป็นเหตุให้เจ้า

ภานินายอกรเอาเปรียบรัฐอยู่เสมอ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงได้เริ่มปรับปรุงระบบภาษีและการคลังของประเทศ โดยการตั้งหอรัษฎากรพิพัฒน์ขึ้นในปี พ.ศ.2416 เพื่อปรับปรุงการเก็บผลประโยชน์ของรัฐให้รัดกุมยิ่งขึ้น (ณรงค์ นุ่นทอง, 2520: 115-117)

อย่างไรก็ตามการนำระบบกินเมืองและเหมาเมืองมาใช้ ทำให้การเก็บภาษีโดยเอกชนเพิ่มสูงขึ้น และกระทบต่อการค้าต่างประเทศของเมืองนครศรีธรรมราช เพราะเอกชนได้เข้ามาดำเนินกิจกรรมการค้าต่างประเทศมากยิ่งขึ้น ส่งผลให้การค้าต่างประเทศโดยเอกชนเจริญเติบโต และขยายตัวออกไป โดยอาศัยความเชี่ยวชาญทางการเดินเรือในระบบกงสีหรือหุ้นส่วนเครือญาติของกลุ่มตระกูลพ่อค้าชาวจีน ที่มีการรวมตัวกันและสร้างสายสัมพันธ์กันอย่างแนบแน่นเพื่อผูกขาดการค้า ดังนั้นข้อได้เปรียบทางเศรษฐกิจต่างๆ จึงตกอยู่กับกลุ่มชาวจีนโพ้นทะเลแทบทั้งสิ้น จึงไม่ใช่เรื่องผิดปกติที่กลุ่มขุนนางท้องถิ่น ตลอดจนชนชั้นนำในราชสำนักสยามจะคัดค้านผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจผ่านทางธุรกิจและความชำนาญทางการค้าจากชาวจีนอีกทอดหนึ่ง ในที่สุด การค้าต่างประเทศของเมืองนครศรีธรรมราชได้พัฒนาอย่างต่อเนื่องในลักษณะของการประสานผลประโยชน์สามเส้าคือ ราชสำนัก เจ้าเมือง และหุ้นส่วนชาวจีน ด้วยเหตุนี้ ผลกำไรจากการค้าต่างประเทศที่มีมูลค่ามหาศาลจึงตกอยู่กับกลุ่มคนเพียงไม่กี่กลุ่มเท่านั้น

ถึงแม้ว่าการเข้ามาทำสนธิสัญญาเบอร์นีของอังกฤษมีวัตถุประสงค์ เพื่อต้องการได้รับสิทธิประโยชน์ทางการค้ากับไทย และต้องการให้พ่อค้าชาวอังกฤษสามารถเข้ามาค้าขายกับเมืองท่าต่างๆ ของสยามได้อย่างเสรี แต่ทว่าอังกฤษไม่สามารถยกเลิกการผูกขาดทางการค้าได้อย่างสิ้นเชิง ถึงแม้ว่าบริษัทอินเดียตะวันออกของอังกฤษได้บังคับให้รัฐบาลไทยมีการจัดเก็บภาษีที่แน่นอนขึ้นคือ เก็บภาษีปากเรือวาระ 1,700 บาท สำหรับเรือที่บรรทุกสินค้ามาขาย ส่วนเรือที่ไม่ได้บรรทุกสินค้าเข้ามานั้นให้คิดตามความกว้างของปากเรือวาระ 1,500 บาท รวมทั้งสามารถจัดซื้อสินค้าและเสบียงอาหารจากเมืองไทรบุรีโดยไม่ต้องเสียภาษีก็ตาม (จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3, จ.ศ.1187: เลขที่5) แต่ระบบผูกขาดที่มีมานานในโครงสร้างการค้าต่างประเทศของประเทศไทย ทำให้อังกฤษไม่สามารถได้เปรียบดุลการค้ากับเอกชนชาวจีนได้ ในทางตรงกันข้าม สนธิสัญญาเบอร์นี ส่งผลให้ชาวจีนโพ้นทะเลมีอำนาจต่อรองทางเศรษฐกิจเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ และเอื้อประโยชน์ให้เป็นการต่อ ยอดทางธุรกิจการค้าให้แก่ชาวจีนเหล่านั้นต่อไป ซึ่งการเจริญเติบโตทางธุรกิจการค้าต่างประเทศของชาวจีนโพ้นทะเลไม่ได้ทำให้ขุนนางท้องถิ่นเสียประโยชน์แต่อย่างใด แต่กลับเป็นการเอื้อประโยชน์ซึ่งกันและกัน กล่าวคือ ระบบเจ้าภานินายอกรแบบเหมาเมืองกินเมืองในหัวเมืองภาคใต้นอกจากจะสร้างรายได้อย่างมากมายมหาศาลให้กับเจ้าเมืองและขุนนางในราชสำนักสยามแล้ว ยังทำให้

กลุ่มชนชั้นผู้ปกครองเหล่านี้สามารถกว้านซื้อสินค้าในประเทศที่เป็นที่ต้องการของตลาด และกลายเป็นการผูกขาดสินค้าไปโดยปริยายนั่นเอง เพราะระบบการเก็บภาษีโดยให้เอกชนประมูลผูกขาดการจัดเก็บภาษีอากรแต่ละชนิดให้กับรัฐบาล ทำให้ระบบเจ้าภาษีเป็นผู้มีบทบาทในการกำหนดราคาสินค้าหรือผลผลิตที่เป็นสินค้าออกของประเทศ เท่ากับเป็นการผูกขาดการค้าต่างประเทศโดยทางอ้อม เพราะในทางปฏิบัติพ่อค้าต่างชาติไม่มีโอกาสที่จะติดต่อซื้อขายสินค้ากับพ่อค้าไทยโดยไม่ผ่านเจ้าภาษีนายอากร ดังนั้นเศรษฐกิจและการค้าต่างประเทศของเมืองนครศรีธรรมราชจึงไม่ได้แตกต่างไปจากเดิม

สอดคล้องกับ ท้องตราที่ราชสำนักส่งไปถึงเจ้าเมืองนครศรีธรรมราชใน พ.ศ. 2379 ซึ่งระบุไว้อย่างชัดเจนว่าเมืองนครศรีธรรมราชมีการเรียกเก็บภาษีปากเรือจากเรือที่เข้ามาค้าขายได้ตามความพอใจ โดยที่เรือเล็กกับเรือใหญ่มีการเรียกเก็บภาษีปากเรือเท่ากัน การจัดเก็บภาษีดังกล่าวนี้อาจสร้างความเดือดร้อนให้กับพ่อค้าที่มาค้าขายเป็นอย่างมาก จนทางเมืองหลวงต้องมีท้องตราให้เจ้าเมือง กรมการเมือง เรียกเก็บภาษีตามอัตราที่ราชสำนักจัดส่งออกไป (จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3, จ.ศ. 1198: เลขที่ 81) สถานการณ์เช่นนี้สะท้อนให้เห็นอย่างชัดเจนว่าการตั้งภาษีซ้ำซ้อนยังคงมีอยู่ขณะเดียวกัน เจ้าภาษีนายอากรเองเป็นพ่อค้าใหญ่มีเรือหลายลำเป็นของตัวเอง ไม่ต้องเสียภาษีและมีการยกเว้นภาษีให้กับมิตรสหายอีกด้วย แม้แต่เบาริงที่เข้ามาแก้ไขสนธิสัญญากับสยามได้อธิบายไว้ว่า “ภายในสนธิสัญญาเบอร์นีเรือสินค้าต่างชาติมิได้ถูกเรียกให้เสียภาษีสำหรับสินค้าเข้าหรือสินค้าออก แต่เรียกเก็บค่าธรรมเนียมจำนวนมหาศาลจากค่าธรรมเนียมเรือแทน ไม่ว่าสินค้าจะมีมูลค่าเท่าใดค่าธรรมเนียมนี้แทบจะทำลายการค้าต่างประเทศไปทีเดียว ค่าธรรมเนียมจากขนาดระวางเรือที่เก็บจากเรือสินค้าของจีนและสยามมีมากมายหลายอย่าง เรือใบ (Sailing boat) ที่สามารถออกสู่ทะเลได้จ่ายค่าธรรมเนียมตั้งแต่ 8-40 บาท (1.5 ปอนด์) สำเภขนาดเล็กตั้งแต่ 40-60 บาท เรือสำเภขนาดใหญ่ตั้งแต่ 80-200 บาท เมื่อมีการทำสนธิสัญญากับอังกฤษและอเมริกา³² แทนที่จะต้องเสียค่าธรรมเนียมอื่นๆ ทั้งหมดก็เก็บค่าธรรมเนียมระวางเรือในอัตรา 1,700 บาท (215 ปอนด์) ต่อ 1 ฟาธอม คือ 78 นิ้วของอังกฤษ แม้ว่าในเวลาต่อมาจะมีพระราชกำหนดลดอัตราพักดภาษีเหลือ 1,000 บาท (125 ปอนด์) ก็ยังคงเป็นจำนวนเงินที่มากเกินไปที่จะแบกรับได้ วิธีการจัดเก็บสินค้าเช่นนี้เห็นได้ชัดเจนว่าไม่ยุติธรรม และโดยวิธีการเช่นนี้สินค้าที่มีมูลค่าสูงสุดและต่ำสุดถูกเรียกเก็บในอัตราเดียวกัน” (จอห์น เบาริง, 2547: 235-236) ข้อความนี้ยืนยันให้เห็นว่า

³² ถัดจากนั้นมาในปี พ.ศ.2376 สหรัฐอเมริกาได้ส่ง นายเอ็ดมันด์ โรเบิตส์ (Mr.Edumund Roberts) เป็นทูตมาเจรจาเจริญพระราชไมตรีและเจรจการค้า สนธิสัญญาที่สยามได้ทำกับสหรัฐอเมริกาในครั้งนี้เป็นสัญญาทางไมตรีและการค้าเช่นเดียวกับที่สยามได้ทำกับอังกฤษ

แม้จะมีการลงนามในสนธิสัญญาเบอร์นีแล้วใน พ.ศ. 2369 แต่การกีดกันทางการค้ายังมีอยู่ และพ่อค้าชาวตะวันตกยังถูกกีดกันออกไปจากระบบการค้าต่างประเทศ แม้ว่าจะมีการให้คำมั่นสัญญาว่าจะทำการค้าเสรีแล้วก็ตาม

ใน พ.ศ. 2382 เจ้าพระยานครศรีธรรมราช (น้อย) ถึงแก่อสัญกรรม ทางราชสำนักสยามได้ใช้โอกาสนี้เปลี่ยนการดำเนินนโยบายภายในหัวเมืองมลายูใหม่ เพราะตลอดระยะเวลาที่ข้าราชการเมืองนครศรีธรรมราชเข้าไปปกครองเมืองไทรบุรี ทำให้เกิดปัญหาความไม่สงบในคาบสมุทรมมาเลย์ตลอดมา ทั้งนี้เนื่องจากสุลต่านผู้สูญเสียอำนาจไม่ยินยอมยกไทรบุรีให้กับเจ้าเมืองนครศรีธรรมราช จึงพยายามทุกวิถีทางที่จะยึดเมืองไทรบุรีกลับมาเป็นของตน ด้วยเหตุนี้ กุศโลบายทุกรูปแบบจึงถูกนำมาใช้ อาทิเช่น ให้การสนับสนุนโจรสลัดหรือกลุ่มเจ้านายท้องถิ่นเพื่อยึดครองไทรบุรี ตลอดจนรบกวนการค้าต่างประเทศในคาบสมุทรมมาเลย์ รวมถึงการกบฏและการชุมนุมโจรมืดที่เกิดขึ้นตลอดระยะเวลาที่เจ้าเมืองนครศรีธรรมราชและพวกพ้องเข้าไปยึดครองเมืองไทรบุรี ผลประโยชน์ในเมืองไทรบุรีของเจ้าพระยานครศรีธรรมราช (น้อย) มีอยู่มาก จะเห็นได้อย่างชัดเจนจากกรณีการเกิดกบฏในเมืองไทรบุรีเมื่อ พ.ศ. 2380 ในขณะที่เจ้าพระยานครศรีธรรมราช (น้อย) และพระยาสงขลา (เซ่ง) เข้ามายังกรุงเทพมหานคร เพื่อถวายพระเพลิงสมเด็จพระศรีสุลาลัย พระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 3 ทรงโปรดให้เจ้าเมืองนครศรีธรรมราชและเจ้าเมืองสงขลาเดินทางกลับเมืองของตน แต่ก่อนที่เจ้าเมืองจะกลับถึงเมืองนครศรีธรรมราชนั้น ทางกรุงเทพมหานครได้รับข่าวว่าพวกต่อต้านจากเมืองไทรบุรีได้เข้าตีปลีศ และอีกพวกหนึ่งประมาณ 3,000 คน กำลังเดินทางเข้าตีเมืองสงขลา ทันทีที่ถึงเมืองนครศรีธรรมราช เจ้าพระยานครศรีธรรมราช (น้อย) ขอให้ทางกรุงเทพมหานครส่งความช่วยเหลือไปยังสงขลา โดยให้เหตุผลว่ากบฏเมืองไทรบุรีได้ปล้นสะดมแหล่งเก็บเสบียงอาหารที่สดุดเป็นเหตุให้ทางเมืองนครศรีธรรมราชไม่สามารถจะส่งกำลังช่วยเหลือใดใดไปยังสงขลาได้

พระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 3 ทรงกลัวว่าสงขลาจะเสียแก่พวกกบฏ จึงส่งกองทัพใหญ่ออกไปจากกรุงเทพมหานคร และเพื่อให้ทันต่อเหตุการณ์พระองค์จึงโปรดให้ส่งทัพหน้ามีพระยาวิชิตณรงค์และพระราชวรินทร์เป็นแม่ทัพ ล่วงหน้าไปก่อน แต่ก่อนที่ทัพหน้าจะไปถึงสงขลาสถานการณ์ถึงจุดวิกฤตแล้ว ทางเมืองสงขลาได้ขอความช่วยเหลือไปยังเมืองนครศรีธรรมราชอีกครั้ง แต่เจ้าเมืองนครศรีธรรมราชกลับรวบรวมกำลังที่มีอยู่ทั้งทัพจากพัทลุงและเมืองนครศรีธรรมราช เข้าตีหัวเมืองชายฝั่งตะวันตกและสามารถยึดสตูลคืนได้ ทั้งนี้โดยอาศัยกำลังของอังกฤษช่วยปิดชายฝั่งไทรบุรี ในที่สุดเดือนมีนาคม พ.ศ. 2382 นครศรีธรรมราชสามารถยึดเมือง

ไทรบุรีกลับคืนมา เหตุการณ์ในครั้งนี้ รัชกาลที่ 3 ได้ทรงวิจารณ์ไว้ว่า “เจ้าเมืองนครศรีธรรมราช (น้อย) นั้นเจ้าเล่ห์และเห็นแก่ตัว ทรงชี้ให้เห็นว่าในขณะที่เจ้านครศรีธรรมราชอ้างว่าไม่มีกำลังไปช่วยสงขลาซึ่งกำลังถูกตีแตกแต่เมืองนครศรีธรรมราชกลับมีความสามารถรวบรวมกำลังเข้าตีเอาเมืองไทรบุรีคืนมาได้” (พรรณงาม เก้าธรรมสาร, 2550: 405-412) สถานการณ์ดังกล่าวนี้ยิ่งเป็นการตอกย้ำให้เห็นว่าความมั่งคั่งจากเมืองไทรบุรีมีความสำคัญกับเมืองนครศรีธรรมราชมากจึงไม่ยอมปล่อยให้เมืองไทรบุรีหลุดลอยไป นับได้ว่าสถานการณ์ที่สุลต่านแห่งรัฐเคดาห์ต้องเผชิญอยู่บีบบังคับให้สุลต่านต้องทำทุกวิถีทางเพื่อทวงบัลลังก์เมืองไทรบุรีกลับคืนมา แต่ความพยายามของสุลต่านแห่งไทรบุรีไม่ประสบผลสำเร็จ เพราะมีอาจจะมิชชันนารีเหนือประเทศสยามได้ ความรู้สึกต่อต้านชาวสยามอย่างรุนแรงในไทรบุรีทำให้เกิดช่องว่างระหว่างผู้ปกครองและเจ้าเมืองประเทศราชมากยิ่งขึ้น เป็นเหตุให้ราชสำนักในกรุงเทพมหานครต้องปรับเปลี่ยนท่าทีตลอดจนการดำเนินนโยบายทางการเมืองในรัฐมลายูใหม่ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวเองทรงตระหนักดีว่าการให้ข้าราชการไทยเข้าปกครองเมืองไทรบุรีนั้นเป็นความล้มเหลว ดังมีพระราชดำรัสว่า ไทยและมลายูแตกต่างกันมากทั้งทางทัศนคติและการดำเนินชีวิต การที่ไทยรักษาเมืองแขกอุปมาเหมือนน้ำกับน้ำมันซึ่งไม่สามารถรวมกันเป็นหนึ่งเดียวได้ (จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3, จ.ศ.1201: เลขที่ 1/2)

ดังนั้น เมื่อเจ้าเมืองนครศรีธรรมราช (น้อย) ถึงแก่อสัญกรรม รัฐบาลที่กรุงเทพมหานครจึงตัดสินใจเปลี่ยนแปลงการดำเนินนโยบายในไทรบุรี ในปี พ.ศ. 2385 สุลต่านแห่งเมืองไทรบุรีได้ตกลงกับรัฐบาลสยาม และได้รับอนุญาตให้กลับมาปกครองเมืองไทรบุรีดังเดิมในปี แต่อำนาจของสุลต่านลดลงมากเพราะสยามได้ดำเนินนโยบายแบ่งแยกและปกครองโดยการแบ่งไทรบุรีออกเป็น 4 หัวเมือง คือเมืองสตูล เมืองไทรบุรี เมืองปลิศ และเมืองกะบิงปาสู แต่ละเขตเหล่านี้มีเจ้าเมืองมลายูซึ่งถือว่าเป็นข้าราชการของราชสำนักสยามทำหน้าที่บริหารปกครอง โดยให้เมืองนครศรีธรรมราชกำกับดูแล เมืองปลิศ เมืองกะบิงปาสู และเมืองไทรบุรี ส่วนเมืองสตูล³³ให้ขึ้นอยู่กับเมืองสงขลา ในการแบ่งไทรบุรีในครั้งนี้เพื่อเป็นการลดอำนาจทางการเมืองและเศรษฐกิจตลอดจนกระจายอำนาจไปสู่กลุ่มตระกูลต่างๆ ในไทรบุรี จะเห็นได้ว่าหลังจากสุลต่านประจักษ์เข้ามาครองเมืองไทรบุรีดั้งเดิม เมืองนครศรีธรรมราช ไม่ได้ผลประโยชน์จากเมืองนี้อย่างเต็มเม็ดเต็มหน่วยเหมือนเมื่อครั้งเข้าไปผูกขาดอำนาจทางการเมือง

³³ ต่อมาใน พ.ศ. 2487 ราชสำนักได้ยกเมืองสตูลให้ขึ้นกับเมืองนครศรีธรรมราชอีกครั้ง

หลังจากจัดการสถานการณ์ในเมืองไทรบุรีเรียบร้อยแล้ว ราชสำนักสยามได้ให้พระยาอภิรักษ์เบศ (แสง) บุตรของเจ้าพระยานครศรีธรรมราช (น้อย) เจ้าเมืองไทรบุรีเดิมมาเป็นพระยาบริรักษ์ภูธรผู้ว่าราชการเมืองพังงา ให้พระเสนานุชิต (นุช) เป็นผู้สำเร็จราชการเมืองตะกั่วป่า ตะกั่วทุ่ง และได้แต่งตั้งพระเสน่หามนตรี (น้อยกลาง) เป็นเจ้าเมืองนครศรีธรรมราชสืบแทนบิดา ส่วนพระยาพัทลุง (น้อยใหญ่) ซึ่งไม่ถูกกับพระเสน่หามนตรีถูกย้ายจากเมืองพัทลุงให้เข้ามาอาศัยที่กรุงเทพมหานคร และแต่งตั้งให้ปลัดจ้อยเป็นเจ้าเมืองพัทลุงแทน หลังจากสิ้นเจ้าเมืองนครศรีธรรมราช (น้อย) ตระกูล ณ นคร เริ่มเสื่อมอำนาจลง เนื่องจากคนในตระกูลแตกความสามัคคีกันเอง ราชสำนักสยามจึงถือโอกาสนี้สลายหัวอำนาจเดิม ด้วยการการส่งเสริมตระกูลอื่นๆ ทางภาคใต้ คือ ตระกูล ณ สงขลา ณ ระนอง ขึ้นมาคานอำนาจกับตระกูล ณ นคร ส่งผลให้บทบาทของเมืองนครศรีธรรมราชค่อยๆ ลดความสำคัญลง ลูกหลานเจ้าเมืองนครศรีธรรมราช (น้อย) สายหัวเมืองตะวันตกคือพระยาบริรักษ์ภูธร (แสง) และพระเสนานุชิต (นุช) เป็นพวกแซ่โก คือ โกหลายหงวน ซึ่งเป็นหัวหน้าอั้งยี่ในมาเลย์เซีย และโกหลายหงวนผู้นี้เองที่ใช้อิทธิพลทางการเงินช่วยเจ้าพระยานครศรีธรรมราช(น้อย)ในกรณีสงครามแปริศ จะเห็นได้ว่า ตระกูล ณ นคร สายตะวันตกร่ำรวยมหาศาลสามารถผูกขาดการค้าดิบบุกในภาคใต้และมาเลย์เซียตลอดจนมะละแหม่งของพม่า ส่วนสายตะวันออกคือพระเสน่หามนตรี (น้อยกลาง) ซึ่งได้รับการแต่งตั้งเป็นเจ้าเมืองนครศรีธรรมราช ไปได้ดีในกรุงเทพมหานคร (ภูควล ทรงประเสริฐ, 2529: 285-287) การเสื่อมอำนาจของตระกูล ณ นคร แม้แต่กับต้นเบอร์นีผู้ที่เข้ามาทำสนธิสัญญากับไทยยังสามารถคาดการณ์ได้อย่างแม่นยำเมื่อเขากล่าวถึงเจ้าพระยานครศรีธรรมราช (น้อย) ไว้ใน พ.ศ. 2385 ว่า “เป็นไปอย่างยิ่งว่าจะไม่มีผู้ใดมีความสามารถและมีความตั้งใจจริงซึ่งสามารถสืบตำแหน่งของท่านผู้นี้ได้อีกเลย” (Burenly Henry, 1911: 69) การแตกแยกของตระกูล ณ นคร ส่งผลดีต่อราชสำนักสยามที่จะคุมไม่ให้ตระกูลนี้มีอำนาจมากเกินไป และทำให้รัฐไทยสามารถลดบทบาทของเมืองนครศรีธรรมราชได้อย่างต่อเนื่อง ด้วยการลดอนอำนาจท้องถิ่นเพื่อตัดผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและเป็นจุดเริ่มต้นของการสลายตัวของระบบหมาเมืองกินเมือง

ขณะเดียวกัน ความต้องการดิบบุกที่มีมากขึ้นเพื่อใช้ในระบบอุตสาหกรรม ทำให้คาบสมุทรมลายูและภาคใต้ของไทยกลายเป็นแหล่งผลิตวัตถุดิบที่สำคัญ เพราะดินแดนแถบนี้เป็นแหล่งที่มีแร่ดิบบุกมากที่สุด ความอุดมสมบูรณ์ของดิบบุกสร้างความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจให้แก่เจ้าเมืองทางภาคใต้เป็นอย่างมาก สะท้อนได้จากคำอธิบายของนาย วอริงตัน สมิธ (Warington Smyth) ซึ่งเป็นชาวอังกฤษที่รัฐบาลสยามจ้างมาเป็นที่ปรึกษาในสมัยรัชกาลที่ 5 ได้สรุปอย่างตรงไปตรงมาว่า “เจ้าเมืองในภาคใต้ของประเทศไทยได้ตัดดวงกำไรมหาศาลจากการผูกขาดการทำเหมืองแร่ในดินแดนปกครองของตนด้วยวิธีการต่างๆ หลากรูปแบบทั้งในลักษณะที่ถูกต้องตามกฎหมายและในรูปแบบที่ฉ้อฉลราชสำนักต่างๆ นานา แต่พฤติกรรมดังกล่าวก็ได้ดำรงมาเป็นระยะเวลายาวนานก่อนหน้า

นั้นแล้วและก็จะต้องดำรงอยู่ต่อไป เพราะมิฉะนั้นแล้วการทำเหมืองแร่ดีบุกในประเทศนี้ก็ไม่อาจจะเกิดขึ้นได้อย่างแน่นอน” (ภูวคด ทรงประเสริฐ, 2535: 6 อ้างถึง Smyth, 1898: 110) การเจริญเติบโตของการค้าแร่ดีบุกในภาคใต้และคาบสมุทรมลายูที่เพิ่มสูงขึ้น ทำให้มีการลักลอบค้าขายดีบุกออกนอกประเทศเป็นจำนวนมาก เนื่องจากปีนังเป็นตลาดระบายสินแร่จากหัวเมืองชายฝั่งทะเลตะวันตก และสิงคโปร์เป็นแหล่งระบายสินแร่จากหัวเมืองชายทะเลฝั่งตะวันออก (ภูวคด ทรงประเสริฐ, 2535: 7) ดังนั้นปีนังและสิงคโปร์จึงกลายเป็นตลาดต่างประเทศที่สำคัญ โดยเฉพาะดีบุกตลอดมาตั้งแต่สมัยต้นรัตนโกสินทร์และในยุคถัดมา การค้าดีบุกที่รุ่งเรืองมากขึ้นตามลำดับนี้เอง ที่ทำให้ตระกูลต่างๆ ในภาคใต้รวมทั้งตระกูล ณ นคร เจริญเติบโตยิ่งขึ้นก่อนค่อยๆ สลายไปภายใต้กระบวนการปฏิรูปการปกครองเมืองนครศรีธรรมราช

ความสำคัญของคาบสมุทรมลายูมีมากยิ่งขึ้น เมื่อดีบุกเป็นที่ต้องการของตลาดโลก อังกฤษจึงเปลี่ยนการดำเนินนโยบายในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในเวลาต่อมา ด้วยการเข้ามาครอบครองคาบสมุทรมลายูอย่างเป็นทางการ เพื่อป้องกันมิให้ประเทศประเทศอื่นแผ่อิทธิพลเข้าไปในบริเวณนี้ ขณะเดียวกัน รัฐบาลของสหราชอาณาจักรต้องการวางรากฐานทางการค้าให้มั่นคงยิ่งขึ้นเนื่องจากดินแดนแถบนี้เป็นกุญแจสำคัญในการพัฒนาอุตสาหกรรมในประเทศอังกฤษ การกีดกันทางการเมืองของอังกฤษส่งผลให้รัฐบาลสยามต้องเปลี่ยนท่าทีในการดำเนินนโยบายต่างประเทศ ใน พ.ศ. 2398 อังกฤษได้เข้ามาขอเปลี่ยนแปลงสนธิสัญญาที่ทำไว้เดิม ซึ่งตรงกับสมัยรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว สยามถูกบีบบังคับให้เปิดประเทศแก่ชาวตะวันตกอย่างจริงจัง ด้วยการลงนามในสนธิสัญญาเบาริง (Bowring Treaty) สนธิสัญญาฉบับนี้ถือเป็นการสิ้นสุดการผูกขาดทางการค้าและถูกแทนที่ด้วยระบบการค้าเสรีอย่างแท้จริง ระบบเศรษฐกิจของไทยต้องเข้าไปผูกติดกับระบบทุนนิยมโลกเป็นครั้งแรก กล่าวคือ สยามจะทำหน้าที่ผลิตสินค้านำเข้าและส่งออกสู่ตลาดโลก เพื่อนำเงินมาซื้อสินค้าสำเร็จรูปจากประเทศทุนนิยมตะวันตก แทนการผลิตเพื่อยังชีพแบบเก่า การผลิตแบบใหม่ของประเทศไทยรวมทั้งภาคใต้ค่อยๆ ขยายตัวตามปริมาณความต้องการสินค้าของตลาดโลก ส่งผลให้การค้าต่างประเทศของเมืองนครศรีธรรมราชเข้าไปเชื่อมโยงกับการค้าเสรีของโลกตะวันตกอย่างเต็มตัว

การที่รัฐบาลสยามต้องยกเลิกการผูกขาดทางการค้าอย่างเด็ดขาด และเปิดเสรีทางการค้ากับทุกประเทศ³⁴ ทำให้ระบบทุนนิยมขยายตัวมากยิ่งขึ้น บรรดาพ่อค้าต่างชาติเข้ามาติดต่อค้าขายกับคนไทยได้อย่างเสรี สินค้าผูกขาดหรือสินค้าต้องห้ามกลายเป็นสินค้าที่ซื้อขายได้อย่างเสรี ด้วยเหตุนี้

³⁴ หลังลงนามในสนธิสัญญากับ Sir John Bowring เบาริง ไทยได้ลงนามในสนธิสัญญาฉบับเดียวกันนี้กับตะวันตกอีก 20 ประเทศ

ลักษณะการค้าต่างประเทศจึงเริ่มเปลี่ยนไปเป็นการผลิตเพื่อการค้าในระบบอุตสาหกรรม ระบบการผลิตแบบนี้นำไปสู่การจ้างแรงงาน ของป่าเริ่มหมดความสำคัญลง ดินบุกและพืชเศรษฐกิจอย่างอื่น อาทิเช่น ข้าว ยางพารา กาแฟ เข้ามาแทนที่ เศรษฐกิจของภาคใต้เปลี่ยนแปลงจากระบบผูกขาดไปเป็นการค้าเสรีแบบกึ่งอาณานิคม เนื่องจากการเปิดเสรีทางการค้าทำให้การผลิตสินค้าของสยามเป็นไปเพื่อรองรับระบบทุนนิยมตะวันตกอย่างเต็มรูปแบบ อังกฤษได้เปรียบดุลการค้าจากการยกเลิกสินค้าผูกขาดและการลดอัตราภาษี สยามกลายเป็นประเทศที่ผลิตวัตถุดิบเพื่อส่งระบบโลก

นอกจากนี้การขยายตัวทางการค้ากระทบต่อการพัฒนาเทคโนโลยีในการเดินเรือ เรือสำเภาค่อยๆ ลดความสำคัญลง และถูกแทนที่ด้วยเรือกำปั่นและเรือกลไฟ การใช้เรือกลไฟอย่างแพร่หลายในพ.ศ. 2483 ทำให้การเดินเรือด้วยใบเสื่อมลงเรื่อยๆ ในที่สุดการค้าต่างประเทศโดยใช้เรือสำเภาปิดฉากลงอย่างสิ้นเชิง และผลพวงจากการพัฒนาทางเทคโนโลยีการเดินเรือนี้เองที่ทำให้จำนวนผู้อพยพชาวจีนเพิ่มจำนวนสูงขึ้น จนกระทั่งทางการไทยต้องจำกัดจำนวนที่อพยพเข้ามาของชาวจีนโพ้นทะเล โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อมีการเปิดใช้คลองสุเอซ (Suez) ใน พ.ศ.2412 ช่วยย่อระยะเวลาในการเดินทางระหว่างยุโรปและเอเชียรวดเร็วยิ่งขึ้น อีกทั้งเป็นการประหยัดค่าใช้จ่ายในการเดินทาง และเส้นทางผ่านคลองสุเอซนี้เองที่ทำให้มีการอพยพเข้ามาใช้แรงงานของกสิกรในคาบสมุทรมลายูอย่างไม่เคยมีมาก่อน ซึ่งส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจของเมืองนครศรีธรรมราชเป็นอย่างมาก เพราะข้าวกลายเป็นสินค้าออกที่สำคัญเพื่อนำมาเลี้ยงกสิกรในอาณานิคมของอังกฤษ และความต้องการข้าวในคาบสมุทรมลายูนี้เองที่ทำให้การค้าข้าวที่ปากพนังเติบโตขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการของแรงงานเหล่านี้ ในปีพ.ศ.2430 อ่าวปากพนังจึงกลายเป็นเมืองท่าที่ใหญ่ที่สุดของเมืองนครศรีธรรมราช ดังนั้นบริเวณลุ่มแม่น้ำปากพนังจึงมีความสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจของภาคใต้ในเวลาต่อมา

การค้าเสรีทำให้สตรีทส์เซทเทิลเมนต์ โดยเฉพาะสิงคโปร์เจริญรุ่งเรืองอย่างรวดเร็ว กลายเป็นศูนย์กลางทางการค้าในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ พ่อค้า นักลงทุน ต่างเข้ามาในเอเชียผ่านทางสิงคโปร์ ช่องกง รวมทั้งกัลกัตตา เมืองดังกล่าวเหล่านี้คือศูนย์กลางของอำนาจใหม่ที่เข้ามาแทนที่ทั้งจีนและอินเดียที่เคยเป็นตลาดต่างประเทศเก่าแก่ของเอเชีย ด้วยเหตุนี้ การค้าต่างประเทศของเมืองนครศรีธรรมราชกับจีนและอินเดียได้เริ่มลดน้อยลง ชนชั้นนำท้องถิ่นและนายทุนไม่จำกัดตัวเองอยู่กับการค้าของจีนเป็นหลักอีกต่อไปแล้ว การค้ากับตะวันตกยิ่งใหญ่มากกว่า ส่งผลให้การค้าระหว่างประเทศกับอาณานิคมของตะวันตกเพิ่มมากขึ้น เพราะเมืองขึ้นเหล่านี้เป็นศูนย์รับสินค้ามาจากเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ส่งออกสู่ตลาดตะวันตก ดังนั้นการค้าระหว่างประเทศกับสิงคโปร์จึงขยายเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ส่งผลให้ธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับต่างประเทศผุดขึ้นมาด้วย อย่างธนาคารและบริษัทประกันภัยต่างๆ เพราะธุรกิจการค้าต่างประเทศแบบใหม่ที่ซื้อขายกันต้องมีการ

ประกันภัยด้วยการจ่ายเป็นเงินตรา และต้องประกันการขนส่งอีกด้วย ด้วยเหตุนี้สิงคโปร์จึงเป็นศูนย์กลางสำหรับธนาคารและบริษัทประกันภัยใหญ่ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อาจกล่าวได้ว่าการค้าระหว่างประเทศของเมืองนครศรีธรรมราชก่อนมีเส้นทางรถไฟ ผูกพันอยู่กับอาณาเขตของอังกฤษทางปลายแหลมมลายู โดยเฉพาะปีนังและสิงคโปร์ จึงเป็นเรื่องปกติที่กลุ่มนายทุนจีนทางภาคใต้จะมีฐานทางเศรษฐกิจของตนอยู่ที่สเตรทเซทเติลเมนต์ จะเห็นได้ว่าการทำสนธิสัญญาเบาริ่งทำให้เกิดการค้าเสรีตามที่อังกฤษต้องการ และถือเป็นการสิ้นสุดการผูกขาดการค้าต่างประเทศ การค้าเสรีเป็นระเบียบใหม่ของโลก หลักของการค้าเสรีลงรากลึกตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาและยังคงเป็นระเบียบแบบแผนของเศรษฐกิจกระแสหลักของโลกในปัจจุบัน

ในช่วงปลายพุทธศตวรรษที่ 24 อังกฤษกลายเป็นมหาอำนาจอันดับหนึ่งของโลก ประเทศอังกฤษในยุคนี้ยึดมั่นและได้ผลประโยชน์มากมายมหาศาลจากทฤษฎีของการค้าเสรี (free trade) ตามแบบฉบับของ อัดัม สมิท (Adam Smith) และเป็นผู้ผลิตสินค้าอุปโภค บริโภค ทางอุตสาหกรรมเพื่อส่งออกจำหน่ายเป็นรายใหญ่ที่สุดในโลก ความเป็นมหาอำนาจของอังกฤษได้รับการขนานนามว่าจักรวรรดินิยมการค้าเสรี (imperialism of free trade) ที่มาพร้อมกับการปฏิวัติการขนส่งทางเรือ (shipping revolution) และการสร้างทางรถไฟ ซึ่งเป็นการเปิดการคมนาคมใหม่ที่ทำให้การขนถ่ายสินค้าจำนวนมากๆ เป็นไปได้โดยง่าย ส่งผลให้ระบบเศรษฐกิจโลกเปลี่ยนไปเส้นทางการล่าผลประโยชน์ได้ก้าวสู่โฉมหน้าใหม่ มีศักยภาพเหนือกว่าศตวรรษที่ผ่านมา ส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจและการเมืองในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ รวมทั้งกระทบกับอาชีพไทยของประเทศไทยเป็นอย่างมาก เพื่อความอยู่รอดของชาติไทย รัฐบาลสยามจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องปรับตัวเพื่อเข้าสู่ระบบโลกเสรีอย่างแท้จริง

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 5 จึงต้องทรงปรับปรุงโครงสร้างทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม เพื่อรองรับการเข้ามาคุกคามของมหาอำนาจตะวันตกและลัทธินิยมการค้าเสรีที่ทำให้สยามเสียเปรียบทางเศรษฐกิจการค้า เพราะถ้ารัฐบาลไม่อาจบรรลุเป้าหมายในการพัฒนาระบบเศรษฐกิจ ถ้าไม่มีการปฏิรูปทางการเมือง เมื่อแรงกดดันจากภายนอกคุกคามสยามต้องปรับตัวให้สอดคล้องกับระบบทุนนิยม มิฉะนั้นจะเป็นภัยต่อประเทศเอง ด้วยเหตุนี้ประเทศไทยจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการปฏิรูปการปกครองให้ทันสมัย ทั้งในส่วนกลางและส่วนท้องถิ่น เพื่อพัฒนาประเทศให้มีศักยภาพเทียบเท่านานาประเทศในยุโรป ดังนั้นจึงต้องรับเอาวัฒนธรรมและระเบียบสังคมใหม่ของตะวันตกเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตคนไทย ถึงแม้ว่าชาวนครศรีธรรมราชจะมีความคุ้นเคยกับชาวต่างชาติมานาน แต่การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและการเมืองในคาบสมุทรมลายู รวมถึงการปฏิรูปส่วนท้องถิ่นตามระบบเทศาภิบาล พ.ศ. 2439 ย่อม

กระทบต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนในภาคใต้อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ และส่งผลให้โฉมหน้าทางประวัติศาสตร์เศรษฐกิจของภาคใต้เปลี่ยนแปลงไปอย่างสิ้นเชิงในยุคถัดมา

จะเห็นได้ว่า ภาคใต้ของไทยและคาบสมุทรมมาเลย์มักอ่อนไหวต่อสถานการณ์ทางเศรษฐกิจ การเมือง ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ตลอดจนเหตุการณ์สำคัญของโลกตลอดมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการค้าต่างประเทศของเมืองนครศรีธรรมราชเกี่ยวข้องกับมหาอำนาจของโลก ซึ่งในระยะแรกเป็นอินเดีย จีน ถัดมาเป็นยุโรป อย่างโปรตุเกส ฮอลันดา และอังกฤษ ประเทศดังกล่าวเหล่านี้ต่างต้องการเข้ามาแบ่งปันผลประโยชน์จากการค้าต่างประเทศ ในฐานะที่เมืองนครศรีธรรมราชเข้าเป็นส่วนหนึ่งของรัฐไทย การดำเนินนโยบายของราชสำนักสยามจึงกระทบกับเศรษฐกิจและการค้าต่างประเทศของเมืองนครศรีธรรมราชด้วยเช่นกัน ส่งผลให้ชนชั้นนำท้องถิ่นและนายทุนจีนจำเป็นต้องปรับตัวให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและการค้าในขณะนั้น เพื่อตักตวงและช่วงชิงผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจให้มากที่สุด ในขณะที่รัฐบาลกลางต้องเข้าควบคุมการค้าต่างประเทศอย่างใกล้ชิด เพื่อป้องกันมิให้ชาติหนึ่งชาติใดเพิ่มพูนอิทธิพลทางการค้าของตน ซึ่งเป็นอันตรายต่อสถานภาพทางการเมืองและเศรษฐกิจของประเทศ อย่างไรก็ตาม การดำเนินนโยบายของรัฐมหาอำนาจในช่วงเวลาดังกล่าวได้ส่งผลกระทบต่อการค้าดำเนินนโยบายภายในประเทศของประเทศสยาม ตลอดจนการกำหนดท่าทีของไทยในเวทีโลกเช่นกัน ประเทศไทยต้องรู้จักประนีประนอมและประสานผลประโยชน์ร่วมกับชาติตะวันตก เพื่อความอยู่รอดทางเศรษฐกิจและการเมือง มิใช่ให้ประเทศมหาอำนาจมาเข้ามาตักตวงผลประโยชน์แต่เพียงฝ่ายเดียว และนอกจากการกำหนดนโยบายทางการเมืองแล้ว การดำเนินนโยบายทางเศรษฐกิจมีผลกระทบต่ออำนาจการต่อรองทางการเมืองและดุลอำนาจของดินแดนต่างๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ จากข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ สะท้อนให้เห็นว่าผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจคือตัวชี้ขาดที่ทำให้เกิดเงื่อนไขทางการเมืองขึ้นมา อย่างในกรณีของสนธิสัญญาเบอร์นีและตามมาด้วยสนธิสัญญาฉบับต่างๆ ที่เกิดขึ้นทั้งหมดคือผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจนั่นเอง

บทที่ 5

สรุป

การค้าต่างประเทศของเมืองนครศรีธรรมราชมีวิวัฒนาการที่ต่อเนื่องและยาวนานเคียงคู่กับพัฒนาการทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม ของรัฐโบราณต่างๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เนื่องจากนครศรีธรรมราชเป็นเมืองที่อยู่บนเส้นทางการค้าระหว่างตะวันตกและตะวันออก (East - West Trade) ซึ่งเป็นเส้นทางการค้าสำคัญของยุคโบราณที่มนุษย์ใช้เป็นเส้นทางสายไหมสำคัญเส้นที่ 2 (The Second Silk Route) ด้วยเหตุนี้ เมืองนครศรีธรรมราชจึงมีปฏิสัมพันธ์กับประเทศต่างๆ ในเอเชียมาเนิ่นนานนับพันปี การค้าทางต่างประเทศจึงกลายเป็นเส้นเลือดใหญ่ที่หล่อเลี้ยงชีวิตของชาวเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ตลอดมา ก่อนที่ประเทศตะวันตกจะเดินทางเข้ามายังดินแดนแห่งนี้ การค้าต่างประเทศของเมืองนครศรีธรรมราชผูกพันอยู่กับระบบการค้าแบบบรรณาการกับจีน ตลอดจนถึงดินแดนต่างๆ ในมหาสมุทรอินเดียและทะเลจีนใต้ ในระยะแรกกองเรือสินค้าของพ่อค้าชาวเปอร์เซียและอาหรับเป็นผู้มีบทบาทสำคัญที่สุดในการขยายตัวทางการค้าโดยเฉพาะการค้าเครื่องเทศ ถัดมาประเทศจีนได้พัฒนาศักยภาพในการเดินเรือตั้งแต่สมัยราชวงศ์ฮั่นและพัฒนาถึงระดับสูงสุดในยุคของนายพลเรือเจิ้ง เหว่ ซึ่งตรงกับราชวงศ์หมิง ความเจริญรุ่งเรืองและความต้องการสินค้าของอินเดีย อาหรับ เปอร์เซียและจีน ส่งผลให้การค้าต่างประเทศของเมืองนี้เฟื่องฟู และกลายเป็นศูนย์กลางทางการค้าและการเดินเรือระหว่างจีนกับอินเดียซึ่งเป็นตลาดต่างประเทศที่ใหญ่และเก่าแก่ในเอเชีย

อย่างไรก็ตามเมืองนครศรีธรรมราชเคยเป็นอาณาจักรอิสระ ชนชั้นผู้ปกครองสามารถดำเนินกิจกรรมทางการค้าอย่างที่ต้องการ และสามารถดักดวงผลกำไรจากการค้าระหว่างประเทศได้เต็มที่ ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจทั้งหมดจึงตกอยู่กับชนชั้นผู้ปกครองอย่างเต็มเม็ดเต็มหน่วย แต่เมื่ออำนาจทางการเมืองของนครศรีธรรมราชอ่อนแอลง จึงตกเป็นเมืองขึ้นของรัฐต่างๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่มีอำนาจเหนือกว่า อย่างอาณาจักรพุนัน ศรีวิชัย สุโขทัย ในที่สุดก็ถูกผนวกเข้าเป็นส่วนหนึ่งของกรุงศรีอยุธยา การค้าต่างประเทศของเมืองนี้จึงถูกผูกติดกับรัฐไทยตั้งแต่นั้นมา การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในกลุ่มน้ำเข้าพระยาส่งผลกระทบกับเศรษฐกิจและการค้าต่างประเทศของเมืองนครศรีธรรมราช เพราะผลประโยชน์ที่ได้จากเศรษฐกิจและการค้าต่างประเทศของเมืองนี้ต้องถูกกระจายไปสู่ราชสำนักอยุธยา และตกทอดมาจนกระทั่งถึงยุคต้นรัตนโกสินทร์ ดังนั้นทิศทางการค้าต่างประเทศของเมืองนครศรีธรรมราชจึงเปลี่ยนไปตามการดำเนินนโยบายของราชสำนักสยามเป็นสำคัญ ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและเศรษฐกิจผลักดันให้ชนชั้น

นำท้องถิ่นต้องแสวงหาผลประโยชน์ทุกรูปแบบกับขุนนางในราชสำนักสยามและเน้นการประสานผลประโยชน์กับกลุ่มผู้นำชุมชนชาวจีนแต่ละแห่งในคาบสมุทรมลายู

หลังจากประเทศทางแถบยุโรปภายใต้การนำของโปรตุเกสได้ค้นพบเส้นทางการเดินเรือสายใหม่ผ่านทางแหลมกู๊ดโฮป (Cape of Good Hope) ส่งผลให้ประเทศยุโรปอื่นๆ อย่าง สเปน ฮอลันดา และอังกฤษ ฝรั่งเศส ต่างเดินทางเข้ามาผูกขาดการค้าแทนพ่อค้ามุสลิม อาหรับ และเปอร์เซีย จะเห็นได้ว่าก่อนการเข้ามาของตะวันตก ประเทศต่างๆ ในเอเชียมีการค้าขายกันอย่างเป็นล่ำเป็นสันแล้วทั้งในมหาสมุทรอินเดียและทะเลจีนใต้ เมื่อประเทศตะวันตกเดินทางเข้ามายังดินแดนแถบนี้ ประเทศเหล่านั้นได้ใช้อำนาจที่เข้มแข็งกว่าเข้ามาคุกคามประเทศต่างในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ตลอดมา เช่นเดียวกับประเทศอังกฤษที่เป็นมหาอำนาจอันดับหนึ่งของโลกในสมัยต้นรัตนโกสินทร์ ต้องการเข้าครอบครองคาบสมุทรมลายูเพื่อพัฒนาคาบสมุทรแห่งนี้ให้ เป็นศูนย์กลางทางการค้า เนื่องจากการปฏิวัติอุตสาหกรรมกระตุ้นให้อังกฤษเข้ามาแสวงหาวัตถุดิบ และช่องทางระบายสินค้าจากโรงงานของพวกเขาในทะเลตะวันออกมากขึ้น แต่การผูกขาดทางการค้าที่มีอยู่ทั่วไปในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้รวมถึงประเทศไทย ทำให้อังกฤษต้องเข้ามาทำสนธิสัญญากับสยามใน พ.ศ. 2369 เพื่อให้สยามยกเลิกระบบผูกขาดสินค้าและเปิดเป็นเขตการค้าเสรี

ผลพวงจากการทำสนธิสัญญาเบอร์นีกับอังกฤษ ทำให้รายได้จากการค้าของหลวงลดน้อยลง ราชสำนักสยามต้องปรับวิธีการหารายได้และเก็บเกี่ยวผลประโยชน์ในรูปของภาษีอากรเพิ่มมากขึ้น เพื่อยังคงสามารถผูกขาดทางการค้าไว้ได้ ขณะเดียวกัน รัฐบาลสยามได้นำระบบเหมามืองกินเมืองมาใช้ทำให้ชนชั้นนำท้องถิ่นและนายทุนชาวจีนสามารถผูกขาดอาจทางเศรษฐกิจและการเมืองไว้ได้เช่นเดิม ซึ่งเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการค้าของอังกฤษ เมื่อการค้าต่างประเทศไม่ได้เปลี่ยนไปตามความประสงค์ของอังกฤษ ดังนั้นใน พ.ศ. 2398 อังกฤษจึงเข้ามาทำสนธิสัญญาใหม่คือสนธิสัญญาเบาริง ทำให้ระบบเศรษฐกิจและการค้าต่างประเทศของเมืองนครศรีธรรมราชเปลี่ยนแปลงไปอย่างสิ้นเชิง ประเทศไทยต้องเสียเปรียบทั้งเศรษฐกิจ การเมือง และอำนาจอิทธิพลทางการศาล นอกจากนี้การเข้ามาทำสนธิสัญญาเบาริงทำให้ภาคใต้ของไทยถูกดึงเข้าสู่วงจรการค้าระหว่างประเทศที่อยู่ในความควบคุมของประเทศเจ้าอาณานิคม ประเทศต่างๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้จึงต้องปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงของระบบทุนนิยม รวมทั้งรัฐบาลสยามต้องปรับตัวให้สอดคล้องกับสถานการณ์เหล่านั้น เพื่อความอยู่รอดและผลประโยชน์ของชาติเป็นสำคัญ จะเห็นได้ว่าการดำเนินนโยบายของรัฐไทยมีการเปลี่ยนแปลงเมื่อมีการทำสนธิสัญญามันกลายเป็นช่วงเปลี่ยนผ่านสำคัญ ที่ชี้ให้เห็นถึงนโยบายจักรวรรดินิยมของอังกฤษ และการทำสนธิสัญญาของตะวันตกกระทบกับเศรษฐกิจ การเมือง สังคมท้องถิ่นของภาคใต้ ดังนั้นรัฐบาล

ต้องปรับนโยบายทางเศรษฐกิจ การเมือง ของรัฐให้สอดคล้องกับสถานการณ์ของโลก เพื่อลดทอนผลกระทบทางเศรษฐกิจ ให้ได้มากที่สุดตามที่โอกาสอำนวยให้

นอกจากนั้นการค้าต่างประเทศได้เข้าไปผูกพันกับพัฒนาการและบทบาทของชาวจีนโพ้นทะเลในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เนื่องจากชาวจีนโพ้นทะเลเป็นฟันเฟืองสำคัญในการดำเนินกิจกรรมทางการค้าและการเดินเรือมาตั้งแต่โบราณจนกระทั่งถึงต้นรัตนโกสินทร์ ซึ่งชาวจีนดังกล่าวนี้สามารถปรับตัวเองเข้าสู่กิจกรรมการค้าระหว่างประเทศได้อย่างลงตัว ส่งผลให้ผู้นำทางการค้าของกลุ่มชาวจีนโพ้นทะเลเข้าไปเกี่ยวข้องกับกิจกรรมทางการเมืองและทางสังคมของนครศรีธรรมราชไปโดยปริยาย เมื่อตะวันตกเข้ามาและสถาปนาอาณานิคมแต่ละแห่งในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ส่งผลให้ศักยภาพของชาวจีนโพ้นทะเลเข้าไปครอบงำบทบาททางเศรษฐกิจและการค้าต่างประเทศของเมืองนครศรีธรรมราชได้อย่างกว้างขวาง จนกระทั่งตะวันตกเริ่มจากฮอลันดาต่างพยายามเข้ามาทำสนธิสัญญากีดขวางการค้าเน้นกิจกรรมทางการค้าของชาวจีนและอังกฤษเองก็ต้องประสบกับปัญหาเสียเปรียบทางการค้าให้กับกลุ่มนายทุนจีนจนต้องเข้ามาทำสนธิสัญญายกเลิกการผูกขาดทางการค้ากับรัฐบาลสยาม ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและเศรษฐกิจระหว่างประเทศทุนจีนโพ้นทะเลได้พัฒนาตนเองอย่างมีประสิทธิภาพ จนกลายเป็นทุนข้ามชาติในยุคถัดมา อาจกล่าวได้ว่าชาวจีนโพ้นทะเลมีส่วนสำคัญต่อพัฒนาการทางเศรษฐกิจและการค้าต่างประเทศของเมืองนครศรีธรรมราชเป็นอย่างมาก

การที่อังกฤษเข้ามามีอำนาจในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ทำให้ประเทศต่างๆ ในภูมิภาคนี้ได้รับผลกระทบจากลัทธิจักรวรรดินิยม อินเดีย จีน ที่เคยเป็นตลาดการค้าใหญ่ของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ต้องสยบให้กับอังกฤษ การสถาปนา สเตรทส์เซตเทิลเมนต์ (The Straits Settlements) ในคาบสมุทรมลายู ทำให้การค้าและอุตสาหกรรมเจริญเติบโตได้เริ่มส่งผลกระทบและก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระบบเศรษฐกิจและการปกครองไทยในยุคถัดมา คาบสมุทรมลายูในพุทธศตวรรษที่ 25 ถูกเร่งด้วยพลังทางการเมืองและเศรษฐกิจที่แผ่ขยายไปไกลและดึงยุโรปกับเอเชียให้เข้ามาใกล้ชิดกันยิ่งขึ้น อังกฤษทำให้บทบาทของคาบสมุทรมลายูเข้มแข็งขึ้นในฐานะที่เป็นฝ่ายตอบสนองความต้องการด้านวัตถุดิบ และการอพยพเคลื่อนย้ายของชาวจีนอย่างไม่เคยมีมาก่อน นอกจากนี้การพัฒนาระบบการคมนาคมที่ทันสมัย ยิ่งทำให้การขนส่งสะดวกรวดเร็วมากขึ้นและเริ่มจะเปลี่ยนลักษณะของสังคมภาคใต้และสังคมไทย

จากข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์สะท้อนให้เห็นความเชื่อมโยงทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคม มีความสัมพันธ์กันอย่างลึกซึ้ง โดยเฉพาะปัญหาการช่วงชิงอำนาจทางการเมืองระหว่างประเทศ มีประเด็นหลักๆ มาจากผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและยังคงดำเนินอยู่จนกระทั่งปัจจุบัน

ดังนั้นจึงเป็นเรื่องปกติธรรมดาที่การค้าต่างประเทศต้องเข้าไปเกี่ยวข้องกับปัญหาทางการเมืองและเศรษฐกิจระหว่างประเทศ เพื่อต้องการให้บรรลุเป้าหมายทางเศรษฐกิจ การนำมาตรการทางการทูต และเครื่องมือทางการทหาร ตลอดจนเงื่อนไขทางการเมืองเข้ามาต่อรองผลประโยชน์ทางการค้าและเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ดังนั้นเศรษฐกิจและการค้าของเมืองนครศรีธรรมราชนอกจากจะเกี่ยวข้องกับรัฐไทยแล้วยังเปลี่ยนแปลงไปตามการดำเนินนโยบายของประเทศมหาอำนาจ อาจกล่าวได้ว่า ประวัติศาสตร์โลกเกี่ยวข้องกับเรามาตั้งแต่สมัยโบราณแล้ว ซึ่งสถานการณ์ของโลกเป็นปัจจัยภายนอกที่ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจและการเมืองของภูมิภาคนี้

จะเห็นได้ว่า สถานภาพทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม ของภาคใต้มีภูมิหลังอันซับซ้อน และมีรากเหง้าทางประวัติศาสตร์ที่ยาวนาน การทำความเข้าใจพัฒนาการของการค้าต่างประเทศอย่างถ่องแท้จำเป็นต้องทำความเข้าใจปัญหาเศรษฐกิจและการเมืองที่สั่งสมมาจนถึงปัจจุบันอย่างไรก็ตาม เพื่อทำความเข้าใจประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภาคใต้ให้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น ยังมีประเด็นอื่นๆ อีกมากมาย โดยเฉพาะการค้าต่างประเทศของเมืองนครศรีธรรมราชหลังจากสัญญาเบาริงเป็นประเด็นที่ต้องทำความเข้าใจนอกเหนือจากขอบเขตงานวิจัยชิ้นนี้ซึ่งยังคงต้องศึกษากันอย่างกว้างขวางเพื่อทำความเข้าใจประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภาคใต้ให้ลุ่มลึกมากยิ่งขึ้น อีกทั้งปัญหาการทุจริตฉ้อราษฎร์บังหลวงที่มีอยู่ทั่วไปในภาคใต้ ตลอดจนปัญหาการค้าของเถื่อนที่ดำเนินมาตั้งแต่อดีตและตกทอดมาจนกระทั่งปัจจุบันเป็นประเด็นหนึ่งที่น่าศึกษาให้ต่อเนื่องต่อไป เพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่ๆ ทางวิชาการเกี่ยวกับการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภาคใต้ ทั้งนี้เนื่องจากการศึกษาประวัติศาสตร์เพื่อทำความเข้าใจอดีตอย่างถ่องแท้จำเป็นต้องนำไปสู่การทำความเข้าใจปัจจุบันและสามารถวิเคราะห์อนาคตได้อย่างลึกซึ้ง

นอกจากนั้น การศึกษาเรื่องการค้าต่างประเทศของเมืองนครศรีธรรมราชในสมัยรัตนโกสินทร์แบบสหวิทยาการ และใช้หลักการวิเคราะห์ทางประวัติศาสตร์ ช่วยให้สามารถเข้าใจข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ได้อย่างรอบด้านยิ่งขึ้น และคาดหวังว่าการสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับพัฒนาการทางการค้าต่างประเทศจะเป็นการสร้างองค์ความรู้ใหม่ในการประเทืองภูมิปัญญาของผู้ที่สนใจประวัติศาสตร์เศรษฐกิจภาคใต้ ตลอดจนความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจและการค้ากับประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และมหาอำนาจของโลกได้อย่างชัดเจน ทำให้เห็นว่าเศรษฐกิจ การเมือง การทูต สังคมและวัฒนธรรมมีความเกี่ยวพันกันอย่างลึกซึ้ง การทำความเข้าใจประวัติศาสตร์ภาคใต้ ประวัติศาสตร์ไทยและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ต้องมองควบคู่กันไม่สามารถแยกออกจากกันได้ ซึ่งองค์ความรู้เพิ่มเติมเหล่านี้จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของผู้สนใจประวัติศาสตร์ภาคใต้และประวัติศาสตร์ไทย ให้สามารถประยุกต์ภูมิปัญญาและความสามารถในทางวิชาการและวิชาชีพอื่นๆ ของแต่ละคน เพื่อพัฒนาสังคมไทยให้เจริญสืบไป

เอกสารและสิ่งอ้างอิง

- กรมการฯ ต้นประเสริฐ (บรรณาธิการ). 2540. รายงานการวิจัยสนองพระราชประสงค์ เรื่อง นครศรีธรรมราช กรณีศึกษา: การตั้งถิ่นฐานที่กรุงชิงและพุกควนเคิ่ง และ จีน: ประวัติศาสตร์ โบราณคดี ผู้คนและวัฒนธรรม. กรุงเทพมหานคร: สภามหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ.
- กรมศิลปากร. 2471. ตำนานพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช. พระนคร: โสภณพิพิธธรรมานการ. (พิมพ์แจกในงานฌาปนกิจศพ นางเทพนรินทร(สงวน อิศรางกูร ณ อยุธยา) 2 มีนาคม 2471).
- _____. 2481. ตำนานเมืองนครศรีธรรมราช. พระนคร: โรงพิมพ์อัมศรี. (พิมพ์แจกในงาน ฌาปนกิจศพ นางสาว พร้อม ณ นคร ณ เมรุวัดมกุฏกษัตริยาราม 15 มีนาคม พ.ศ. 2481).
- _____. 2505. รวมเรื่องเมืองนครศรีธรรมราช. พระนคร: (พิมพ์แจกในงานพระราชทานเพลิง ศพ พลเอกเจ้าพระยาบดินทร์เดชาฯ (แยม ณ นคร) ณ เมรุหน้าพลับพลาอิสริยาภรณ์ วัด เทพศิรินทราวาส 27 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2505).
- _____. 2505. จดหมายหลวงอุดมสมบัติ พร้อมด้วยคำอธิบายของ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ. กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัดศิพ. (พิมพ์แจกใน งานพระราชทานเพลิงศพ พระรัตนธัชมุนี ณ เมรุหน้าพลับพลาอิสริยาภรณ์ วัดเทพศิรินท ราวาส 31 พฤษภาคม พ.ศ. 2505).
- _____. 2514. ประชุมพงศาวดารฉบับหอสมุดแห่งชาติ เล่ม 13. พระนคร: สำนักพิมพ์ก้าวหน้า.
- _____. 2517. เรื่องเมืองนครศรีธรรมราช. กรุงเทพฯ. (พิมพ์แจกในงานพระราชทานเพลิงศพ นายดิเรก ณ นคร ณ เมรุวัดศรีบุรีรัตนาราม ตำบลปากเพี้ยว อ.เมือง จ.สระบุรี 20 เมษายน พ.ศ.2517).

กองเอกสารโบราณ หอสมุดแห่งชาติ. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 1 จ.ศ. 1144 เลขที่ 3 เรื่อง พระราช
 สาส์นเมืองจีน

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 1 จ.ศ. 1144 เลขที่ 8 เรื่อง ตั้งกรมสมัยรัตนโกสินทร์ ตั้งแต่
 รัชกาลที่ ๑.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 1 จ.ศ. 1144 เลขที่ 9 เรื่อง ลำดับเสนาบดี.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 1 จ.ศ. 1146 เลขที่ 1 ร่างสารตราถึงเมืองนครศรีธรรมราช เรื่อง
 ให้ถอดเจ้านครศรีธรรมราชออกจากตำแหน่งและตั้งเจ้าพัฒนาเป็นเจ้าพระยานครฯ ออกไป
 ว่าราชการเมืองนครศรีธรรมราช.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 1 จ.ศ. 1146 เลขที่ 3 เรื่อง พระราชสาส์นไปเมืองจีน.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 1 จ.ศ. 1146 เลขที่ 4 เรื่อง พระราชสาส์น.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 1 จ.ศ. 1146 เลขที่ 5 เรื่อง พระราชสาส์น.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 1 จ.ศ. 1152 เลขที่ 2 เรื่อง พระราชสาส์นเมืองจีน.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 1 จ.ศ. 1154 เลขที่ 2/ก เรื่อง เสียงทนายพระธรรมบท.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 1 จ.ศ. 1154 เลขที่ 2/ข เรื่อง เสียงทนายสำเภา.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 1 จ.ศ. 1154 เลขที่ 6 เรื่อง พระราชสาส์นไปเมืองจีน.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 1 จ.ศ. 1157 เลขที่ 7 เรื่อง พระราชสาส์นสุพรรณบัฏและคำหับ
 ไปเมืองจีน.

กองเอกสารโบราณ หอสมุดแห่งชาติ. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 1 จ.ศ. 1159 เลขที่ 3 เรื่อง พระราช
 สาส์นเมืองจีนว่าด้วยพระราชสาส์นพระเจ้ากรุงจีนเกียงเซ่ง.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 1 จ.ศ. 1161 เลขที่ 1 เรื่อง พระราชสาส์นเมืองจีน.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 1 จ.ศ. 1167 เลขที่ 1 เรื่อง สำเนาคำแปลพระราชสาส์นกรุง
 ปักกิ่ง ทรงตอบเรื่องได้เครื่องบรรณาการ และทรงส่งเครื่องบรรณาการมาถวายตอบแทน.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 1 จ.ศ. 1169 เลขที่ 3 ประกาศ เรื่อง ตั้งกรมรัชกาลที่ 1-3.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 1 ไม่ปรากฏ จ.ศ. เลขที่ 1 ประกาศตั้งกรม เรื่อง ทรงตั้งกรมและ
 เลื่อนกรมตั้งแต่ ร.1-ร.3.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 1 ไม่ปรากฏ จ.ศ. เลขที่ 1/ก ประกาศตั้งกรม เรื่อง ทรงตั้งกรม
 และเจ้าประเทศราช ร.1-ร.4.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 1 ไม่ปรากฏ จ.ศ. เลขที่ 1/ข ประกาศตั้งกรม เรื่อง ตั้งกรมใน
 ร.3.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 1 ไม่ปรากฏ จ.ศ. เลขที่ 2 เรื่อง การกำหนดวันพระราชสมภพ
 วันอุปราชาภิเษกและพระชนมายุ พร้อมทั้งวันสวรรคตของกรมพระราชวังบวณสถาน
 มงคลทั้ง 4 รัชกาล.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ. 1171 เลขที่ 2 สำเนาใบบอกพระยานคร เรื่อง ส่งพม่าที่
 จับได้เข้ามายังกรุง.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ. 1171 เลขที่ 6 บัญชี เรื่อง เงินส่วยอากรสุราบ่อนเบี้ย
 สมภักษรและตลาด.

กองเอกสารโบราณ หอสมุดแห่งชาติ. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ. 1171 เลขที่ 7 ความเรียง
เรื่องขุนนางเมืองมลายูเข้าเฝ้า ณ พระที่นั่งจักรพรรดิพิมาน.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ. 1171 เลขที่ 8 เรื่อง พระราชสาส์นมีไปมากับกรุงปักกิ่ง
จ.ศ.1171 และ จ.ศ.1172 เจริญทางพระราชไมตรีกับพระเจ้าเกียซัง.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ. 1172 เลขที่ 1 เรื่อง พระราชสาส์น ออกไปจิมก้องพระเจ้า
เกียซัง.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ. 1172 เลขที่ 5 คำให้การอายุวะสาดนะองพม่า เรื่อง
เหตุการณ์ในพม่าและพม่ายกทัพมาตีมลายู.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ. 1172 เลขที่ 8ก/1 พระราชสาส์นถึงพระเจ้าเกียซัง เรื่อง
เจริญทางพระราชไมตรี และบอกเรื่องปราบดาภิเษกใหม่.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ. 1172 เลขที่ 8ก/2 พระราชสาส์นถึงพระเจ้าเกียซัง เรื่อง
พระบรมศพพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ. 1172 เลขที่ 13 เรื่อง พระราชสาส์นกรุงปักกิ่งตอบ
บรรณาการ.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ. 1173 เลขที่ 1,1ก/1 สารตรา เรื่อง ตั้งพระบริรักษ์ภูเบศร
เป็นพระยาศรีธรรมโศกราช.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ. 1173 เลขที่ 1ก/2 เรื่อง กฎประทวน ให้แก่พระบริรักษ์
ภูเบศรเป็นพระยานครศรีธรรมโศกราชว่าด้วยการรักษาราชการบ้านเมือง.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ. 1173 เลขที่ 2/1 ร่างตรา เจ้าพระยาอัครมหาเสนาฯ ถึง
พระยาไทรบุรี เรื่อง ถวายสิ่งของในการพระบรมศพและถวายเครื่องราชบรรณาการ.

กองเอกสารโบราณ หอสมุดแห่งชาติ. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ. 1173 เลขที่ 2/2 ร่างตรา
เจ้าพระยาอัครมหาเสนาฯ ถึงพระยาไทรบุรี เรื่อง ตั้งหลวงยกกระบัตรเมืองตะกั่วทุ่งเป็น
ผู้รั้งเมืองถลาง.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ. 1173 เลขที่ 2/3 ร่างตรา เจ้าพระยาอัครมหาเสนาธิบดีฯ
ถึงพระยาไทรบุรี เรื่อง พระยาอภัยนุราชถวายที่สตูล และ ละงูคืน.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ. 1173 เลขที่ 2/4 ร่างตรา เจ้าพระยาอัครมหาเสนาธิบดีฯ
ถึงพระยาไทรบุรี เรื่อง เจ้าพระยาศรีธรรมโศกราช เป็นเจ้าพระยาสุธรรมมนตรี และพระ
บริรักษ์เบศรเป็นพระยาเป็นพระยานครศรีธรรมราช ตั้งพระวิเสสดุนทรเป็นพระยาวิเส
สภักดีศรีสุรสงคราม.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ.1173 เลขที่ 2/5 ร่างตรา เจ้าพระยาอัครมหาเสนาธิบดี ถึง
กรมการเมืองสงขลา เรื่อง ตั้งยกกระบัตรเมืองตะกั่วทุ่งเป็นพระถลาง.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ.1173 เลขที่ 2/6 ร่างตรา เจ้าพระยาอัครมหาเสนาธิบดี ถึง
หลวงเทพเสนาเมืองนครศรีธรรมราช เรื่อง ยกเมืองตรังภูราชขึ้นเมืองนครศรีธรรมราช
และยกสตูลและละงูขึ้นเมืองสงขลา.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ.1173 เลขที่ 2/7 ร่างตรา เจ้าพระยาอัครมหาเสนาธิบดี ถึง
พระยากันตัน เรื่อง ยกเมืองกันตันขึ้นเมืองนครศรีธรรมราช.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ.1173 เลขที่ 2/8 ร่างตรา เจ้าพระยาอัครมหาเสนาถึงพระ
อภัยวารี เจ้าทรัพย์เมืองเกาะหมาก เรื่อง ถวายสิ่งของต่างๆ อนุญาตให้ไปค้าที่กรุงเทพฯ
ได้.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ. 1173 เลขที่ 2/9 ร่างตรา เจ้าพระยาอัครมหาเสนาบดี ถึง
กัปตันพานิชเมืองเกาะหมาก เรื่อง ส่งเสบียงแลอาวุธในราชการรบพม่า.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ. 1173 เลขที่ 3, 3/ก หนังสือนายสังจางวางถึงพระยานคร
เรื่อง ตอบรับผ้าขาว ดีบุก ซึ่งส่งเข้าไปถวาย .

กองเอกสารโบราณ หอสมุดแห่งชาติ. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ. 1173 เลขที่ 4, 4/ก หนังสือ
หมื่นศักดิ์พลเสพเจ้ากรมถึงพระยาศรีธรรมโศกราช เรื่อง ส่งข้าวสารบรรทุกเรือออกม 20
เกวียนไปจำหน่าย.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ. 1173 เลขที่ 5,5/ ก หนังสือ เรื่อง ตั้งนายบุญรอดเป็น
กรมการเมืองศรีกรุงรา.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ. 1173 เลขที่ 6,6/ก หนังสือถึงเมืองนครศรีธรรมราช เรื่อง
เมืองกลันตันถวายดอกไม้เงินทอง และ จัดการไถ่เกลี้ยข้อพิพาทเมืองกลันตัน.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ. 1173 เลขที่ 7, 7/ก, 7/ข หนังสือถึงเมืองนครศรีธรรมราช
เรื่อง พระราชทานสิ่งของแก่พระอภัยวารี พระกปีตันภานิชเมืองเกาะหมาก.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 8 จ.ศ. 1173 เลขที่ 8, 8/ก หนังสือเรื่อง ให้เจ้าเมืองเกาะหมาก
แนะนำพวกแขกไปซื้อช้างทางปากน้ำเมืองศรี.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ. 1173 เลขที่ 9 ท้องตรา เรื่องได้มอบเหล็กหมั้นให้พระยา
นครฯคุมออกมา และให้จ่ายเงินผูกปี่ข้อมือเงินเป็นค่าแรงทำขวัญ.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ. 1173 เลขที่ 9ก หนังสือนายสังจางวางฯ ถึงพระยานครฯ
เรื่อง การเร่งหว่ายหิน, พระยาสงขลาจะเข้าเฝ้าทูลละอองฯ.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ. 1173 เลขที่ 10,10 ก หนังสือหมื่นศักดิ์พลเสพ เจ้ากรมฯ
ถึงพระยาศรีธรรมโศกราช เรื่อง นายทองอยู่บุตรพระยาทำนน้ำเอาปืนหลวงไปจำหน่าย.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ. 1173 เลขที่ 11, 11/ก หนังสือหมื่นศักดิ์พลเสพ เจ้ากรม
ถึง พระยาศรีธรรมโศกราช เรื่อง เจ้าครอกธรรมราชประชวรไข้ทรพิษ.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ.1173 เลขที่ 12 ร่างท้องตรา เรื่อง ข้าหลวงรังวัดนาและ
ออกโฉนดตราแดง.

กองเอกสารโบราณ หอสมุดแห่งชาติ. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ. 1173 เลขที่ 13, 13/ก, 13/ข
หนังสือเจ้าพระยาอรรคมหาเสนาธิบดีถึงพระยานครศรีธรรมราช เรื่อง ให้พระยากันตัน
สืบจับตัวแขกพวกกระตูป์กลับ.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ. 1173 เลขที่ 14, 14/ก, 14/ข หนังสือนายบุญสัง งามวาง
ถึงขุนอินทรรักษา เรื่อง ขุนนางเมืองกันตันขอยืมเงินไปซื้อของให้พระยากันตันและ
สัญญาว่าจะส่งพริกไทยมาให้.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ. 1173 เลขที่ 15, 15/ก เรื่องกฎกระทรวงกลาโหมให้แก่
พระยานครศรีธรรมราช.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ. 1173 เลขที่ 16, 16/ก สารตรา เรื่องตั้งพระปริักษ์ภูเบ
ศรเป็นพระยาศรีธรรมโศกราช พระยานครศรีธรรมราช.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ. 1173 เลขที่ 21, 21/ก ทำเนียบ เรื่องข้าราชการเมือง
นครศรีธรรมราช.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ. 1174 เลขที่ 3 หนังสือหมื่นศักดิ์พลเสพย์ เจ้ากรม ถึง
พระยานคร เรื่อง จะขอรับตั้งเมืองกลาง, เลกต่างเมืองหนีมาอาศัย, บรรทุกช้างที่เมือง
ตรัง, ให้ส่งตัววันหมากรรยาหลวงสิทธิสงครามเข้ามาในกรุง, ลูกหลานระตูเมืองแขกจะ
ขอเข้าเฝ้า.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ. 1174 เลขที่ 4, 4/ก หนังสือนายสังงามวางถึงขุนศรีธรรม
ราช เรื่อง พระยานครศรีธรรมราชจะขอตั้งเมืองกลาง และลักเล็ก.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ. 1174 เลขที่ 6 ท้องตราเจ้าพระยาอัครมหาเสนาบดี ถึง
พระยานครศรีธรรมราช เรื่อง พวกแขกออกลาดตระเวนหน้าเมืองทวายจับพม่าได้ 7 คน
ส่งเข้าไปกรุงเทพฯ 4 คน จำคุกไว้แล้ว.

กองเอกสารโบราณ หอสมุดแห่งชาติ. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ. 1174 เลขที่ 7 หนังสือนายสัง
จางวาง ถึงพระยานครศรีธรรมราช เรื่อง ให้เข้าไปกรุงเทพด้วยเรื่องเลิกกับพระยา
สงขลา.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ. 1174 เลขที่ 8, 8ก หนังสือหมื่นศักดิ์พลเสพ เจ้ากรม
มาถึงพระยานครศรีธรรมราช เรื่อง ให้พระยานครศรีธรรมราช พระยาสงขลา พระยา
ไทรมาเข้าเฝ้าทูลละออง.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ. 1174 เลขที่ 9 หนังสือนายสัง จางวาง ถึงขุน
นครศรีธรรมราช เรื่อง นายปลอดออกไปเร่งหาวิทยนที่เมืองสงขลา กลับเข้ามากราบทูลว่า
จะเข้ามาทูลละอองฯ.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ. 1174 เลขที่ 10 หนังสือหมื่นศักดิ์พลเสพถึงพระยานคร
เรื่อง ให้จัดสินค้าบรรทุกเรือออกไปจำหน่ายเมืองจีนและเกลี้ยกล่อมให้เจ้าพระยาไทรบุรี
เข้าไปเฝ้า.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ. 1174 เลขที่ 11 หนังสือนายสังจางวาง ถึงพระยานคร
เรื่อง ส่งผลกระวานออกมาพระราชทานเจ้าพระยาสุธรรมมนตรี.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ. 1174 เลขที่ 13 ท้องตราเจ้าพระยาอัครมหาเสนาถึงพระยา
ศรีธรรมโศกราช เรื่อง พบช้างพังเผือก.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ. 1174 เลขที่ 14 หนังสือหมื่นศักดิ์พลเสพเจ้ากรม ถึงพระ
ยานคร เรื่อง ให้ส่งเรือกำปั่น ที่นั่งรอง กับเกลือมายังพระนคร.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ. 1174 เลขที่ 15 หนังสือนายขุนจางวาง ถึงหลวงหน้าวัง
ด้วยมีรับสั่งโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมสั่งว่า นายขุนเนนเข้าไปกราบทูลว่า ข้าในกรมลัก
ขึ้นใหม่ นอกจากพลฯหัวเจ้าท่าน พระยาสุธรรมมนตรี(สุธรรมมนตรี)แลเจ้าคุณนคร พ่อ
น้อยมีอยู่ ๕ หมวค.

กองเอกสารโบราณ หอสมุดแห่งชาติ. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ. 1174 เลขที่ 16 ท้องตรา
เจ้าพระยาอัครมหาเสนาถึงพระยาศรีธรรมโศกราช เรื่อง ให้ส่งพม่าเชลย 3 คนและจ่าย
กระป๋อให้ราษฎร.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ. 1174 เลขที่ 18 ท้องตราเจ้าพระยาอัครมหาเสนาฯ ถึง
พระยานครฯ เรื่อง ให้จัดหาวานรเผือก ส่งเข้ามาถวาย.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ. 1174 เลขที่ 19, 19 ก ท้องตรา เรื่อง ประกาศ
มหาสงครามต์ ปัวอกจัตวาศก.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ. 1174 เลขที่ 20 ท้องตราเจ้าพระยาอัครมหาเสนาถึงพระยา
นคร เรื่อง ให้ส่งท้องตราไปยังเจ้าพระยาไทรบุรี และให้มีใบบอกไปยังเมืองเกาะหมาก ให้
พ่อค้าเมืองสุรตคุมเรือเข้าไปค้าขาย ณ กรุงเทพฯ.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ. 1174 เลขที่ 24 เรื่อง พระราชสาส์น.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ. 1175 เลขที่ 1, 1/ก ท้องตรา เจ้าพระยาอัครมหาเสนาถึง
พระยาศรีธรรมโศกราช เรื่อง ตอบรับผู้ร้าย 5 คน ซึ่งคบคิดกบฏลักกระป๋อแขวงเมืองนคร.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ. 1175 เลขที่ 2 ท้องตรา เจ้าพระยาอัครมหาเสนา ถึงพระ
ยาศรีธรรมโศกราช เรื่อง เกณฑ์กรมการทอผ้าตาลอง ส่งเข้ามากรุงเทพฯ.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ. 1175 เลขที่ 3 หนังสือหมื่นศักดิ์พลเสพเจ้ากรม ถึงพระยา
นคร เรื่อง ให้ต่อเรือสำหนึ่งเข้ามาถวาย.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ. 1175 เลขที่ 5 ท้องตราเจ้าพระยาอัครมหาเสนาถึงพระยา
ศรีธรรมโศกราช เรื่อง ให้ส่งข้าวเมืองไทรบุรีไปให้พระวิเชียรภักดีซึ่งออกไปจัดการตั้ง
เมืองถลางที่ตำบลกระงูงา.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ. 1175 เลขที่ 6 ท้องตราเจ้าพระยาอัครมหาเสนาถึงพระยา
ศรีธรรมโศกราช เรื่อง ส่งเหล็กเพิ่มเติมออกมา ต่อเรือลำเลียง 12 ลำ.

กองเอกสารโบราณ หอสมุดแห่งชาติ. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ. 1175 เลขที่ 7 ร่างสารตรา
เจ้าพระยาอัครมหาเสนามาถึงเมืองนครฯ เรื่อง ให้เจ้าพระยาไพทรขยายข่าวให้เป็นกำลังแก่
พระยากลางให้ส่งตัวหลวงบำรุงเมืองกลางเข้ามา ณ กรุงฯ และถึงเมืองกลางให้ถอดพระ
ยกบัตรแล้ววังเข้ามา ณ กรุง.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ. 1175 เลขที่ 8 ท้องตราเจ้าพระยาอัครมหาเสนาถึงพระยา
ศรีธรรมโศกราช เรื่อง ให้พระยาสุรสงครามกับกรมการไประงับเหตุวิวาท.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ. 1175 เลขที่ 9 ท้องตราถึงเจ้าพระยาสุรธรรมมนตรี พระยา
นคร เรื่อง ให้จับต่อนราษฎรซึ่งหนีพม่ามาจากเมืองกลางกลับไปตั้งภูมิลำเนาอยู่ที่ตำบล
กรรฎางา.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ. 1175 เลขที่ 10 ท้องตราถึงพระยานครศรีธรรมราช เรื่อง
พระยาไพทรกับพระยาอภัยนุราชวิวาทกันด้วยเขตรแดน.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ. 1175 เลขที่ 11 ท้องตราถึงพระยาศรีธรรมโศกราช เรื่อง
ให้เงินอากรและส่วยดิบูกซื้อผ้าลายอย่างพระกระบวนเมืองเกาะหมาก.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ. 1175 เลขที่ 12 ท้องตราถึงพระยาศรีธรรมโศกราช เรื่อง
ให้ส่งตัวเงินเซงเข้าไปตีราคาสินค้ากรุงเทพ.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ. 1175 เลขที่ 13 ท้องตราถึงเจ้าพระยาศรีธรรมโศกราช
เรื่อง ตอบรับฝ้ายกทองที่เกณฑ์ทอ 4 ผืน.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ. 1175 เลขที่ 14 ท้องตราวังหน้าถึงพระยาศรีธรรมโศกราช
เรื่อง ตอบรับฝ้ายกสายทอง ซึ่งเกณฑ์ทอ กับส่งทองคำหีบใหญ่ 2 หีบ ออกไปให้พระยา
นครทอฝ้ายก.

กองเอกสารโบราณ หอสมุดแห่งชาติ. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ.1175 เลขที่ 15 หนังสือจีน
นายเรือ เรื่อง คุมสำเภาบรทุกสินค้าไปจำหน่ายเมืองจีน บอกข่าวสำเภาและสินค้า.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ.1175 เลขที่ 16 ท้องตราถึงพระยาศรีธรรมโศกราช เรื่อง
ส่งนายกำปั่นออกมาคุมเรือบรรทุกช้าง ดีบุก ไปจำหน่ายเมืองเทศตามที่ขอเข้าไป.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ.1175 เลขที่ 17, 17 ก ท้องตราถึงพระยาศรีธรรมโศกราช
เรื่อง ห้ามมิให้ลูกค้าลักพาฝิ่นเถื่อนเข้าไปขายกรุงเทพฯ ถ้าจับได้ เจ้าเมือง กรมการ
ต้องรับผิดชอบ.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ.1175 เลขที่ 18 ท้องตราถึงพระยาศรีธรรมโศกราช เรื่อง
ตอบรับเครื่องถมกับฝ้ายกทอง 2 ฝืน.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ.1175 เลขที่ 19 ท้องตราถึงพระยาศรีธรรมโศกราช เรื่อง
ตอบรับเครื่องบรรณาการเมืองไทรบุรี.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ.1175 เลขที่ 20 ท้องตราถึงพระยาศรีธรรมโศกราช เรื่อง
ส่งตัวผู้ร้ายช่องสูมเป็นโจรกับผู้สมคบโจรเข้าไปกรุงเทพฯ เพื่อจะได้สั่งสอนเอาทัณฑ์บน
ไว้ก่อน.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ.1175 เลขที่ 21 ท้องตราถึงพระยาศรีธรรมโศกราช เรื่อง
แขกเมืองไทรบุรี กลันตัน ตรังگانู ปลอมเป็นลูกค้าเที่ยวตีปล้นลูกค้าแขวงเมืองนคร
สงขลา พัทลุง ชุมพร ไชยา ให้แขกลูกค้าเมืองไทรบุรี กลันตัน ตรังگانู มีหนังสือเจ้าทำ
เบิกล่องประนําเรือทุกลำ.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ.1176 เลขที่ 1 ท้องตราถึงพระยาศรีธรรมโศกราช เรื่อง
ประกาศสงครามตีปีจอ.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ.1176 เลขที่ 2 ท้องตราถึงพระยาศรีธรรมโศกราช เรื่อง
ให้เร่งเงินติดค้างวันหมาส่งเข้าไปกรุงเทพฯ.

กองเอกสารโบราณ หอสมุดแห่งชาติ. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ.1176 เลขที่ 3 หนังสือหมื่น
ศักดิ์พลเสพ เรื่อง ให้จัดพาหนะส่งมหาดเล็กออกไปซื้อของที่เกาะหมาก.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ.1176 เลขที่ 4 ท้องตราถึงพระยาศรีธรรมโศกราชเมือง
นครศรีธรรมราช เรื่อง ให้จัดซื้อหนังแพะสำหรับทำขอและกลองแขกส่งเข้าไปกรุงเทพฯ.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ.1176 เลขที่ 6 ท้องตราถึงพระยาศรีธรรมโศกราชเมือง
นคร เรื่อง ให้หาไม้แก้วลายงามๆ สำหรับทำกระจับปี คั้นชกขอ ส่งเข้าไปกรุงเทพฯ.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ.1176 เลขที่ 7 ท้องตราถึงพระยาศรีธรรมโศกราช เรื่อง
ให้เกณฑ์คนลากมาดเรือพระที่นั่งยาว 17 วา ลงท่าและให้จัดหาดินสอศิลาเหลือส่งเข้าไป
ทูลเกล้าถวาย.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ.1176 เลขที่ 8 หนังสือศักดิ์พลเสพเจ้ากรมฯ ถึงพระยา
นคร เรื่อง ให้ช่วยว่ากล่าวพระยากันตันให้คืนเรือและสินค้ำให้จีนอี.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ.117 เลขที่ 9 หนังสือหมื่นศักดิ์พลเสพเจ้ากรมฯ ถึงพระยา
นครศรีธรรมราช เรื่อง ให้เร่งเงินลูกหนี้และเร่งพระยากันตันให้ส่งเงินค่าภาษีให้นายทอง
จีน นายเวรมหาดเล็กคุมเข้าไปถวาย.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ.1176 เลขที่ 10 หนังสือหมื่นศักดิ์พลเสพเจ้ากรมฯ ถึงพระ
ยานครศรีธรรมราช เรื่อง จำหน่ายปายและเรือสินค้ำ และให้ส่งไม้เข้าไปสำหรับทำเครื่อง
ดนตรี.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ.1176 เลขที่ 11 ท้องตราเจ้าพระยาอัครมหาเสนา ถึงพระ
ยาศรีธรรมโศกราช เรื่อง ให้เอาเงินอารรังนก ส่วยดินบุก มอบให้ข้าหลวงไปซื้อผ้าลาย
อย่างพระกระบวนที่เกาะหมาก.

กองเอกสารโบราณ หอสมุดแห่งชาติ. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ.1176 เลขที่ 12 ท้องตราถึง พระยาศรีธรรมโศกราช เรื่อง ให้ส่งเงินค่าช่าง ค่าตีบุก และสิ่งของเข้าไปกรุงเทพฯ และ ให้จัดช่างที่พระยาพัทลุงซื้อส่งมาลงท่าเมืองตรัง, ตอบรับพม่า 5 คน ที่จับได้ และส่งผ้า ไตรรงค์พระภจลินหลวงออกมาให้พระยานครทอดพระอารามหลวง.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ.1176 เลขที่ 13 ท้องตรา เรื่องสลูบออกไปจำหน่ายสินค้า สินค้าเมืองกัลกัตตาแล้วบอกเข้ามายังกรุงเทพฯ.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ.1176 เลขที่ 14 ท้องตราถึงพระยาศรีธรรมโศกราช เรื่อง ตั้งพระยาอภัยนุราชเป็นนายอากรฝ่ายทะเลตะวันตก.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ.1176 เลขที่ 15 ท้องตราฝ่ายกรมการพระราชวังบวร ถึง พระยานครศรีธรรมราช ตรวจดูมดยาว 17 วา ที่คลองพายปลายปิ่น ควรเอาเป็นมดเรือ พระที่นั่งได้หรือไม่ ให้แต่งคนไปดูมดยาวที่เหนือพนมและเขาวง.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ. 1176 เลขที่ 17 หนังสือหมื่นศักดิ์พลเสพ เจ้ากรม ถึง พระยานครศรีธรรมราช เรื่อง ต้องพระราชประสงค์ไม้ระนาด และให้ช่วยส่งพระสงฆ์ที่จะออกไปเมืองลังกา กับให้ชักลากไม้ท่าเรือมาด 17 วา ลงมาถึงท่าหน้า.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ.1176 เลขที่ 19 หนังสือหมื่นศักดิ์พลเสพเจ้ากรมถึงพระยานคร เรื่อง หลวงชำนาญเมืองไชยาขอทำอากรรังนกเมืองไชยา, ให้ห้ามปรัมราษฎรอย่าให้มาลักทำรังนก เมืองไชยา.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ. 1176 เลขที่ 21 เรื่อง พระราชสาส์น.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ. 1176 เลขที่ 22 เรื่อง พระราชสาส์นเมืองจีน.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ.1176 เลขที่ 23 เรื่อง สมณะทูต.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ.1176 เลขที่ 24 เรื่อง พระสงฆ์ไปเมืองลังกา.

กองเอกสารโบราณ หอสมุดแห่งชาติ. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ. 1176 เลขที่ 25 เรื่อง ตัดสิน
ความภาษีฝิ่น.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ.1177 เลขที่ 1 ท้องตราถึงพระยาศรีธรรมโศกราช เรื่อง
หลวงอินทรเสนาลักเงินหลวง หนีไปแอบแฝงอยู่กับพระยาตลาดง.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ.1177 เลขที่ 2 ท้องตราถึงพระยาศรีธรรมโศกราช เรื่อง
ตอบรับใบบอก 6 ฉบับ และให้ขุนโณธาราคุมเรือพระที่นั่งรองออกมาบรรทุกสิ่งของซื้อ
จากต่างประเทศทางเมืองสงขลา กับให้บอกไปยังเจ้าพระยาไทรช่วยจัดบรรทุกสิ่งของมา
ลงเรือที่เมืองสงขลา.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ.1177 เลขที่ 3 ท้องตราถึงพระยาศรีธรรมโศกราช เรื่อง
พระยาอภัยนุราชถึงแก่กรรม แลโปรดเกล้าฯให้ข้าหลวงคุมเงินออกมาพระราชทานทำบุญ
ฝังศพพระยาอภัยนุราช แลให้จัดพาหะส่งข้าหลวงไปยังเมืองไทรบุรี.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ.1177 เลขที่ 4 หนังสือหมื่นศักดิ์พลเสพเจ้ากรม ถึงพระยา
นครศรีธรรมโศกราช เรื่อง ทำการปลงศพเจ้าพระยาสุธรรมมนตรี.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ.1177 เลขที่ 10 บัญชี เรื่อง พระแสงปืนจำหน่าย แล คง
จำนวนปีมะโรงถึงปีจอ.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ.1177 เลขที่ 13 พระราชสาส์นเมืองจีน เรื่อง พระเจ้ากรุง
จีนตอบรับบรรณาการ.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ. 1177 เลขที่ 14 บัญชีเงินเบิกจ่าย เรื่อง รายการเบิกจ่าย
ราชทรัพย์ส่วนพระองค์ในแผ่นดินรัชกาลที่ 2.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ.1178 เลขที่ 1 ท้องตรา เรื่อง จอมอิมป่วยเป็นวัณโรคออก
ใช้ทรพิษถึงอสัญกรรม.

กองเอกสารโบราณ หอสมุดแห่งชาติ. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ.1178 เลขที่ 2 ท้องตราถึงพระยาศรีธรรมโศกราช ตอบรับ เรื่อง ส่งช้างกับดีบุกไปขายเมืองเทศ, กรมหมื่นศักดิ์พลเสพจะเสด็จออกมาพระราชทานเพลิงศพเจ้าพระยาสุธรรมมนตรี, ตอบรับดอกไม้ทองเงินเครื่องราชบรรณาการเมืองไทรบุรี, ให้มีหนังสือถึงพระยาไทรให้ส่งคืนยศรายมุดากับของพระยาอภัยนุราชเข้าไปกรุงเทพฯ.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ.1178 เลขที่ 3 ท้องตราฝ่ายพระราชวังบวรฯ ถึงพระยาศรีธรรมโศกราช เรื่อง ตอบรับใบบอก 3 ฉบับ กับพระราชทานข้าวเปลือก, รง, ดินแดง, ครามจีน ออกมาตามที่ขอ.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ.1178 เลขที่ 4 ท้องตราถึงพระยาศรีธรรมโศกราช เรื่อง พระราชทานข้าวกรุงเทพฯ ออกไปจำหน่ายแก่ราษฎรที่อดยาก.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ.1178 เลขที่ 5 หนังสือหมื่นศักดิ์พลเสพฯเจ้ากรม ถึงพระยานคร เรื่อง ให้จัดคนแลเรือรับเสด็จกรมพระราชวังบวรแลสิ่งของเครื่องไทยทานออกมาทำการศพ.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ.11758 เลขที่ 6 หนังสือหมื่นศักดิ์พลเสพฯเจ้ากรม ถึงพระยานคร เรื่อง ให้จัดส่งเงินช่วยอากรรังนกเหลือจากซื้อดีบุกแลข้าว เพื่อไว้สำรองราชการ.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ.1178 เลขที่ 7 ท้องตรา เรื่อง พระราชทานสิ่งของออกไปทำการศพเจ้าพระยาสุธรรมมนตรี.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ.1178 เลขที่ 8 ท้องตราถึงพระยาศรีธรรมโศกราช เรื่อง แสดงความเสียใจที่ไม่สามารถออกมาช่วยทำการปลงศพเจ้าพระยาสุธรรมมนตรี.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ.1178 เลขที่ 9 ท้องตราถึงพระยาศรีธรรมโศกราช เรื่อง เรือขุนโยธาราชต้องพายุ ที่แขวงเมืองกุย ให้กราบทูลกรมหมื่นศักดิ์พลเสพทรงทราบ.

กองเอกสารโบราณ หอสมุดแห่งชาติ. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ.1178 เลขที่ 10 หนังสือหมื่นศักดิ์พลเสพ เจ้ากรม ถึงพระยาสิทธิสงคราม เจ้าพระยาไทรบุรี เรื่อง ให้หลวงเทพมนตรีออกมาฟังข่าว เรื่องจะให้เจ้าเมืองประสาธน์เป็นข้าขอบขัณฑสีมา.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ.1178 เลขที่ 11 หมู่ท้องตราถึงหัวเมือง เรื่อง ปิดตราขสึ่ซึ่งแกะใหม่ออกใช้ในราชการ.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ.1178 เลขที่ 15 ใบบอกหมื่นศักดิ์พลเสพเจ้ากรมถึงพระยานครศรีธรรมราช เรื่อง เสาศพจอมอิม แลส่งสิ่งของทำศพมาให้รักษาไว้.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ.1179 เลขที่ 2 ท้องตราฝ่ายพระราชวังบวร ถึงกรมการเมืองนคร เรื่อง ให้ต่อกำปั่นบรรทุกช้างไปจำหน่ายเมืองเทศและพระราชทานเงินค่าต่อเรือ.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ.1179 เลขที่ 3 หนังสือหลวงพรหมเสนาเมืองนคร ถึงพระยาวิชิตเสนา เรื่อง มีตราให้เมืองนคร เมืองสงขลา เมืองพัทลุง ทำนาปรัง.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ.1179 เลขที่ 4 ท้องตราถึงหลวงพรหมเสนา และกรมการเมืองนคร เรื่อง ป่าวประกาศกรมพระราชวังบวรสวรรคต ให้พระบรมวงศานุวงศ์ข้าราชการฝ่ายพระราชวังบวรฯ โคนผม และเกณฑ์สิ่งของทำการพระเมรุ และให้จ่ายเงินล้วยซื้อผ้าขาว ราษฎรทำสบง.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ.1179 เลขที่ 5 ท้องตราเจ้าพระยาอัครมหาเสนา ถึงพระยาไทรบุรี เรื่อง กรมพระราชวังบวรฯ สวรรคตกำหนดถวายพระเพลิงเดือน 4 ให้จ่ายเงินอากรรังนก และจัดพาหนะมอบให้พันพรหมศักดิ์ ข้าหลวง ออกไปซื้อผ้าขาวที่เกาะหมาก.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ.1179 เลขที่ 6 ท้องตราถึงหลวงพรหมเสนาฯ เรื่อง ให้พันพรหมศักดิ์ ออกมารับเงินอากรรังนกที่เจ้าพระยาไทรออกไปซื้อผ้าขาวที่เกาะหมาก และให้พระยานครแต่งคนไปรับข้าหลวงที่เมืองไทรนำเงินอากรรังนกเข้ามากรุงเทพฯ.

กองเอกสารโบราณ หอสมุดแห่งชาติ. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ.1179 เลขที่ 7 ท้องตรา
เจ้าพระยาอัครมหาเสนาถึงพระยาศรีธรรมโศกราช เรื่อง ห้ามมิให้ชาวบ้านนิมนต์
พระสงฆ์ สามเณร สวดพระมาลัยเป็นลำนํ้าตลกคะนอง.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ.1179 เลขที่ 8 ท้องตราถึงพระยาศรีธรรมโศกราช เรื่อง
นำแขกเมืองกลับทันทูลเกล้าฯถวายดอกไม้เงิน พระราชทานโทษแขกเมืองกลับทัน 70 คน
กับพระราชทานบรรดาศักดิ์ตั้งพระยากลับทันเป็น พระยาพิพิธภักดี.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ.1179 เลขที่ 9 ท้องตราถึงพระยาศรีธรรมโศกราช เรื่อง
ให้แต่งกรมการออกลาดตระเวนสืบจับแขกสลัดทางทะเลตะวันตกที่ปล้นเรือจีนหู จีน
กวาง ที่เกาะชุม เกาะเสม็ด.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ.1179 เลขที่ 11 หนังสือหมื่นศักดิ์พลเสพเจ้ากรม ถึงพระ
ยานคร เรื่อง ต้องพระประสงค์บ้วนพระโอษฐ์ล้อมตะทองแลส่งแหวนเพชรยอดมรกต
ออกมา 1 วง ให้พระยานครเข้าไปกรุงเทพฯ ในงานพระเมรุ ให้จัดพาหนะไปต้อนรับ
ข้าหลวงที่ไปซื้อผ้าเมืองเกาะหมาก.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ.1179 เลขที่ 12 ท้องตราฝ่ายพระราชวังบวรฯ ถึงพระยา
นคร ให้หาสร้างกลาสีส่งเข้าไปกรุงเทพฯ เพื่อให้คุมเรือกำปั่นไปค้าขาย.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ.1179 เลขที่ 13 หนังสือหมื่นศักดิ์พลเสพเจ้ากรม ถึงพระ
ยานคร เรื่องพระยาพัทลุง กับพระยาสงขลาถึงแก่กรรม.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ.1179 เลขที่ 14 ท้องตราถึงเมืองนครฯ เรื่อง ประกาศ
สงกรานต์ปีชาล.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ.1179 เลขที่ 22 ท้องตรา เรื่อง ให้พระยานครศรีธรรมราช
จัดคนไปจับหลวงบริรักษ์.

กองเอกสารโบราณ หอสมุดแห่งชาติ. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ.1180 เลขที่ 1 หนังสือหมื่นศักดิ์พลเสพ เจ้ากรม เรื่อง พระยานครศรีธรรมราชป่วย เข้ามาถวายพระเพลิงไม่ได้ ให้คนคุมเครื่องไทยทานมาถวาย และพระราชทานหมอยา หมदनวด ออกมารักษาพระยานคร.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ.1180 เลขที่ 2 ท้องตราถึงพระยาศรีธรรมโศกราช เรื่อง ให้พระพงษ์นรินทร์ออกมาช่วยรักษาพยาบาลอากรป่วยไข้พระยานคร และให้พระยาวิชิตณรงค์ออกมาปรีการาชการเรื่องพม่าจะยกมาทางเมืองตรัง.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ.1180 เลขที่ 3 หนังสือหมื่นศักดิ์พลเสพ เจ้ากรม ถึงขุนราชอักษร เรื่อง บอกรักษาป่วยพระยานครเข้าไป ณ กรุงทพฯ และให้จัดคนลงไปสืบราชการเมืองไทร กับให้จัดคนสืบข่าวพม่า.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ.1180 เลขที่ 4 หนังสือหมื่นศักดิ์พลเสพเจ้ากรม ถึงพระยานคร เรื่อง โปรดเกล้าฯให้พระพงษ์นรินทร์ ออกมารักษาโรคพระยานคร และช่วยราชการทัพพม่า พร้อมด้วยพระยาวิชิตณรงค์ แลบอกข่าวพระยาชุมพรจับพม่าได้ 4 คน ได้แต่งกองรามัญออกลาดตระเวนสืบข่าวราชการให้หมื่นแต่งคนลงไปสืบข่าวราชการเมืองไทร.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ.1180 เลขที่ 5 หนังสือหมื่นศักดิ์พลเสพฯ เจ้ากรม ถึงพระยานคร เรื่อง พระยานครหายป่วยจะเข้ามาทูลละอองฯ และพระพงษ์นรินทร์ ซึ่งจะเรียกกลับนั้นได้คุมสินค้าออกมาให้พระยานครช่วยจำหน่าย.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ.1180 เลขที่ 6 ท้องตราถึงพระยาวิชิตณรงค์ ข้าหลวง และพระยาศรีธรรมโศกราช เรื่อง พระยาชุมพรส่งตัวพม่าที่จับตัวได้ที่เมืองมะริด ให้พระยาวิชิตณรงค์แต่งเรือออกลาดตระเวน.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ.1180 เลขที่ 7 ท้องตราถึงพระยาศรีธรรมโศกราช เรื่อง ให้พระยาสงขลาแต่งข้าหลวงคุมเงินออกไปซื้อเหล็กฝากที่เกาะหมาก แลให้เมืองไทรจัดพาหนะส่งข้าหลวงให้ถึงเกาะหมาก ให้จัดพาหนะรับเหล็กเมืองตรังเข้ามาส่งยังกรุงทพฯ.

กองเอกสารโบราณ หอสมุดแห่งชาติ. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ.1180 เลขที่ 8 ท้องตราถึงพระยาศรีธรรมโศกราช เรื่อง ทอรับพรรณผ้า เงินค่าช่าง แลดีบุก สิ่งของที่พระลังกา ส่งเข้ามาถวาย กับดอกไม้ทองเงิน เครื่องราชบรรณาการเมืองไทร เมืองกลันตัน.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ.1180 เลขที่ 9 หนังสือนายขุนจางวางถึงขุนราชอักษร เรื่อง ให้พระยานครชำระเรื่องหนี้สินนายปานกับพรรคพวก ให้กับหมื่นเสน่ห์.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ.1180 เลขที่ 10 ท้องตราถึงพระยาวิจิตรณรงค์ ข้าหลวงพระยาศรีธรรมโศกราช เรื่อง ให้พระยากลาโหมแม่ทัพกับเจ้าพระยาไทร ออกก้าวสกัดจับหัววันกุลากับพรรคพวกคบคิดกันเข้ามาตีปล้นเมืองตรัง.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ.1180 เลขที่ 11 ท้องตรา เรื่องต้องพระราชประสงค์ศิลาเนื้อละเอียดสีต่างๆ สำหรับกรูสระ ให้จัดส่งมาถวายเป็นตัวอย่าง.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ.1180 เลขที่ 12 ท้องตราถึงพระยาศรีธรรมโศกราช เรื่อง เสนอให้ทำกรักข้อย่างดีส่งเข้าไปเป็นเครื่องราชบรรณาการเมืองปักกิ่ง.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ.1180 เลขที่ 13 ท้องตราถึงพระยาศรีธรรมโศกราช เรื่อง ให้เจ้าเมืองแต่งกรมการออกลาดตระเวนอย่างให้สลัดปล้นเรือลูกค้าได้.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ.1180 เลขที่ 14 ท้องตราถึงพระยาศรีธรรมโศกราช เรื่อง ให้กำชับพระพงศันรินทร์ขุนราชนิทานรีบเร่งรักษาพระยานครให้หายโดยเร็ว.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ.1180 เลขที่ 15 หนังสือนายสังข์จางวางถึงพระยานครศรีธรรมราช เรื่อง พระราชทานเครื่องยาตามที่ขอเข้ามา.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ.1180 เลขที่ 16 หนังสือหมื่นศักดิ์พลเสพเจ้ากรมฯ ถึงพระยานคร เรื่องพระยากลาโหมราชเสนาจะแยกเขตพนมปากลาวออกจากเมืองนคร, เรื่องกรมหมื่นศักดิ์พลเสพพระราชทานสิ่งของกับเครื่องบวชนาคออกมา.

กองเอกสารโบราณ หอสมุดแห่งชาติ. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ.1180 เลขที่ 17 หนังสือนาย
 หนูจางวาง ถึงหลวงภักดีสมบัติ เรื่อง ให้นำไหมคลุมเบียดอกมาให้หลวงภักดี
 จำหน่าย.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ.1180 เลขที่ 18 ภูมิบัญชี เครื่องยาส่งออกไปพระราชทาน
 ในคราวพระยานครป้วย ตามที่ขุนราชรักษาขอมา.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ.1181 เลขที่ 1 ท้องตรา เรื่อง ประกาศสงกรานต์ปีเถาะ
 เอกสก.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ.1181 เลขที่ 2 ท้องตรา เรื่อง พระยานครหานป้วย ส่ง
 พระพจน์นริทร กับขุนราชนิทานหมอกลับกรุงเทพ.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ.1181 เลขที่ 3 ท้องตราถึงพระยาวิจิตรรงค์ ข้าหลวงพระ
 ยาศรีธรรมโศกราช เรื่อง ให้พระยากลาโหมราชเสนาเลิกกองทัพกลับกรุงเทพฯ และให้
 พระยาวิจิตรรงค์แต่งเจ้าเมืองกรมการออกลาดตระเวนให้ถึงเมืองกลาง กับให้พระยานคร
 รวบรวมเสบียงอาหารไว้เป็นกำลังราชการ.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ.1181 เลขที่ 4 หนังสือนายหนูจางวางถึงขุนราชอักษร
 เรื่อง ให้พระยานครชำระเรื่องหนี้สินระหว่างนายปานกับหมื่นแสนห์โดยยุติธรรม.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ. 1188 เลขที่ 5 ท้องตรา เจ้าพระยาอัครมหาเสนา ถึงพระ
 ยาศรีธรรมโศกราช เรื่อง ผู้ร้ายปล้นฆ่าพระระยองกับพวกตายที่ช่องแสมสาร และให้แต่ง
 กรมการออกจับตัวผู้ร้าย กับให้แต่งขุนหมื่นเชิญท้องตราไปส่งให้ถึงเมืองสงขลา.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ. 1188 เลขที่ 6 หนังสือขุนทิพสุรินทร ถึงหัวเมืองและ
 อำเภอ ให้ส่งท้องตราไปเมืองนคร เมืองสงขลา เรื่อง ผู้ร้ายปล้นฆ่าพระระยอง.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ.1181 เลขที่ 7 ท้องตราถึงพระยาศรีธรรมโศกราช เรื่อง
 ต้องพระราชประสงค์ไขโค ไขกระบือ ไขเนื้อ ให้กรมการเมืองนครจัดหาส่งเข้ามาถวาย.

กองเอกสารโบราณ หอสมุดแห่งชาติ. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ.1181 เลขที่ 8 ท้องตราถึง
เมืองนครศรีธรรมราช เรื่อง ตอรับเงินค่าจ้าง แลคินุก ซึ่งส่งไปจำหน่ายเมืองเทศ และ
ขุนอักษร ได้รับพรรณผ้ากลับมาถึงเมื่อใด ให้ทำหางว่าวบอกส่งเข้าไปกรุงเทพฯ.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ.1181 เลขที่ 9 หนังสือนายหนูนจางวาง ถึงหลวงภักดีสมบัติ
เมืองนคร เรื่อง ให้พระยานครแต่งกรมการออกไปกับนายหยนชำระทรัพย์สมบัติหัวนอห
ล่าที่ถึงแก่กรรม เอาเงินใช้ให้เจ้าหนี้.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ.1181 เลขที่ 10 ท้องตราถึงพระยาศรีธรรมโศกราช เรื่อง
ให้อาเงินอากรบ่อนเบี้ยแลอากรสุรา ชื่อพริกไทยราษฎรบ้านดอนสัก บ้านกระเดะ แขวง
นคร ตามราคาตลาดเมืองจันทบุรี ส่งเข้าไปกรุงเทพฯ.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ.1182 เลขที่ 1 หนังสือหมื่นศักดิ์พลเสพ เจ้ากรม เรื่องให้
เงินสั่งตีราคาเครื่องแก้ว และให้อาเงินอากรรังนกเมืองไทร ชื่อผ้าสาฎก ส่งเข้าไป
กรุงเทพฯ.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ.1182 เลขที่ 2 ท้องตราเจ้าพระยาอัครมหาเสนาฯถึงพระยา
ศรีธรรมโศกราช เรื่อง ให้แต่งกรมการออกสกัดคอยจับโจรสลัดอย่าให้ทำการปล้นได้.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ.1182 เลขที่ 3 ท้องตราเจ้าพระยาอัครมหาเสนาฯถึงพระยา
ศรีธรรมโศกราช เรื่อง ให้เรือกำปั่นหลวงบรรทุกช้างออกไปจำหน่ายเมืองเทศ ค้างมรสุม
พระราชทานข้าวออกไปแจกแก่ราษฎรที่น้ำท่วมข้าวเสียหาย.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ.1182 เลขที่ 4 ท้องตราเจ้าพระยาอัครมหาเสนาฯถึงพระยา
ศรีธรรมโศกราช เรื่อง จัดพิธีอาพาธวินาศ ป้องกันความไข้.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ.1182 เลขที่ 5 ท้องตราเจ้าพระยาอัครมหาเสนาฯถึงพระยา
เพชรบุรี เรื่อง ความนายรอดโงทย์ ถึงพระยาปทุมธานีและพระยาถลาง เรื่อง ความฯ
ดินค้า, และ...สำหรับทำยา และ เรื่อง พระยาสงขลา พระยาถลาง พระตะกั่วป่า พระ
ตะกั่วทุ่ง.

กองเอกสารโบราณ หอสมุดแห่งชาติ. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ.1182 เลขที่ 6 ท้องตราถึงพระยาศรีธรรมโศกราช เรื่อง พระยากลับตันส่งกรมการเข้ามาเฝ้าทูลละอองเยี่ยมความไข้ในกรุงฯ และพระราชทานสิ่งของพระยากลับตัน.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ.1182 เลขที่ 7 หนังสือนายหนูนจางวางถึงหลวงภักดีสมบัติ เรื่อง ให้พระยานครฯจัดเงินอากรรังนกและเงินส่วยเลขมอบให้หมื่นสนิทนายมีไปซื้อของที่เกาะหมาก.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ.1182 เลขที่ 8 ตำเนาพระบรมฉายโองการรัชกาลที่ 2 เรื่อง พระยาสุรเสนา พระยาพิชัยสงคราม ออกไปชำระเลกหัวเมืองปักษ์ใต้.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ.1182 เลขที่ 9 หนังสือนายหนูนจางวางถึงหลวงภักดีสมบัติ เรื่อง ให้พระยานครมีหนังสือไปถึงข้าหลวงที่เมืองเกาะหมากให้ซื้อโคหม้อ โคมหวด ส่งเข้ามากรุงเทพฯ.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ.1182 เลขที่ 12 หนังสือพระยาพลเทพถึงพระยานคร เรื่อง ตอบรับขันเงินถมยาคำคู่.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ.1182 เลขที่ 13 ท้องตรา เรื่องประกาศสงครามตีปีมะโรง โทศก.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ.1182 เลขที่ 15 เรื่อง พระราชสาส์น.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ.1182 เลขที่ 16 เรื่อง สำเนาแปลพระราชสาส์น กรุงปักกิ่ง.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ.1183 เลขที่ 1 จดหมายจางวางมหาดเล็ก ถึงขุนราชอักษร เรื่อง ตอบรับสิ่งของพระยานครฝากเข้ามาจำหน่าย และให้หลวงภักดีคุมสิ่งของที่สั่งซื้อออกไปให้พระยานคร.

กองเอกสารโบราณ หอสมุดแห่งชาติ. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ.1183 เลขที่ 2 จดหมายเหตุพระ
 ยานครถึงแม่ร้อยใหญ่ แม่ร้อยกลาง เรื่อง ให้คนคุมกำปั่นบรรทุกผ้าขาว ผ้าลาย
 เข้ามาส่ง.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ.1183 เลขที่ 3 หนังสือเจ้าพระยาอัครมหาเสนาฯมาถึงพระ
 ยานคร พระยาสงขลา พระยาพัทลุง.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ.1183 เลขที่ 5 เรื่อง พระราชสาส์นพระเจ้ากรุงจีน.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ.1183 เลขที่ 6 เรื่อง พระราชสาส์นเมืองจีน.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ.1184 เลขที่ 1 ใบบอกพระยาอภัยสงครามเมืองชุมพร
 เรื่อง จัดการออกลาดตระเวนเขตแดนแลไปชนส่วยดิบูก ณ เมืองงูฯ เข้ามากรุงเทพฯ.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ.1184 เลขที่ 2 หนังสือหมื่นศักดิ์พลเสพ เจ้ากรม เรื่อง
 ขุนนางเมืองบังกล่ามาขอโทษ เจ้าพระยาไทรให้กลับมาอยู่ตามเดิม.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ.1184 เลขที่ 3 สำเนาท้องตราเจ้าพระยาอัครมหาเสนาถึง
 พระยาศรีธรรมโศกราช เรื่อง แยกเป็นกบฏ, ให้รักษาเมืองไทร, และเครื่องบรรณาการ
 เมืองประ.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ.1184 เลขที่ 7 ใบบอกพระยาสุรินทรวิชัย เมืองเพชรบุรี
 เรื่อง เกณฑ์ตัดไม้.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ.1184 เลขที่ 10 ท้องตรา เรื่อง โปรดเกล้าฯ ให้พระยานคร
 ออกมาเป็นผู้สำเร็จราชการเมืองไทร.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ.1184 เลขที่ 11 ท้องตรา เรื่อง ให้เลื่อนพระยานครผู้มี
 ความชอบเป็นเจ้าพระยาศรีธรรมโศกราช.

กองเอกสารโบราณ หอสมุดแห่งชาติ. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ.1184 เลขที่ 12 เรื่อง พระราช
 สาส์นไปเมืองจีน.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ.1185 เลขที่ 2 ใบบอกเมืองนครศรีธรรมราช เรื่อง ต่อเรือ
 รบใช้ในการทำศึก.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ.1185 เลขที่ 4 จดหมาย เรื่อง แจกเมืองไทรเป็นกบฏหนี
 ไปอาศัยอยู่ที่เกาะหมาก.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ.1185 เลขที่ 5 บัญชี เรื่อง ปีนคาบศิลาจำหน่ายสำหรับหัว
 เมืองปักข์ใต้ฝ่ายเหนือ, ราชการสำเภา.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1186 เลขที่ 1/ก ร่างสารตราเจ้าพระยาจักรี เรื่อง พระยา
 ชุมพรจับมอญทวายได้ มอญพม่าว่าให้การเป็นอริกัน.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1186 เลขที่ 42 เรื่อง พระราชสาส์นพระเจ้ากรุงเวียดนาม.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1187 เลขที่ 1 สำเนาพระราชสาส์นเจริญทางราชไมตรีกับ
 กรุงปักกิ่ง เรื่อง ถวายพระเพลิงพระบรมศพรัชกาลที่ 2 และสิ่งของเครื่องราชบรรณาการ.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1187 เลขที่ 2 เรื่อง สำเนาแปลอักษรสาส์นหลอดอัมมิด
 เจ้าเมืองบังกล่า.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1187 เลขที่ 3, 3/ก สำเนาใบบอก เรื่อง ปราบขบถมลายู.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1187 เลขที่ 15 สำเนาหนังสือสัญญา เรื่อง พระราชไมตรี
 ระหว่างไทยกับอังกฤษ 14 ข้อ ว่าด้วยการค้าขาย 6 ข้อ.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1187 เลขที่ 16 สำเนาหนังสือสัญญา เรื่อง การหยุดรบ
 ระหว่างอังกฤษกับพม่า 11 ข้อ และหนังสือสัญญาการค้าขาย 5 ข้อ.

กองเอกสารโบราณ หอสมุดแห่งชาติ. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1187 เลขที่ 17, 17/ก สัญญา
ไทย อินเดีย อังกฤษ ครึ่งกัปตันพันตรี เรื่อง การเมืองและค้าขาย.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1187 เลขที่ 18 บัญชี เรื่อง จำหน่ายไป และที่ยังคงอยู่
ตั้งแต่ปี จ.ศ.1136-1185.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1187 เลขที่ 21 เรื่อง พระราชสาส์น กรุงปักกิ่ง.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1188 เลขที่ 5 หนังสือหมื่นศักดิ์พลเสพ เจ้ากรม เรื่อง จะ
เสด็จทำศพเจ้าคุณสุธรรมมนตรี และให้เจ้าพระยานครจัดเรือบรรทุกข้าวไปขายที่เกาะ
หมาก.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1188 เลขที่ 6, 6/ก, 6/ข หนังสือสัญญา เรื่อง พระราช
ไมตรีระหว่างไทยกับอังกฤษ 14 ข้อ และสัญญาเรื่องสลูบก่าป็น อังกฤษจะเข้าออกเพื่อทำ
การค้าขายในกรุงเทพฯ 6 ข้อ.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1188 เลขที่ 7-10 หนังสือสัญญา เรื่อง พระราชไมตรี
ระหว่างไทยกับอังกฤษ.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1188 เลขที่ 13 สำเนาหนังสือสัญญา เรื่อง กัปตันพันตรี
บาร์นีย์ เป็นทูตฝ่ายอังกฤษ เข้ามาทำหนังสือสัญญา เมื่อวันที่ 20 มิถุนายน พ.ศ.2369.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1188 เลขที่ 14, 14/ก สำเนาพระราชโองการ เรื่อง พระ
ราชสาส์นกรุงเวียดนาม.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1188 เลขที่ 15 สำเนาหนังสือสัญญา เรื่อง พระราชไมตรี
และการค้าขาย.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1188 เลขที่ 16 สำเนาหนังสือสัญญา เรื่อง พระราชไมตรี
ระหว่างไทยและอเมริกัน.

กองเอกสารโบราณ หอสมุดแห่งชาติ. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1188 เลขที่ 17 บัญชี เรื่อง
เงินจ้างกวาดตีบุกประจำเดือน 1-เดือนนี้.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1188 เลขที่ 22 คำแปลพระราชสาส์น เรื่อง กรุงปักกิ่ง.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1188 เลขที่ 23 เรื่อง พระราชสาส์นกรุงปักกิ่ง.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1189 เลขที่ 5, 5/ก เรื่อง สำเนาหนังสือค้าขายระหว่างไทย
กับอังกฤษ.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1189 เลขที่ 6 บัญชี เรื่องทองคำ เงิน และสิ่งของส่วย
อากร.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1189 เลขที่ 8 บัญชี เรื่อง กองส่วย.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1189 เลขที่ 16 หนังสือบอก เรื่อง ขุนทรงพานิชสืบ
ราชการศึกอังกฤษที่เมืองเกาะหมาก.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1190 เลขที่ 7 บัญชี เรื่องค่าธรรมเนียมพิศัดกำปั่น.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1190 เลขที่ 14 พระราชสาส์น เรื่อง นำเครื่องราช
บรรณาการไปถวายพระเจ้ากรุงปักกิ่ง.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1191 เลขที่ 12 ใบบอกเมืองสงขลา เรื่องนำส่งเครื่องราช
บรรณาการ.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1191 เลขที่ 15 สำเนากฎหมาย เรื่อง กะปัดันหันตรีบานี
ซื้อราชการเมืองพม่า.

กองเอกสารโบราณ หอสมุดแห่งชาติ. จดหมายเหตุนครที่ 3 จ.ศ.1192 เลขที่ 10 บัญชี เรื่อง
ทองคำส่วย และเกณฑ์ร่อน.

_____. จดหมายเหตุนครที่ 3 จ.ศ.1192 เลขที่ 12 บัญชี เรื่อง ส่งจำนวนเงินและสิ่งของส่วย
ส่งเจ้าพนักงาน.

_____. จดหมายเหตุนครที่ 3 จ.ศ.1192 เลขที่ 16 บัญชี เรื่อง ส่งเงิน สิ่งของ ส่วย เมือง
ต่างๆ.

_____. จดหมายเหตุนครที่ 3 จ.ศ.1193 เลขที่ 2, 2/ก หนังสือสัญญา เรื่อง สัญญาการค้า
ขายระหว่างไทยกับอังกฤษ.

_____. จดหมายเหตุนครที่ 3 จ.ศ.1193 เลขที่ 29 เรื่อง พระราชสาส์นมีไปกรุงปักกิ่ง.

_____. จดหมายเหตุนครที่ 3 จ.ศ.1193 เลขที่ 30 จารึกพระราชสาส์น เรื่อง เจริญัมพันธ
ไมตรีกับกรุงปักกิ่ง.

_____. จดหมายเหตุนครที่ 3 จ.ศ.1194 เลขที่ 1 ฎีกาหลวงเพชรฉลุเทพ เรื่อง เบิกเงินต่อ
เรือ.

_____. จดหมายเหตุนครที่ 3 จ.ศ.1194 เลขที่ 48 สำเนาหนังสือสัญญา เรื่อง ทูตอเมริกาเข้า
มาทำสัญญาการค้าขายกับไทย วันที่ 26 ก.พ. พ.ศ.2375.

_____. จดหมายเหตุนครที่ 3 จ.ศ.1194 เลขที่ 53 พระราชสาส์น เรื่อง กรุงปักกิ่งตอบรับ
เครื่องราชบรรณาการ.

_____. จดหมายเหตุนครที่ 3 จ.ศ.1194 เลขที่ 54 หน้าโฉนดเก่า เรื่อง ว่าด้วยเรื่องโฉนด
และ พระราชสาส์นไปลอนดอน.

_____. จดหมายเหตุนครที่ 3 จ.ศ.1195 เลขที่ 11 ฎีกาขุนอภัยพิมล เรื่อง พระวิเศษวาริสัง
ให้รับหางเสือ.

กองเอกสารโบราณ หอสมุดแห่งชาติ. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1196 เลขที่ 63 บัญชีรายชื่อ
สิ่งของและเครื่องยศพระราชทาน.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1197 เลขที่ 51 ใบบอก เรื่อง จัดการเก็บภาษีปากเรือ
ลูกค้า.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1197 เลขที่ 54 บัญชี เรื่องพระราชทานเครื่องยศและ
สิ่งของบำเหน็ดแก่เจ้าเมืองต่าง ๆ.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1197 เลขที่ 56 เรื่อง สำเนาพระราชโองการ.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1198 เลขที่ 13 ใบบอกพระเสน่หามนตรี เรื่อง เกิดความ
ไข้อหิวาต์ที่เมืองท่าทอง.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1198 เลขที่ 14 ใบบอกหลวงเพชรบุรีปลัด เรื่อง
พระราชทานเรือรบ.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1198 เลขที่ 62 ร่างสารตรา เรื่อง ตอบรับเรื่องเงินแทน
ส่วยดินบุก และจัดพรรณผ้าเข้าไปถวาย.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1198 เลขที่ 77 พระราชสาส์น เรื่อง ตอบรับบรรณาการ.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1198 เลขที่ 81 เรื่อง บัญชีธรรมเนียมเก็บภาษีค่าปากเรือ

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1199 เลขที่ 15 หนังสือเจ้าพระยานคร เรื่อง ให้พระ
เสน่หามนตรีคุมช่างทองมากกรุงเทพฯ และราชการเมืองไทร.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1200 เลขที่ 12 คัดสำเนาหนังสือพิมพ์ เรื่อง ลงข่าวว่า
เจ้าพระยานคร เจ้าพระยาสงขลา ยกทัพไปรบเมืองไทร.

กองเอกสารโบราณ หอสมุดแห่งชาติ. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1200 เลขที่ 18 ร่างตราถึงผู้ว่า
ราชการเมืองต่างๆ เรื่อง เณท์เครื่องราชบรรณาการไปจิมก้องเมืองปักกิ่ง.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1200 เลขที่ 21 หนังสือเจ้าพระยาศรีธรรมโศกราช เรื่อง
แบ่งกองทัพไปช่วยกองทัพเมืองไทร.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1200 เลขที่ 22 รายงานระยะทางเดิน เรื่อง ระยะทางยก
กองทัพไคตีเมืองไทร และให้เร่งเรือนายทัพนายกองออกไปคอยที่เกาะสมุย.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1200 เลขที่ 24 ใบบอกพระยาดานี เรื่อง ราชการทัพเมือง
ไทร.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1200 เลขที่ 25 บัญชี เณท์เครื่องบรรณาการไปจิมก้อง
พระเจ้ากรุงปักกิ่ง.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1200 เลขที่ 95 พิกัด เรื่อง ราคาข้างลงกำปั่น.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1201 เลขที่ 17 บัญชี เรื่อง รายชื่อกรมการซึ่งประจำอยู่ที่
เมืองนครและไปทัพเมืองไทร กับรายชื่อสิ่งของและปืนต่างๆ.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1201 เลขที่ 21 จดหมาย เรื่อง พระราชดำริในราชการฝ่าย
เมืองนคร เมืองสงขลา และเมืองพัทลุง.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1201 เลขที่ 23 ตราพระยาศรีพิพัฒน์ เรื่อง ข้าราชการ
ทางหัวเมืองปักกิ่งใต้ฝ่ายตะวันตกและเกี่ยวกับเรื่องเมืองไทร.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1201 เลขที่ 24 จดหมาย เรื่องตงกูอาฮุม ตงกูอาสัน จะ
ยกเมืองไทรให้กับตงกูอ้อดูลา.

กองเอกสารโบราณ หอสมุดแห่งชาติ. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1201 เลขที่ 30 คำให้การ
เรื่อง แยกขบถเมืองไทร.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1201 เลขที่ 31 คัดบอก เรื่อง ราชการเมืองไทร.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1201 เลขที่ 109 จดหมาย เรื่อง พระยากลับตันขอ
กองทัพ พระยาศรีพิทักษ์ไปช่วย.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1201 เลขที่ 110 ใบบอกเจ้าพระยาอัครมหาเสนาบดี ถึง
พระยายมราช ถึงพระยานคร เรื่อง พระยากลับตันมีหนังสือของกองทัพไปช่วยนั้น พระ
ยานครได้ให้คนไปฟังราชการเมืองกลับตัน.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1201 เลขที่ 111 จดหมาย เรื่อง ราชการเมืองไทร.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1201 เลขที่ 112 จดหมาย เรื่อง ราชการทัพเมืองไทร.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1201 เลขที่ 113 จดหมาย เรื่อง การจัดการครอบครัว
เมืองไทร เมืองกลับตัน.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1201 เลขที่ 114 ท้องตรา เรื่อง ราชการทัพเมืองไทร.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1201 เลขที่ 115 ท้องตรา เรื่อง ราชการทัพเมืองไทร.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1201 เลขที่ 116 ใบบอกพระเสน่หามนตรี เรื่อง บอกข้อ
ราชการชำระความยาฝิ่นที่เมืองท่าทอง.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1201 เลขที่ 117 จดหมาย เรื่อง นำเอาแผนที่ลงมา
ราชการ.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1201 เลขที่ 118 คำให้การ เรื่อง ราชการทัพเมืองไทร.

กองเอกสารโบราณ หอสมุดแห่งชาติ. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1201 เลขที่ 119 ใบบอกพระยาวิจิตรภักดี เรื่อง ส่งแขกตัวนาย ไพร.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1201 เลขที่ 120 จดหมาย เรื่อง ทัพเมืองไทร.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1201 เลขที่ 122 ใบบอกพระเสน่หามนตรี ถึงหลวงทิพอักษร เรื่อง เจ้าพระยานครถึงแก้สัญญากรรม.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1201 เลขที่ 123 จดหมาย เรื่อง ให้ชำระฝิ่นทางหัวเมืองปักษ์ใต้.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1201 เลขที่ 124 ใบบอก เรื่อง ไปสืบราชการทัพเมืองไทร.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1201 เลขที่ 125 สำเนาจดหมาย เรื่อง กราบบังคมทูลขอราชการทางหัวเมืองปักษ์ใต้.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1201 เลขที่ 128 ใบบอกพระเสน่หามนตรี เรื่อง ไปสืบจับตัวผู้หนีราชการทัพมาแต่เมืองไทร.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1201 เลขที่ 129 จดหมาย เรื่อง ชำระฝิ่นรายใหม่ในกรุงเทพฯ และพระเจ้าสุกเชอถินพระชนม.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1201 เลขที่ 130 ใบบอก เรื่อง เมืองไทร เมืองสตูล และหัวเมืองแขก.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1201 เลขที่ 131 ใบบอกพระยาไทร พระเสน่สนุขิต เรื่อง ให้จัดกระบือและโค.

กองเอกสารโบราณ หอสมุดแห่งชาติ. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1201 เลขที่ 134 ใบบอกพระยาวิชิตชาตณรงค์.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1201 เลขที่ 135 ใบบอกเจ้าพระยาศรีธรรมโศกราช เรื่อง ได้ส่งหนังสือสัญญาแก่แผนที่เขตแดนเข้ามา.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1201 เลขที่ 136 ใบบอก เรื่อง ราชการทัพเมืองไทร.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1201 เลขที่ 137 ใบบอก เรื่อง ราชการทัพเมืองไทร.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1201 เลขที่ 138 ใบบอก เรื่อง ให้นำเสนอแม่ทัพได้รับคนเลข.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1201 เลขที่ 139 ใบบอกพระยาวิชิตณรงค์ถึงขุนทิพย์อักษร เรื่อง ให้นำระเมาะสะแหะ คูมโค 40 ตัว มาส่งครบตามจำนวนเกณฑ์ 500 ตัว.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1201 เลขที่ 140 ใบบอก เรื่อง ให้นำเสนอแม่ทัพราชการเมืองสาบบุรี และเมืองกลันตันเกี่ยวกับการสืบจับหลวงมหะหมัด.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1201 เลขที่ 141 ใบบอกเจ้าเมืองสตูล เรื่อง อนุญาตให้กลับไปรับครัวแขกที่ตกค้างอยู่ที่เมืองนครศรีธรรมราชกลับคืนไปเมืองสตูล.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1201 เลขที่ 142 ใบบอกขุนต่างตาเมืองนครฯ ถึงหลวงเมืองฯ หลังสวน เรื่อง ให้นำเสนอเจ้าคุณแม่ทัพจับครัวเมืองไทรที่ซ่อนตัวอยู่ในป่า.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1201 เลขที่ 143 คำให้การนายรัก เรื่อง ข้าราชการเมืองไทร.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1201 เลขที่ 144 ใบบอกพระเสน่หามนตรีถึงหลวงทิพย์อักษร เรื่อง ส่งไพร่พลไปให้ใช้ในราชการทัพเมืองไทร.

กองเอกสารโบราณ หอสมุดแห่งชาติ. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1201 เลขที่ 145 ใบบอกจะ
หมิ่นประทานมณฑลถึงหลวงทิพอักษร เรื่อง บอกลงกระบือใช้ราชการทัพเมืองไทร.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1201 เลขที่ 146 สารตรา เรื่อง ให้ออกไประงับการวิวาท
ระหว่างพระยากลันตันกับตนกูปะสา.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1201 เลขที่ 147 ใบบอกหลวงสรเสนเมืองกลันตันถึงเจ้า
คุณแม่ทัพ เรื่อง ห้ามไม่ให้พระยากลันตันกับตนกูปะสารบกัน.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1201 เลขที่ 148 ใบบอกพระยาเพชรบุรี เรื่อง ตนกูปะสา
และพระยาบ่างโย.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1201 เลขที่ 149 ใบบอกพระปลัดเมืองพัทลุงถึงหลวงทิพ
อักษร เรื่อง ส่งดินสอหิน พักทอง พักเขี้ยว แดงกวาและมะเขือเทศมาให้ และให้รักษา
ด่านซึ่งแขกจะหนีไปเมืองไทร.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1201 เลขที่ 150 สารตรา เรื่อง ให้พระยา
นครศรีธรรมราชและพระยาศรีพิพัฑคิดอ่านเกี่ยวกับเมืองกลันตัน.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1201 เลขที่ 152 ใบบอกพระยาพัทลุง ถึงหลวงอักษร
เสมียนตรา เรื่อง ส่งคนเมืองนครศรีธรรมราชไปให้ในราชการทัพเมืองไทร.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1201 เลขที่ 153 ใบบอกพระยาไชยาถึงพระยาเพชรบุรี
เรื่อง พระยากลันตันกับตนกูปะสาจะยอมเลิกรบกัน.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1201 เลขที่ 154 ใบบอกขุนต่างตามเมืองนครศรีธรรมราช
ถึงหลวงยกบัตร เรื่อง คุมแขกเมืองไทรเข้ามา 135 คน.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1201 เลขที่ 156 ใบบอกพระยาอภัยพิพิธพระยาพัทลุง
เรื่อง ขุดแร่ร้อนทองที่ตำบลปะเหลียน.

กองเอกสารโบราณ หอสมุดแห่งชาติ. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1201 เลขที่ 158 ใบบอกพระยาพัทลุง พระเสน่หามนตรี เรื่อง เจ้าพระยานครศรีธรรมราชถึงแก้สัญญากรรม.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1201 เลขที่ 159 ใบบอกพระยาไชยา เมืองกลันตัน เรื่อง แยกหลวงมหะหมัดหลบหนี.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1201 เลขที่ 160 ใบบอกเจ้าพระยายมราช เรื่อง หนังสือพระยาไชยาถึงเมืองสงขลา 2 ฉบับ

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1201 เลขที่ 161 ใบบอกพระยาเพชรบุรีถึงพระยาสงขลา เรื่อง ราชการเมืองกลันตัน.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1201 เลขที่ 162 ใบบอกพระเสน่หามนตรีถึงออกพันนายเวร เรื่อง ให้นำขึ้นกราบเรียนสมุหกลาโหม เรื่องราชการเมืองไทร.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1201 เลขที่ 165 ใบบอกพระทิพย์คำแห่งสงครามปลัดเมืองพัทลุงถึงหลวงทิพย์อักษร เรื่อง ส่งดินสอหินและแดงกวา กับเรื่องส่งมิด หอก กริช.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1201 เลขที่ 166 ใบบอกหลวงไชยประชา หลวงไชยเดชะ เมืองท่าทอง เรื่อง ให้ซ่อมเรือ.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1201 เลขที่ 167 ใบบอกพระเสน่หามนตรี เมืองนคร เรื่อง ส่งช่างทอง 8 คน.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1201 เลขที่ 168 ใบบอกพระเสน่หามนตรี เมืองนคร เรื่อง บอกส่งเรือ 2 ลำ.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1201 เลขที่ 170 จดหมายเหตุต่างตามเมืองนคร เรื่อง จัดส่งครัวเมืองไทร เมืองปลิส กับเครื่องบรรณาการ.

กองเอกสารโบราณ หอสมุดแห่งชาติ. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1201 เลขที่ 171 ใบบอกพระ
เสนาห์มนตรีเมืองนคร เรื่อง ข้อความที่ได้ติดกับพระยากันตันที่เมืองสงขลา.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1201 เลขที่ 172 ใบบอกพระเสนาห์มนตรีเมืองนคร เรื่อง
ส่งคนไปใช้ในราชการทัพเมืองไทร.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1201 เลขที่ 173 ใบบอกพระยาไชยา ถึงหลวงทิพย์อักษร
เรื่อง พระยากันตันกับตนกูประสาจะขึ้นมาหาเจ้าคุณแม่ทัพ
ณ เมืองสงขลา.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1201 เลขที่ 174 ใบบอก เรื่อง เจะหมาดหนี และ เรื่อง
ขุนชำนาญนำเอาชาวนครไป 8 คน.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1201 เลขที่ 175 ใบบอกพระศรีราชสงครามถึงหลวงทิพย์
อักษร เรื่อง เลกที่เกณฑ์ไปทัพเมืองไทรหลบหนี.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1201 เลขที่ 176 ใบบอกพระเสนาห์มนตรี เมืองนครฯ
เรื่อง ตนกูอาสัต.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1201 เลขที่ 177 ใบบอกพระยาไชยา เรื่อง ราชการเมือง
กันตัน.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1201 เลขที่ 178 ใบบอกเมืองกันตัน เรื่อง พระยาบาโงย
หนีจากสำเภาแล้วพาบ่าวพระยากันตันไปด้วย.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1201 เลขที่ 179 ใบบอกพระยาศรีสุรินทรลือไชย เมือง
รามัญ เรื่อง พระยาบาโงย.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1201 เลขที่ 181 ใบบอกหลวงรามพิไชย ปลัดเมือง
นครศรีธรรมราช ถึงหลวงทิพย์อักษร เรื่อง ได้รับกระบือ 141 ตัว ครบจำนวนแล้ว.

กองเอกสารโบราณ หอสมุดแห่งชาติ. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1201 เลขที่ 182 จดหมาย
พระยากลับตันถึงพระยาพะหริ่ง เรื่อง เมืองไทรได้แก่พระยานครแล้ว.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1201 เลขที่ 183 จดหมายพระยาวิชิตณรงค์ถึงหลวงทิพ
อักษร เรื่อง บอกส่งโค.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1201 เลขที่ 184 จดหมายจะอาหลี ถึงพระยาสาयบุรี
เรื่อง ตอบรับจดหมาย.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1201 เลขที่ 186 ใบบอกพระยาเพชรกำแพงสงคราม ถึง
หลวงทิพย์อักษร เรื่อง พระยาเสนาภูเบศร์กับพระยาเพชรสงคราม(ในราชการทัพ
เมืองไทร).

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1201 เลขที่ 187 ใบบอกพระยาไชยาถึงหลวงทิพย์อักษร
เรื่อง ราชการเมืองกลับตัน และ เรื่อง ใต้สวนการรับสินบน.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1201 เลขที่ 189 ใบบอกพระยาไทรถึงหลวงทิพย์อักษร
เรื่อง ที่ให้พระยาไทรกับเมืองสงขลาเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1201 เลขที่ 191 ใบบอกพระพิพคำแห่งสงคราม ถึงหลวง
ทิพย์อักษร เรื่อง รวบรวมกระบือส่งเข้ามากรุงเทพฯและจัดผลแมงคูดมาถวาย.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1201 เลขที่ 192 ใบบอกพระเสน่หามนตรีถึงพระยารัตน
โกษา เรื่อง ส่งหนังสือของพระยาไทรบุรีและหนังสือของพระยากลับตันเข้ามา กับเรื่อง
ชำระฝิ่นเดือนที่เมืองนคร เมืองสงขลา และเมืองพัทลุง.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1201 เลขที่ 193 ใบบอกหลวงภักดีโยธาถึงหลวงทิพย์อักษร
เรื่อง ส่งตัวผู้มีชื่อที่หนีมาแต่เมืองไทร.

กองเอกสารโบราณ หอสมุดแห่งชาติ. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1201 เลขที่ 194 ใบบอกพระ
ยาภัยพิพิธถึงหลวงทิพย์อักษร เรื่อง หลวงสิทธิเสนีได้นำแขกนครจำเมืองสตูลมาส่ง.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1201 เลขที่ 195 ใบบอกหลวงภักดีโยธาถึงหลวงทิพย์
อักษร เรื่อง ประชุมนายกองนายหมวดให้เกณฑ์เล็ก.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1201 เลขที่ 196 ใบบอกเจ้าพระยานครศรีธรรมราชถึง
หลวงทิพย์อักษร เรื่อง ปลุกทำเนียบคอยรับเจ้าคุณแม่ทัพใหญ่.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1201 เลขที่ 197 ใบบอกหลวงสิทธิเสนีถึงหลวงทิพย์อักษร
เรื่อง ชำระแขกช่วยรังนก และแขกนอกช่วยรังนกที่สตูลละงู.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1201 เลขที่ 198 ใบบอกพระเสน่หามนตรี ถึงออกพันนาย
เวร เรื่อง ราชการเมืองกลันตัน.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1201 เลขที่ 199 ใบบอกพระทิพคำแห่งสงคราม ปลัดเมือง
พัทลุง ถึงหลวงทิพย์อักษร เรื่อง จะกวาดครัวที่สตูล ละงู เข้ามาไว้ที่เมืองสงขลา.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1201 เลขที่ 201 ใบบอกพระยาวิชิตภักดีศรีพิชัยสงคราม
พระยาไชยา ถึงหลวงทิพย์อักษร เรื่อง เกณฑ์เล็กสมทบเจ้าเมืองกรมการ.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1201 เลขที่ 203 ใบบอกพระทิพคำแห่งสงครามถึงหลวง
ทิพย์อักษร เรื่อง ส่งแขกชายฉกรรจ์ที่สตูล.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1201 เลขที่ 204 ใบบอกพระยาไทรถึงหลวงทิพย์อักษร
เรื่อง ขัดข้องปลุกเรือสำหรับพักครัว ส่งครัว.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1201 เลขที่ 205 ใบบอกพระยาไทรถึงหลวงทิพย์อักษร
เรื่อง พระวิษิตขลิซึ่งไปต้อนครัวแขกที่ปิลิสได้เป็นไข้มรณะแล้ว.

กองเอกสารโบราณ หอสมุดแห่งชาติ. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1201 เลขที่ 206 ใบบอกพระยาไชยา จากเมืองกลันตัน เรื่อง ตามจับตัวหลวงมะหะหมัดตัวนลาหลี.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1201 เลขที่ 207 ใบบอกพระยาเสนาภูเบศจากเมืองไทร เรื่อง กล่าวโทษพระยาไทร พระวิชิตสรไกร พระเสนาอนุชิต ปิดบังครัวแขกไว้ นำส่งไม่ครบจำนวน.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1201 เลขที่ 208 ใบบอกพระยาวิชิตณรงค์ ถึงหลวงทิพอักษร เรื่อง ส่งแขกขบถไว้ที่เมืองสงขลา.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1201 เลขที่ 209 ท้องตรากระทรวงกลาโหม ถึงเจ้าพระยาอมราช เรื่อง ตั้งแขกให้เป็นเจ้าเมืองไทร พระเสนาอนุชิตให้ไปรักษาเมืองพังงา และให้เอาเรือรบที่เมืองไทรไปให้หมด

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1201 เลขที่ 210 ท้องตรา เรื่อง ให้พระยาสายบุรีเป็นเจ้าเมืองไทรบุรี.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1201 เลขที่ 212 ท้องตรา เรื่อง ให้จัดส่งพระยาพัทลุงเข้าไปกรุงเทพฯโดยเร็ว.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1201 เลขที่ 213 ใบบอกกรมการเมืองพัทลุงที่อยู่รักษาเมืองสตูลละงู เรื่อง ขัดสนเสบียงอาหาร.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1201 เลขที่ 214 ใบบอกพระเสน่หามนตรี ถึงพระยาอภัยพิพิท เรื่อง บอกส่งคน 115 คน.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1201 เลขที่ 216 ใบบอกพระยาอภัยพิพิท พระยาพัทลุง ถึงพระรัศโรโกษา เรื่อง กวาดครัวเมืองสตูลละงู.

กองเอกสารโบราณ หอสมุดแห่งชาติ. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1201 เลขที่ 217 ใบบอกพระยาอภัยพิพิท พระยาพัทลุง เรื่อง ให้นำน หมื่น กุมแขกจกรรจมาส่ง.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1201 เลขที่ 218 ใบบอก เรื่องพระยาอภัยธิเบศรฯเข้าตีทัพที่กะบังปาสุ.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1201 เลขที่ 219 ใบบอกพระยาไชยา เรื่อง ตูหวันหลวงอา หลีพาครอครบรวลงเรือหนีไป.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1201 เลขที่ 221 ใบบอกพระยาเพชรบุรีถึงนายสรวิไชย เรื่อง พระยาไทร กับพระยาวิชิตสรไกร ยกไปตีแขกที่สะพานช้าง.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1201 เลขที่ 222 ใบบอกหลวงรองถึงขุนรองเมือง เรื่อง แยกที่สตุนละงู ซึ่งตกไปอยู่ที่เกาะหมากจะกลับมาอยู่ที่สตุน ละงู.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1201 เลขที่ 223 ใบบอกพระยาไทร ถึงหลวงทิพย์อักษร เรื่อง งดจำหน่ายข้าวและขอคนเมืองนครศรีธรรมราช เมืองพัทลุง.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1201 เลขที่ 226 ใบบอกพระทิพย์กำแหงสงคราม จากสตุน เรื่อง ส่งเลิกเมืองสตุนละงู.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1201 เลขที่ 227 ใบบอกพระยาพัทลุงถึงขุนวิไชย เรื่อง ส่งช่างทอง 40 คน.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1201 เลขที่ 228 ใบบอกพระยาพิพิทเมืองพัทลุงถึงหลวงทิพย์อักษร เรื่อง ส่งเลิกจากเมืองนครศรีธรรมราช.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1201 เลขที่ 229 ใบบอกหลวงอินทสุภาแพ่ง เมืองไชยา ถึงหลวงทิพย์อักษร เรื่อง พระยาไชยยกทัพไปรักษาเมืองกลาง เมืองภูงา.

กองเอกสารโบราณ หอสมุดแห่งชาติ. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1201 เลขที่ 230 ใบบอก ให้นำเสนอเจ้าคุณอภัยพิพิท เมืองพัทลุง เรื่อง ส่งแขกฉกรรจ์ 110 คน.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1201 เลขที่ 231 ใบบอกพระยาไทรบุรีถึงหลวงทิพย์อักษร เรื่อง ส่งแขกฉกรรจ์เข้ามาเมืองพัทลุง เมืองสงขลา.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1201 เลขที่ 232 ใบบอกพระยาอภัยพิพิท เมืองพัทลุง เรื่อง เมืองสตุนละงูระส่ำระสาย.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1201 เลขที่ 233 ใบบอกพระยาเสนาภูเบศร์ ข้าหลวงส่งครัวเมืองตรัง เรื่อง ส่งครัวเมืองตรังคืนให้พระยาไทรส่งไปไว้ในบ้านเมืองเดิม.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1201 เลขที่ 234 ใบบอกหลวงทิพย์กลิ่นตัน เรื่อง ว่ากล่าวพระยากลิตันกับตบตบอุปะสาให้ถอนคนและเก็บอาวุธ.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1201 เลขที่ 235 ใบบอกพระยาไทรบุรีถึงหลวงทิพย์อักษร เรื่อง ส่งครัวเมืองตรัง เมืองไทร เมืองสงขลา เมืองจะนะ กับส่งช้างพลาย.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1201 เลขที่ 236 ใบบอกพระยาไทรบุรี เรื่อง พระพรหมบริบาล.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1201 เลขที่ 237 จดหมายเหตุพิไชนภักดียกบัตร เรื่อง จัดหาไม้พลวง ไม้แก้ว.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1201 เลขที่ 238 ใบบอกพระยาไทรบุรี เรื่อง ส่งชายฉกรรจ์เมืองไทร เมืองปลิศ ไปเมืองพัทลุง.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1201 เลขที่ 239 ใบบอกพระยาไชยา เมืองนครถึงหลวงทิพย์อักษร เรื่อง ส่งกำปั่นกลับมาเมืองสงขลา.

กองเอกสารโบราณ หอสมุดแห่งชาติ. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1201 เลขที่ 240 ใบบอกพระยาอภัยพิพิท เมืองพัทลุง ถึงพระรัตนโกษาเจ้ากรมสินค้า เรื่อง ส่งแขกชายฉกรรจ์.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1201 เลขที่ 248 ท้องตรา เรื่อง ขอแรงพวกเจ้าภาษีทางกรุงเทพฯ นำเรือบรรทุกสิ่งของพระราชทานออกมา.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1201 เลขที่ 250 ท้องตรา เรื่อง เจ้าเมืองนครศรีธรรมราช ถึงแก้สัตถุกรรม.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1201 เลขที่ 321 หนังสือ เรื่อง ขำระเรื่องเลข.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1202 เลขที่ 7 หนังสือพระสมุหกลาโหม เรื่อง ราชการเมืองไทรและเกาะหมาก.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1202 เลขที่ 51 ใบบอกพระยาแสนหามนตรี เรื่อง ส่งลำเนาค้าแปล 3 ฉบับ ของตนกูอาหุ่ม.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1202 เลขที่ 150 ใบบอกพระยาพัทลุง เรื่อง ส่งดินปืน.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1202 เลขที่ 151 ใบบอกพระยาพัทลุง เรื่อง ส่งดินประสิว.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1202 เลขที่ 176 ใบบอกเมืองนครศรีธรรมราช เรื่อง ตำบลปากลาวให้ขึ้นกับนครศรีธรรมราช.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1202 เลขที่ 177 เรื่องไม่ปรากฏ.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1202 เลขที่ 179 หนังสือคำให้การหลวงศรีปะตุกา เรื่อง เจ้าเมืองสงขลาให้เร่งรัดดอกไม้ทอง เงิน เมืองตรังกานู.

กองเอกสารโบราณ หอสมุดแห่งชาติ. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1202 เลขที่ 180 ใบบอกเมือง นครศรีธรรมราช เรื่อง คุมแขกมากับเรือจีน.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1202 เลขที่ 181 ใบบอกเมืองนครศรีธรรมราช เรื่อง กล่าวโทษพระยาพัทลุง.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1202 เลขที่ 182 ใบบอกเมืองนครศรีธรรมราช เรื่อง ราชการเมืองไทรและเกาะหมาก.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1202 เลขที่ 183 ใบบอกเมืองนครศรีธรรมราช เรื่อง คุมเงิน 1,080 เหรียญ.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1202 เลขที่ 184 ใบบอกเมืองสงขลา เรื่อง ราชการเมือง ไทร.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1202 เลขที่ 185 ใบบอกพระยาบริรักษ์ภูธร คุมเงินผูกปี่ จีน.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1202 เลขที่ 186 ใบบอกเมืองสงขลา เรื่อง ราชการเมือง ไทร.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1202 เลขที่ 187 ใบบอกพระเสน่หามนตรี เรื่อง ส่งส่วยรังนกและผ้าขาว.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1202 เลขที่ 188 ใบบอกพระเสน่หามนตรี เรื่อง ทำส่วยรังนก.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1202 เลขที่ 190 ใบบอกพระเสน่หามนตรี เรื่อง ทำ ราชการเมืองปสิศ.

กองเอกสารโบราณ หอสมุดแห่งชาติ. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1203 เลขที่ 19 ใบบอก เรื่อง
 ปีนคาบศิลา.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1203 เลขที่ 81 สารตรา เรื่อง ให้พระแสนหามนตรีเป็นเจ้า
 เมืองนครศรีธรรมราช.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1203 เลขที่ 82 ใบบอกเมืองพัทลุง เรื่อง เมืองละงูยกขึ้น
 สงขลา.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1203 เลขที่ 83 กฏตั้ง เรื่อง พระแสนหามนตรีเป็นเจ้า
 เมืองนครศรีธรรมราช.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1203 เลขที่ 106 เรื่อง ไม่ปรากฏ.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1204 เลขที่ 26 สารตราถึงพระยานคร เรื่อง แบ่งเขตแดน
 เมืองไทรบุรีออกเป็น 4 เมือง.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1204 เลขที่ 28 สารตรา เรื่อง เมืองไทรบุรี.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1205 เลขที่ 145 บัญชี เรื่อง รายชื่อของ เครื่องยศ.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1207 เลขที่ 14 รำหนังสือนายชั้นมหาดเล็ก เรื่อง ชื้อ
 กำป็นจาก London และขันเงิน , ส่วงพลอย.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1207 เลขที่ 146 ใบบอกเมืองนครศรีธรรมราช เรื่อง ส่ง
 ดอกไม้ทอง เงิน ดีบุก เงินอากรเตาสูรา เงินภาษี ไม้ผล กระวาน ปืน ไม้จันทน์ ฯลฯ.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1207 เลขที่ 147 ใบบอกเมืองนครศรีธรรมราช เรื่อง
 เตรียมเรือไว้สำหรับพระยาอินทรวีไชยหรือพระอภัยนุราชจะเข้ามากรุงเทพฯ.

กองเอกสารโบราณ หอสมุดแห่งชาติ. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1207 เลขที่ 148 ใบบอกพระ
ยาศรีธรรมโศกราชเมืองนครศรีธรรมราช เรื่อง แต่งหมั้นจำรังให้คุมต้นไม้เงินทองและ
เครื่องราชบรรณาการหลายอย่างทูลเกล้าฯ ถวาย.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1207 เลขที่ 153 เรื่อง ส่งไม้พินเพื่องานศพ.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1209 เลขที่ 144 จดหมายพระนรินทรเสด็จถึงเมืองสงขลา
เรื่อง ขอเงินหลวงไว้ซื้อข้าวจ่ายราชการและเรื่องโปรดเกล้าฯ ให้พระยาวิจิตรณรงค์ออกไป
สืบจับพวกจีนที่นำฝิ่นเถื่อนเข้ามาจำหน่าย.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1210 เลขที่ 170 ใบบอก เรื่อง แบ่งเมืองตรัง.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1210 เลขที่ 171 ใบบอก เรื่อง ระเมินค่านา

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1210 เลขที่ 172 บอกระยานครศรีธรรมราชฯ เมือง
นครศรีธรรมราช เรื่อง รับเงินคืนให้พระยไทร และจับฝิ่นเถื่อน.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1211 เลขที่ 45 ใบบอกเจ้าพระยากลาโหม เรื่อง ส่งเงิน
ภาษีอากรต่างๆ.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1211 เลขที่ 120 ร่างสารตรา เรื่อง พวกสลัดปล้น.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1211 เลขที่ 125 ใบบอก เรื่อง คุมเงินค่านา.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 ไม่ปรากฏจ.ศ. เลขที่ 3 บัญชี รายชื่อ แยก เงิน จำนวนปี
เรือ.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 ไม่ปรากฏ จ.ศ. เลขที่ 4 บัญชี รายชื่อแยกไพร่บุริมาตีเมืองตานี
จะนะ.

กองเอกสารโบราณ หอสมุดแห่งชาติ. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 ไม่ปรากฏจ.ศ. เลขที่ 8 บัญชี
รายชื่อ พระหลวงหมื่นเมืองไทร.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 ไม่ปรากฏ จ.ศ. เลขที่ 26 เรื่องราวของพระปลัดเมืองไชยา
เรื่อง ขอท้าภาชีอากรดีบุกที่เกาะพัง.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 ไม่ปรากฏจ.ศ. เลขที่ 29 ร่าง เรื่อง ขุนเลี้ยงเจ้า
นครศรีธรรมราช.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 ไม่ปรากฏ จ.ศ. เลขที่ 30 หนังสือ เรื่อง สาบานว่าไม่ขายฝิ่น.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 ไม่ปรากฏ จ.ศ. เลขที่ 31 เรื่อง ระยะทางการเดินช้างแต่
สะพานช้างถึงท่าทอง.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 ไม่ปรากฏ จ.ศ. เลขที่ 32 เรื่อง คำสาบาน.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4 จ.ศ.1213 เลขที่ 30 หนังสือ เรื่อง จีนสลัด.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4 จ.ศ.1213 เลขที่ 39 หนังสือ เจ้าภาษีฝิ่น.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4 จ.ศ.1213 เลขที่ 41 เรื่อง แต่งตั้งข้าราชการ.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4 จ.ศ.1213 เลขที่ 49 พระราชโองการ เรื่อง คั้นฝิ่นสุกของพวกเขา
จีน.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4 จ.ศ.1213 เลขที่ 62 ศุภอักษรเมืองอุดงมีชัย แปลเป็นไทย พระ
ยาเสนาบดีนำพระสงฆ์กรุงเทพฯ.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4 จ.ศ.1214 เลขที่ 49 สารตราเลื่อนพระยานครศรีธรรมราชเป็น
เจ้าพระยานครศรีธรรมราช.

กองเอกสารโบราณ หอสมุดแห่งชาติ. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4 จ.ศ.1214 เลขที่ 73 จดหมายถึงแม่
อิน ช่วยเตือนเจ้าพระยานครศรีธรรมราชผู้กำปั่นด้วย.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4 จ.ศ.1214 เลขที่ 90 พระราชโองการ เรื่อง ชื่อวัดบวรนิเวศ
ไม่ให้เปลี่ยนแปลงและพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าได้เสด็จเกล้าเถลิงถวัลราชสมบัติใหม่.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4 จ.ศ.1214 เลขที่ 113 บัญชีเครื่องราชบรรณาการ เรื่อง ดอกไม้
ทองเงิน เมืองไทร เมืองสตูล ปลิส และกะบังปาสุ.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4 จ.ศ.1215 เลขที่ 37 ร่างท้องตราเจ้าพระยาศรีสุริยวงษ์ ถึง
ผู้สำเร็จราชการเมืองพังงาและตะกั่วป่า เรื่อง มัศยาเวอชื้อดื่บูก.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4 จ.ศ.1215 เลขที่ 71 หนังสือ เรื่อง ภาษีอากรได้รับแล้ว.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4 จ.ศ.1215 เลขที่ 89 จดหมายถึงพระยานครศรีธรรมราช.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4 จ.ศ.1215 เลขที่ 108 จดหมายถึงเจ้าพระยานครศรีธรรมราช
เรื่อง ให้ช่างทำกระบี่และซื้อปืนส่งเข้าไป.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4 จ.ศ.1216 เลขที่ 140 ใบบอกเจ้าพระยานครศรีธรรมราช เรื่อง
รายงานน้ำฝนต้นข้าว.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4 จ.ศ.1216 เลขที่ 141 บอกเจ้าพระยานครศรีธรรมราช เรื่อง
เหตุการณ์ทางเมืองไทร เกะหมาก.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4 จ.ศ.1216 เลขที่ 167 หนังสือเครื่องราชบรรณาการ เรื่อง คুম
เครื่องบนนณาการมาถวาย.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4 จ.ศ.1217 เลขที่ 18 เรื่อง ไม่ปรากฏ.

กองเอกสารโบราณ หอสมุดแห่งชาติ. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4 จ.ศ.1215 เลขที่ 71 หนังสือ เรื่อง
เงินส่วย และผ้าที่ส่งมารับไว้แล้ว.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4 จ.ศ.1217 เลขที่ 88 สารตรา เรื่องรับเงินแทนทองส่วย.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4 จ.ศ.1217 เลขที่ 135 เรื่อง แต่งตั้งเจ้าเมืองไทรบุรี.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4 จ.ศ.1217 เลขที่ 220 เรื่อง บัญชีรายชื่อเลขไพร่หลวงต้องคดี
39 คน.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4 จ.ศ.1218 เลขที่ 153 ใบบอกเมืองนครศรีธรรมราช เรื่อง ส่ง
เงินค่าปากเรือภาษีไม้กระดาน.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4 จ.ศ.1218 เลขที่ 154 ใบบอกเมืองนครฯ เรื่อง บอกส่งลูกเรือ
ญวนทางน้ำ.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4 จ.ศ.1218 เลขที่ 155 ใบบอกเมืองนครศรีธรรมราช เรื่อง ส่ง
เงินอากรรังนก 3,500 เหยียด.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4 จ.ศ.1218 เลขที่ 156 ใบบอกเมืองนครศรีธรรมราช เรื่อง ส่วย
ดีบุก ส่งเงินแทนดีบุก.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4 จ.ศ.1218 เลขที่ 157 ใบบอกเจ้าเมืองนครศรีธรรมราช เรื่อง
ส่งลูกวานรเผือกมาทูลเกล้าฯ ถวาย.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4 จ.ศ.1218 เลขที่ 158 ใบบอกเจ้าเมืองนครศรีธรรมราช เรื่อง
ส่งหีบถมทาทองหอยมุกมาถวาย.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4 จ.ศ.1218 เลขที่ 159 ใบบอกเจ้าเมืองนครศรีธรรมราช เรื่อง
ส่งดอกไม้ทองเงินและส่งส่วยดีบุก.

กองเอกสารโบราณ หอสมุดแห่งชาติ. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4 จ.ศ.1218 เลขที่ 160 ใบบอกเจ้าเมืองนครฯ เรื่องส่งดอกไม้ทองเงิน และเครื่องราชบรรณาการ.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4 จ.ศ.1218 เลขที่ 161 ใบบอกเมืองนครศรีธรรมราช เรื่อง คำแปลเอกสาร.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4 จ.ศ.1218 เลขที่ 162 ใบบอกเมืองนครศรีธรรมราช เรื่อง ส่งสิ่งของ.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4 จ.ศ.1218 เลขที่ 163 ใบบอกเมืองนครศรีธรรมราช เรื่อง ส่งส่วย.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4 จ.ศ.1218 เลขที่ 164 ใบบอกเจ้าเมืองนครศรีธรรมราช เรื่อง ส่งนายเรือและลูกเรือที่อัปปาง 21 คน.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4 จ.ศ.1218 เลขที่ 165 ใบบอกเจ้าเมืองนครศรีธรรมราช เรื่อง ส่งพระแสงขรรค์เหล็กลายมาถวาย.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4 จ.ศ.1218 เลขที่ 166 ใบบอกเมืองนครศรีธรรมราช เรื่อง รายงานน้ำฝนต้นข้าว.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4 จ.ศ.1218 เลขที่ 167 ใบบอกเมืองนครศรีธรรมราช เรื่อง เรียนภาษาอังกฤษที่สิงคโปร์.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4 จ.ศ.1218 เลขที่ 168 ใบบอกเมืองนครศรีธรรมราช เรื่อง รายงานน้ำฝนต้นข้าว.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4 จ.ศ.1218 เลขที่ 169 ใบบอกเมืองนครศรีธรรมราช เรื่อง อารคดีบุกและกระวาน.

กองเอกสารโบราณ หอสมุดแห่งชาติ. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4 จ.ศ.1218 เลขที่ 170 ใบบอกเมือง นครศรีธรรมราช เรื่อง ส่งเครื่องกาแฟ และขันถมทาทอง.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4 จ.ศ.1218 เลขที่ 171 ใบบอกเมืองนครศรีธรรมราช เรื่อง ส่ง เงินแทนแรงงานทำกำป็น.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4 จ.ศ.1218 เลขที่ 172 ใบบอกเจ้าเมืองนครศรีธรรมราช เรื่อง นำเงินไปซื้อของของบังกลาเทศ.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4 จ.ศ.1218 เลขที่ 173 ใบบอกเจ้าเมืองนครศรีธรรมราช เรื่อง บอกส่งเงินผูกปีจีน.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4 จ.ศ.1218 เลขที่ 174 ใบบอกเมืองนครศรีธรรมราช เรื่อง จัดส่งโจรจีนสลัดที่ตระเวนจับไว้.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4 จ.ศ.1221 เลขที่ 22 ประกาศ เรื่อง สั่งราชการ.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4 จ.ศ.1221 เลขที่ 38 จดหมาย เรื่องตอบรับหนังสือ.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4 จ.ศ.1221 เลขที่ 39 เรื่อง จดหมายถึงขุนนางผู้ใหญ่.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4 จ.ศ.1221 เลขที่ 40 จดหมาย เรื่อง รับทองไว้แจกฝ่ายใน.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4 จ.ศ.1221 เลขที่ 42 จดหมายกรมหมื่นนมหศวรตอไป นครศรีธรรมราช.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4 จ.ศ.1221 เลขที่ 51 บัญชี เรื่อง พระราชทานเครื่องอุปโภค และเสื้อผ้าแก่ราชการเมืองนครศรีธรรมราช.

กองเอกสารโบราณ หอสมุดแห่งชาติ. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4 จ.ศ.1221 เลขที่ 62 ตรา เรื่อง
ประสานรอยร้าว.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4 จ.ศ.1221 เลขที่ 82 บัญชี บรรจุเจ้าหน้าที่ประจำเรือกลไฟ.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4 จ.ศ.1221 เลขที่ 96 บัญชี เรื่อง ให้เงินและเสื้อผ้า เมื่อเสด็จ
เมืองนครศรีธรรมราช.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4 จ.ศ.1221 เลขที่ 105 เรื่อง พระราชดำเนินไปเมือง
นครศรีธรรมราช.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4 จ.ศ.1221 เลขที่ 115 เรื่อง ระยะเวลาเรื่องระยะเวลาเสด็จเมือง
นครศรีธรรมราช.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4 จ.ศ.1221 เลขที่ 116 เรื่อง พระราชทานให้อำนาจเจ้านาย.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4 จ.ศ.1221 เลขที่ 128 เสด็จประพาสประทับแรมหัวเมืองปักษ์
ใต้.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4 จ.ศ.1222 เลขที่ 114 พระบรมราชโองการ เรื่อง อากรดีบุก.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4 จ.ศ.1222 เลขที่ 166 จดหมายเหตุ เรื่อง วังหน้าไปเมือง
นครศรีธรรมราช.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4 จ.ศ.1222 เลขที่ 169 จดหมายเหตุ เรื่อง วังหน้าไปเมือง
นครศรีธรรมราช.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4 จ.ศ.1223 เลขที่ 98 จดหมาย เรื่องตั้งอากรรังนก.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4 จ.ศ.1223 เลขที่ 148 บัญชี เรื่อง พระราชทานเงินเสื้อผ้าแก่หัว
เมืองปักษ์ใต้.

กองเอกสารโบราณ หอสมุดแห่งชาติ. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4 จ.ศ.1223 เลขที่ 163 บัญชีสิ่งของ
พระราชทานแก่เจ้าเมืองฝายใต้.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4 จ.ศ.1223 เลขที่ 217 บัญชี เรื่อง เครื่องราชบรรณาการส่งมา
จากหัวเมืองมลายู.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4 จ.ศ.1223 เลขที่ 311 บัญชี เรื่อง สิ่งของพระราชทานเจ้าเมือง
ฝายใต้.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4 จ.ศ.1224 เลขที่ 111 จดหมาย เรื่อง เจ้าจอมมารดาฮ้อย.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4 จ.ศ.1225 เลขที่ 96 จดหมาย เรื่อง เยี่ยมปากน้ำเมืองนคร
และเรือกลไฟ.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4 จ.ศ.1225 เลขที่ 99 จดหมาย เรื่อง ไปปากน้ำเมืองนคร และ
ถวายนกคล้องเมืองปักกิ่ง.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4 จ.ศ.1226 เลขที่ 99 จดหมาย เรื่อง ไปไหว้วัดพระธาตุ.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4 จ.ศ.1226 เลขที่ 163 ร่างตั้งขุนนางเรื่อง เลื่อนตำแหน่งขุนนาง
หัวเมืองปักกิ่งใต้.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4 จ.ศ.1227 เลขที่ 78 สารตรา เรื่อง เจ้านครศรีธรรมราชสิ้น.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4 จ.ศ.1227 เลขที่ 83 จดหมาย เรื่อง ตามเสด็จฯ
นครศรีธรรมราช.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4 จ.ศ.1229 เลขที่ 81 สารตรา เรื่อง ถ่ายรูปทำแผนที่.

กองเอกสารโบราณ หอสมุดแห่งชาติ. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4 จ.ศ.1230 เลขที่ 90 จดหมาย
เรื่อง เสด็จฯ เมืองนครศรีธรรมราช.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4 ม่ปรากฏ จ.ศ. เลขที่ 13 หนังสือพระราชนิพนธ์ ร.4 เรื่อง ทำ
โรงข้าว ไปให้เจดีย์เมืองนครศรีธรรมราช.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4 ม่ปรากฏ จ.ศ. เลขที่ 14 หนังสือพระราชนิพนธ์ ร. 4 เรื่อง ไป
พบป่าน้อย.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4 ม่ปรากฏ จ.ศ. เลขที่ 36 ประกาศ เรื่อง มอบแผ่นดินให้พระ
ปิ่นเกล้า.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4 ม่ปรากฏ จ.ศ. เลขที่ 231 หนังสือ เรื่อง แจ้งความปลัดเมือง
นครศรีธรรมราช.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4 ไม่ปรากฏ จ.ศ. เลขที่ 327 จดหมาย เรื่อง ได้รับของ และ ป่า
น้อยออกไปเมืองนครศรีธรรมราช.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4 ม่ปรากฏ จ.ศ. เลขที่ 328 จดหมาย เรื่อง พระองค์เจ้าปัทม
ราช.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4 ม่ปรากฏ จ.ศ. เลขที่ 329 จดหมาย เรื่อง พระองค์เจ้าปัทม
ราช.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4 ม่ปรากฏ จ.ศ. เลขที่ 330 จดหมาย เรื่อง เหตุการณ์ในกรุง.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4 ม่ปรากฏ จ.ศ. เลขที่ 331 จดหมาย เรื่อง พระวิจิตรไกรไป
ตรึง.

กองเอกสารโบราณ หอสมุดแห่งชาติ. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4 ม่ปรากฏ จ.ศ. เลขที่ 524
จดหมาย เรื่อง เบี้ยหัวคี่บ้าน้อย โขลอน.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4 จ.ศ. ไม่ปรากฏ เลขที่ 577 บัญชีเจ้าเมืองปักไม้ใต้ ส่งสิ่งของมา
ถวายในการพระศพพระเจ้าลูกยาเธอ.

_____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4 ม่ปรากฏ จ.ศ. เลขที่ 585 คัดบอกเมืองนครศรีธรรมราช เรื่อง
การรื้อที่นา.

คุรุสภา องค์การค้ำ. 2506. กฎหมายตราสามดวง. 3,000 เล่ม. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร:
องค์การค้ำคุรุสภา.

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และ กัญฉิกา ศรีอุดม (บรรณาธิการ). 2547. **ราชอาณาจักรและราชรัฐสยาม
เล่ม 1.** กรุงเทพมหานคร: โครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ และมูลนิธิโต
โยต่างประเทศไทย.Sir John Bowring, **The Kingdom and People of Siam.** n.d.

_____. 2547. **ราชอาณาจักรและราชรัฐสยาม เล่ม 2.** กรุงเทพมหานคร: โครงการตำรา
สังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ และ มูลนิธิโตโยต่างประเทศไทย.Sir John Bowring, **The
Kingdom and People of Siam.** n.d.

ญาดา ประภาพันธุ์. 2519. ระบบเจ้าภาษีนายอากรสมัยกรุงเทพ ยุคต้น. วิทยานิพนธ์
เศรษฐศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาเศรษฐศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ณัฐภัทร จันทวิช. 2549. “นครศรีธรรมราช: เมืองทำนนานาชาติก่อนพุทธศตวรรษที่ 18 จาก
หลักฐานโบราณวัตถุ.” วารสารสมาคมประวัติศาสตร์ในพระบรมราชูปถัมภ์ สมเด็จพระ
เทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี (28): 99

ณรงค์ นุ่นทอง. การปฏิรูปการปกครองมณฑลนครศรีธรรมราชในสมัยพระยาสุโขมนัยวินิตเป็น
ข้าหลวงเทศาภิบาล (พ.ศ.2439-2449). วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขา
ประวัติศาสตร์, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา. 2495. พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา เล่ม 2 ตอน 2. พระนคร: โอเดียนสโตร์.

ตรี อมาตยกุล. 2517. เมืองนครศรีธรรมราช. พระนคร: (พิมพ์แจกในงานพระราชทานเพลิงศพ นาย ดิเรก ณ นคร ณ เมรุวัดศรีบุรีรัตนาราม ต.ปากเพี้ยว อ.เมือง จ.สระบุรี 20 เมษายน พ.ศ. 2517).

นันทนา ตันติเวสส และคณะ. 2539. รวมเรื่องแปลและเอกสารทางประวัติศาสตร์ ชุดที่ 1. กรุงเทพมหานคร: กรมศิลปากร.

_____. 2538. รวมเรื่องแปลและเอกสารทางประวัติศาสตร์ ชุดที่ 3. กรุงเทพมหานคร: กรมศิลปากร.

นันทา วรเนติวงศ์. 2542. จดหมายเหตุเจมส์ โลว์. กรุงเทพมหานคร: กรมศิลปากร. แปลจาก James Low. *Journal of Public Mission to Raja of Ligor*. n.d.

_____. 2546. รวมบันทึกประวัติศาสตร์อยุธยาของ ฟานฟลีต (วัน วลีต). กรุงเทพมหานคร: กรมศิลปากร.

นันทา สุตกุล. 2513. เอกสารของฮอลันดาสมัยกรุงศรีอยุธยา พ.ศ.2151 – 2163 และ 2167 – 2185. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร. แปลจาก *Dagh Register: Dutch Papers 1608 – 1620 and 1624 – 1642*. n.d.

นิรนาม. 2534. นำชมนครศรีธรรมราช. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ดี แอล เอส. (พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพหลวงอรรถวิภาคไพศาลย์ ณ เมรุหลวงหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส วันพุธที่ 3 เมษายน พ.ศ. 2534).

_____. ม.ป.ป. Constables Hand Atlas of India (Online). <http://homepages.rootsweb.ancestry.com>, 25 มกราคม 2551.

- บุญรอด แก้วกันหา. 2518. การเก็บส่วยในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น (พ.ศ.2325-2411).
 วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาประวัติศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ประกายทอง สิริสุข ม.ร.ว. 2526. การสร้างชาติมาเลเซียและสิงคโปร์. กรุงเทพมหานคร: ไทย
 วัฒนาพานิช. แปลจาก N. J. Ryan. **The Making of Modern Malaysia and
 Singapore.** n.d.
- ประทุม ชุ่มเพ็งพันธ์. 2523. ตามพรลิงค์. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขา
 ประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้, มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ปรีชา นุ่นสุข. 2540. การศึกษาวิจัยแหล่งโบราณคดีในภาคใต้ของประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร:
 สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- พงษ์ศรี เลขาวัฒนะ. 2548. เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในยุคการค้า ค.ศ.1450-1680: เล่ม 2.
 กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส.พรีนติ้ง เฮ้าส์. แปลจาก Anthony Reid. 1988. **Southeast
 Asia in the Age of Commerce Volume Two: Expansion and Crisis.** U.S.A.:
 Yale University.
- พนิตา เอี่ยมสุวรรณ. 2542. ความสำคัญทางเศรษฐกิจของเมืองนครศรีธรรมราช พ.ศ.2325-2439.
 วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาเอเชียตะวันออกเฉียงใต้, มหาวิทยาลัย
 ศิลปากร.
- พรรณงาม เก้าธรรมสาร. การปกครองหัวเมืองภาคใต้ทั้ง 7 ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระ
 จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาประวัติศาสตร์,
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พรรณงาม เก้าธรรมสาร และคณะ. 2548. จมูก้องและกำไร: การค้าไทย-จีน 2195-2396.
 กรุงเทพมหานคร: มุลนิธิโตโยต้าประเทศไทย. แปลจาก Sarasin Virapol. 1974.
Tribute and Profit: Sino-Siamese Trade 1652-1853. n.d.

เพ็ชรี สุมิตร (บรรณาธิการ) และคณะ. 2550. เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ใหม่ จีน ญี่ปุ่น เกาหลี
ไต้หวัน เล่ม 1. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโตโยต้าแห่งประเทศไทย และมูลนิธิโครงการ
ตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ แปลจาก John K. Fairbank, Edwin O. Reischauer
, Albert M. Craig. **East Asia The Moder Transformation.** n.d.

ไพโรจน์ เกษแม่นกิจ. 2512. บันทึกเรื่องสัมพันธ์ไมตรีระหว่างประเทศไทยกับนานาประเทศใน
ศตวรรษที่ 17 เล่ม 1. กรุงเทพมหานคร: อรุณลาดพร้าว.

_____. 2513. บันทึกเรื่องสัมพันธ์ไมตรีระหว่างประเทศไทยกับนานาประเทศในศตวรรษที่ 17
เล่ม 2. กรุงเทพมหานคร: อรุณลาดพร้าว.

ภูวดล ทรงประเสริฐ. 2545. **The Overseas Chinese** ลอตลายมังกรโพ้นทะเล. พิมพ์ครั้งที่ 1.
กรุงเทพมหานคร: Thaicoon Book.

_____. 2550. รากเหง้าอิทธิพลการค้าเงินในอุษาคเนย์. กรุงเทพมหานคร: ยูเรก้า จำกัด.

_____. 2550. รากเหง้าอิทธิพลการเมืองเงินในอุษาคเนย์. กรุงเทพมหานคร: ยูเรก้า จำกัด.

มานพ ถาวรวัฒน์สกุล. 2536. ชุมนางอยุธยา. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร:
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ขงยุทธ ชูแว่น (บรรณาธิการ). 2550. คาบสมุทรไทยในราชอาณาจักรสยาม: ประวัติศาสตร์ตัวตน
ของภาคใต้สมัยอยุธยาถึงต้นรัตนโกสินทร์. กรุงเทพมหานคร: นาค.

ราชบัณฑิตสภา. 2473. ตำนานพราหมณ์เมืองนครศรีธรรมราช. พระนคร: โรงพิมพ์โสภณพิ
พรรฒนนากร. (พิมพ์แจกในงานพระราชทานเพลิงศพ อำมาตย์เอก พระยารัษฎานุ
ประดิษฐ์(สิน เทพหัสดิน ณ อยุธยา).

วรางคณา นิพันธ์สุขกิจ. 2550. หนังสือกวาง ไม้ฝาง ช้าง ของป่า : การค้าอยุธยาสมัยพุทธศตวรรษ
ที่ 22-23. กรุงเทพมหานคร: เมืองโบราณ.

วชิราวรรณ ตัณฑะหงษ์. 2522. นโยบายเศรษฐกิจที่มีผลต่อหัวเมืองไทยฝั่งตะวันตกสมัยรัชกาลที่ 5. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาประวัติศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วิทยาลัยครุศรีธรรมราช. 2526. รายงานการสัมมนาประวัติศาสตร์นครศรีธรรมราช ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: กรุงเทพมหานครพิมพ์.

_____. 2529. ประวัติศาสตร์และโบราณคดีนครศรีธรรมราช ชุดที่ 4. กรุงเทพฯ: กรุงเทพมหานครพิมพ์.

สงบ ส่งเมือง. 2518. ความสัมพันธ์ระหว่างราชธานีกับหัวเมืองนครศรีธรรมราชในสมัยกรุงธนบุรีและสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาประวัติศาสตร์, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

_____. 2522. การพัฒนาหัวเมืองสงขลาในสมัยกรุงธนบุรีและสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น(พ.ศ. 2310-2444). สงขลา: โครงการบริการวิชาการ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา.

สันต์ ท. โกมลบุตร. 2516. จดหมายเหตุรายวันการเดินทางไปสู่ประเทศสยามในปี ค.ศ. 1685-1686. กรุงเทพมหานคร: ก้าวหน้า. แปลจาก L'Abbe de choisy. *Journal du voyage de Siam*. n.d.

_____. 2548. จดหมายเหตุ ลา ลูแบร์ ราชอาณาจักรสยาม. นนทบุรี: ศรีปัญญา. Simon de La Lobe. 1969. *The Kingdom of Siam*. London New York: Oxford University Press.

สรรเพชญ ธรรมาธิกุล. 2538. ตามพรลิงค์ ศรีวิชัย อาณาจักรที่ถูกลืม ประวัติศาสตร์อาณาจักรทะเลใต้. กรุงเทพมหานคร: มติชน.

สืบพงศ์ ธรรมชาติ (บรรณาธิการ). 2545. เอกสารเก่าเกี่ยวกับเมืองนครศรีธรรมราช. จังหวัดนครศรีธรรมราช: โครงการอาศรมวัฒนธรรมมหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์.

สุภาภรณ์ ตันศลารักษ์. 2520. บทบาทของเจ้าพระยานคร (น้อย) ที่มีต่อรัฐบาลกลางและหัวเมืองทางภาคใต้ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย และพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาประวัติศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุภางศ์ จันทวานิช และคณะ. 2534. ชาวจีนแต่จิวในประเทศไทยและในภูมิภาคเนาเดิมที่เฉาซัน สมัยที่ 1 ทำเรื่องางหลิน (2310-2393). พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์.

สุวิทย์ ชีรสาควัต. 2548. เศรษฐกิจการเมืองไทย: สมัยกรุงธนบุรีถึงสมัยรัชกาลที่ 3. พิมพ์ครั้งที่ 2. ขอนแก่น: ภาควิชาประวัติศาสตร์และโบราณคดี คณะมนุษยศาสตร์.

อนันต์ อมรรตัย (บรรณาธิการ). 2545. เจ้าครอกวัดโพธิ์ พระประวัติในจดหมายเหตุความทรงจำของกรมหลวงนรินทรเทวี และ พระราชวิจารณ์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. นนทบุรี: พี เค พรินติ้งเฮาส์.

อารียา เสถียรสุด. 2514. เจ้าเมืองนครศรีธรรมราชสมัยการปกครองแบบเก่าแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ พ.ศ. 2325 – 2435. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาภูมิศาสตร์และประวัติศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อิชิอิ โยเนะโอะ และ โยชิภาวะ โทชิฮารุ. 2542. ความสัมพันธ์ไทย-ญี่ปุ่น 600 ปี. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: ธรรมศาสตร์.

อุดม นิปรีาย. 2521. นครศรีธรรมราชกับการปกครองหัวเมืองมลายู ในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวพ.ศ.2367-2394. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้, มหาวิทยาลัยศิลปากร .

_____. 2523.เจ้าพระยานครศรีธรรมราช (น้อย) กับอังกฤษในปัญหาหัวเมืองมลายูสมัยรัชกาลที่ 3 . กรุงเทพฯ : กรุงเทพมหานครพิมพ์ .

- Andaya, Bababa Watson and Leonard Y. Anday. 2001. **A History of Malaysia**. China: Palgrave.
- Breazeale, Kennon (Editor). 1999. **From Japan to Arabia: Ayutthaya's Maritime Relations with Asia**. Bangkok: The Foundation for the Promotion of Social Sciences and Humanities Textbooks Project.
- Bulliet, Richard W.(et all). 2001. **The Earth and its peoples : a global history**. Boston Mass: Houghton Mifflin.
- Burney, Henry. 1910. **The Burney Papers. Vol. I Part. I**. Bangkok: Vajiranana Nation Library.
- _____. 1910. **The Burney Papers. Vol. I Part. II**. Bangkok: Vajiranana Nation Library.
- _____. 1910. **The Burney Papers. Vol. I Part. III**. Bangkok: Vajiranana Nation Library.
- _____. n.d. **The Burney Papers. Vol. I Part. IV**. Bangkok: Vajiranana Nation Library.
- _____. n.d. **The Burney Papers. Vol. II Part. I**. Bangkok: Vajiranana Nation Library.
- _____. 1911. **The Burney Papers. Vol. II Part. II**. Bangkok: Vajiranana Nation Library.
- _____. 1911. **The Burney Papers. Vol. II Part. III**. Bangkok: Vajiranana Nation Library.
- _____. n.d. **The Burney Papers. Vol. II Part. IV**. Bangkok: Vajiranana Nation Library.

Burney, Henry. n.d. **The Burney Papers. Vol. II Part. V.** Bangkok: Vajiranana Nation Library.

_____. 1912. **The Burney Papers. Vol. II Part. VI.** Bangkok: Vajiranana Nation Library.

_____. 1912. **The Burney Papers. Vol. III Part. I.** Bangkok: Vajiranana Nation Library.

_____. n.d. **The Burney Papers. Vol. III Part. II.** Bangkok: Vajiranana Nation Library.

_____. 1913. **The Burney Papers. Vol. IV Part. I.** Bangkok: Vajiranana Nation Library.

_____. n.d. **The Burney Papers. Vol. IV Part. II.** Bangkok: Vajiranana Nation Library.

_____. n.d. **The Burney Papers. Vol. V Part. I.** Bangkok: Vajiranana Nation Library.

Chaudhuri, K.N. 2002. **Trade and civilisation in the Indian Ocean: an economic history from the rise of Islam to 1750.** United Kingdom: Cambridge University Press.

Crawford, John. 1967. **The Journey of an Embassy to the Courts of Siam and Cochinchina.** London: Oxford University Press.

Cushman, Jennifer Wayne. 1975. **Fields from the Sea : Chinese Junk Trade with Siam during the Late Eighteenth and Early Nineteenth Centuries.** New York: Cornell University Press.

- Donner, Wolf. 1978. **The five faces of Thailand an Economic Geography**. New York: ST. Martin's Press.
- Hall, D.E.G. 1981. **A history of South-East Asia**. London: Macmillan.
- Hay, Stuart Munro. 2001. **Nakhon Sri Thammarat:The Archeology History and Legends of a Southern Thai Town**. Bangkok: White Lotus Co., Ltd.
- Hong, Lysa. 1984. **Thailand in the Nineteenth Century : Evolution of the Economy and Society**. Singapore: Institute of Southeast Asian Studies.
- Ishii, Yoneo (edited). 1998. **The Junk trade from Southeast Asia: translations from the Tosen fusetsu-gaki 1674-1723**. Singapore: Institute of Southeast Asian Studies.
- Keay, John. 2006. **The Spice route: a history**. Berkeley: University of California Press.
- Pires, Tome. 1944. **The Suma Oriental Vol.1**. London: Printed for The Hakluty Society.
- Simkin, Coln George Frederick. 1968. **The Traditional Trade of of Asia**. London: Oxford University Press.
- Smith, G.V. 1977. **The Dutch in Seventeenth-Century Thailand**. Illinois: Northern Illinois University.
- Smyth, Herbert Warington. 1898. **Five Years in Siam from 1891 to 1896**. London: John Murray
- Tarling, Nicholas. 1999. **The Cambridge History of Southeast Asia Volme Two Frem C.1500-C.1800**. United Kingdom: Cambridge University.

Tregonning, K.G. 1965. **The British in Malaya the first Forty Years 1786-1826.**

Tucson: The University of Arizona Press.

Vella, Walter F. 1957. **Siam Under Rama III 1824 – 1851.** New York: Augustin

Publishers.

Wales, H.G. Quaritch. 1965. **Ancient Siamese Government and Administration.** New

York: Paragon Book Reprint Corp.

Wolters, O.W. 1967. **Early Indonesian Commerce: A study of the origins of Srivijaya.**

New York: Cornell University Press.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

ข้อตกลงเบื้องต้นระหว่างเจ้าพระยามหานครศรีธรรมราช(น้อย)

กับนาย เสนี เบอริ Preliminary Treasty

ข้อตกลงเบื้องต้นระหว่างเจ้าพระยานครศรีธรรมราช (น้อย) กับนายเฮนรี เบอร์นี
เมื่อวันที่ 31 กรกฎาคม พ.ศ. 2369 ที่เมืองไทรบุรี

BASIS of A Treaty of peace and friendship between His Majesty the King of Siam and the Houble. English East India Company, settled in behalf of the King of Siam by His Highness the Governor of Ligure and behalf of the Houble. Company by Captain Henry Burney in virtue of Powers granted to him by the Right Houble. William Pitt Lord Amherst Governor General of the British Possession in India and by the Houble. Robert Fullerton Esquirs Governor of Prince of Wales Island and its Dependencies.

ARTICLE 1st. The Governor of Prince Wales Island will effect the removal of Rajah Hussein of Salangore from Perak, and prevent him from forcibly taking away such of the inhabitants of that Country as may be unwilling to accompany him. The English nation entertains no desire to occupy Perak or to interfere with its Government.

ARTICLE 2nd. The Governor of Ligure engages that no Siamese force, by land or Water, shall proceed to Perak or settle in Country.

ARTICLE 3rd. The Governor of Ligure and Captain Burney engage that the Inhabitants of the Malayan, Siamese and British Territories shall have free trade and intercourse with Perak and with every Country Subject to the Siamese and English Nations that all robbers, pirates, murderers, and persons imprisoned or in chains for robbery, piracy or murder, who may escape into the English or Siamese territories shall be reciprocally surrendered-that debtors thus absconding shall also be delivered up if they do not discharge the amount of their debts-and further, that these shall be free liberty of sale or purchase with respect to all supplies and provisions within the Siamese and English jurisdictions.

ARTICLE 4th . The Government of Prince of Wales Island will negotiate with the Raja of Salangore to obtain payment from him to the Governor of Ligor of a sum of Sph. Dollars Two thousand(2000) for the Boats and other Property, belonging to His Highness, which the Rajah of Salangore seized at Perak, and will prevent that Rajah from disturbing the Peace of Perak and it will further negotiate with the Rajahs of Salangore and Perak for the Establishment of an equitable boundary between their respective States.

ARTICLE 5th. The Governor of Ligure engages that no Siamese force, by land or Water shall proceed to Salangore.

ARTICLE 6th. The Government of Prince of Wales Island will engage, if the King of Quedah be restored to hid Kingdom that His Majesty shall send the Golden and Silvers Flowers triennially and sum of Spanish Dollars Four thousand(400) annually to Ligure for the Governor of Ligor to convey to the King of Siam. The English Nation entertains no desire to interfere with the Government of Queda.

ARTICLE 7th. The Governor of Ligor engages to proceed and report the subject of the preceding Article to the King of Siam, and if His Majesty approve of the same, His Highness will withdraw his men, permit the King of Queda to return to his Kingdom releasing his family-and relations, and engage that no Siamese force, by land or Water, shall enter the territories of Queda.

ARTICLE 8th. The Government of Prince of Wales Island and the Governor of Ligor engage to adopt severally effectual measures for the suppression of piracy within their respective jurisdictions.

ARTICLE 9th. The Governor of Ligor and Captain Burney engage that a sincere and lasting friendship and good under-standing shall be established and cemented between the Siamese and English Nations.

ARTICLE 10th. Captain Burney engages to forward one Copy of this Treaty to be laid before [the] Right Houble. the Governor General for His Lordship's ratification and to come himself in a Ship too Ligor within three (3) months.

ARTICLE 11th. The Governor of Ligor engages to convey Captain Burney and another Copy of this Treaty before His Majesty the King of Siam for His Majesty's ratification as soon as Captain Burney arrives at Ligor.

ARTICLE 12th. The Governor of Ligor engages to return home within twenty (20) day with the Armament which he has brought to Queda. This Treaty was settled when His Highness the Governor of Ligor and Captain Henry Burney met at Queda this Seventeenth day of the Eighth Month 1187 of the Siamese year Fowl, corresponding to the 31st day of July 1825 of the English mode of Computation.

Seal or Chop of Puhahoon
 Chow Than, Chow Pya
 Ligor-His Highness the
 Governor of Ligor

(Signed) HENRY BURNEY Captain

Political Agent to
 the Siamese States.

ภาคผนวก ข

สนธิสัญญาเบอร์นี Burney Treaty

Treaty between the king of Siam and Great Britain

June 20, 1826

The powerful Lord who is in possession of every good and every dignity, the God Boodh, who dwells over every head in the City of the Sacred and Great Kingdom of Si-a-yoo-tha-ya (Titles of the King of Siam), Incomprehensible to the head and brain. The Sacred beauty of the Royal Palace, serene and infallible there (Titles of the Wangna, or Second King of Siam) have bestowed their commands upon the heads of their Excellencies the Ministers of high rank belonging to the Sacred and Great Kingdom of Si-a-yoo-tha-ya, to assemble and frame a Treaty with Captain Henry Burney, the English Envoy, On the part of the English Government, the Honble. East India Company, who govern the Countries in India belonging to the English, under the authority of the King and Parliament of England and the Right Honourable Lord Amherst Governor of Bengal, and other English Officers of high rank, have deputed Captain Burney as an envoy to represent them and frame a Treaty with their Excellencies the Ministers of high rank belonging to the Sacred and Great Kingdom of Si-a-yoo-tha-ya, in view that the Siamese and English Nations may become great and true friends, connected in love and affection, with genuine candour and sincerity on both sides. The Siamese and English frame two uniform Copies of a Treaty in order that one Copy may be placed in the Kingdom of Siam, and that it may become known throughout every great and small Province subject to Siam and in order that one Copy may be placed in Bengal, and that it may become known throughout every great and small Province subject to the English Government. Both Copies of Treaty will be attested by the Royal Seal, by Seal of their Excellencies the Ministers of high rank, in the City of the Sacred and Great Kingdom of Si-a-yoo-tha-ya, and by the Seals of the Right Honourable Lord Amherst, Governor of Bengal, and of the other English officers of High rank.

ARTICLE 1st. The English and Siamese engage in friendship, love and affection, with mutual truth, sincerity and candour. The Siamese must not meditate or commit evil, so as to molest the English in any manner. The English must not meditate or commit evil, so as to molest the Siamese in any manner. The Siamese must not go and molest, attack, disturb, seize or take any place, territory or boundary belonging to the English in any Country subject to the English. The English must not go and molest, attack, disturb, seize or take any place, territory or boundary belonging to the Siamese in any Country subject to the Siamese. The Siamese shall settle every matter within the Siamese boundaries according to their own will and customs.

ARTICLE 2nd. Should any place or Country, subject to the English, do anything that may offend the Siamese, The Siamese shall not go and injure such place or Country but first report the matter to the English, who will examine into it with truth and sincerity, and if the fault lie with the English The English shall punish according to the fault. Should any place or Country subject to the Siamese, do anything that may offend the English, The English shall not go and injure such place or Country, but first report the matter to the Siamese, who will examine into it with truth and sincerity, and if the fault lie with the Siamese, The Siamese shall punish according to the fault. Should any Siamese place or Country that is near an English Country, collect at any time an Army or a Fleet of Boats, if the Chief of the English Country enquire the object of such Force The Chief of the Siamese Country must declare it. Should any English Place or Country that is near a Siamese Country, collect at any time an Army, or a Fleet of Boast, if the Chief of the Siamese Country, enquire the object of such force, The Chief of the English Country must declare it.

ARTICLE 3rd. In places and Countries belonging to the Siamese and English, lying near their mutual borders, whether to the East, West, North, or South, if the English entertain a doubt as to any boundary, that has not been ascertained, the Chief on the side of the English must send a letter with some

men, and people from his frontier posts, to go and enquire from the nearest Siamese Chief, who shall depute some of his Officers and people from his frontier posts, to go with the men belonging to the English Chief and point out and settle the mutual boundaries, so that they may be ascertained on both sides in a friendly manner. If a Siamese Chief entertain a doubt as to any boundary, that has not been ascertained, The Chief on the side of the Siamese must send a letter with some men and people from his frontier post to go and enquire from the nearest English Chief, who shall depute some of his Officers and people from his frontier post to go with men belonging to the Siamese Chief and point out and settle the mutual boundaries so that they may be ascertained on both sides in a friendly manner.

ARTICLE 4th. Should any Siamese subject run and go and live within the boundaries of the English, The Siamese must not intrude, enter, seize, or take such person within the English boundaries, but must report and ask for him in a proper manner and the English shall be at liberty to deliver the party or not. Should any English subject run and go and live within the boundaries of Siamese, The English must not intrude enter, seize, or take such person within the Siamese boundaries, but must report and ask for him in a proper manner and the Siamese shall be at liberty to deliver the party or not.

ARTICLE 5th. The English and Siamese having concluded a Treaty, establishing a sincere friendship between them. Merchants, subject to the English, and their Ships, Junks and Boats may have intercourse and trade with any Siamese Country which has much Merchandize, and the Siamese will aid and protect them, and permit them to buy and sell with facility. Merchants subject to the Siamese, and their Boats, Junk and Ship may have intercourse and trade with any English County; and the English will aid and protect them and permit them to buy and sell with facility. The Siamese, desiring to go to an English Country or the English desiring to go to a Siamese Country must conform to the customs of the place or Country on either side; should they be ignorant of the customs, the Siamese or English Officers must explain them.

Siamese subjects, who visit an English Country, must conduct themselves according to the established laws of the English Country in every particular. English subjects who visit a Siamese Country must conduct themselves according to the established Laws of the Siamese country in every particular.

ARTICLE 6th. Merchants subject to the Siamese or English, going to trade either in Bengal, or any other Country subject to the English, or at Bangkok or in any Country subject to the Siamese, must pay the duties upon Commerce according to the customs of the place or Country on either side, and such Merchants and the Inhabitants of the Country shall be allowed to buy and sell without the intervention of other persons in such Countries. Should a Siamese or English Merchant have any Complaint or Suit, he must complain to the Officers and Governors on either side, and they will examine and settle the same according to the established Laws of the place or Country on either side. If a Siamese or English Merchant buy or sell, without enquiry and ascertaining whether the Seller or Buyer be of a bad or good character and if he meet with a bad man, who takes the property and absconds, The Rulers and Officers must make search and produce the person of the absconder and investigate the matter with sincerity. If the party possess money or property he can be made to pay, but if he do not possess any, or if he cannot be apprehended, it will be the Merchant's own fault.

ARTICLE 7th. A merchant subject to the Siamese or English, going to trade in any English or Siamese Country and applying to build Godowns or houses or to buy or hire Shops, or House in which to place his Merchandize, The Siamese or English Officers and Rulers shall be at liberty to deny him permission to stay. If they permit him to stay, he shall land and take up his residence according to such terms as may be mutually agreed on; and the Siamese or English Officers and Rulers will assist and take proper care of him, preventing the inhabitants of the Country from oppressing him, and preventing him from oppressing the inhabitants of the Country. Whenever a

Siamese or English Merchant, or subject who has nothing to detain him, requests permission to leave the Country and to embark with his property on board of any vessel, he shall be allowed to do so with facility.

ARTICLE 8th. If a Merchant desire to go and trade in any place or Country belonging to the English or Siamese and his Ship, Boat or Junk meet with any injury whatever, The English or Siamese Officers shall afford adequate assistance and protection. Should any Vessel belonging to the Siamese or English be wrecked in any place or Country where the English or Siamese may collect any of the property belonging to such Vessel, The English or Siamese Officers shall make proper enquiry, and cause the property to be restored to its owner or in case of his death to his Heir, and the Owner or Heir will give proper remuneration to the persons who may have collected the property. If any Siamese or English subject die in an English or Siamese Country, whatever property he may leave shall be delivered to his Heir. If the Heir be not living in the same country, and unable to come, appoint a person by letter to receive the property, the whole of it shall be delivered to such person.

ARTICLE 9th. Merchants, subject to the English, desiring to come and trade in any Siamese Country with which it has not been the custom to have trade and intercourse, must first go and enquire of the Governor of the Country. Should any Country have no Merchandize, the Governor shall inform the Ship that has come to trade, that there is none. Should any Country have merchandize sufficient for a Ship, the Governor shall allow her to come and trade.

ARTICLE 10th. The English and Siamese mutually agree, that there shall be an unrestricted trade between them, in the English Countries of Prince of Wales Island Malacca and Singapore and the Siamese Countries of Ligor, Merdilony, Singora, Patani, Junkceylon, Kedah, and other Siamese provinces. Asiatic Merchants of the English Countries, not being Burmese, Peguers, or

Descendants of Europeans shall be allowed to trade freely overland and by means of the Rivers. Asiatic Merchants, not being Burmesse, Peguers, or Descendants of Europeans, desiring to enter into and trade with the Siamese Dominions, from the Countries of Mergni, Tavoy, Tenasserim, and Ye, which are now subject to the English will be allowed to do so freely, over land and by water, upon the English furnishing them with proper certificates. But Merchants are prohibited to bring Opium, which is positively a contraband article in the Territories of Siam and should a Merchant introduce any, the Governors shall seize, burn, and destroy the whole of it.

ARTICLE 11th. If an Englishman desire to transmit a letter to any person in a Siamese or other Country such person only and no other shall open and look into the letter. If a Siamese desire to transmit a letter to any person in an English or other Country such person only and no other shall open and look in to the letter.

ARTICLE 12th. Siam shall not go and obstruct or interrupt Commerce in the States of Tringano and Calantan. English Merchants and subjects shall have trade and intercourse in future with the same facility and freedom as they have heretofore had, and the English shall not go and molest, attack or disturb those States upon any pretence whatever.

ARTICLE 13th. The Siamese engage to the English, that the Siamese shall remain in Kedah, and take proper care of that Country and of its people; the inhabitants of Prince of Wales Island and of Kedah shall have trade and intercourse as heretofore. The Siamese shall levy no duty upon stock and Provisions, such as Cattle, Buffaloes, Poultry, Fish, Paddy and Rice which the inhabitants of Prince of Wales Island, or ships there, may have occasion to purchase in Kedah and the Siamese shall not farm the mouths of Rivers or any Stream in Kedah but shall levy fair and proper Import and Export duties. The Siamese further engage, that when Chao Phya of Ligor returns from Bangkok, he shall release the slaves, personal servants, Family and Kindred

belonging to the former Governor of Kedah and permit them to go and live wherever they please. The English engage to the Siamese, that the English do not desire to take possession of Kedah; that they will not attack or disturb it, nor permit the former Governor of Kedah or any of his followers to attack disturb or injure in any manner the territory of Kedah or any other Territory subject to Siam, The English engage that they will make arrangements for the former Governor of Kedah to go and live in some other Country, and not at Prince of Wales Island or Prye, or in Perak, Salengore, or any Burmese Country. If the English do not let the former Governor of Kedah go and live in some other Country as here engaged, The Siamese may continue to levy an Export duty upon Paddy and Rice in Kedah. The English will not prevent any Siamese, Chinese, or other Asiatics at Prince of Wales Island from going to reside in Kedah if they desire it.

ARTICLE 14th. The Siamese and English mutually engage, that the Rajah of Perak shall govern his Country according to his own will. Should he desire to send the Gold and Silver Flowers to Siam as heretofore, The English will not prevent his doing as he may desire. If Chao Phya of Ligor desire to send down to Perak, with friendly intention, Forty or Fifty men whether Siamese, Chinese or other Asiatic subjects of Siam, or if the Rajah of Perak desire to send any of his Ministers or Officers to seek Chao Phya of Ligor, the English shall not forbid them. The Siamese or English shall not send any force to go and molest, attack or disturb Perak. The English will not allow the State of Salengore to attack or disturb Perak and the Siamese shall not go and attack or disturb Salangore. The arrangements stipulated in these two last Articles respecting Perak and Kedah, Chao Phya of Ligor shall execute as soon as he returns home from Bangkok.

The fourteen Articles of this Treaty let the great and subordinate Siamese and English Officers together with every great and small Province hear, receive and obey without fail. Their Excellencies the Ministers of high rake at Bangkok and Captain Henry Burney whom the Right Honorable Lord

Amherst, Governor of Bengal, deputed as an Envoy to represent His Lordship, framed this Treaty together in the presence of Prince Krom Menu Soorin Thiraksa, in the City of the Sacred and Great Kingdom of Si-a-yoo-tha-ya. The Treaty, written in Siamese, Malayan and English languages was concluded on Tuesday, on the first day of the seventh decreasing Moon 1188 year Dog 8, according to the Siamese Era, corresponding with the twentieth day of June 1826 of the European Era. Both copies of the Treaty are sealed and attested by their Excellencies the Ministers and by Captain Henry Burney. One Copy Captain Burney will take for the ratification of the Governor of Bengal and one Copy bearing the Royal Seal, Chao Phya of Ligor will take and place at kedah. Captain Burney appoints to return to Prince of Wales Island in seven moths, in the second moon of the year Dog 8, and to exchange the ratification of this Treaty with Phra Phaki di Bori-rak, at Keda. The Siamese and English will form a friendship that shall be perpetuated, that shall know no end or interruption, as long as Heaven and Earth endure.

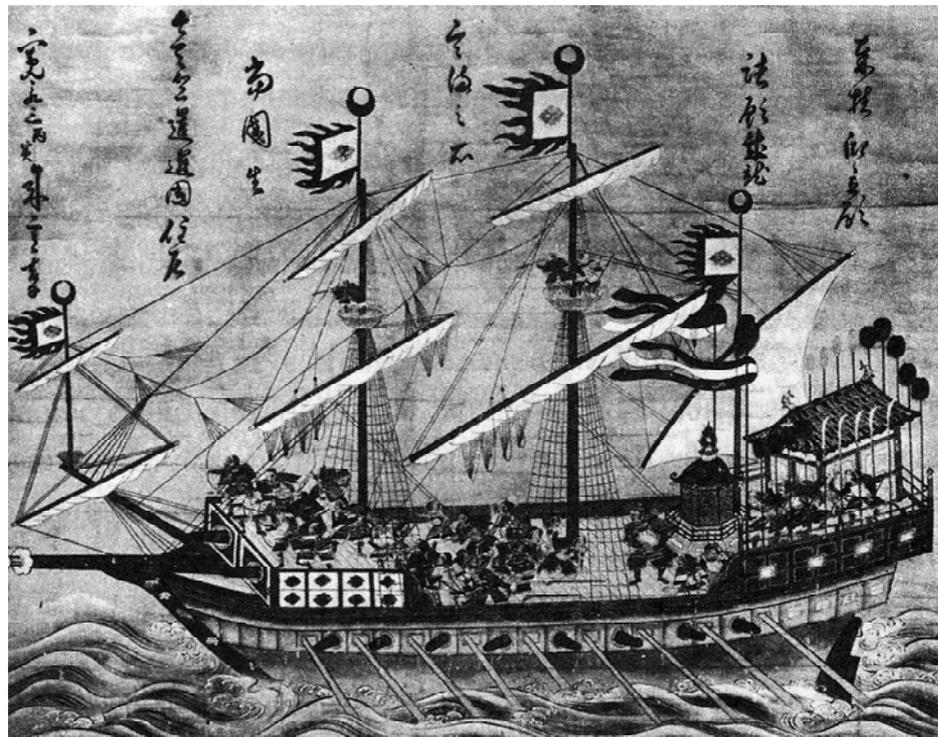
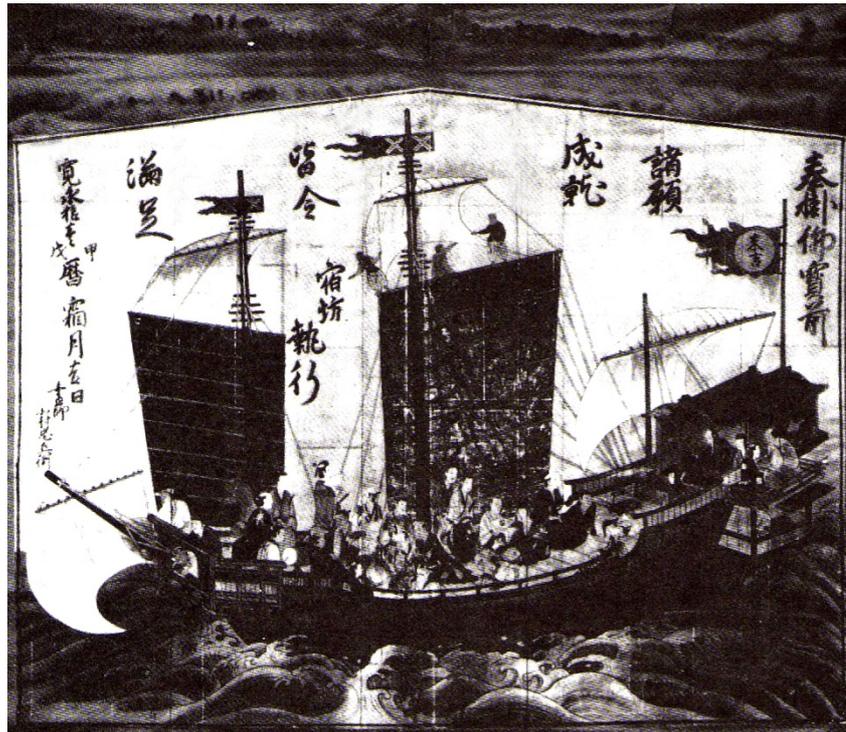
A literal translation from the Siamese.

(Signed) H. Burney, Captain

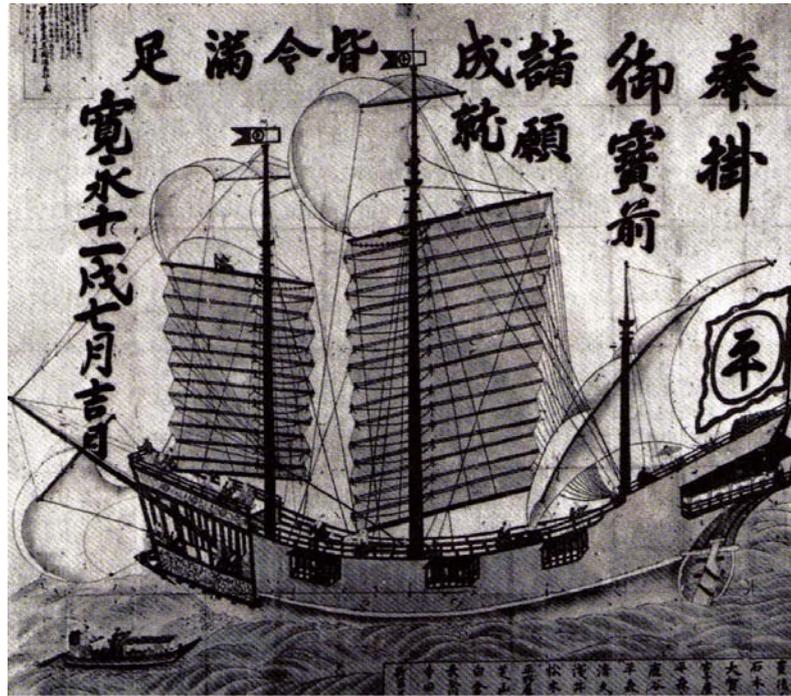
Envoy to the Court of Siam.

ภาคผนวก ค

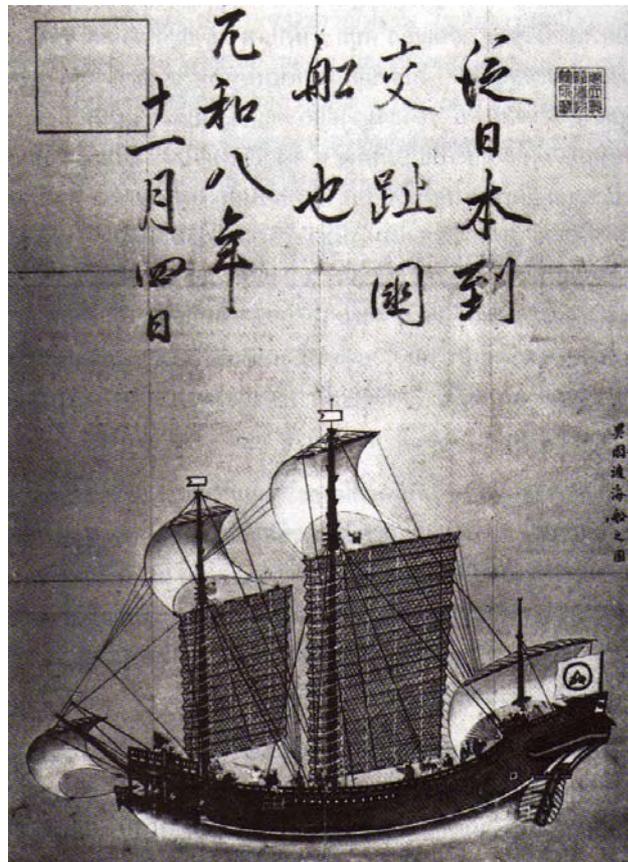
ภาพเรือชนิดต่าง ๆ ที่ใช้ค้าขายในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในสมัยอยุธยาและรัตนโกสินทร์ตอนต้น

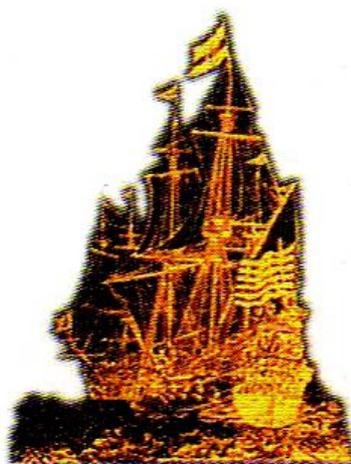
เรือสำเภายุี่ปุ่น

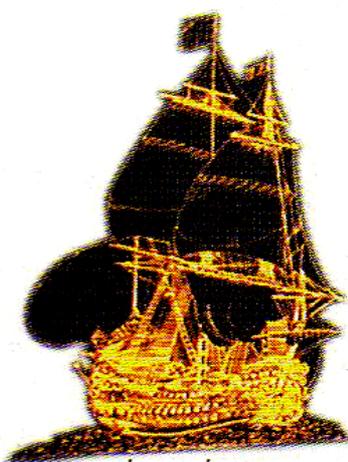
สำเนาญี่ปุ่นที่ได้รับ “ใบเบิกครองประทับตราแดง”

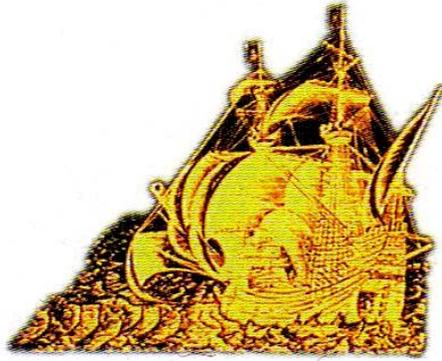
สำเนาญี่ปุ่นที่ได้รับ “ใบเบิกครองประทับตราแดง”

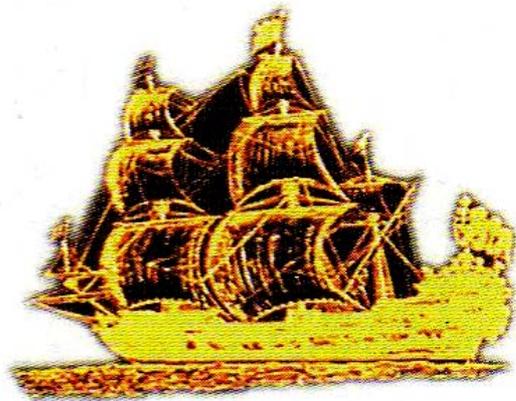
กัปันฮอลันดา

กัปันฝรั่งเศส

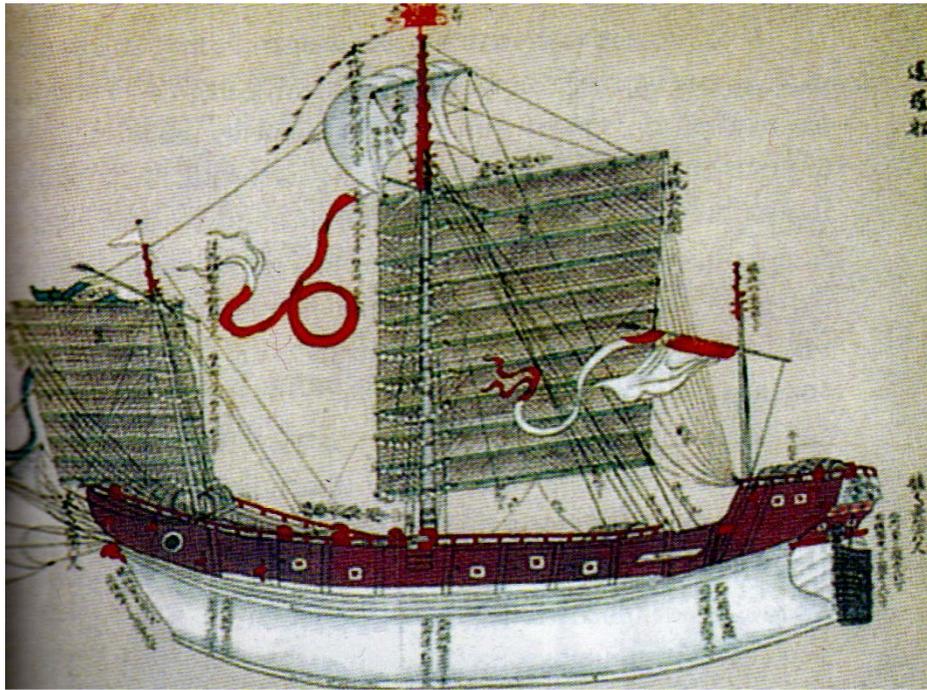

กำปั่นโปรตุเกส

กำปั่นอังกฤษ

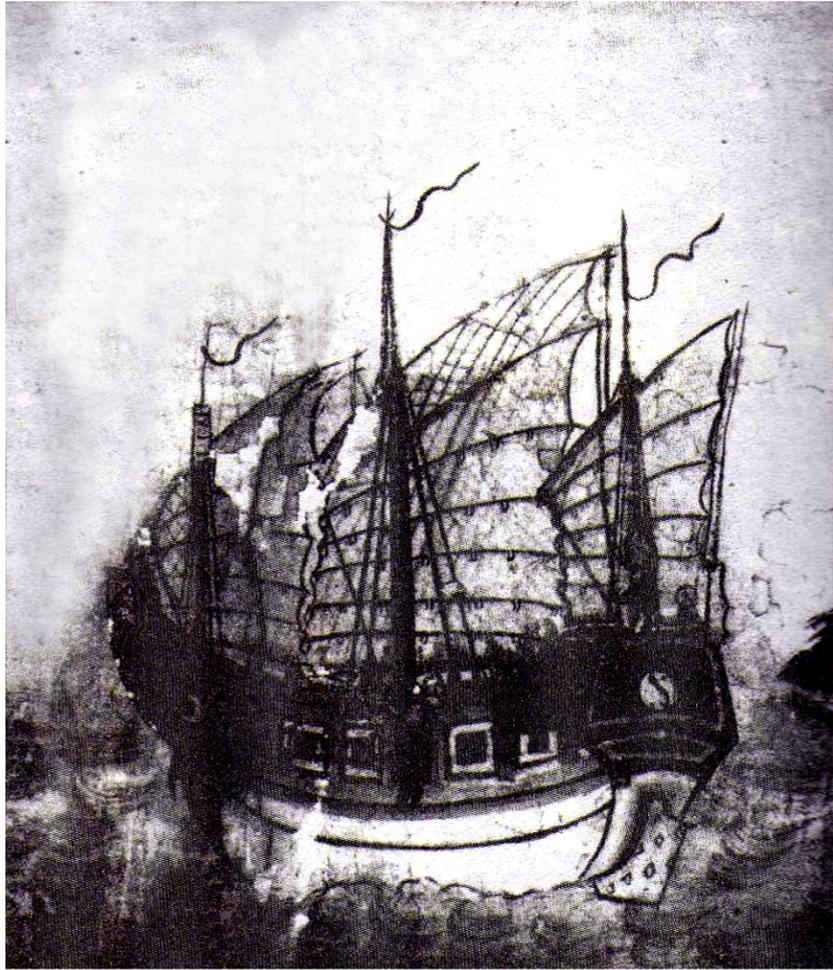

เรือสำเภาจีน

เรือสำเภาสยามที่ท่าเรือสิงคโปร์ ค.ศ. 1841 (รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว)

สำเภาจินที่ใช้ในกองเรือค้าขายในสมัยรัชกาลที่ 3

ประวัติการศึกษา และการทำงาน

ชื่อ –นามสกุล

ขวัญสุดา เสงสมบูรณ์

วัน เดือน ปี ที่เกิด

20 มกราคม 2519

สถานที่เกิด

จังหวัดนครศรีธรรมราช

ประวัติการศึกษา

พ.ศ. 2540 ปริญญาตรีศิลปศาสตรบัณฑิต
(พัฒนาสังคม) จากคณะมนุษยศาสตร์และ
สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
วิทยาเขตปัตตานี